

Latvijas Universitāte
Juridiskā fakultāte
Krimināltiesisko zinātņu katedra

Promocijas darbs

Goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība

Protection of honour and dignity in criminal law

Doktorantūras nodaļas
Nepilna laika klātienes studente

Diāna Hamkova

Dokt 0220088

Zinātniskais vadītājs

Dr.iur., profesore

Valentija Liholaja

Rīga 2009

Satura rādītājs

Ievads	6
I NODAĻA Jēdzienu gods, cieņa un reputācija izpratne	10
1. Gods un cieņa filozofiskā aspektā.....	10
1.1. Senās Grieķijas un Romas morāles filozofija	11
1.2. Morāles filozofija pārejas laikā.....	12
1.3. Morāles filozofija 17.gadsimtā	14
1.4. Morāles filozofija franču apgaismības periodā.....	16
1.5. Morāles filozofija 19. un 20.gadsimtā	17
2. Jēdzienu gods, cieņa un reputācija izpratne tiesībās.....	21
2.1. Goda, cieņas un reputācijas aizsardzības tiesiskais regulējums starptautiskajos un nacionālajos tiesību aktos	21
2.2. Kategorijas „gods” tiesiskā izpratne	25
2.3. Kategorijas „cieņa” tiesiskā izpratne	30
2.4. Kategorijas „reputācija” tiesiskā izpratne.....	37
2.5. Vērtējuma jēdzienu raksturojums	40
3. Cieņas izpratne bioētikā	42
3.1. Bioētikas jēdziens	43
3.2. Starptautisko un nacionālo tiesību aktu analīze	44
3.3. Cilvēciskās cieņas princips bioētikā	46
3.4. Manipulācijas ar cilvēka organismu un cilvēciskās cieņas garantēšana.....	48
3.5. Cieņa kā indivīda subjektīva tiesība	53
II NODAĻA Kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas godu un cieņu	55
1. Kriminālatbildības un noziedzīga nodarījuma jēdziens.....	55
1.1. Krimināltbildības jēdziens	55
1.2. Formālais noziedzīga nodarījuma jēdziens.....	55
1.3. Materiālais noziedzīga nodarījuma jēdziens.....	57
1.4. Noziedzīga nodarījuma materiāli formālā definīcija	58
2. Goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības vēsturiskie aspekti.....	61
2.1. Senie laiki.....	61
2.2. Viduslaiki.....	63
2.3. Jaunie laiki	69

2.4. 20.gs. krimināllikumi Latvijā.....	72
2.5. Padomju laika krimināllikumu apskats.....	75
2.6. Divkauja.....	77
III NODAĻA Noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu	
juridiskā analīze.....	84
1. Noziedzīga nodarījuma sastāvs.....	84
2. Goda aizskaršanas un neslavas celšanas objekts.....	86
2.1. Grupas objekta izpratne.....	87
2.2. Tiešais apdraudējuma objekts.....	89
2.3. Personas gods, cieņa un reputācija kā noziedzīgu nodarījumu papildu objekts.....	93
3. Noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu objektīvā puse.....	94
3.1. Objektīvās puses vispārējs raksturojums.....	94
3.2. Goda aizskaršanas objektīvā puse.....	95
3.2.2. Goda aizskārums ciniskā formā.....	97
3.2.3. Necenzētu vārdu lietošana.....	99
3.2.4. Apvainojuma raksturs.....	102
3.2.5. Goda aizskaršanas apstākļu raksturojums.....	104
3.3. Neslavas celšanas krimināltiesiskie aspekti.....	106
3.3.1. Izplatāmo faktu raksturojums.....	107
3.3.2. Fakta un viedokļa nodalīšana.....	108
3.3.3. Kritika.....	115
3.3.4. Kategorijas „nepatiess” izpratne.....	118
3.3.5. Kategorijas „apkaunojošs” izpratne.....	119
3.3.6. Kategorijas „izplatīšana” izpratne.....	121
3.3.7. Difamācija.....	125
3.4. Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī.....	128
3.5. Vārda brīvība un goda aizskaršana.....	134
3.6. Cietušais no goda aizskaršanas un neslavas celšanas.....	147
3.6.1. Mazgadīga persona.....	149
3.6.2. Garīgi slima persona.....	151
3.6.3. Mirusi persona.....	155
3.6.4. Personu grupa.....	157
3.6.5. Amatpersona.....	159
3.6.6. Tiesa un cita publiska iestāde.....	168

3.6.7. Juridiska persona.....	169
4. Subjekts noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu.....	172
5. Goda aizskaršanas un neslavas celšanas subjektīvā puse	174
IV NODAĻA Goda un cieņas krimināltiesiskās un civiltiesiskās aizsardzības nianse un procesuālie jautājumi	182
1. Goda un cieņas civiltiesiskās un krimināltiesiskās aizsardzības norobežošana.....	184
1.1. Krimināltiesiskais un civiltiesiskais regulējums	184
1.2. Terminoloģiska rakstura atšķirības	185
1.3. Goda aizskārums – personiska rakstura aizskārums	187
1.4. Ziņas un viedoklis	188
1.5. Tiesības uz godu un cieņu – personas konstitucionālas tiesības.....	190
2. Privātās apsūdzības process	194
2.1. Privātās apsūdzības vēsturiskie aspekti	195
2.2. Privātās apsūdzības regulējums Kriminālprocesa likumā.....	197
3. Morālais kaitējums.....	204
3.1. Morālais kaitējums un personiskais kaitējums	205
3.2. Kompensācija par morālo kaitējumu	210
Kopsavilkums	216
Anotācija	229
<i>Annotation</i>	230
Avotu bibliogrāfiskais saraksts	231

Ievads

Mainoties valsts iekārtai un Latvijai atgūstot neatkarību, pārmaiņas skāra arī tiesisko telpu, proti, Latvijā 1998.gada 17.jūnijā tika pieņemts Krimināllikums¹ (turpmāk tekstā arī KL). Likumdevējs, ievērojot vēsturisko pēctecību, kā arī Eiropas valstu pieredzi, Krimināllikumā tradicionāli ietvēra tiesību normas, kuras paredzētas indivīda goda un cieņas aizsardzībai. Jānorāda, ka tieši šīs tiesību normas ir izpelņījušās nedalāmu preses uzmanību, kā rezultātā informatīvajā telpā ir izveidojusies plaša diskusija par vairākiem būtiskiem jautājumiem, kas skar goda aizskaršanas un neslavas celšanas regulējumu Krimināllikumā. Pirmkārt, vairākkārt ir aktualizēts jautājums par attiecīgo tiesību normu dekriminalizāciju, otrkārt, tiek izvirzīts jautājums par personas tiesību uz vārda brīvību un personas tiesību uz goda un cieņas aizsardzību savstarpējo attiecību. Jānorāda, ka lai arī Krimināllikumā jau iepriekš veiktas nepārdomātas izmaiņas goda un cieņas tiesiskās aizsardzības regulējumā (dekriminalizēta valsts amatpersonas goda aizskaršana un neslavas celšanai tai (KL 271.pants)), rosība ap atsevišķu tiesību normu, kas nosaka atbildību par goda un cieņas aizskaršanu, izslēgšanu vēl joprojām turpinās. Tā 2009.gada 15.janvārī Valsts sekretāru sanāksmē tika izsludināta virkne grozījumu Krimināllikumā, ko izstrādājusi Tieslietu ministrijā izveidotā pastāvīgā Krimināllikuma darba grupa. Izstrādāto grozījumu vidū ir arī priekšlikums svītrot atbildību par goda aizskaršanu, proti, no Krimināllikuma paredzēts izslēgt 156.pantu „Goda aizskaršana”, kā arī 158.pantu „Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī”, bet atbildību par neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī ietvert KL 157.pantā „Neslavas celšana”. Tādējādi Krimināllikumā ir lemts saglabāt tikai vienu vispārīgo normu, kas noteiktu atbildību par neslavas celšanu un neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī.²

Lai arī gods un cieņa ir ētikas kategorijas, būtiska loma tām atvēlēta arī filozofijā un tiesībās. Savukārt attīstoties medicīnai, rodas iespēja ne vien sniegt cilvēkam kvalificētu medicīnisko palīdzību, bet vajadzības gadījumā arī veikt ģenētiskas manipulācijas, kā rezultātā šodien viens no aktuālākajiem jautājumiem ir bioētika, kuras uzdevums ir noteikt pieļaujamās iejaukšanās robežas cilvēka kā bioloģiska un garīga veseluma organismā. Tādējādi bioētikas ietvaros kļūst aktuāls jautājums par cilvēciskās cieņas izpratni, tās nozīmi un tiesisko aizsardzību. Kā redzams, gods un cieņa ir multidisciplināras kategorijas, bez kuru

---

¹ Krimināllikums: LR likums. 17.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998, Nr. 199/200.

² Izstrādāti grozījumi Krimināllikumā. Jurista Vārds, 20.01.2009., Nr.3.

padziļinātas izpratnes nav iespējama to pilnvērtīga aizsardzība. Norādītais, kā arī tas fakts, ka Latvijā iepriekš nav veikts šāda apjoma pētījums par attiecīgo tēmu, uzskatāmi apliecina pētījuma aktualitāti. Ņemot vērā, ka pētījuma izstrādes gaitā autore goda un cieņas krimināltiesiskai aizsardzībai ir pievērsusies gan publikācijās, gan starptautiskās konferencēs, ir apzināta virkne problēmjautājumu, kuru padziļināta analīze tiks veikta šajā darbā.

Lai arī gods un cieņa bija pazīstami jau senākajām civilizācijām, to izpratne dažādos laikos bija atšķirīga, tā ir mainījusies gan filozofiskā, gan tiesiskā aspektā, un tā iegūst arvien jaunas dimensijas. Pieaugot sabiedrības materiālajai labklājībai, cilvēku vajadzība pēc šiem nemantiskajiem labumiem arvien palielinās, par ko liecina gan Eiropas Cilvēktiesību tiesas (turpmāk tekstā arī ECT), gan Latvijas tiesu prakse.

Pētījuma hipotēze - gods un cieņa ir neatņemamas cilvēka pamattiesības, bez kurām nav iespējama citu tiesību realizācija.

Promocijas darba mērķis ir izstrādāt kompleksu pētījumu par goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību, kā arī pamatot šo nemantisko labumu krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamību. Vadoties no mērķa, pētījumam izvirzīti šādi uzdevumi:

- 1) noskaidrot jēdzienu „gods”, „cieņa” un „reputācija” izpratni filozofijā, tiesībās, bioētikā;
- 2) analizēt goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību vēsturiskā aspektā un ārvalstu krimināllikumos;
- 3) veikt ārvalstu krimināllikumu un starptautisko tiesību aktu analīzi;
- 4) analizēt goda aizskaršanas un neslavas celšanas sastāvus,
- 5) noskaidrot, vai tiesības uz vārda brīvību ir absolūtas;
- 6) noskaidrot cietušo loku no goda aizskaršanas un neslavas celšanas;
- 7) analizēt goda un cieņas aizsardzības krimināltiesiskās un civiltiesiskās nianšes;
- 8) veikt tiesu prakses analīzi un pievērsties morālā kaitējuma izpratnei un kompensācijas apmēra noteikšanai;
- 9) izteikt priekšlikumus apzināto problēmu risināšanai.

Darba uzdevums ir ne tikai apzināt goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības regulējumu, bet arī konstatēt nepilnības normatīvajā regulējumā.

Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, darbā tiek pielietotas vairākas zinātniskās pētniecības metodes: 1) salīdzinošā metode; 2) vēsturiskā metode; 3) analītiskā metode; 4) induktīvā metode; 5) deduktīvā metode; 6) loģiskā metode.

Īpaša loma promocijas darbā ir salīdzinošajai metodei, kura tiek izmantota, analizējot personas tiesības uz vārda brīvību un indivīda tiesības uz goda un cieņas aizsardzību. Tāpat

salīdzinošā metode ir ārvalstu krimināllikumu normu, kas nosaka atbildību par goda un cieņas aizskaršanu, komparatīvās analīzes pamatā. Ar salīdzinošo metodi tiek izvērtēti dažādu autoru viedokļi gan par jēdzienu gods un cieņa izpratni, gan par šo nemantisko labumu krimināltiesiskās aizsardzības niansēm, kā arī ar tās palīdzību tiek analizēti Eiropas Cilvēktiesību tiesas un nacionālo tiesu spriedumi. Salīdzinošajai metodei darbā ir būtiska vieta, jo ar tās piemērošanu tiek konstatēts, ka gan starptautiskajos tiesību aktos, gan virknē ārvalstu krimināllikumu personas godam, cieņai un reputācijai ir atvēlēta nozīmīga loma, kas liecina par šo nemantisko labumu īpašo nozīmi jebkura indivīda dzīvē. Šīs metodes izmantošana dod iespēju konstatēt, ka gods un cieņa ir sarežģītas pēc dabas un multidisciplināras kategorijas, ar kurām mēs saskaramies gan tiesību zinātnēs, gan morāles filozofijā, gan bioētikā.

Kā viena no pētniecības metodēm promocijas darbā ir pielietota arī vēsturiskā metode, ar kuras palīdzību tiek pētīti goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības vēsturiskie aspekti. Lai pamatotu goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamību, tāpat, lai apzinātu šo nemantisko labumu tieiskās aizsardzības regulējumu dažādos laika posmos, kā arī, lai spētu adekvāti izprast un novērtēt tos procesus, diskusijas un izteiktos viedokļus, kas šobrīd ir izskanējuši saistībā ar personas tiesībām uz goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību un tās nepieciešamību, autore ir analizējusi goda un cieņas krimināltiesisko regulējumu, sākot no senajiem laikiem līdz mūsdienām. Vēsturiskā metode ļauj izsekot likumdevēja nostājai aplūkojamo nemantisko labumu aizsardzībā, kā arī parāda sabiedrībā dominējošos uzskatus, prioritātes un vērtības noteiktā laika periodā.

Kā viena no galvenajām metodēm ir izceļama analītiskā metode, kura ir izmantota, analizējot tiesību aktus, tiesu prakses materiālus, likumdevēja pozīciju, ka arī tiesību pētnieku uzskatus.

Promocijas darbā ir pielietota arī induktīvā un deduktīvā metode. Ar induktīvās metodes palīdzību no atsevišķiem gadījumiem praksē tiek atvasināti vispārināti secinājumi, savukārt deduktīvā metode palīdz no plaša teorētisko atziņu un vispārinājumu klāsta gan filozofiskā, gan tiesiskā aspektā izdarīt slēdzienus par individuālajiem aspektiem.

Loģiskā metode izmantota, lai izpētītu promocijas darbā analizēto pamatjēdzien saturu un apjomu, kā arī, lai aplūkotu to attīstības loģiku un līmeni.

Analizējot jēdziena „gods”, „cieņa” un „reputācija” saturu, kā arī tiesību normas, kurās noteikta atbildība par nodarījumiem pret personas godu un cieņu, promocijas darbā izmantota arī gramatiskā, teleoloģiskā un sistēmiskā metode.

Promocijas darba novitāte. Promocijas darbs ir Latvijā pirmais šāda apjoma zinātniskais darbs par goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību. Pētījumā ir apkopota plaša spektra zinātniskā literatūra – filozofijā, bioētikā, civiltiesībās, kriminālprocesā, krimināltiesībās, konstitucionālajās tiesībās.

Promocijas darba aprobācija. Izpētes rezultāti prezentēti septiņās starptautiskajās konferencēs, četrpadsmit publikācijās, no kurām astoņas ir starptautiski atzītos izdevumos.

Promocijas darba struktūra. Pētījums sastāv no četrām nodaļām, kurām ir apakšnodaļas; aizstāvībai izvirzīto tēžu apkopojuma, anotācijām, izmantotās literatūras, tiesību aktu un tiesu prakses materiālu saraksta.

I NODAĻA

Jēdzienu gods, cieņa un reputācija izpratne

1. Gods un cieņa filozofiskā aspektā.

Morāles nozīmei, garīgo interešu izpētei, kā arī goda un cieņas izpratnei savā laikā ir pievērsušies neskaitāmi domātāji, politiķi un filozofi. Ņemot vērā, ka gods un cieņa ir morāles kategorijas, to izpratnes aizsākumi ir rodami tieši filozofijā.

I.Frolovs apgalvo, ka, līdz neseniem laikiem, ētikas un filozofijas pētījumos bija vērojama profesionāla noslēgtība – speciālisti ētikā reti pievērsās filozofiska rakstura jautājumiem, savukārt filozofi norobežojās no ētikas jautājumu analīzes.³ Autoresprāt, I.Frolova apgalvojumiem nevar piekrist, jo jau senākās filozofijas sistēmas (Aristoteļa un Platona) attīstījās uz ētikas pamatiem. Pētot filozofiskus jautājumus, tika pievērsta uzmanība ētikas atziņām un principiem. Jebkurš filozofisks pētījums, kura priekšmets skar cilvēka lomu vai sabiedriskos procesus, ir saistīts ar ētikas komponentiem – morāli, to, kas ir labs vai ļauns, tikumisks vai netikumisks. Domājams, ka kategoriju „gods” un „cieņa” ir neiespējami analizēt vienīgi no filozofiskā vai ētiskā aspekta. Tikai šo nozaru simbioze sniedz pietiekamu priekšstatu un iespējamo problēmas risinājumu.

Literatūrā pamatoti tiek akcentēti, ka morāle nav vienīgi ar noteiktu pareizību saistīts jēdziens, tā nav radīta vienīgi ar mērķi stingri regulēt dzīvi un nepieļaut citādo citos indivīdos.⁴ Morāles filozofijas jēdziens tiek lietots līdzās mūsdienās biežāk izmantotajam ētikas jēdzienam. Grieķu cilmes vārds “ētika” un latīņu apzīmējums “morāle” vairāk ir vienošanās jeb konvencijas jautājums. Nozīmju ziņā tie ir grūti nošķirami, jo abi saistīti ar to, ko latviešu valodā sauc par tikumu, krietnumu, labo, to, kas raksturīgs pēc iespējas pilnvērtīgākai dzīvei, kas sniedz pieredzi un mērķi, pēc kura vērts tiekties.⁵

Šīs nodaļas ietvaros tiks analizēta morāles ģenēze vēsturiskā aspektā.

---

³ Фролов И.Т. Развитие научных и гуманистических оснований философии: итоги и перспективы. Вопросы философии, № 10, 1992, с. 97.

⁴ Eagleton T. *After Theory*. New York: Basic Books, 2003, p. 140.

⁵ Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 9.lpp.

1.1. Senās Grieķijas un Romas morāles filozofija.

Sengrieķu un romiešu domātāji bija pirmie, kas Eiropā uzsāka diskusiju par cilvēka vērtību, kā arī īpašu vērtību pievērsa tikumiem.⁶

Savā laikā jau **Sokrats** uzskatīja, ka morāles normas un tikumi neatrodas kaut kur ārpus cilvēka paša dabas un rakstura.⁷ Pievērsoties jēdzienam gods, jānorāda, ka tas piesaistījis domātāju uzmanību jau senākajās ētikas sistēmās, piemēram, Platona un Aristoteļa darbos. **Platons** godu cieši saistīja ar tiesībām, jo goda zaudēšana saistīta ar visu tiesību zaudēšanu. Savukārt **Aristotelis** pievērsās goda un bezgoda lomai cilvēka dzīvē. Uzskatot godu, slavu un atzinību par nozīmīgākajiem ārējiem labumiem, Aristotelis akcentēja, ka godam ir būtiska loma, jo tas dod cilvēkam sava pārākuma apziņu, ko Aristotelis vērtē pat augstāk par pašu godu. Galīgais mērķis, uz ko cilvēks tiecas, ir laime. Turpretim godu un jebkuru tikumu cilvēki vēlas gan kā pašmērķi, gan arī kā līdzekli, lai sasniegtu laimi.⁸ Reducējot godu kā krietna cilvēka neatņemamu pazīmi, Aristotelis apgalvo, ka “pašapzinīgums liecina par savas cieņas apzināšanos. Gods ir vislielākais no ārējiem labumiem, un pašapzinīga cilvēka attieksme pret godu ir tāda, kā vajag, jo pašapzinīgums tieši izpaužas goda un pašcieņas apziņā.”⁹ Aristotelis „Nikomaha ētikā” nonāk pie atziņas, ka “katrā saliktā veselumā var izdalīt vidu, lielāko daļu un mazāko daļu”. Situācijās, kad runa ir par godu vai pazemojumu, vidus, kā norāda Aristotelis, ir pašapzinīgums, pārmērība varētu būt iedomīga augstprātība, nepietiekamība - sevis noniecināšana un nenovērtēšana.

Aristoteļa domas un atziņas apliecina kategorijas „gods” un „cieņa” sarežģīto dabu un tieši norāda uz šo jēdzienu vērtējuma raksturu. Filozofs šai darbā nemēģina norobežot aplūkojamos jēdzienus un iedziļināties to definīcijās, tomēr viens ir skaidrs – gods un cieņa ir labumi, kuri ir vitāli nepieciešami cilvēkam, lai viņa dzīvi varētu uzskatīt par laimīgu. Jēdzienam „gods” Aristoteļa skatījumā piemīt divas nozīmes: pirmkārt, tas ir vērtējams kā tikums, otrkārt, gods ir līdzeklis laimes sasniegšanai.

Seneka, kā arī citi stoicisma filozofijas pārstāvji, tikumu uzskatīja par vienīgo un pašpietiekamo cilvēka dzīves mērķi. Traktātā “Par gudrā nelokāmību” Seneka, noskaidrojot, ka gudrā dzīve ir tikumu vadīta, nevērš uzmanību nedz goda, nedz cieņas nozīmei, bet visai oriģināli analizē apvainojuma saturu un cilvēka rīcības modeli attiecīgā situācijā. Būtībā Seneka uzskata, ka gudrais apvainojumus uztver kā jokus, tai pat laikā, šis domātājs piebilst,

⁶ Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 653.lpp.

⁷ Klīve V.V. Gudrības ceļos. Īss ievads Rietumu filozofijā. Rīga: Zinātne, 1996, 21.lpp.

⁸ Aristotelis. Nikomaha Ētika. Rīga: Zvaigzne, 1985, 35.,36.lpp.

⁹ Turpat, 87.-89.lpp.

ka „dažkārt viņš tos sauc pie kārtības ar bargumu un sodot, lai tie turpmāk tā nerīkojas”. Seneka savās atziņās tālredzīgi aicina cilvēku nenonākt līdz strīdiem un ķīviņiem. No tiem, viņaprāt, bēgšus jābēg, un, lai arī ko šai ziņā dara nesaprātīgi cilvēki (to darīt Senekas skatījumā var tikai nesaprātīgi cilvēki), tas jāatstāj bez ievērības. Tieši spējā savu garu pacelt pār pārestībām Seneka saskata brīvību.¹⁰

Cieņas izpratne vergturu sabiedrībā vēl negūst savu vietu. Tā vairāk tiek saistīta ar lietām nekā cilvēkiem. Strikta goda un cieņas nošķiršana šajā laikā vēl neeksistē.

Cieņa savu aktualitāti gūst tikai bruņinieku laikos.”Cilvēks iemācījās cienīt cilvēku bruņiniekā”.¹¹

Viduslaiku tūkstošgade piedāvā citu ētiku. Šajā laika posmā dažādi tiek kultivēta cilvēka iedzimtā grēka un ļaunuma apziņa, lai to pretstatītu dieva pilnības absolūtajam priekšstatam. Tādējādi nemainīgi saglabājas tikai pretstats starp dievišķo absolūto un cilvēka grēcīgo dabu.¹² Viduslaiku kristīgā domāšanas veida noriets raksturojas ar humānistu kustību, ka arī ar baznīcas reformu. Kā savā laikā precīzi norādīja Zenta Mauriņa : “Renesanse nav mākslas stils, bet pasaules uzskats, kur pirmā vieta ierādīta cilvēkam un nevis idejai, kā tas bija viduslaikos, ...”.¹³

1.2.Morāles filozofija pārejas laikā.

Humānistu kustības sākums parasti tiek saistīts ar **Frančesko Petrarku**. Petrarka “Dialogos” XI dialogā “Viedokļi par tikumu” pievēršas paša cilvēka domām par sevi un apkārtējo uzskatiem par cilvēku. Dialoga personāži ir Prāts un Prieks:

“Prāts: Domas lietas būtību nemaina.

Prieks: Visi uzskata, ka esmu labs.

Prāts: Nekas nav sliktāks par aplamu pašnovērtējumu. Tas, kurš apzināti līksmo par aplamību, ir neprātis.

Prieks: Cilvēki runā, ka es esot labs.

---

¹⁰ Seneka L.A. Dialogi. No latīņu val. tulk., komentārus, priekšvārdu un pēcvardu sarakstījis A.Feldhūns. Rīga: Zinātne, 2001, 86.-97.lpp.

¹¹ Герцен А.И. Несколько замечаний об историческом развитии чести. Спб. Т. IV. Москва: [b.i.], 1905. с. 396 .

¹² Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. 3.daļa. Viduslaiku tūkstošgades daudzbalstība. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 65.lpp.

¹³ Mauriņa Z. Dzīves apliecinātāji. Rīga:Valtera un Rapas akc. sab. apgāds, 1936, 61.lpp.

Prāts: Tas, ko par tevi domā, nav nekas nemainīgs – neatkarīgi no tā, vai tu esi labs vai slikts, tavu dabu nemainīs nedz pārējo viedokļi, nedz tenkas – tu nekļūsi labs, pat ja visi mirstīgie pēkšņi būs vienisprātis, ka tu tāds esi.....

Prieks: Cilvēki domā par mani labas domas.

Prāts: Viedoklis ir kaut kas apšaubāms, visneapšaubāmākais ir tikums.”¹⁴ No F.Petrarkas dialoga izriet divas būtiskas atziņas: pirmkārt, apkārtējo viedoklis nav konstants, tas pakļauts pārmaiņām; otrkārt, apkārtējo uzskati nespēj mainīt cilvēka dabu, viņa patieso būtību. Šai atziņai īpaša nozīme ir jautājumā par noziedzīga nodarījuma objektu neslavas celšanas un goda aizskaršanas gadījumā, kas plašāk analizēts 2.nodaļā.

Džovani Piko della Mirandola cilvēka cieņas aizstāvības manifestā “Par cilvēka cieņu” atzīst cilvēka *dignitas*, kas nozīmē cieņu, pašapziņu un pašcieņu. Pašizziņa un transformācija jeb pašveide tiek atzītas gan par cilvēka tiesībām, kas plaši uzsverts mūsdienās, gan par ikviena indivīda dzīves uzdevumu. Noteicošais cilvēka dzīvē ir atbildība par sevis veidošanu.¹⁵ Dž. Piko della Mirandola darbā “Par cilvēka cieņu” sniedz augstākās raudzes apbrīnu cilvēkam: “Godātie tēvi, es arābu grāmatās izlasīju, ka saracēnis Abdala, kad viņam jautājuši, kas uz šīs pasaules skatuves esot visapbrīnojamākais, esot atbildējis, ka nevarot iedomāties neko apbrīnojamāku par cilvēku.....Nolicis cilvēku pasaules vidū, Dievs uzrunāja viņu šādi: „Tu neesi radīts ne debesīm, ne zemei, tu neesi mirstīgs un arī nemirstīgs, tā ka vari kā autonomas lēmējs radīt savu paštēlu pēc sirds patikas. Tu vari nolaisties līdz lopa līmenim, bet tev ir dota iespēja arī atdzimt par augstāku, dievišķāku būtni, ja tava dvēsele to grib.””¹⁶ Dž. Piko della Mirandas cilvēka kā augstākās apbrīnas vērtas būtnes redzējums ļauj secināt, ka cilvēks ir cienījams jau pašos pamatos, cilvēks ir vērtība pats par sevi un kā tāds viņš tiek atzīts bez jebkādiem nosacījumiem.

Kā vēl viens no aplūkojamā virziena domātājiem minams **Marsilio Ficīno**, kurš tiek atzīts par vienu no izcilākajiem Platona pētniekiem filozofijas vēsturē vispār. M.Ficīno pieder bagātīgs epistolārais mantojums, kur 115.vēstulē “Par laimi, tās pakāpēm un tās mūžīgumu” viņš atzīst, ka pastāv triju veidu cilvēciskie labumi, kas saistīti ar veiksmi, ķermeni un dvēseli. Veiksmes labumi ir nauda, gods, labvēlība un vara. Nauda netiek atzīta par augstāko labumu, jo tā tiek sagādāta nevis kā pašvērtība, bet dvēseles un ķermeņa ērtības labad. M. Ficīno arī godu neatzīst par labāko, jo tas atrodas cita cilvēka pārziņā un mēs nereti par to

---

¹⁴ Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 104.,105.lpp.

¹⁵ Turpat, 108.lpp.

¹⁶ Turpat, 104.,105.lpp.

neko nezinām, turklāt cilvēkus visbiežāk godina neatkarīgi no viņu nopelniem.¹⁷ M.Fečino skatījums, domājams, ļauj, pirmkārt, godu atzīt par labumu, otrkārt, gods ir labums cilvēka “ceļā” uz laimi; treškārt, jēdziens gods saistāms ar citu cilvēku vērtējumu.

1.3.Morāles filozofija 17.gadsimtā

Rietumu sabiedrības pārorientācija uz saimniecisko konkurenci, kā arī fizikas atklājumi vedina revidēt iepriekšējos priekšstatus par cilvēku un morāli, kas atklājas arī **Tomasa Hobsa** darbos. T.Hobsa meklējumi noved viņu pie sabiedrības līguma konstrukcijas: par kaut ko jāvienojas, kaut kas jāapspiež sevī, lai dzīvotu kopā - valstī.¹⁸

T.Hobsa uzskati apliecina mehānistisku cilvēka un morāles redzējumu. Taču morāle nav subjektīva dzīves māksla, nav vērtību substance, bet tās vērtības izpausme, ko cilvēki piešķir cits citam. Negribētos piekrist T.Hobsa atziņai, ka morāle ir kustība, funkcijas, attiecības, kuras izaug no vēlmju, drošības, līgumizpildes un varas tieksmes, jo morāle savā dziļākajā būtībā ir pozitīva, tā ir visa labā pamats. Apšaubāma ir arī T.Hobsa atziņa, ka cilvēka cieņa ir varas izpausme.

Tai pat laikā jānorāda, ka tieši apgaismības periodā pirmo reizi tiek pievērsta uzmanība cilvēka cieņai, tiek izstrādāta cieņas izpratne, kas kalpo par ieroci cīņā ar nevienlīdzību privilēģētajā sabiedrībā.

T.Hobss apgalvo, ka cilvēka publiskā vērtība, kuru piešķir tam valsts, ir tas, ko cilvēki parasti sauc par cieņu.¹⁹ Lai arī nevar piekrist daudzām T.Hobsa atziņām, tomēr jāatzīst, ka aplūkojamais attīstības periods raksturojas ar to, ka cilvēka cieņa pazīstamu domātāju darbos (T.Hobbs, Dž. Loks, Ž.Ž.Ruso, Š. Monteskjē, T.Džefersons) simbolizēja brīvību un cilvēku vienlīdzību,²⁰ proti, tās cilvēka pamattiesības un konstitucionālos principus, bez kuriem nav iedomājama mūsdienu demokrātija.

T.Hobss “Leviatānā” atgādina jau Evaņģēlijā pausto ideju – „visu to, ko tu prasi no citiem, dari arī pats. Un tas ir visu cilvēku likums : Quad tibi fieri non vis, alteri ne feceris”. Kā astoto dabisko likumu T.Hobss izvirza priekšrakstu: neviens cilvēks nedz ar darbiem, nedz ar vārdiem, sejas izteiksmi vai kustībām nedrīkst izteikt naidu vai nicinājumu pret otru. Šāda likuma pārkāpšanu T.Hobss dēvē par nekaunīgu uzvedību.²¹

¹⁷ Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 114.lpp.

¹⁸ Turpat, 147.lpp.

¹⁹ Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. Т. 2. Москва: Мысль, 1991, с.67.

²⁰ Конституционное право России. Под ред. А.Н. Кокотова, М.И. Кукушкина. Москва: Юрист, 2004, с.116.

²¹ A Guide to British Moralists. Ed. By D.H. Monro. London: Fontana, 1972, p. 48-52.

Dabiskā stāvokļa novērtējums **Džona Loka** filozofijā daļēji formulēts kā alternatīva T.Hobsa skatījumam un visai būtiski atšķiras ar to, ka par pareizā un nepareizā pamatu tiek pamatoti uzskatītas subjekta tiesības, nevis suverēnas valsts vara.²² Dž.Loks savā darbā „Eseja par cilvēka sapratni”²³ ir pievērsies kādai būtiskai niansei, proti, tam, kā cilvēks lieto vārdus. Jāpiekrīt Dž.Lokam, ka cilvēki, bieži lietojot parastus vārdus un saistot tos ar noteiktām idejām, iedomājas, ka pastāvošā sakarība starp vārdiem un nozīmēm, kādās tos lieto, ir tik cieša un nepārprotama, ka to nozīmi nemaz nevar saprast. Autors uzskata, ka ir grūti iedomāties nosaukumu, kur tas neparādītos. Tā Dž.Loks teikto ilustrē ar jēdzienu „dzīvība”, secinot, ka tas ir vārds, kas pazīstams katram. ”Cilvēks apvainosies, ja viņam vaicās, ko viņš ar šo vārdu apzīmē. Tomēr, ja pārdomājam, vai augam, kas vēl snauž sēklā, piemīt dzīvība, vai to var piedēvēt embrijam olā pirms inkubācijas, kā arī to, vai cilvēks nesamaņā bez jušanas un kustības spējām ir vai nav dzīvs, tad kļūst redzams, ka cilvēkam ne vienmēr ir skaidra, noteikta un nemainīga ideja par to, ko apzīmē ar vārdu “dzīvība”. Šo atziņu var tiešā veidā pārnest uz „goda” un „cieņas” kategorijām, kuras salīdzinājumā ar vārdu “dzīvība” ir sarežģītākas vēl ar to, ka atzīstamas par morāles kategorijām.

Vārdu precīzas definēšanas nozīmi savā laikā jau atzinis Aristotelis, pamatoti norādot, ka mums jābūt skaidrībā par pamatjēdzieniem jeb kategorijām, ar kuru palīdzību mēs saprotam pasauli.²⁴ Aplūkojamo jēdzienu izpratnes sarežģītība savu pamatojumu gūst arī turpmākajās Dž. Loka atziņās, akcentējot, ka morāles idejas ir daudz komplicētākas nekā figūru idejas, kuras parasti apskata matemātikā. Problēmas risinājumu Dž. Loks saskata definīciju lietošanā.²⁵ Pievienojoties Dž.Loka koncepcijai par morāles idejām un definīciju kā risinājumu terminu vienotai lietošanai, tomēr jāatzīst, ka vienotas definīcijas izstrāde un akceptēšana bieži vien ir neiespējama.

Deivids Hjūms, kurš dažkārt tiek atzīts par visu laiku dižāko britu domātāju, nošķir empīriski gūstamos iespaidus no prāta veidotajām idejām. D.Hjūms uzskata, ka atsaukšanās uz sabiedrības vajadzībām sniedz labumu, un cilvēks tajā ir ieinteresēts. Būdam komunikatīvs, indivīds rēķinās ar savu atstarojumu citu apziņā kā spoguļos, un tas ierobežo viņa dabisko savtīgumu.²⁶ Pētījumā par cilvēka dabu D.Hjūms izcili trāpīgi parāda sabiedrisko tikumu pārākumu un neaizvietojamību jebkura indivīda dzīvē. D.Hjūms jautā:

---

²² Graham G. Eight Theories of Ethics. London and New York: Routledge, 2006, p.174.

²³ Loks Dž. Eseja par cilvēka sapratni. Rīga: Zvaigzne, 1977, 97.lpp.

²⁴ Klīve V.V. Gudrības ceļos. Īss ievads Rietumu filozofijā. Rīga: Zinātne, 1996, 36.lpp.

²⁵ Loks Dž. Eseja par cilvēka sapratni. Rīga: Zvaigzne, 1977, 110.,111.lpp.

²⁶ Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 197.,198.lpp.

“Vai var iedomāties, ka jebkādas mantiska rakstura priekšrocības ir pietiekama kompensācija par vismazāko sabiedrisko tikumu pārkāpumu, kad mēs aptveram, ka mūsu miers un iekšējais apmierinājums absolūti ir atkarīgi no stingras to ievērošanas?”²⁷

1.4. Morāles filozofija franču apgaismības periodā

Franču apgaismības periodā 18.gadsimtā tiek kritizēta feodālisma laikam raksturīgā izpratne par cilvēka personību, viņa godu un cieņu, atzīstot, ka brīvība un vienlīdzība ir tās vērtības, kas satur lielākos labumus, jo, kā norāda **Žans Žaks Ruso**: “Atsakoties no savas brīvības, cilvēks atsakās no cilvēciskās cieņas, no cilvēktiesībām, pat no saviem pienākumiem”.²⁸ Ž.Ž.Ruso, tāpat ka Dž.Loks, atsaucās uz sabiedrisko līgumu. Ž.Ž.Ruso atkārtoti dabiska stāvokļa jēdzienu, taču viņa dabiskais cilvēks ir idealizēts – brīvs un nevainojams, kamēr netikumi rodas civilizācijā, pilsētās, sabiedrībā.

Apgaismības simbola gods viennozīmīgi pieder **Imanuelam Kantam**. Tieši I.Kants bija tas, kurš sniedza precīzu formulējumu cilvēka cieņai modernā skatījumā, uzskatot, ka visām lietām piemīt cena vai arī cieņa. Īsumā I.Kants deklarē, ka tad, kad lietām ir cena, tas nozīmē to, ka lietas ir morāli pieņemamas, lai ar tām tirgotos. Un tieši pretēji, cilvēkam ir cieņa un nekas vairāk – nedz vara, nedz izpriecās, nedz arī labvēlīgas sekas visai sabiedrībai, - kuru dēļ būtu morāli pieņemami apmainīt jebkuru cilvēcisku būtni.²⁹

I.Kants darbā “Praktiskā prāta kritika”³⁰, meklējot un atklājot vispārcilvēciskās vērtības, pievēršas morālajam likumam. Autors atzīst, ka morālais likums kā priekšstats dara mūs pašapziņā pazemīgus, modina pret sevi cieņu, jo tas ir pozitīvs un ir noteicējamats. Morālais likums tāpat arī subjektīvi ir cieņas pamats. I.Kants pamatoti apgalvo, ka cieņa vienmēr attiecināma tikai uz personām, bet nekad – uz lietām. I.Kants, citējot Fontenelu, apgaismības laikmeta franču filozofu un rakstnieku, norāda, ka “augstmaņa priekšā es liecos, bet mans gars neliecas”. I.Kants ļoti trāpīgi saskata, ka cieņa ir nodevas, kuras mēs nevaram liegt nopelniem, vai nu mēs gribam, vai nē; cieņas izpausmē mēs gan ārēji varam būt atturīgi, taču iekšēji mēs to izjūtam neatvairāmi.

Ja iepriekš aplūkotajās atziņās akcentēta cieņas izrādīšanas nozīme, tad, domājot par to, ko saprast ar cieņu, I.Kants savā laikā nonāca pie fundamentāla secinājuma, proti, „cieņa ir iekšēja beznosacījuma vērtība, bet tas, kas ir apveltīts ar cieņu, atrodas augstāk par visu un

²⁷ Hume D. A Treatise of Human Nature. England: Penguin Books, 1985, p. 670.

²⁸ Русо Ж. Ж. Об общественном договоре. Москва: [b.i.], 1938, с.8.

²⁹ Becker C.L. Becker Ch. Encyclopedia of Ethics. New York and London, 2001, p. 405.

³⁰ Kants I. Praktiskā prāta kritika. Rīga: Zvaigzne, 1988, 101.,103.lpp.

nepieļauj nekādu ekvivalentu”.³¹ Tādējādi cieņu I.Kants saprot kā iekšēju vērtību, norādot, ka tikai tikumībai un cilvēciskumam piemīt cieņa.

Nevar nepieminēt I.Kanta izvirzīto pienākumu, kas guvis kategoriskā imperatīva apzīmējumu: ”Rīkojies tā, lai tavas gribas maksima vienmēr vienlaikus varētu noderēt par vispārējas likumdošanas principu.”³² Kamēr I.Kants runā par morālo cieņu, t.i., „kategorisko imperatīvu”, tā ir pamatdoma, ka cieņa ir likuma avots. Var piekrist I.Kantam arī atziņā, ka cilvēka spēja rīkoties morāli - spēja rīkoties saskaņā ar prātu, nevis brīža ietekmē – skaidri atšķir cilvēka morālo vērtību no citām jūtīgām radībām.³³

1.5.Morāles filozofija 19. un 20.gadsimtā

Arturs Šopenhauers atšķirībā no daudziem citiem domātājiem ļoti konkrēti pievērsās kategorijai gods. Viņš atteicās no vārdkopas “cilvēciskā cieņa”, kļūdaini uzskatot to par tukšu frāzi, kas pamatojas nevis uz tiesiskiem jēdzieniem, bet gan uz aizspriedumiem. “Ja es teiktu, ka gods – tā ir ārējā sirdsapziņa, bet sirdsapziņa – iekšējais gods, tad šis formulējums patiktu daudziem, bet tas būtu drīzāk spīdošs nekā patiess un dziļš”. A.Šopenhauers atzīst, ka pareizāk būtu teikt, ka objektīvi gods ir apkārtējo viedoklis par cilvēka vērtību, bet subjektīvi – cilvēka bijība šā viedokļa priekšā.³⁴ Definējot godu kā labo vārdu, slavu, pēc kā tiecas ikviens, kā arī uzskatot godu par nenovērtējamu labumu, A.Šopenhauers tai pat laikā nepamatoti noniecina tā nozīmi, vislielāko vērtību piešķirot slavai.³⁵ Šai kontekstā A.Šopenhauers pauž ideju, ka godam savā ziņā ir negatīvs raksturs, pretstatā slavai, kurai piemīt vienīgi pozitīvs raksturs. Šis apgalvojums tiek pamatots ar to, ka gods ir nevis viedoklis par tikai konkrētam subjektam piemītošām īpašībām, bet gan par tādām, kas parasti tiek pieņemtas esam, un to attiecīgajam indivīdam nedrīkst trūkt. Tāpēc, kā uzskata A.Šopenhauers, gods tikai nosaka, ka subjekts nav nekāds izņēmums, savukārt slava piešķir indivīdam izņēmuma statusu. Pamatojoties uz šo atziņu, seko norāde, ka slavu vajag iegūt, turpretim godam svarīga ir tā nepazaudēšana.³⁶ A.Šopenhauera teiktais, pirmkārt, apliecina, ka gods raksturojas ar sabiedrisko vērtējumu, otrkārt, tas ir atkarīgs no sabiedrībā valdošajiem standartiem – kas ir labs un kas nav labs, treškārt, gods ir labums, kas pastāvīgi jāuztur, proti, tas nav konstants. Tajā pašā laikā nevar piekrist atziņai, ka jāiegūst ir vienīgi slava.

³¹ Кант. И. Основоположения к метафизике нравов. Москва: [b.i.], 1912, с.63.

³² Kant I.Grunlegung zur Metaphysik der Sitten. Hamburg:Verlag von felix Meiner, 1965. S. 50-52. Citēts pēc: Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga : LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 206.lpp.

³³ Becker C.L. Becker Ch. Encyclopedia of Ethics. New York and London, 2001, p. 405.

³⁴ Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. Спб. Москва: [b.i.], 1914, с. 62.

³⁵ Šopenhauers A. Ceļinieks. Rīga: Zvaigzne ABC, [b.g.], 8.lpp.

³⁶ Turpat, 19.lpp.

Autoresprāt, gods ir labums, kurš tieši tāpat kā slava ir iemantojams, nevis *apriori* pieder personai. Turpinot savus vērojumus, A.Šopenhauers atzīst, ka gods izplatās tiktāl, ciktāl izplatās ziņa par konkrēto personu, sakarā ar ko uz godu pretendē ikviens.³⁷ Autora uzskats, ka gods ikvienam tiek piešķirts kredītā un tas ir tikai jāsaģlabā, domājams, apliecina to, ka gods A.Šopenhauera skatījumā lielā mērā saistāms ar jēdzienu cieņa.

Vācu profesors **L.Ekšteins** terminam “gods” savā laikā piešķīra divas pamatnozīmes: ārējais gods jeb personas atzīšana, cieņa, un iekšējais gods - goda apzināšanās. Autors norāda, ka iekšējais gods ir pilnībā izolēts no ārējā goda - “tas absolūti nav atkarīgs no sabiedriskā viedokļa”.³⁸ Kā redzams, arī šo izcilo domātāju atziņas, lai arī vērstas uz tiešu terminoloģisku analīzi, nedod pilnīgu skaidrību ne par pašu kategoriju gods un cieņa izpratni, ne arī ļauj veikt striktu to norobežošanu.

V.Bļumkins, kurš ir veltījis atsevišķus pētījumus goda un cieņas vēsturiskai attīstībai, pamatoti norāda, ka tiesības balstās, pirmkārt, uz valsts varu, piespiešanu, savukārt morāle – uz pārliecināšanu, individuālās un sabiedriskās apziņas spēku. Autors atzīst, ka morāle balstās uz trim vaļiem. Pirmkārt, tās ir tradīcijas, tikumi, paražas, kuras izveidojušās noteiktā sabiedrībā. Otrkārt, morāle pamatojas uz sabiedrisko viedokli, kurš, atbalstot vienus un nosodot citus uzvedības modeļus, regulē cilvēka uzvedību. Par sabiedriskās domas instrumentiem, no vienas puses, atzīstami gods, labais vārds, sabiedriskā atzīšana, kas ir sekas cilvēka godprātīgai savu pienākumu pildīšanai, morāles normu ievērošanai; no otras puses – kauns, morāles normas pārkāpuša indivīda kaunināšana. Treškārt, morāle pamatojas uz katra indivīda apziņu, uz viņa izpratni par personīgo un sabiedrisko interešu saskaņošanas nepieciešamību.³⁹ Pievēršoties jēdzienu „gods” un „cieņa” skaidrojuma, V.Bļumkins mēģina tos definēt, tomēr šis definējums veidots pēc uzskaitījuma principa. Tā V.Bļumkina skatījumā gods ir personas morālās īpašības, ētisko principu kopums, pēc kuriem savā uzvedībā vadās indivīds; iekšējā cieņa, godīgums, tīrība, sirdsapziņa, apbalvojumi, goda raksti, tituli un laba reputācija, labais vārds, tas ar ko lepojas, viedums, sievietes nevainība, apziņa, goda jūtas un labāko īpašību kopums, savukārt cieņa – cilvēka vai cilvēku kopas vērtība, morālo īpašību kopums, savas vērtības apzināšanās, cieņas jūtas pret sevi un cieņas ārēja paušana, vērtība, naudas zīmes vērtē, tituls, amats, nosaukums.⁴⁰

³⁷ Šopenhauers A. Ceļinieks. Rīga: Zvaigzne ABC, [b.g.], 21.lpp.

³⁸ Экштейн И. Честь в философии и праве. Спб. 1895. с. 9-23. Citēts pēc: Матросова М. Защита чести и достоинства сотрудников органов внутренних дел: уголовно - правовые и криминологические аспекты. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Москва, 1997, с. 17.

³⁹ Блюмкин В.А. Этика и жизнь. Москва: Политиздат, 1987, с.17.

⁴⁰ Блюмкин В.А. Категории достоинства и чести в марксистской этике. Москва: [b.i], 1964, с. 144-147.

Kā pamatoti uzskata **V. Bobrovs**, tad cilvēka cieņai un godam, līdzīgi kā medaļai, ir divas puses. Objektīvā puse izpaužas valsts gatavībā atzīt un ar likuma palīdzību veikt šo interešu aizsardzību, savukārt subjektīvā puse izpaužas cilvēka paša kā personības apzināšanās. Analizējot šos jēdzienus, autors visai daudzsološi secina, ka, neskatoties uz to abstrakto raksturu, tiem ir visai konkrēts saturs. Šo saturu autors definē, izmantojot šādus priekšnosacījumus: likumdevēja aizsardzība, personiskā brīvība un neaizskaramība, neiecietība pret vardarbību, pienācīga samaksa par darbu, dzīves individualizācija, “mēs” sajūta, augsta profesionalitāte u.tml. Šajā sakarībā jāatzīst, ka, lai arī uzskaitītajiem nosacījumiem ir ļoti cieša saikne ar indivīda kā garīgas būtnes atzīšanu, ar personas godu un cieņu, tomēr tie nekādā veidā neliecina par mūs interesējošo kategoriju saturu.⁴¹

Daļēji var piekrist literatūrā izteiktajam viedoklim, ka cieņā vairāk tiek izteikta cilvēka vērtība, savukārt godā - šīs vērtības apdraudējums.⁴² Pilnībā pievienojoties apgalvojuma pirmajai daļai, proti, cieņa raksturojas kā cilvēka vērtība vispār, to nevar attiecināt uz tā turpinājumu, jo gods ir patstāvīgs morāles komponents, labums, kas cilvēkam ir nozīmīgs, līdz ar to tas nevar būt kaut kas sekundārs, otršķirīgs.

Lai arī pēc morāles filozofu atziņu analīzes, goda un cieņas saturs joprojām lielu skaidrību nevieš, tomēr var secināt, ka, lai arī cik dažādi nebūtu izcilo filozofu uzskati, gods un cieņa tiek atzīti par tikumiem; cieņa un gods ir definēti arī kā līdzeklis, lai sasniegtu cilvēka mūžīgo mērķi – laimi. Gods un cieņa ir komponenti, kas raksturo indivīdu kā patstāvīgu personību; bez to atzīšanas nav iespējama tikumiska sabiedrība, kā arī vispār dzīve sabiedrībā. Gods vairāk tiek saistīts ar sabiedrisko vērtējumu, savukārt cieņa tiek atzīta par indivīda iekšēju beznosacījuma vērtību. Domājams, tas vien, ka šie domātāji savos traktātos ierādījuši zināmu vietu aplūkotajām kategorijām, apliecina to nozīmi gan atsevišķa indivīda dzīvē, gan sabiedrībai kopumā.

V.Šmarions pamatoti norāda, ka filozofijā un ētikā diez vai atradīsies vismaz desmit problēmu, kuras būtu pielīdzināmas tādu jēdzienu izpratnes problemātikai, kādi ir brīvība, gods un cieņa. Autors arī vērš uzmanību uz šo komponentu sarežģīto dabu, nenoteiktību un daudzveidību.⁴³ Šajā sakarībā jāpiekrīt **B.Grušinam**, kurš akcentē, ka tieši nenoteiktības un

---

⁴¹ Бобров В. Честь и достоинство. <http://www.nmnby.org/pub/010805/dignity.html> (aplūkots 09.03.2007.)

⁴² Lasmane S., Milts A., Rubenis A. Ētika. Jautājumi, risinājumi, atzinumi. Rīga: Zvaigzne, 1993, 96.lpp.

⁴³ Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ростов-на-Дону, 2000, с.17.

konceptuālu pamatprincipu trūkuma dēļ, asā polēmika filozofiskajā ētikā bieži vien ir absolūti neproduktīva.⁴⁴

Neraugoties uz uzskatu, koncepciju un pieeju daudzveidību, ētikas filozofijā pamatā konstatējamas divas ētiskās mācības par morāles rašanos un tās dabu - naturālistiskā ētika un sociāli vēsturiskā ētika. Pirmā pamatojas uz morāles normu dabas, kodeksu un principu izpratni, kā arī uz tikumiskajām vērtībām. Cilvēks, tikumisko vērtību sistēmas, kas ietver sevī arī godu un cieņu, subjekts, atzīstams par dabas būtni, kas pakļaujas morāles normām un principiem kā dabiskiem likumiem, kuri absolūtā nozīmē regulē viņa tikumisko uzvedību.⁴⁵ Naturālistiskās ētikas idejas klasiskā veidā iepazīnām jau T.Hobsa “sabiedriskā līguma teorijā”, kā arī Ž.Ž.Russo “dabisko tiesību teorijā”. Šo koncepciju dažādā pieeja ir pamatojama ar atšķirīgu cilvēka dabas izpratni. T.Hobss uzskata, ka cilvēks no dabas ir ļauns un agresīvs, tāpēc, lai šāds indivīds eksistētu sabiedrībā, viņš ir spiests atteikties no daļas viņam piederošo brīvību valsts labā, kura, pamatojoties uz tiesību iegūšanu šādā veidā, regulē sabiedrības locekļu uzvedību un rīcību, vadoties no “sabiedriskā līguma” principa. Savukārt saskaņā ar Ž.Ž.Russo mācību, cilvēks no dabas ir labs un jau sākotnēji ir apveltīts ar visām brīvībām. Tomēr mēģinājumi novietot cilvēka dabisko būtību virs viņa morāles, noveda šā virziena pārstāvjus strupceļā, jo morāles normas un tikumiskās orientācijas sāk darboties kā cilvēka uzvedības regulatori tad, kad pārstāj funkcionēt dabiskie cilvēka aizsākumi. Pretējā gadījumā jebkuras sarunas par morāli un tikumiskām vērtībām būs neauglīgas.

Cilvēka tikumiskie aizsākumi, t.i., morāles rašanās mehānisms un tās būtība ir meklējama cilvēka darbības sociāli kultūrvēsturiskajā virzienā. Tas savukārt apliecina to, ka morāles un tikumības avots ir noteikta kultūras zona ar konkrētu raksturojumu. Goda un cieņas morālo problēmu aizsākumi nav meklējami nedz brīdī, kad cilvēks uzsāk savas gaitas šai pasaulē, nedz arī tad, kad radās pirmie sabiedriskie veidojumi, bet gan noteiktā kultūras attīstības stadijā, kam raksturīga pietiekami attīstīta vide brīvības, goda un cieņas realizācijai sabiedrībā.

Šo vērtību rašanās satur ontoloģisko un gnoseoloģisko aspektu. Ontoloģiskais aspekts nosaka objektīvā pamata attīstības līmeni, lai rastos goda un cieņas fenomens, savukārt gnoseoloģiskais aspekts nosaka subjektīvā pamata rašanos. Tādā veidā, goda un cieņas rašanās nosacījumi var tikt iedalīti ārējos (objektīvās iespējas) un iekšējos (subjektīvās

---

⁴⁴ Грушин Б.А. Возможность и перспективы свободы. Вопросы философии. Москва, 1998, № 5, с.3.

⁴⁵ Мур. Дж. Принципы этики. Москва: Прогресс, 1984, с.104.

iespējas).⁴⁶ Šāds iedalījums, pievēršoties goda un cieņas jēdziena saturam, bieži vien tiek ņemts vērā arī no tiesību speciālistu puses.

2. Jēdzienu gods, cieņa un reputācija izpratne tiesībās

Katrā zinātnē un teorijās, kas to atveido, ir sava jēdzienu sistēma. Jēdzieni ietver zināšanas par konkrētas zinātnes un to teoriju priekšmetisko saturu. Būtībā jēdziens ir kaut kādas parādības atspoguļojums domāšanā. Līdz ar to indivīds jeb domāšanas subjekts domāšanas procesā operē nevis ar pašām zināšanām, bet gan ar to atspoguļojumiem - jēdzieniem.⁴⁷ Jebkura zinātne, tajā skaitā arī krimināltiesības, operē nevis ar abstraktām zināšanām un teorijām, bet pirmām kārtām ar savu noteiktu jēdzienu sistēmu.⁴⁸ Formālās loģikas ietvaros konceptuāli atzīts, ka jēdziens ir domāšanas forma, kas atveido priekšmetu tā būtiskās pazīmēs.⁴⁹ Līdz ar to ir svarīgi noskaidrot to jēdzienu saturu, ar kuriem mēs operējam noteiktas zinātnes ietvaros.

Gods, cieņa, reputācija – šķiet tuvi un saprotami jēdzieni. Tomēr, kā turpmāk noskaidrosies, nemaz tik viennozīmīgas šīs kategorijas nav – nedz, kā jau iepriekš redzējām, filozofiskā, nedz arī tiesiskā nozīmē. Jāatzīmē, ka cilvēka nemantisko labumu aizsardzībai, tai skaitā arī personas godam, cieņai un reputācijai, īpaša vieta ierādīta starptautiskajos tiesību aktos, tāpēc nepieciešams aplūkot galvenos no tiem.

2.1. Goda, cieņas un reputācijas aizsardzības tiesiskais regulējums starptautiskajos un nacionālajos tiesību aktos

ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembrī pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas⁵⁰ 12.pantā ietverts aizliegums apdraudēt cilvēka godu un reputāciju;

ANO Ģenerālās Asamblejas 1966.gada 16.decembrī pieņemtā Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām⁵¹ 17.pantā ir noteikts, ka nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi

---

⁴⁶ Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ростов-на-Дону, 2000, с.25.

⁴⁷ Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2002, 5.lpp.

⁴⁸ Pundurs A. Pierādīšanas teorija un brīvie vai pierādījumi ar procesuālu nozīmi kriminālprocesā. (Promocijas darbs). Rīga, 2008, 13.lpp.

⁴⁹ Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Avots, 1998, 23.lpp.

⁵⁰ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

⁵¹ ANO Ģenerālās Asamblejas 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

iejaukties neviena personiskajā, ģimenes dzīvē, pārkāpt dzīvokļa neaizskaramību vai korespondences noslēpumu vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu vai reputāciju, savukārt šā tiesību akta 19.panta 3.punkta a) apakšpunktā norādīts, ka tiesību uz savu uzskatu paušanu izmantošana saistīta ar īpašiem pienākumiem un īpašu atbildību, lai respektētu citu personu tiesības un reputāciju;

Eiropas Padomes 1950.gada 4.novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas⁵² 10.pants, paredzot indivīda tiesības uz vārda brīvību, satur šo tiesību ierobežojumu, lai aizsargātu citu indivīdu cieņu;

Tāpat arī 1997.gada novembrī UNESCO pieņemtās Deklarācijas par cilvēka genomu un cilvēktiesībām⁵³ 3.pants aizsargā cilvēka cieņu;

Personas tiesības uz godu vai reputāciju ir deklarētas arī 1886.gada 9.septembra Bernes konvencijā par literatūras un mākslas darbu aizsardzību.⁵⁴

Iepazīstoties ar starptautisko tiesību aktu regulējumu, redzams, ka pieeja, aizsargājot indivīda nemantiskos labumus, ir atšķirīga, proti, atsevišķi tiesību akti norāda vienīgi uz cieņu kā aizsardzības vērtu objektu, citos parādās gods un reputācija.

Personas gods un cieņa ir arī konstitucionāli aizsargājamas tiesības. Latvijas Republikas (LR) Satversmes 8.nodaļas 95.pants satur tiešu norādi, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu.⁵⁵ Krimināllikums, aizsargājot svarīgākās indivīda, sabiedrības un valsts intereses, iekļauj godu un cieņu to objektu lokā, kam nepieciešama krimināltiesiska aizsardzība. Krimināllikums paredz atsevišķu – XV nodaļu, kas ietver noziedzīgus nodarījumus pret personas brīvību, godu un cieņu. Šajā nodaļā ir iekļautas trīs vispārīgās normas - KL 156., 157., 158.pants, kas nosaka atbildību par jebkuras fiziskas personas goda vai cieņas aizskaršanu. Līdzīgi tas tika regulēts arī Latvijas Kriminālkodeksā⁵⁶ (turpmāk tekstā arī LKK). Salīdzinot Krimināllikumā ietverto regulējumu ar savā laikā spēkā esošo Latvijas Kriminālkodeksu, jau iepriekš esmu norādījusi uz kādu būtisku niansi. Tā LKK 128.pants noteica atbildību par tīšu personas *goda un cieņas* pazemošanu, turpretī Krimināllikuma 156.pantā atbildība paredzēta par *goda vai cieņas* apdraudējumu. Pastāvot

---

⁵² Eiropas Padomes 1950.gada 4.novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=41> (aplūkots 17.12.2008.)

⁵³ UNESCO 1997.gada Deklarācijas par cilvēka genomu un cilvēktiesībām. http://portal.unesco.org/en/ev.php_URL_ID=13177 (aplūkots 17.12.2008.)

⁵⁴ 1886.gada 9.septembra Bernes konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību. <http://www.autornet.lv/tiesibas/ligumi/berne.php#6bis> (aplūkots 17.12.2008.)

⁵⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr.43.

⁵⁶ Latvijas Kriminālkodekss un komentāri. Dr.jur. Niedre A. Rīga: TIC, 1997.

šādai redakcijai, pirmā pozīcija prezumē plašāka apdraudējuma nepieciešamību, savukārt otrā - sašaurina apdraudēto interešu apjomu.⁵⁷

Pamatojoties uz formālās loģikas atziņām, sadalāmus spriedumus sauc par disjunktiju. Disjunktiju veido no vairākiem vienkāršiem spriedumiem ar loģisko saikli "vai".⁵⁸ Formālā loģika izdala vājās un stingrās disjunktijas esamību. Ņemot vērā, ka stingrās disjunktijas locekļi izslēdz viens otru, uz pētāmo jautājumu acīmredzot attiecināma vājā disjunktija. "Vājās disjunktijas loģiskajam saiklim "vai" ir savienojumu sadalāma nozīme. Vājās disjunktijas locekļi neizslēdz viens otru. Tās vienkāršā formula ir " $a \vee b$ " - lasāma : "a" vai "b", vai "a" un "b" kopā."⁵⁹ Tas nozīmē, ka, ja reālā situācija atbilst vismaz vienam no formulā ietvertajiem nosacījumiem, konstatējams noziedzīgā nodarījuma sastāvs. LKK ietvertā pozīcija, operējot ar saikli "un", determinēja abu interešu vienlaicīgu aizskārumu. Šai sakarībā jāpiebilst, ka Civillikuma⁶⁰ 2352.¹ pants, paredz indivīdam tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņa *godu un cieņu*.

Gods un cieņa ir gan krimināltiesiskās, gan civiltiesiskās jurisdikcijas objekts. Līdz ar šo kategoriju tiesiskās aizsardzības regulējumam analizējamā kontekstā minētajās tiesību nozarēs vajadzētu būt vienādam.⁶¹

Jānorāda, ka arī citu valstu krimināllikumos kategoriju „gods” un „cieņa” pielietojums ir atšķirīgs. Tā Austrijas kriminālkodeksa⁶² 111.§ (neslavas celšana) un 115.§ (goda aizskaršana), tāpat kā Dānijas kriminālkodeksa⁶³ 267. §, kas ietver sevī gan goda aizskaršanu, gan neslavas celšanas deliktu, paredzētie noziedzīgie nodarījumi vērsti pret personas *godu*.

Bulgārijas kriminālkodeksa⁶⁴ 146.pantā paredzēta atbildība par *goda vai cieņas* aizskaršanu, savukārt saskaņā ar Uzbekistānas Republikas kriminālkodeksa⁶⁵ 140.pantu apdraudējums var tikt vērsts pret *godu un cieņu*. Krievijas Federācijas kriminālkodeksa⁶⁶ 130.pantā goda aizskaršanas gadījumā kā apdraudējuma objekts norādīts *gods un cieņa*, bet

⁵⁷ Hamkova D. Gods un cieņa kā noziedzīga nodarījuma objekts. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, 2003.gada 27.-28.februāris, Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2003, 145.lpp.

⁵⁸ Vedins I. Loģika. Rīga: LPA, 1996, 152.lpp.

⁵⁹ Turpat, 153.lpp.

⁶⁰ Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 1996, 204.lpp.

⁶¹ Hamkova D. Gods un cieņa kā noziedzīga nodarījuma objekts. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli, 2003.gada 27.-28.februāris, Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2003, 146.lpp.

⁶² Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁶³ Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁶⁴ Уголовный кодекс Республики Болгария. Минск: Тесей, 2000.

⁶⁵ Уголовный кодекс Республики Узбекистан. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

⁶⁶ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006.

neslavas celšanas gadījumā (KK 129.pants) – arī *reputācija*. Nīderlandes kriminālkodeksa⁶⁷ 261.pantā, definējot difamācijas sastāvu, norādīts uz personas *goda un reputācijas* aizskārumu, līdzīgi kā Šveices kriminālkodeksā,⁶⁸ kurā neslavas celšanā (KK 173.pants) aizskartā interese ir *reputācija*, bet goda aizskāruma gadījumā (177.pants) – *gods*. Visai līdzīgs risinājums rodams Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksa⁶⁹ 185.-187.§, kuros kā apdraudējuma objekts nosaukts *gods, cieņa un reputācija*, un Spānijas kriminālkodeksa⁷⁰ 209.pantā, tikai ar to atšķirību, ka tajā norādīts nevis uz cieņu, bet *pašcieņu*.

Somijas kriminālkodeksa⁷¹ 24.nodaļas 8. un 9. apakšnodaļa aizsargā tikai personas reputāciju, savukārt Norvēģijas likumdevējs⁷² aizskarto interešu loku formulējis visai plaši, apvainojuma gadījumā (KK 246.§) norādot uz *cieņas* aizskārumu, bet neslavas celšanas deliktā (KK 247. §) par apdraudējuma objektu atzīstot personas *labo vārdu, reputāciju, godu un cieņu*. Argentīnas kriminālkodeksā,⁷³ kā arī Polijas kriminālkodeksā⁷⁴ un Lietuvas Republikas kriminālkodeksā⁷⁵ - uz *godu un cieņu* (Argentīnā tikai uz *cieņu*) norādīts tikai attiecīgās nodaļas virsrakstā, savukārt Zviedrijas kriminālkodeksa⁷⁶ 5.nodaļas 1.pantā ir raksturota tikai prettiesiskā uzvedība, neprecizējot apdraudētās intereses. Jānorāda, ka virknē valstu, paralēli norādītajām interesēm, kā apdraudējuma objekts var būt kredīspēja, uzticība, labais vārds, patmīlība un citas intereses. Iepriekš aplūkotās nostādnes ļauj izdalīt tās intereses, kas var tikt apdraudētas ar aizskarošu, pazemojošu vai neslavu ceļošu rīcību:

- ◆ apdraudēts ir tikai *gods*;
- ◆ apdraudējums var būt vērsts pret *godu un cieņu*, kā vienotu, nedalāmu interešu kopumu;
- ◆ aizskārumus ir vērsts pret *godu vai cieņu*, ar to prezumējot, ka tie ir savstarpēji saistīti, bet tomēr ne tāpatīgi labumi;

⁶⁷ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁶⁸ Šveices kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁶⁹ Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁷⁰ Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Latvijā un Spānijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.

⁷¹ The Penal Code of Finland. <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E8890039.PDF> (aplūkots 21.08.2008.)

⁷² Уголовное законодательство Норвегии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁷³ Уголовный кодекс Аргентины. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁷⁴ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.

⁷⁵ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

⁷⁶ Уголовный кодекс Швеции. Москва: [b.i.], 2000.

- ◆ apdraudēto interešu lomā ir *cieņa un reputācija*;
- ◆ aizskarts ir personas *gods un reputācija*;
- ◆ apdraudējums vērsts pret godu, cieņu un arī reputāciju;
- ◆ aizskarta ir tikai reputācija.

Kā redzams, neslavas celšanas vai citas pazemojošas vai apvainojošas rīcības gadījumā aizskarto interešu lokā var būt visai dažādas kategorijas; kā sākotnēji tika noskaidrots, tad arī starptautiskie tiesību akti nav vienoti attiecīgo interešu aizsardzībā. Tas savukārt pamato iepriekš izvirzīto tēzi, ka jēdzienu „gods”, „cieņa” un „reputācija” saturs nebūt nav viennozīmīgs.

Kategorijas – „gods” un „cieņa”, ir savstarpēji saistītas, jo attiecas uz indivīdu, uz cilvēka morālajām vērtībām, tomēr tās nav uzskatāmas par tāpatīgām. Kā noziedzīga nodarījuma objekts, līdzās jēdzieniem „gods” un „cieņa”, kā tas izriet no ārvalstu krimināllikumu regulējuma, var būt arī personas „reputācija”. Šeit gan uzreiz jāpiebilst, ka mūsu valsts tiesību nozares - nedz civiltiesības, nedz arī krimināltiesības, minēto labumu (reputāciju) neiekļauj apdraudēto interešu lokā.

Konstatējot tik atšķirīgu pieeju gan starptautiskajos tiesību aktos, gan ārvalstu krimināllikumos analizējamo kategoriju pielietojumā, rodas loģiska nepieciešamība noskaidrot šo jēdzienu saturu.

2.2. Kategorijas „gods” tiesiskā izpratne

Pievēršoties jēdzienu „gods” un „cieņa” būtībai un to savstarpējās mijiedarbības analīzei, jāatzīmē, ka plašā nozīmē ar šiem jēdzieniem saprot valsts garantētas tiesības uz cilvēka cienīgiem dzīves apstākļiem, pieklājīgu darba samaksu par padarīto darbu, valsts rūpes par cilvēka veselību un tamlīdzīgu tiesību nodrošināšanu. Garantējot šīs tiesības, valsts veicina indivīda brīvu un progresīvu attīstību.⁷⁷

Kategorijas „**gods**” sarežģīto dabu akcentējis jau XVIII gs. pazīstamais itāļu jurists Čezare Bekarija: “Gods – pieder to vārdu skaitam, kas ir kalpojuši par pamatu spīdošām diskusijām, kas diemžēl nav devušas viennozīmīgu izpratni par priekšmetu.”⁷⁸ Autors, pievēršoties šim labumam, norāda uz cilvēces prāta bēdīgo stāvokli: „Mazāk svarīgi priekšstati par attāliem debess ķermeņiem tam ir vairāk nozīmīgi, nekā paši būtiskākie tikumiskie jēdzieni, pie kuriem pieder arī gods”.⁷⁹ Gadsimtu vēlāk kāds vācu zinātnieks savu

⁷⁷ Костюк В. Нематериальные блага. Защита чести достоинства и деловой репутации. Москва: Лекс-Книга, 2002, с.296.

⁷⁸ Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: ИНФРА-М, 2004, с.100.

⁷⁹ Ibid.

grāmatu sāk ar jēdzienu “gods”, skumīgi frāzējot: “Mūsu priekšā, tagad, tāpat kā agrāk, stāv jautājuma zīme.”⁸⁰

Lai noskaidrotu tiesību kategoriju saturu, jāņem vērā, ka juridiskā plāksnē tas vai cits jēdziens var zaudēt savas iezīmes, kas tam piemīt sadzīviskā līmenī. Jāatzīmē, ka arī latviešu valodā vārdam „gods” ir daudzas nozīmes. Gods tiek saprasts kā ģimenes svinības jeb svētki (piemēram, kādu aicinot kristību godā); tiek izcelts kā zināms cilvēka cienījams stāvoklis sabiedrībā; iespēja ieņemt kādu amatu; solījums kalpot savai dzimtenei un tamlīdzīgi. Tomēr šie sadzīvē lietotie jēdzieni jānošķir no tiem, ko tiesiskā nozīmē saprot ar jēdzienu „gods” – kā ar likumu aizsargājamu cilvēka garīgu vērtību.

Šāda prasība izriet arī no E.Meļķiša atziņām, kurš norāda, ka vārdiem var būt gan ikdienas valodā lietotā nozīme, gan arī juridiskā nozīme. Savukārt likumdevējs, veidojot juridiskus tekstus, ir tiesīgs ne tikai izmantot ikdienas valodā lietotos vārdus to parastajā nozīmē, bet piešķirt tiem arī specifisku juridisku nozīmi. Tādējādi vārda juridiskās nozīmes atšķiršanu no ikdienas valodas lietojuma var uzskatīt tikai par vienu no pirmajiem soļiem, kas ved uz vārda juridiskās nozīmes apzināšanu tādā apjomā, kāds nepieciešams konkrētā gadījuma risināšanai.⁸¹

Jāpiebilst, ka „gods” un „cieņa” ir kategorijas, kas ir visai plašas pēc satura un dziļi dialektiskas pēc savas dabas. Vācu jurists H.Engelhards savā darbā “Gods kā tiesisks labums Krimināllikumā”, pievēršoties goda izpratnei, diemžēl nedod precīzu šā jēdziena skaidrojumu. Autors vienīgi atzīst, ka ar objektu saprot to, “pie kā pieder indivīda īpatnību atspulgs, bet ar subjektu – to, kura atmiņā ir saglabājušies priekšstati, kuros pastāv indivīda īpatnību atspulgs. Objekta ieinteresētība sava goda vērtējumā subjekta acīs eksistē tāpēc, ka priekšstatiem par goda cieņu citu subjektu acīs ir otršķirīgs personas atspoguļojuma raksturs.”⁸² Konkretizējot sacīto, H.Engelhards norāda, ka gods nav mūsu sirdsapziņas balss, bet gan priekšstats, kurš par mums ir zināmam daudzumam subjektu.⁸³

Analizējamo jēdzienu izpratnei savā laikā tika izstrādātas pat atsevišķas teorijas. Tā I.Rozins uzskatīja, ka viena no pazīstamākajām ir Valtera teorija, kurā tiek uzsvērts, ka “gods ir neaizskartas likumiskas cieņas stāvoklis”.⁸⁴ Buri teorija pauž viedokli, kur gods sastāv no

⁸⁰ Белявский А. В. Во имя чести. Москва: Советская Россия, 1998, с.7.

⁸¹ Meļķīsis E. Iztulkošanas metodes. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums.. Rīgā: LU, 2003, 115.,116.lpp.

⁸² Engelhard H. Die Ehre Als Rechtsgut im Strafrecht. Maunheim – Berlin – Leipzig: U.Bernsheimer, 1921, s.79.

⁸³ Ibid., s.25.

⁸⁴ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с. 21.

tāda mēra iekšējās cieņas, kādu no indivīda pieprasa sabiedrība.⁸⁵ Aplūkojot šīs teorijas, redzams, ka tās neatspoguļo goda būtību, tas ir, godu kā tiesiski aizsargājamu labumu. Iepriekšminētās koncepcijas vieno tas, ka gods tiek definēts, izmantojot cieņas kategoriju. Goda un cieņas savstarpēju “saplūšanu” pieļauj arī virkne citu autoru. Tā, piemēram, I.Nojs uzskata, ka „ar godu jāsaprot cilvēka cieņa, ko nosaka sabiedrība atkarībā no tā, kā persona izpilda viņai saistošās morāles normas un kā indivīds saskaņo savu uzvedību ar šīm normām”.⁸⁶

Minēto viedokli pārstāv arī citi 20.gs sākuma un otrās puses autori.⁸⁷ Arī N.Tagancevs godu skaidro kā tikumiskas personas ideju, kas raksturojas ar personisko cieņu. „Goda” jēdziens tiek analizēts:

- no tā iekšējās puses attiecībā pret pašu tiesību subjektu (subjektīvais gods). Šāds gods atbilst paša indivīda vērtējumam. Gods tādā nozīmē nav aizskarams no ārpuses ar apvainojumu;
- goda ideja tiek skatīta arī no ārpuses kā indivīda tiesība uz to, lai citas personas neizteiktu pazemojumus, lai neapietos ar indivīdu tādā veidā, kurš liecinās par viņa cieņas noliegšanu. N.Tagancevs atzīst, ka tieši šo otro goda ideju valsts ņem savā aizsardzībā un nosaka kriminālatbildību.⁸⁸ Atbilstošas nostādnes konstatējamas arī I.Foiņicka uzskatos, kurš norāda, ka ārējai goda būtībai raksturīgas divas pazīmes:
- cilvēciskās pašcieņas apzināšanās no paša indivīda puses;
- apkārtējo attieksme pret cilvēku kā personību.⁸⁹

Ņemot vērā šos apstākļus, gan N.Tagancevs, gan I.Foiņickis pamatoti secina, ka gods pats par sevi atzīstams par visai nosacītu un nenoteiktu jēdzienu.⁹⁰ N.Tagancevs tāpat kā virkne filozofu, atzīstot morālo kategoriju sarežģīto dabu vispār, it īpaši to attiecina uz „goda” kategoriju: „Goda aizskārums nav atzīstams par kaut ko noteiktu, kā ar likumu aizsargātā dzīvība, veselība vai brīvība; tieši pretēji, goda izpratne tiek vērtēta kā visai mainīga ne tikai atsevišķos laikmetos kādām konkrētām tautām, bet pat viena likuma darbības ietvaros”.⁹¹ Šo

---

⁸⁵ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с. 21.

⁸⁶ Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: «Саратовский Университет» 1959, с. 5.

⁸⁷ Skat. Архангельский Л.М. Честь. Урал. 1961, №3, с.130; Змиев Б. Уголовное право: часть особенная. Казань: [b.i.], 1923, с.30.

⁸⁸ Уголовное Уложение 2 марта 1903. Н.С.Таганцев. С. Петербургъ: [b.i.], 1904, с.719.

⁸⁹ Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича, 1907, с.101.

⁹⁰ Skat. Уголовное Уложение 2 марта 1903. Н.С.Таганцев. С. Петербургъ: [b.i.], 1904, с.720; Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича, 1907, с.101, 102.

⁹¹ Ibid., с.720.

faktu daļēji autors skaidro ar sociālo slāņu atšķirīgajām prasībām, - kas intelektīviem cilvēkiem viennozīmīgi būs godu aizskarošs, tas mazizglītotiem būs vienaldzīgs. No minēto pozīciju apskata izriet, ka subjektīvais gods sakrīt ar cieņu, kas, pēc atsevišķu autoru domām, prezumē indivīda paša novērtējumu. Goda izpratnes noteikšana, izmantojot cieņas kategoriju, autore sprāt, rada grūtības kā goda, tā cieņas satura noteikšanā.

Līdzīgi iepriekš aplūkotajām koncepcijām gan H.Viļums⁹², gan P.Lejiņš⁹³ un G.Bajmurzins⁹⁴ savā laikā izdalīja:

- indivīda iekšējo godu, viņa pašcieņu (subjektīvo godu)
- ārējo godu, kas tiek definēts kā cilvēka garīga vērtība citu personu acīs (objektīvo godu).

Arī 20.gs.otrajā pusē goda satura izpratne balstās uz līdzīgām atziņām. Apkopojot paustos uzskatus, konstatējama divu elementu pretnostatīšana, proti, gods kā citu cilvēku vērtējums un gods kā personisks pašnovērtējums. Saskaņā ar A.Vlasova pozīciju pastāv šo divu pieeju apvienojuma iespēja, pamatojoties uz to, ka gods ir personas sabiedriska novērtējums, bet tai pat laikā, šāda vērtējuma apzināšanās no paša indivīda puses, t.i., pašcieņa.⁹⁵ Līdzīgs skatījums ir arī A.Beļavskim, kurš, tāpat kā iepriekš minētie autori, izdala divas goda puses: ārējo un iekšējo. Ārējā "čaula", pēc viņa domām, ir morāles un cieņas novērtējums no citu cilvēku puses, tā ir tā saucamā "sabiedriskā doma", savukārt iekšējā puse- arī saistīta ar vērtējumu, taču ar paša indivīda veikto, pie tam, ne tikai savas cieņas, bet arī reputācijas vērtējumu.⁹⁶ Skaidrojot aplūkojamo kategoriju saturu, A.Beļavskis nonāk pie vērtīgas atziņas, proti, gods un cieņa ir vienoti jēdzieni, tomēr nekādā ziņā nav uzskatāmi par identiem. Arī J.Krasikovs⁹⁷ un S.Borodins⁹⁸ akcentē, ka šie jēdzieni ir saistīti. No šāda secinājuma loģiski izriet: lai arī šie labumi kā ētikas elementi ir savstarpēji saistīti, tomēr tie nav tāpatīgi, tātad tās ir patstāvīgas kategorijas, katra ar savu saturu.

Jāatzīmē, ka zinātnieku interese par goda izpratni saglabājas līdz mūsdienām, tomēr tā raksturojas ar nosacīti vienkāršotāku pieeju, proti, izņemot augstāk minētos autorus, virkne tiesībspeciālistu, skaidrojot jēdzienu „gods”, atsakās no tā sadalīšanas „ārējā” un „iekšējā”, kā tas bija ierasts iepriekš. Turpmākajās koncepcijās diezgan vienoti „goda” jēdziena definējumā

---

⁹² Viļums H. Neslavas celšanas delikts. Smiltene: [b.i.], 1940, 3.lpp.

⁹³ Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 207.lpp.

⁹⁴ Баймурзин Г. И. Честь и достоинство личности как объект оскорбления и клеветы. Правовая наука Казахстана: КазГУ, 1978, с. 28, 29.

⁹⁵ Власов А.А. Деятельность адвоката в суде по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Юристъ, 2006, с.11.

⁹⁶ Белявский А.В. Во имя чести. Москва: Советская Россия, 1998, с.15.

⁹⁷ Уголовное право России. Том 2, Особенная часть. Москва: Норма, 2000, с.120.

⁹⁸ Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юристъ, 2001, с. 89.

tiek akcentēta sabiedriskā vērtējuma prioritāte, ko savā laikā bija izcēlis P.Mincs, apgalvojot, ka “ne tas svarīgi, kādās domās par sevi ir indivīds, un arī ne tas, kādas īpašības tam īstenībā ir, bet tas, kādas objektīvas domas par viņu ir apkārtnei un kādas īpašības šai apkārtnei indivīdam prezumē, kamēr nav pierādīts pretējais”.⁹⁹

Neraugoties uz atsevišķām niansēm definējumā, mūsdienu tiesību literatūrā viennozīmīgi dominē uzskats, ka gods ir personas sabiedriskais novērtējums.¹⁰⁰

Neoponējot dominējošam viedoklim, atsevišķi autori sniedz detalizētāku „goda” kategorijas skaidrojumu, izceļot dažas tā būtiskās pazīmes. Tā, piemēram, kā V.Liholaja,¹⁰¹ definējot godu kā „personības sabiedrisko novērtējumu, kura mēraukla ir paša indivīda uzvedība, gan viņa attieksme pret sociālām un garīgām vērtībām, sabiedrību, līdzcilvēkiem”, tā arī citi autori pamatoti akcentē, ka gods ir paša cilvēka veidots un „kopts” labums,¹⁰² un, kā atzīst J.Krasikovs, lielā mērā atkarīgs no paša indivīda.¹⁰³ No tāda skaidrojuma izriet, ka gods ir labums, kas diferencē cilvēkus pēc dažādiem parametriem, uz ko tieši norāda arī D.Mežulis: ”Gods prezumē indivīda ārējo atzīšanu un novērti; diferencē cilvēka novērti pēc viņa nopelniem, sociālā stāvokļa, kā arī tas tiek saistīts ar cilvēka darba rezultātiem, panākumiem.¹⁰⁴ Šāda pozīcija izriet arī no Lietuvas krimināltiesību teorijas, kurā gods tiek saistīts ar to, kā apkārtējie novērtē konkrēto indivīdu - viņa stāvokli sabiedrībā, prasmes,

---

⁹⁹ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem, Rīga: TNA, 2005, 300.lpp.

¹⁰⁰ Skat. Малеина М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. Москва: Знание, 1991, с.58; Зенин И.А. Гражданское право Российской Федерации. Москва: [b.i.], 2001. <http://walw.ru/grpravo/index.php?56> (aplūkots 20.02.2008); Коряковцев В.В., Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 272; Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001, с.56; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.63; Памятка по вопросам назначения судебной лингвистической экспертизы. Для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсультгов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.32; Базылев В., Бельчиков Ю., Леонтьев А., Сорокин Ю. Понятие чести и достоинства, оскорбления, ненормативности в текстах права и средств массовой информации. Честь, достоинство и репутация: журналистика и юриспруденция в конфликте (результаты исследования и материалы конференции). Под. ред. А.К.Симонова. Москва, 1998, с.12, 13; Понятие чести, достоинства деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004, с.257-263; Суржик А.Ф. Правовое регулирование защиты чести, достоинства и деловой репутации в гражданском праве РФ. Науч.-практ. пособ. Москва: [b.i.], 2007, с.64.

¹⁰¹ Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 100.lpp.

¹⁰² Skat. Nagobads U. Morālais kaitējums LR likumdošanā. Ziņojums zvērin. advok. pad. sanāksmei. 04.03.1996., 5.lpp.; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.360.

¹⁰³ Уголовное право России. Том 2. Особенная часть. Москва: Норма, 2000, с.120.

¹⁰⁴ Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepka vība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 298.lpp.

spējas, čaklumu, godīgumu, morāli, tikumību u.tml.¹⁰⁵ Jānorāda, ka B. Bezlepkins, uzskatot, ka „goda jēdziens saistīts ne tik daudz ar personisko īpašību kopumu, bet galvenokārt ar to morāli ētisko novērtējumu no citu indivīdu puses, proti, gods raksturojas ar pozitīvu sabiedrības vērtējumu par konkrētu personu un viņas sociālo darbību”,¹⁰⁶ kā arī E.Suhanovs¹⁰⁷ un A.Erdeļevskis,¹⁰⁸ paužot līdzīgu nostāju, atšķirībā no iepriekš minētajiem autoriem vērš uzmanību uz būtisku niansi, proti, gods ir sociāli nozīmīgs, pozitīvs indivīda novērtējums no sabiedrības puses.

Kā redzams, aplūkotās koncepcijas jēdziena „gods” satura atklāšanā nav pretrunīgas, būtībā tās viena otru papildina, saglabājot prevalējošo pozīciju - gods ir indivīda novērte no sabiedrības puses. Tomēr, lai atklātu goda būtību maksimāli precīzi, ir nepieciešama visu iepriekš konstatēto viedokļu simbioze.

Pēc augstāk veiktās analīzes, var rasties šķietama pārlicība, ka jēdziena „gods” saturs no tiesību speciālistu puses tiek atklāts un pieņemts zināmā vienprātībā, bez iebildumiem un lielas diskusijas. Tomēr tā gluži nav. Lai arī gods tiek atzīts par labumu, kas raksturojas ar cilvēka sabiedrisko vērtējumu, - pats par sevi šāds atzinums tikai daļēji atklāj goda dziļāko būtību. Ne mazāk svarīga ir norāde uz tādiem goda komponentiem, kā tā pozitīvais raksturs un indivīda paša loma tā izveidē.

2.3.Kategorijas „cieņa” tiesiskā izpratne

Turpinot analizējamo jēdzienu satura noskaidrošanu, jānorāda, ka **cieņas** izpratne ir tikpat neviennozīmīga kā kategorijas „gods” satura interpretācija.

Kā pamatoti norāda S.Lipatova, cilvēka tiesības uz cieņu ir visu citu cilvēka pamattiesību mērķis. Šajā ziņā cilvēka cieņa ir viņa tiesību un brīvību avots.¹⁰⁹

Cilvēka cieņu savā laikā cildinājis arī izcilais romiešu orators Cicerons, kurš teica, ka ”nav nekā mokošāka par cilvēka cieņas apvainojumu, nekā pazemojošāka par verdzību. Mums piemīt cilvēciskā cieņa un brīvība, tāpēc sargāsim tās vai arī nomirsim ar cieņu”.¹¹⁰ Jānorāda, ka jau padomju gados pastāvēja pamatots uzskats, ka no aksioloģiskā aspekta

---

¹⁰⁵ Baudžiamoji teisē: specialioji dalis - Armanas Abramavičius, Egidijus Bieliūnas, Anna Drakšienė, Juozas Nocius, Vladas Pavilonis, Dainius Stasiulis, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas; sudarytojas Vladas Pavilonis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, 236., 237.lpp.

¹⁰⁶ Безлепкин Б.Т. Восстановление чести реабилитированного. Правоведение, 1979, №. 5, с.35.

¹⁰⁷ Суханов Е. http://kruglov.narod.ru/lit/civil_law/suhanov1/6_27_1.htm (aplūkots 20.02.2008.)

¹⁰⁸ Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда. Москва: Юристь, 1996, с.16.

¹⁰⁹ Липатова С. Понятие чести и достоинства в Российском праве. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 30.06.2008.)

¹¹⁰ Энциклопедия мысли .Сост. Н. Хоромин. Харьков: Прапор, 2001, с. 129.

cieņa, tās visplašākajā nozīmē, pauž cilvēka vērtību neatkarīgi no sociālā statusa, ādas krāsas, profesijas, nacionālās piederības u.tml.¹¹¹

Arī V.Bļumkins līdzīgi norādījis, ka vispārcilvēciskās cieņas ideja nozīmē cilvēka atzīšanu par augstāko, ne ar ko nesalīdzināmo vērtību.¹¹²

Mūsdienās no konstitucionālo tiesību nostādnēm izriet, ka likums aizsargā jebkuras personas cieņu neatkarīgi no viņas sociālās vērtības. Literatūrā pamatoti tiek saskatīts cilvēka cieņas universālais saturs, proti, - bioloģisko, tikumiski reliģiozo, kultūras un sociālo īpašību kopums, ko cilvēks ciena sevī, orientējoties uz noteiktiem standartiem dzīvei sabiedrībā.¹¹³

Ņemot vērā analizējamā labuma konstitucionālo raksturu, valstij ir pienākums aizsargāt cilvēka cieņu no viņa dzimšanas līdz nāvei, neatkarīgi no pašvērtējuma un sociālā statusa. Izprotot cieņas nozīmi katra indivīda dzīvē, S.Lipatova pamatoti secina, ka cilvēka cieņa ir cilvēka autonomijas pazīme.¹¹⁴

Tomēr, nevar piekrist tām S.Lipatovas atziņām, kurās autore, oponējot pašas teiktajam, sašaurina jēdziena „cieņa” izpratni, attiecinot to uz ierobežotu personu loku, kam piemīt noteikta kvalitāte. Tā autore apgalvo, ka cilvēku bez viņa ziņas nevar ”uztaisīt” par cienījamu sabiedrības locekli, jo atsevišķi indivīdi, veicot nemīlamu darbu, atrunājoties ar dažādiem dzīves sarežģījumiem un šķēršļiem, paši atņem sev šādu iespēju.

Piekrītot, ka visi cilvēki savās vēlmēs, prasmēs un spējās nav līdzvērtīgi, tomēr jājautā, vai tāpēc cilvēkam, kurš sevi nerealizē visā pilnībā, ir liegtas tiesības uz cieņu?

Cieņu kā cilvēka augstāko vērtību ir definējusi A.Kovaļevska, akcentējot, ka no cieņas tiek atvasināta indivīda autonomija.¹¹⁵ Ar personas autonomiju tiek saprastas indivīda kā saprātīgas un ar spēju sevi apzināties apveltītas cilvēciskas būtnes tiesības pieņemt lēmumus un tos realizēt.¹¹⁶

---

¹¹¹ Шишкин А.Ф. К вопросу о моральных ценностях. Вопросы философии. 1962, № 4, с. 10, 11.

¹¹² Блюмкин В.А. Категория достоинства и чести в марксистской этике. Автореф.канд. дис. М., 1964, с. 10. Citēts pēc: Баймурзин Г. И. Честь и достоинство личности как объект оскорбления и клеветы. Правовая наука Казахстана: КазГу, 1978, с. 29.

¹¹³ Конституционное право России. Под ред. А.Н. Кокотова, М.И. Кукушкина. Москва: Юрист, 2004, с. 118, 119.

¹¹⁴ Липатова С. Понятие чести и достоинства в Российском праве. <http://www.google.lv/search?hl=lv&q=lipatova+cieņa> (aplūkots 30.06.2008.)

¹¹⁵ Коваļевска А. Cilvēka genoma pētīšana – drauds cilvēktiesībām? Akadēmiskā Dzīve, Nr. 43, 2006, 18.lpp.

¹¹⁶ Singer P. Practical Ethics. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1993 (2005), p.99.

Veicot tiesību literatūrā izteikto viedokļu analīzi, jāatzīst, ka aina veidojas līdzīga tai, kāda tika konstatēta jau jēdziena „gods” sakarā, proti, virkne autoru ir diezgan vienoti savos uzskatos, sakot, ka cilvēka cieņa atšķirībā no „goda” kategorijas ir personas pašvērtējums.¹¹⁷

Runājot par cilvēka cieņu, liela nozīme literatūrā tiek piešķirta indivīda spējai apzināties savu cieņu kā personībai. Konceptuāli nekonfrontējot ar dominējošo viedokli, plašāks cieņas definējums saskatāms A.Čučajeva¹¹⁸ un V.Korjakovceva¹¹⁹ atziņās, kuri pamatoti norāda, ka ar cieņu saprot kā paša indivīda, tā arī apkārtējo apzināšanās faktu par cilvēkam piemītošajām tikumiskām un intelektuālām īpašībām. Tomēr, precizējot „apkārtējo apzināšanās fakta” mērogu, V.Korjakovcevs traktē to sašaurināti, proti, viņa skatījumā, cieņa ir ne vien pašnovērtējums, bet arī indivīdam piemītošu objektīvu īpašību kopums, kas savukārt raksturo personas reputāciju sabiedrībā (tikumiskās nostādnes, zināšanu līmeni, cienījamu dzīves veidu utt.).¹²⁰ Jānorāda, ka šāda cieņas izpratne neatbilst konstitucionālajās tiesībās definētajam: indivīds un viņa cieņa ir vērtība pati par sevi, neatkarīgi no zināšanu līmeņa, statusa un citām ārējām gradācijām. Apzināšanās moments izcelts arī I.Zenina¹²¹ un E.Suhanova¹²² uzskatos.

Tomēr, ja minētie autori vienīgi aprobežojas ar norādi uz šādas apzināšanās nepieciešamību, tad citā literatūras avotā, sniedzot plašāku komentāru, tiek vērsta uzmanība uz to, ka cieņa nav vienkāršs savas personības un uzvedības novērtējums attiecībā pret sabiedrībā pastāvošajām sociālajām un morālajām normām, bet gan savas vērtības, kā cilvēka vispār, apzināšanās (cilvēciskā cieņa), kā arī sevis, kā konkrētas personas - noteiktas sociālas grupas, kopienas pārstāvja, apzināšanās (personīgā cieņa).¹²³

---

¹¹⁷ Skat. Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 100.lpp.; Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001, с.56; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2000, с.360; Уголовное право России. Том 2, Особенная часть. Москва: Норма, 2000, с.120; Baudžiamoji teisė: specialioji dalis - Armanas Abramavičius, Egidijus Bieliūnas, Anna Drakšienė, Juozas Nocius, Vladas Pavilionis, Dainius Stasiulis, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas; sudarytojas Vladas Pavilionis. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001, 236, 237.

¹¹⁸ Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Рарога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.63.

¹¹⁹ Коряковцев В.В., Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 272.

¹²⁰ Ibid.

¹²¹ Зенин. И.А. Гражданское право Российской Федерации, Москва, 2001.

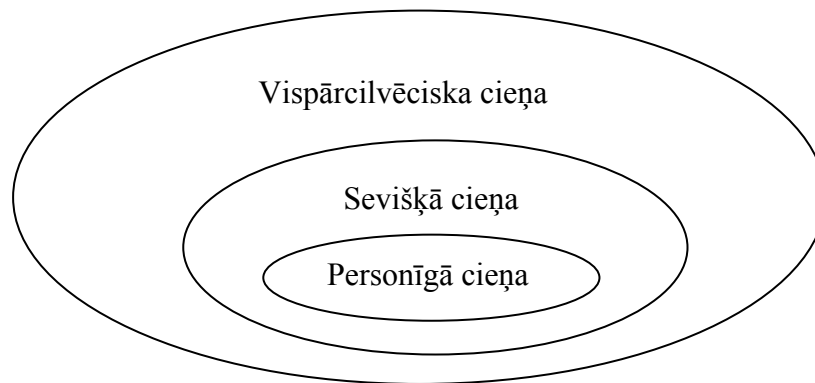
<http://walw.ru/grpravo/index.php?56> (aplūkots 20.02.2008.)

¹²² Суханов Е. http://kruglov.narod.ru/lit/civil_law/suhanov1/6_27_1.htm (aplūkots 20.02.2008.)

¹²³ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.47.

No augstāk teiktā izriet, ka, analizējot jēdziena „cieņa” saturu, jāpievēršas kā vispārcilvēciskajai, tā arī personīgajai cieņai. V.Šestakova, runājot par cilvēka cieņu, papildus diviem iepriekš norādītajiem veidiem, izdala vēl trešo- sevišķo cieņu. Ar personīgo cieņu autore pamatoti saprot indivīda vērtību kopumu, proti, cilvēka garīgās un tikumiskās īpašības, kas par tādām tiek atzītas, ņemot vērā sabiedrības intereses un vajadzības. Sevišķā cieņa tiek attiecināta uz indivīdu kā konkrētas kopienas pārstāvi, cieņas izpratne tādā plāksnē raksturojas ar tām indivīda vērtībām, kuras tiek uzskatītas par nozīmīgām konkrētas kopienas ietvaros, savukārt ar vispārcilvēcisko cieņu atbilstoši jau iepriekš fiksētajām atziņām tiek saprasta cilvēka vērtība kā tāda.¹²⁴ Šāda koncepcija pamatojas uz formālās loģikas atziņām, proti, uz to, ka jēdzienu loģiskās attiecības ir noteiktu priekšmetu klašu attiecības.¹²⁵

Šo attiecību apzīmēšanai loģikā lieto klases, apakšklases un klases elementa kategorijas, kas mūsu analizējamā jautājuma gadījumā izskatītos šādi:

Jānorāda, ka arī A.Beļavska cieņas koncepcija, kurā gan tiek runāts vienīgi par personīgo un vispārcilvēcisko cieņu, pamatojas uz shēmā atveidoto jēdzienu attiecību, proti, personīgā cieņa ietilpst vispārcilvēciskajā cieņā.¹²⁶

Savā laikā literatūrā tika pausts viedoklis, ka jurisprudencē, filozofijā un ētikā dominē uzskats, ka personīgā cieņa ietver sevī arī cilvēka fiziskās īpašības.¹²⁷ Šāda personīgā cieņas izpratne noteikti nav pieņemama, jo cieņa kā nemantisks labums un kā viena no cilvēka pamattiesībām, nav reducējama uz indivīda fiziskajām īpašībām. Runājot par cieņu, kas ir ētikas kategorija, nav absolūti nekādas nozīmes tam, kāds ir cilvēka fiziskais raksturojums,

¹²⁴ Шестакова В.Е. Честь как общественное признание нравственного достоинства личности (Автореферат дисс.канд. философ. наук). Киев, 1973, с.6,7.

¹²⁵ Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga:[b.i.], 1996, 40.,41.lpp.

¹²⁶ Белявский А.В. Во имя чести. Москва: Советская Россия, 1998, с. 21.

¹²⁷ Солодкин, И. И., Филановский, И. Г. Ответственность за оскорбление, клевету и побои. Москва: Госюриздат, 1959, с.7.

proti, cilvēks, kurš ir akls, kurš u.tml., ir tiesīgs uz tādu pašu cieņas baudīšanu, kā jebkurš cits indivīds.

Oksfordas vārdnīcā, norādot, ka „cieņa ir mierīgs un nopietns veids, paņēmiens, stāvoklis būt goda un respekta cienīgam”,¹²⁸ tiek atzīts, ka indivīds kā tāds, neatkarīgi no ārējiem labumiem, ir tiesīgs pretendēt uz cieņu. Cilvēka cieņa tiek saistīta arī ar cilvēka kā neatkarīgas personības statusu.¹²⁹

Rietumvalstu literatūrā ir izteikts viedoklis, ka cieņai ir divas nozīmes. Pirmkārt, tiek norādīts, ka cilvēks izsaka cieņu caur darbību, otrkārt, pamatoti tiek atzīts, ka par cilvēku var teikt, ka viņam piemīt cieņa pat tad, ja viņam tās nav iepriekš minētajā nozīmē. Akcentējot, ka cieņas esamība nav veids, kā sevi parādīt citiem, bet drīzāk cilvēka vērtības mērs, „cieņas” elementā tiek apliecināta cilvēka vērtība pati par sevi. Papildus teiktajam tiek norādīts, ka, pirmkārt, cieņa var piemist kādam, ieņemot augstu amatu vai stāvokli, otrkārt, par cilvēku var teikt, ka viņam piemīt cieņa neatkarīgi no viņa sociālā statusa. Autori pamatoti atzīst, ka tieši šī otrā cilvēciskās cieņas koncepcija, cilvēka morālo iezīmju sakarā, ir principiāls cieņas pamatelements.¹³⁰

Līdzīgi arī D.Mežulis¹³¹ un U.Nagobads¹³² cieņas definējumā akcentē visu cilvēku morālo vienlīdzību un cilvēka kā augstākās morālās vērtības atzīšanu.

U.Nagobads, formulējot tās būtiskās pazīmes, kuras ļauj nošķirt „goda” jēdzienu no cieņas, pamatoti norāda, ka cilvēka cieņa nav atkarīga no viņa stāvokļa sabiedrībā, ieņemamā amata vai profesijas.¹³³

Iedziļinoties jēdziena „cieņa” saturā, kardināli pretēju viedokli savā laikā paudis A.Piontkovskis, norādot, ka ar šo terminu saprot personas novērtējumu vidē, kurā norisinās viņas dzīve un darbība.¹³⁴ Lai arī kritiski vērtējot A.Piontkovska pieeju, jānorāda, ka, analizējot goda aizskaršanas un neslavas celšanas pazīmes, viņš izdala vienīgi personisko cieņu, nepievēršoties kategorijai gods, kas acīmredzot ir iemesls atšķirīgai cieņas izpratnei.

---

¹²⁸ The Theme of Dignity in The Remains of the Day. <http://www.123helpme.com/assets/3331.html> (aplūkots 06.03.2008.)

¹²⁹ Kommers D.P. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Durham and London: Duke University Press, 1997, p.308.

¹³⁰ Becker C.L., Becker Ch. Encyclopedia of Ethics. New York and London: [b.i.], 2001, p. 405.

¹³¹ Mežulis D. Personāla krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkavība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 298.lpp.

¹³² Nagobads U. Morālais kaitējums LR likumdošanā. Ziņojums zvērin. advok. pal. sanāksmei. 04.03.1996., 5.lpp.

¹³³ Turpat.

¹³⁴ Пионтковский А., Меньшагин В. Курс Советского Уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.662.

Arī O.Tiunovs, kurš determinē cieņu kā daudzšķautnainu jēdzienu, kas raksturojas ar cilvēka uzskatiem par sevi un tai pat laikā ar citu cilvēku viedokli par viņu, kļūdaini apgalvo, ka cilvēka cieņa prezumē dažādu morāli ētisku, intelektuālu un citu īpašību esamību. Izvirzot prasības, lai indivīdam piemistu tas vai cits tikums, O.Tiunovs sašaurina cilvēka cieņas izpratni un nepamatoti to reducē kā iegūstamu un izkopjamu labumu, proti, cilvēka cieņas formēšanos, pēc O. Tiunova domām, nosaka šādi faktori: audzināšana ģimenē, dzīves apstākļi, materiālā labklājība, kolektīvs, kurā cilvēks strādā vai mācās, morālais klimats sabiedrībā, karjeras izaugsmes darbā u.tml.¹³⁵

Atsevišķu autoru skatījumā, līdzīgi kā jēdzienam „gods”, arī cieņai ir divas puses – iekšējā un ārējā. Tā G.Bajmurzins uzskata, ka cieņas veidošanās procesā noteicošais ir cilvēka attieksme pret apkārtējo realitāti, proti, jo vairāk cilvēkā attīstītas tādas īpašības kā atsaucība, cieņa pret apkārtējiem, godīgums u.tml., jo indivīdam ir augstāka vērtība sabiedrībā, jo lielāku cieņu indivīds ir pelnījis. Personiskā cieņa (iekšējā cieņa) G.Bajmurzina skatījumā raksturojas ar cilvēka pašnovērtējumu, savukārt cieņas ārējā puse izpaužas cilvēka novērtējumā no sabiedrības puses.¹³⁶ Tādās pat domās ir A.Vlasovs, apgalvojot, ka kategorijām „gods” un „cieņa” nosacīti ir divi aspekti - ārējais (objektīvais) un iekšējais (subjektīvais).¹³⁷

Minēto autoru pozīcija tiek pamatoti kritizēta no J.Baturina un S.Polubinskas puses, kuri norāda, ka metodoloģiski morāli tikumisko īpašību novērtējums „no ārpusēs” un „no iekšpusēs” izskatās nepārliecinoši, proti, - novērotājs, piemēram, tiesnesis novērtē indivīdu no ārējā skatpunkta, pamatojoties vienīgi uz to indivīda raksturojumu, kurš viņam ir pieejams. Pilnīgi noteikti veiktais raksturojums visai nosacīti var saukties par „objektīvu”. Savukārt atsevišķas personiskās īpašības, piemēram, pārdzīvojumi, jūtas - var būt zināmi tikai un vienīgi pašam indivīdam.¹³⁸

Viens no fundamentāliem cilvēka būtības raksturojumiem ir tas, ka līdzās „objektīvajai” realitātei (kura, kā iepriekš nosakaidrojām, arī ir visai nosacīta) eksistē arī tās atspulgs apziņā. Starp objektīvo realitāti un tās atspulgu apziņā pastāv zināma nesakritība, tai

---

¹³⁵ Конституционные права и свободы человека и гражданина в Российской Федерации: Учебник для вузов. Под ред. О.И. Тиунова. Москва: Норма, 2005, с. 40.

¹³⁶ Баймурзин Г. И. Честь и достоинство личности как объект оскорбления и клеветы. Правовая наука Казахстана: КазГу, 1978, с. 29.

¹³⁷ Власов А.А. Деятельность адвоката в суде по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Юристъ, 2006, с.12, 14.

¹³⁸ Батурин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. № 2. 2007. Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с. 16.

skaitā arī morāli tikumisko kategoriju – „gods” un „cieņa” – novērtējumā. Objektīvās realitātes tēls ir daļa no īpašas, refleksīvas realitātes.¹³⁹ *Refleksija – [lat.val. reflexio atliekšana] -1) fiz. staru atstarošanās; 2) apcere, pārdomas; pašnovērošana; personisko domu un pārdzīvojumu analīze.*¹⁴⁰

Definējot refleksiju kā atspoguļojumu, kā arī izzinoša akta pētījumu, un pamatojoties uz refleksijas būtību, J.Baturins un S.Polubinska secina, ka „gods” un „cieņa” ir morāli tiesiskas kategorijas, kur gods nosaka personības sabiedrisko novērtējumu un samēro šo vērtējumu ar personas subjektīvo pašvērtējumu, bet cieņa - atklāj personības pašnovērtējumu un personas pašnovērtējuma un sabiedrības vērtējuma samēra apzināšanos.¹⁴¹

Neraugoties uz iepriekš veltīto kritiku A.Vlasova uzskatiem, jāpievienojas norādei, ka termina „cieņa” saturs ir plašāks nekā kategorijas „gods” saturs.¹⁴²

Jānorāda, ka cieņai, atšķirībā no goda, nav nepieciešami dažāda veida ārēji atribūti, kas būtu vērsti uz tās atzīšanu. Tādējādi, salīdzinot jēdzienus „cieņa” un „gods”, viennozīmīgi var secināt, ka „cieņa” ir plašāks jēdziens nekā gods. Tāpēc nevar piekrist J.Retējuma apgalvojumam, ka „gods ir plašāks jēdziens par cieņu – gods ietver cieņu”.¹⁴³ Šajā sakarībā L.Kovalevska pamatoti atzīst, ka „...cilvēka cieņa nerodas no cilvēka vai sabiedrības attīstības pakāpes vai arī vēlmes īpaši aizsargāt noteiktas cilvēka dzīves vērtības. Cilvēka cieņa rodas no cilvēka eksistences kā tādas un ir pamats cilvēka nošķiršanai no citām bioloģiskām sugām”.¹⁴⁴ No augstāk konstatētā izriet, ka, runājot par jēdzienu „cieņa”, var izdalīt divus tās veidus – vispārcilvēcisko cieņu un personīgo cieņu. Vispārcilvēciskās cieņas gadījumā mēs runājam par cilvēku kā augstāko bioloģisko būtni, šai aspektā cilvēks ir vērtība pati par sevi, neatkarīgi no eksistences formas (par ko nedaudz vēlāk), sociālā stāvokļa un citiem ārējiem raksturojumiem. Savukārt personīgā cieņa raksturojas ar šaurāku izpratni, proti, tas ir cilvēka pašnovērtējums, kas var tikt apdraudēts ar goda aizskaršanu un neslavas celšanu.

¹³⁹ Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г. Рефлексивные игры. Москва: СИНТЕГ, 2003, с. 4.

¹⁴⁰ Svešvalodu vārdnīca. Rīga: Izdevniecība „Liesma”, 1978, 611.lpp.

¹⁴¹ Батурин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. № 2, 2007. Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с.16.

¹⁴² Skat. Власов А.А. Деятельность адвоката в суде по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Юристъ, 2006, с. 14.; Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с. 14, 15.

¹⁴³ Retējums A. Kāds ir goda un cieņas aizskārums civiltiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 20.08.2003., Nr. 29(287)

¹⁴⁴ Kovalevska L. Pacienta autonomijas princips un tā izpausmes. Jurista Vārds, 24.02.2009., Nr.8.

Tādējādi var secināt, ka gan Satversmes 95.pantā,¹⁴⁵ gan KL 156., 157., 158.pantā cieņa tiek izmantota šaurākā izpratnē - kā personiskā cieņa. Kritiski vērtējot Satversmes 95.panta redakciju, var pilnībā pievienoties L.Kovalevska, kura vērš uzmanību uz to, ka cieņa būtu aizsargājama pati par sevi, „bez tandēma ar godu”.¹⁴⁶ Jānorāda, ka šāda prakse ir, piemēram, Somijā,¹⁴⁷ Ungārijā,¹⁴⁸ u.c. valstīs.

2.4. Kategorijas „reputācija” tiesiskā izpratne

Gan tiesību literatūrā, gan arī, kā iepriekš noskaidrojām, starptautiskajos un nacionālajos tiesību aktos, līdzās terminam „gods” un „cieņa”, tiek pieminēta arī **reputācija**, kas zināmā mērā saistās ar iepriekš minētajiem jēdzieniem, tomēr, kā tālāk noskaidrosies - tai ir savas atšķirīgas būtiskās pazīmes, kas ļauj to nošķirt no komponentiem „gods” un „cieņa”. Literatūrā tiek norādīts, ka reputācija ir personas sabiedriska novērtējums, vispārējs viedoklis par personas (iestādes, organizācijas u.tml.) īpašībām, tikumiem, trūkumiem. Reputācija nosaka cilvēka statusu sabiedrībā, vadoties no priekšstata, ko izveidojuši citi sabiedrības locekļi, vai no priekšstata par sevi, kas izveidojies paša indivīda apziņā.¹⁴⁹

Gan S.Borodins,¹⁵⁰ gan I.Kozačenko,¹⁵¹ interpretējot jēdzienu reputācija, līdzīgi norāda, ka tā nosaka indivīda statusu, kā arī ietver cilvēka priekšstatu pašam par sevi, bet galvenais, kas ir jāņem vērā - tā satur citu cilvēku viedokli par indivīdu kā personību. Precīzāk reputācijas saturu atklāj J.Moločkovs, definējot to kā pozitīvu un negatīvu ziņu proporciju par indivīda īpašībām, tikumiem un netikumiem, kas ir zināma apkārtējiem un transformējas kā viedoklis par konkrēto personu.¹⁵² Savukārt ētikas vārdnīcā reputācija raksturota kā „uzskati, kuri apkārtējiem ir izveidojušies par kāda cilvēka (kolektīva) tikumisko veidolu uz viņa iepriekšējās uzvedības pamata un kuri izpaužas viņa nopelnu,

---

¹⁴⁵ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. 15.02.1922.Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr.43.

¹⁴⁶ Kovalevska L. Pacienta autonomijas princips un tā izpausmes. Jurista Vārds, 24.02.2009., Nr.8.

¹⁴⁷ The Constitution of Finland. Database: Infobase on Constitutional Case-Law of the Venice Commission. <http://codices.coe.int> (aplūkots 26.02.2009.)

¹⁴⁸ The Constitution of the Republic of Hungary. Database: Infobase on Constitutional Case-Law of the Venice Commission. <http://codices.coe.int> (aplūkots 26.02.2009.)

¹⁴⁹ Skat. Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсультгов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.52.; Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юристь, 2001, с. 89.

¹⁵⁰ Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юристь, 2001, с. 89.

¹⁵¹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2000, с.360, 361.

¹⁵² Молочков Ю.В. Защита чести и достоинства в гражданском процессе. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Екатеринбург, 1993, с.25.

autoritātes atzīšanā, tajā, ko no viņa gaida turpmāk, kāds atbildības mērs viņam tiek uzlikts un kā tiek vērtēta viņa rīcība”.¹⁵³

Krievijas krimināltiesību teorijā, nepamatoti sašaurinot reputācijas izpratni, atsevišķi autori uzskata, ka reputācija ir „izveidojies priekšstats, personas vērtējums no radnieku, draugu, darba kolēģu puses”.¹⁵⁴ Norādot vienīgi uz radniekiem, draugiem un citām tuvām personām, indivīdu loks, kuru apziņā ir radies tāds vai citāds priekšstats par personu, ir nepamatoti sašaurināts. Nenoliedzami, šo personu lomā var būt vienīgi tādi subjekti, kuri ir „informēti” par attiecīgo indivīdu, jo pretējā gadījumā, kad „priekšstats” ir abstrakts, nezināms, noteiktas pārliecības izveidošanās par to nav iespējama. Tai pat laikā, informāciju sava viedokļa veidošanā cilvēks var gūt no masu medijiem, kā arī no personām, kuras ir personīgi pazīstamas ar attiecīgo indivīdu.

Ignorējot analizējamā jēdziena būtiskās pazīmes, V.Jegorovs lakoniski norāda, ka reputācija ir apkārtējo viedoklis par cilvēka profesionālajām vai darījuma īpašībām.¹⁵⁵

Līdzās vispārējai reputācijai literatūrā tiek izdalīta arī darījuma reputācija. Tā I.Zenins¹⁵⁶ un E.Suhanovs¹⁵⁷ darījuma reputāciju traktē kā personas (kā fiziskas, tā arī juridiskas) īpašību novērtējuma kopumu gan no sabiedrības, gan no paša indivīda puses. Darījuma reputācija literatūrā tiek definēta kā pozitīvs vai negatīvs personas, organizācijas, firmas, iestādes darījuma īpašību sabiedriska novērtējums.¹⁵⁸ S.Lipatova apgalvo, ka darījuma reputācija piemīt ne tikai personām, kuras veic uzņēmējdarbību, bet arī citiem darījuma sfēras dalībniekiem – sportistiem, juristiem, aktieriem, skolotājiem.¹⁵⁹

Autoresprāt, runājot par šo profesiju pārstāvjiem, precīzāk būtu lietot kategoriju „profesionālā reputācija”, jo attiecīgo personu darbība neraksturojas ar darījuma veikšanu, bet gan ar konkrētu novērtējumu, kas nepieciešams noteikta darba vai nodarbes veikšanai. Profesionālā, kā arī darījuma reputācija raksturo kā fizisku, tā arī juridisku personu. Kā jau

---

¹⁵³ Этикас vārdnīca. I.Kona redakcija. Rīga: Avots, 1987, 216.lpp.

¹⁵⁴ Skat. Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. Ю.И.Скуратова, В.М.Лебедева. Москва: Норма, 2000, с. 297; Уголовное право России. Том 2, Особенная часть. Москва: Норма, 2000, с.121.

¹⁵⁵ Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001, с.56.

¹⁵⁶ Зенин И.А. Гражданское право Российской Федерации. Москва: [b.i.], 2001.

<http://walw.ru/grpravo/index.php?56> (aplūkots 20.02.2008.)

¹⁵⁷ Суханов Е. http://kruglov.narod.ru/lit/civil_law/suhanov1/6_27_1.htm (aplūkots 20.02.2008.)

¹⁵⁸ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульты под ред М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.46, 47.

¹⁵⁹ Липатова С. Понятие чести и достоинства в Российском праве. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 30.06.2008.)

iepriekš esmu akcentējusi, šāda reputācija gūst īpašu nozīmi tirgus ekonomikas un konkurences apstākļos. Lai iekarotu savu vietu pakalpojumu, preču vai informācijas tirgū, indivīdam (vai juridiskai personai) ir jāizcīna zināma konkurence. Turpmākajā attīstības un pastāvēšanas posmā ir svarīgi saglabāt iegūto pozīciju, - līdz ar to šai procesā visai nozīmīga vieta ir indivīda vai konkrētā veidojuma reputācijai. Nepatiesu ziņu izplatīšanas gadījumā indivīdam vai juridiskai personai var tikt piedēvēta tāda uzvedība, darba manieres, stils vai pakalpojumu sniegšanas kvalitāte, kas mazina uzticību no sabiedrības puses.¹⁶⁰

Juridiskās personas pozitīva reputācija ir garants tās veiksmīgai darbībai nākotnē. Turklāt akcentējams ir fakts, ka juridiskās personas reputācijai ir visai cieša saikne ar tās ekonomisko stabilitāti. Ja profesionālās reputācijas robežas aptveras tikai ar profesionālo darbību, savukārt darījuma reputācija ar komercdarbību, tad „vispārīgā” reputācija iziet ārpus šiem rāmjiem.

Jēdziens „reputācija” literatūrā visai bieži tiek interpretēts kā tāpatīgs jēdzienam „gods”. Šai sakarībā tiek apgalvots, ka reputācija nozīmē viedokli, kas apkārtējo lokā izveidojies par cilvēka morālo stāju, un kas izpaužas personas sasniegumu atzīšanā, autoritātē.¹⁶¹ Taču, lai arī minētās kategorijas ir visai tuvas, kā viena, tā otra ir saistīta ar personas iepriekšējo uzvedību, abas prezumē vērtējumu no sabiedrības puses - tomēr tās nav tāpatīgas.¹⁶² Atšķirībā no goda kategorijas, kas raksturojas tikai ar pozitīvu personas novērtējumu, reputācija var būt kā pozitīva, tā arī negatīva rakstura. Literatūrā pamatoti tiek akcentēts, ka reputācija vispār var nesakrist ar goda kategoriju. Piemēram, personas izdarīts likumpārkāpums izraisīs sabiedrības negatīvu vērtējumu, tai pat laikā reputācija, kā apkārtējo viedoklis par indivīda profesionālajām īpašībām (piemēram, speciālista kādā nozarē, ārsta, uzņēmēja u.tml.), netiks apdraudēta.¹⁶³

Šajā kontekstā jāpiekrīt to autoru pozīcijai, kuri reputācijas saturā priekšplānā izvirza viedokli, vērtējumu, ko sniedz noteikta sociāla vienība (darba kolēģi, radnieki, klienti u.c.), par tādām personas darījuma īpašībām kā kompetence, spējas, profesionalitāte. V.Kostjuks,

---

¹⁶⁰ Hamkova D. Cietušais goda un cieņas aizskaršanas deliktā. Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne. 657.sējums, [b.i.], Zinātne, 2003, 102.,103.lpp.

¹⁶¹ Ветров Н.И. Уголовное право. Преступления против чести и достоинства личности. Москва: Новый Юрист, 1998, с. 115.

¹⁶² Jānorāda, ka arī tiesu prakses materiālos bieži vien tiek norādīts tieši uz reputācijas graušānu. Skat., piemēram, Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneses 2009.gada lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-10/2-2009; Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses 2008.gada 15.septembra lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu lietā Nr. 4-11/37/6 2008.g.

¹⁶³ Матросова М.Е. Понятие чести и достоинства личности как объекта уголовно-правовой охраны при клевете и оскорблении. Труды Академии МВД РФ. Уголовная политика и реформа уголовного законодательства. Москва: [b.i.], 1997, с.23.

pamatojoties uz skaidrojošām un enciklopēdiskām vārdnīcām, reputāciju skaidro šādi: „Par personu izveidojies viedoklis, kurš pamatojas uz sociāli nozīmīgām tās īpašībām; kāda viedokļa dominante par attiecīgo indivīdu konkrētā sabiedriskā vidē; izveidojies vispārīgais viedoklis par kāda īpašībām, tikumiem vai trūkumiem; pozitīvs vērtējums par personas darījuma īpašībām, kas nostiprinājies sabiedriskajā apziņā”.¹⁶⁴

No augstāk veiktās jēdziena „reputācija” analīzes izriet, ka reputācija ne vien dod indivīdam tiesības uz tās tiesisko aizsardzību, bet vienlaikus uzliek pienākumus - arī turpmāk rīkoties tikumiski, lai “vairotu” savu reputāciju vai vismaz noturētu to esošajā līmenī. Reputācija nav konstanta, tā mainās līdz ar indivīda vai kolektīva uzvedības svārstībām. Ņemot vērā, ka reputācija ir attiecināma kā uz personas attieksmes, rakstura īpašību novērtējumu, tā arī personas (arī iestādes, organizācijas, juridiskās personas) novērtējumu profesionālajā un darījuma sfērā, tā prezumē atšķirīgu interešu aizsardzību. Pirmkārt, reputācija var piemist ne vien fiziskai, bet arī juridiskai personai; otrkārt, termins „reputācija” raksturo objektu, par kuru vērtētājs ir informēts; treškārt, reputācija satur konkrētu, zināmu vērtējumu, kuru personai, iestādei vai organizācijai ir svarīgi saglabāt (pozitīva vērtējuma gadījumā). Pamatojoties uz augstāk minēto, reputācijai ir nozīmīga vieta subjekta dzīvē, līdz ar ko diskusijas vērts būtu priekšlikums šo labumu aizsargāt līdzās personas godam un cieņai (neslavas celšanas gadījumā).

2.5. Vērtējuma jēdzienru raksturojums

Tādējādi veiktā terminu analīze apliecina, ka gods, cieņa un reputācija kā daudzšķautņainas un savā dziļākajā būtībā visai sarežģītas kategorijas, pieskaitāmas tā saucamajiem **vērtējuma jēdzieniem**.

Formālajā loģikā jēdzieni tiek iedalīti noteiktos un nenoteiktos. Nenoteiktie jēdzieni raksturojas ar nepietiekami skaidru saturu un neprecīzu apjomu, kā rezultātā mēs nevaram viennozīmīgi atbildēt uz jautājumu – kādas objektīvas pazīmes nodrošina mums kritēriju droši atšķirt un norobežot viena jēdziena apjomu un saturu no visa tā, kas paliek ārpus.¹⁶⁵

Aplūkojamo jēdzienru interpretācijas problēmas pamato arī tiesību teorijas atziņas. Tā E.Meļķisis, pētot tiesību normu iztulkošanas problēmas, norāda uz atklāto jeb nenoteikto jēdzienru tulkošanas grūtībām: „Tie dod tikai aptuvenu priekšstatu par iespējamo jomu (virzienu), kurā būtu meklējams konkrētā jēdzienru saturs. Tie pauž attieksmi pret kādu

¹⁶⁴ Костюк В.Д. Нематериальные блага. Защита чести достоинства и деловой репутации. Москва: Лекс-Книга, 2002, с.36.

¹⁶⁵ Vedins I.Loģika. Rīga: LPA, 1996, 31., 32.lpp.

parādību, vērtējumu, rīcības motivāciju. Nenoteiktais tiesību jēdziens galvenokārt ir cilvēka apziņas sfēras problēma”.¹⁶⁶

Literatūrā vērtējuma pazīmju doktrinālie skaidrojumi ir vienoti šo jēdzienu vispārīguma, variativitātes, konkretizācijas trūkuma un atkarības no situācijas atzīšanā. Tomēr pašu vērtējuma pazīmju izpratne ir visai nevienveidīga. Tā jau A. Naumovs pie vērtējuma pazīmēm pieskaitīja tās noziedzīgā nodarījuma pazīmes, kuras tiek noteiktas nevis likumā vai citā normatīvā aktā, bet gan personas, kura piemēro konkrēto tiesību normu, tiesiskajā apziņā.¹⁶⁷ Līdzīgu viedokli savā laikā paudis arī M.Kovaļevs¹⁶⁸ un vēlākajos gados arī N.Lopašenko¹⁶⁹, norādot, ka vērtējuma elementi ir postulāti, kuri, atkarībā no interpretētāja pozīcijas, ļauj tajos ietvert dažādu saturu.

Šāda pieja tiek kritizēta no N. Kuzņecovas puses, kura apgalvo, ka ārpus krimināllikuma neeksistē nekādas, tai skaitā, noziedzīga nodarījuma vērtējuma pazīmes.¹⁷⁰ N.Kuzņecova pamatoti norāda, ka „prioritāte, atzīstot to vai citu nodarījumu, tostarp ar vērtējuma elementiem, par noziedzīgu, pieder likumam”.¹⁷¹

Juridiskajā literatūrā tiek izdalītas absolūtas vērtējuma pazīmes un nosacītas vērtējuma pazīmes.¹⁷² Jēdzieni „gods”, „cieņa” un „reputācija” pieskaitāmi absolūto vērtējuma jēdzienu klāstam (kurā ietilpst arī tādas kategorijas kā amorāls, netikumīgas darbības, cietsirdība, pornogrāfija u.c.). I.Vedins šajā sakarībā pamatoti apgalvo, ka atsevišķi jēdzieni jau pēc savas dabas ir nenoteikti,¹⁷³ kas vistiešākajā veidā ir attiecināms arī uz minētajām kategorijām. Tas savukārt kārtējo reizi ļauj apgalvot, ka gods, cieņa un reputācija, gan pēc sava satura, gan savstarpējās saiknes un mijiedarbības, ir neviennozīmīgas, sarežģītas un nenoteiktas kategorijas.

Pēc šajā nodaļā veiktās analīzes, var secināt, ka sākotnēji (20.gs. sākumā) tiesību zinātnieku un domātāju teorijas galvenokārt pievērsās godam, savukārt cieņa kā ētikas komponents tiek izmantota goda definēšanai. Šajā laika periodā krimināltiesību doktrīnā pamatā dominē pieeja, kura goda jēdzienu sadala iekšējā (subjektīvais gods) un ārējā

---

¹⁶⁶ Meļkisis E. Tiesību normu iztulkošana. Likums un Tiesības, 2000, Nr. 9, 280.lpp.

¹⁶⁷ Наумов А.В. Применение уголовно правовых норм. Учебное пособие. Волгоград: [b.i.], 1973, с. 97.

¹⁶⁸ Ковалев М.И. Оптимальное соотношение формального и оценочного в уголовном законе. Советское государство и право. 1973, №. 11, с.70.

¹⁶⁹ Лопашенко Н.А. Еще раз об оценочных категориях в законодательных формулировках преступлений в сфере экономической деятельности. Уголовное право. 2002, № 2, с. 42.

¹⁷⁰ Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002, с. 137, 138.

¹⁷¹ Ibid., с.138.

¹⁷² Малиновский А.А. Оценочные понятия в законодательстве. Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование. Т. 1. Н. Новгород: [b.i.], 2001, с. 268.

¹⁷³ Vedins I.Loģika. Rīga: LPA, 1996, 32.lpp.

(objektīvais gods). Iekšējais gods kā indivīda pašnovērtējums būtībā atbilst jēdziena cieņa izpratnei, savukārt ārējais gods raksturojas ar indivīda novērtējumu no apkārtējo puses. Izklāstītais redzējums saglabājas līdz pat 20.gs. nogalei, pēc kā nemantisko interešu interpretācijā parādās jaunas vēsmas. Gods galvenokārt tiek reducēts kā tikumības kategorija, kas raksturojas ar indivīda īpašību novērtējumu no sabiedrības locekļu puses, savukārt cieņa kā indivīda pašnovērtējums. No jēdziena gods tiek nošķirta reputācija, kuru definē kā par personu izveidojušos viedokli, kas pamatojas uz sociāli nozīmīgām tās īpašībām.

Apzināto viedokļu dažādība, konsekventas pieejas trūkums nemantisko jēdzienu interpretācijā, kā arī nevienveidīgais to pielietojums no likumdevēja puses, liecina par dziļākas izpratnes deficītu. Neskaidrības terminoloģijā visai cieši saistītas ar noziedzīga nodarījuma pazīmju konstatāciju, proti, ko tad saprast ar noziedzīga nodarījuma objektu neslavas celšanas un goda aizskaršanas gadījumā, vai minētajos nodarījumos noziedzīga nodarījuma objekts ir tāpatīgs vai arī nē? Uz šiem jautājumiem grūti rast atbildi, nenoskaidrojot, kādu saturu mēs ietveram analizētajos jēdzienos.

Autoresprāt, lai arī kategorijas - „gods”, „cieņa” un „reputācija” – ir savstarpēji cieši saistītas, tomēr to saturā ir saskatāmas pazīmes, kuras ļauj tās nošķirt vienu no otras. Tā gods kā tikumības un ētikas kategorija raksturojas ar indivīda īpašību pozitīvu novērtējumu no apkārtējo puses. Savukārt reputācija ir izveidojies vērtējums, viedoklis sabiedrībā par indivīda (arī iestādes, organizācijas, juridiskas personas) pozitīvajam pusēm un trūkumiem.

Cieņa pēc savas dabas ir daudzšķautņaina un indivīda dzīvē īpaši nozīmīga kategorija, kas ir iedalāma vispārcilvēciskajā un personīgajā cieņā. Morālā ziņā visi cilvēki ir vienlīdzīgi, to respektējot, likumdevējs vienādi aizsargā ikviena indivīda tiesības uz dzīvību, veselību, īpašumu, tai skaitā arī uz cieņu. Šādas attieksmes pamatā ir uzskats, ka cilvēks ir vērtība pati par sevi, neatkarīgi no viņa sociālā statusa, izglītības, un citiem apstākļiem.

Noskaidrojot nemantisko jēdzienu – „gods”, „cieņa” un „reputācija” saturu tiesiskā plāksnē, ņemot vērā medicīnā pastāvošās tendences un 21.gadsimta sabiedrības īpatnības, uzskatu par nepieciešamu atspoguļot tos procesus, kas šobrīd norisinās bioētikas sfērā, jo tie vistiešākajā veidā skar mūs interesējošo kategoriju „cieņa”.

3. Cieņas izpratne bioētikā.

Līdzīgi kā apgaismības periodā, kad pirmo reizi tiek pievērsta uzmanība cilvēka cieņai, kura T.Hobbsa, Dž. Loka, Ž.Ž.Ruso, Š. Monteskjē un T.Džefersona darbos ir simbols brīvībai un cilvēku vienlīdzībai, tā šodien cieņa iegūst jaunas dimensijas bioētikā.

3.1. Bioētikas jēdziens.

Terminu „bioētika” savā laikā ir ieviesis amerikāņu onkologs Van Renssler Potters, kurš ar šo kategoriju saprata jaunu zinātnes disciplīnu, kas sevī apvieno bioloģijas atziņas un cilvēciskās vērtības.¹⁷⁴ Van Renssler Potters aicināja humanitāro zinātņu pārstāvjus un biologus apvienot spēkus, lai nodrošinātu cilvēkiem cienījamus dzīves apstākļus. Viņš uzsvēra, ka „izdzīvošanas zinātnei jābūt ne tikai vienkārši zinātnei, bet gan tādai zinībai, kura sevī apvienotu divus svarīgus elementus – bioloģijas atziņas un vispārcilvēciskās vērtības”. Ņemot vērā izvirzītās prasības, Potters ieviesa aprītē terminu „bioētika”.¹⁷⁵

Bioētikas aizsākumi tiek saistīti arī ar gadījumu, kas norisinājās 20.g. sešdesmitajos gados kādā no Sietlas (ASV) slimnīcām, kur tika uzstādīts pirmais dialīzes aparāts „mākslīgā niere”. Ņemot vērā, ka tas bija vienīgais visā klīnikā, saasinājās izvēles problēma: kuram no pacientiem dot pieeju ierīcei. Ārsti kategoriski atteicās uzņemties atbildību lēmuma pieņemšanā un ierosināja izveidot komisiju no cienījamu personu loka. Šāds ārstu lēmums lika pārskatīt vienu no normām, kura ir iekļauta Hippokrāta zvērestā, proti, ka visi jautājumi, kuri ir saistīti ar pacienta ārstēšanu, atrodas ekskluzīvi ārstu kompetencē.¹⁷⁶ Tā tika likti pamati atklātai diskusijai par ētikas principiem, kurā iesaistījās ne vien ārsti un zinātnieki, bet arī politiķi, baznīcas kalpotāji, juristi, žurnālisti un citi sabiedrības locekļi. Tādējādi jautājums izrādījās plašāks, nekā sākotnēji bija domāts, jo diskusijas priekšmetā ietilpst ne tikai sasniegumi medicīnā, bet arī cilvēka tiesību un cieņas aizsardzība biomedicīnisko tehnoloģiju izmantošanas procesā.

Vēlākajos gados aplūkojamais termins tiek precizēts, norādot, ka bioētika ir sistemātisks tikumisko parametru pētījums, - ieskaitot morālo novērtējumu,¹⁷⁷ lēmumu, uzvedību u.tml. - bioloģisko un medicīnisko zinātņu sasniegumus.¹⁷⁸ Kā pamatoti norāda I.Silujanova, bioētika ir attiecināma uz starpnozaru jomu, t.i., tā ir zinātne par pieļaujamās iejaukšanās robežām cilvēka dzīves un nāves procesos, izmantojot jaunākās biomedicīnas

---

¹⁷⁴ Potter V.R. Bioethics for Whom? The Social Responsibility of Scientists. Annals of the New York Academy of Science. 1972. Vol.116. p.200.–205. Citēts pēc: Балакирев Н.А, Барабаш Б. (Польша), Колдаева Е.М, Рекиля Т (Финляндия), Симанов А.Л., Трапезов О.В., Тютюнник Н.Н., Хансен С.В. (Дания), Харри М. (Финляндия). Лабиринты Биоэтики. http://www.philosophy.nsc.ru/journals/philsience/6_99/06_Lab.htm (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁷⁵ Тищенко П. Д. Что такое биоэтика? http://www.ethicscenter.ru/biblio/tisch_2.htm (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁷⁶ Юдин Б. Зарождение биоэтики. <http://www.sciam.ru/2006/9/bioetica.shtml> (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁷⁷ Par medicīnu, tiesībām un morāli plašāk skat.: Реферат: Медицина в системе знаний о человеке. <http://www.bestreferat.ru/referat-29355.html> (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁷⁸ Encyclopedia of Bioethics. Revised edition. Edited by Warren Thomas Reich. New York: Macmillan, 1995. <http://content.nejm.org/cgi/content/full/333/7/466-a> (aplūkots 25.08. 2008.)

tehnoloģijas.¹⁷⁹ Līdzīgi arī B.Mephams bioētiku definē kā „relatīvi jaunu akadēmisko nozari, kas nodarbojas ar ētiskajām, juridiskajām, sociālajām un kultūras problēmām, kuras rada bioloģija un tās tehnoloģiskais pielietojums”.¹⁸⁰ Šodien ir vispāratzīts, ka medicīnas teorija un prakse, sākot ar 20.gadsimta vidu, ir krasi mainījusies. Mūsdienu medicīnai ir reālas iespējas ne vien ārstēt, bet arī kontrolēt cilvēka dzīvību.¹⁸¹

Tradicionāli centrālo vietu medicīnas ētikā ieņem uz V.D.Rosa (W.D.Ross) *prima facie* pienākumu teorijas balstītie principi, kurus ir formulējuši amerikāņu filozofi T. Bīčems (T.L. Beauchamp) un Dž. Čaildres (J.Childress). Šie četri principi ir šādi: cieņa pret cilvēka autonomiju; nekaitēšana; laba darīšana; taisnīgums.¹⁸² Ņemot vērā promocijas darba tēmu, turpmākā šīs apakšnodaļas izklāstā pievērsīšos galvenokārt vienam bioētikas principam – cieņai pret cilvēka autonomiju.

3.2. Starptautisko un nacionālo tiesību aktu analīze

Starptautiskā līmenī ir izstrādāta virkne tiesību aktu, kuros ir veltīta uzmanība bioētikas un vienlaikus arī cilvēka cieņas jautājumiem. Kā viena no būtiskākajām atzīstama Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā: Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu,¹⁸³ kuras preambulā ir noteikts, ka cilvēku nepieciešams cienīt gan kā indivīdu, gan kā cilvēku dzimtas pārstāvi. Vēl viens svarīgs tiesību akts bioētikas un cilvēka cieņas nodrošināšanas jomā ir UNESCO Vispārīgā deklarācija par cilvēka genomu un cilvēktiesībām (1997.gads),¹⁸⁴ kas definē pamatprincipus, kādi ir jāievēro genoma izpētē attiecībā uz cilvēktiesībām. Viena no Deklarācijas sadaļām ir veltīta cilvēka cieņas un cilvēka genoma jautājumiem. Cilvēka cieņa un tiesības tiek aizsargātas arī UNESCO Vispārīgā deklarācijā par cilvēka ģenētiskajiem datiem (2003.gads). Arī EP Biomedicīnas un cilvēktiesību konvencija (1997.gads) nosaka cilvēka cieņas aizsardzību biomedicīnas jomā, kā arī to, ka cilvēka genoma izpētes jomā indivīda intereses ir prioritāras

---

¹⁷⁹ Силуянова И.В. Биоэтика. <http://www.portal-slovo.ru/rus/science/105/1731/9032/> (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁸⁰ Mephams B. Bioethics: An Introduction for the Bioscience. Oxford : Oxford University Press, 2005, p.5.

¹⁸¹ Encyclopedia of Bioethics. Revised edition. Edited by Warren Thomas Reich. New York: Macmillan, 1995. <http://content.nejm.org/cgi/content/full/333/7/466-a> (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁸² Beauchamp T.L. Childress J. Principles of biomedical ethics.-5th ed.-new York: Oxford University Press, 2001. Citēts pēc: Sīlis V. Četru principu loma mūsdienu medicīnas ētikā. Biomedicīnas ētika; teorija un prakse. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2006, 8.lpp.

¹⁸³ Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā: Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu. Latvijas Vēstnesis, 28.03.1997., Nr.85.

¹⁸⁴ Genoma izpētes projekta Latvijā sabiedriskie aspekti. Tiesiskās situācijas analīze. Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Bioētikas un biodrošības centrs. Autores: Kristīne Dupate, Solvita Olsena. http://www.lu.lv/petnieciba/konferences/resursi/genoms_tiesiska_situacija.pdf (aplūkots 05.08.2008.)

pār sabiedrības interesēm.¹⁸⁵ Jaunākais starptautisko tiesību dokuments ir UNESCO Vispārīgā bioētikas un cilvēktiesību deklarācija (2005),¹⁸⁶ kuras mērķis ir veicināt cilvēka cieņas ievērošanu un aizsargāt cilvēktiesības. Deklarācijas 3.pantā ir uzsvērts, ka tiem, kam tā ir paredzēta, savos lēmumos vai praksē ir pilnībā jāievēro cilvēka cieņa. Deklarācijas 28.pantā ir ietverta atruna, ka nevienu šīs deklarācijas noteikumu nedrīkst interpretēt tā, ka kāda valsts, grupa vai persona uz to varētu atsaukties, lai iesaistītos tādā darbībā vai veiktu tādas darbības, kas ir pretrunā cilvēktiesībām, pamatbrīvībām un cilvēka cieņai.

Genoma izpēti Latvijā regulē šādi nacionālie normatīvie akti:

1.*Cilvēka genoma izpētes likums.*¹⁸⁷ Šā likuma mērķis ir regulēt vienotas valsts iedzīvotāju genoma datu bāzes izveidošanu un darbību, ģenētisko izpēti, nodrošināt gēnu ziedošanas brīvprātīgumu un konfidencialitāti attiecībā uz gēnu donoru identitāti, kā arī aizsargāt personas no ģenētisko datu ļaunprātīgas izmantošanas un diskriminācijas, kas saistīta ar ģenētiskajiem datiem. Jānorada, ka nedz formulējot likuma mērķi, nedz arī nosakot vispārīgos principus (3.pantā), likumdevējs nav ietvēris prasību, ka, veicot jebkāda veida darbības ar cilvēka genomu, jāaizsargā cilvēka cieņu.

2.*Seksuālās un reproduktīvās veselības likums.*¹⁸⁸ Likuma 13.pants regulē medicīniskās apaugļošanas kārtību, nosakot, ka medicīniskā apaugļošana ir vīrieša un sievietes dzimumšūnu mākslīga sapludināšana. Likuma 15.pants satur ierobežojumus medicīniskajā apaugļaušanā. Likuma 16.pantā ir ietverts cilvēka klonēšanas aizliegums. Arī aplūkojamā likumā likumdevējs, formulējot likuma mērķi un principus, nav uzskatījis par nepieciešamu ietvert prasību, kas būtu vērsta uz cilvēciskās cieņas aizsardzību, veicot jebkādas likumā paredzētās darbības.

Šo jomu Latvijā regulē arī virkne citu normatīvo aktu.¹⁸⁹

---

¹⁸⁵ Genoma izpētes projekta Latvijā sabiedriskie aspekti. Tiesiskās situācijas analīze. Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Bioētikas un biodrošības centrs. Autore: Kristīne Dupate, Solvita Olsena. http://www.lu.lv/petnieciba/konferences/resursi/genoms_tiesiska_situacija.pdf (aplūkots 05.08.2008.)

¹⁸⁶ UNESCO Vispārīgā bioētikas un cilvēktiesību deklarācija (2005).

http://www.unesco.lv/custom/Bioethics_Human_Rights_Declaration_lv.pdf (aplūkots 05.08.2008.)

¹⁸⁷ Cilvēka genoma izpētes likums: LR likums. 13.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 03.07.2002., Nr. 99 (2674)

¹⁸⁸ Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. 31.01.2002. Latvijas Vēstnesis, 19.02.2002., Nr. 27 (2602)

¹⁸⁹ Medicīniskās apaugļošanas organizatoriskā kārtība un neauglīgo ģimeņu reģistra, medicīniskās apaugļošanas reģistra, dzimumšūnu donoru reģistra un donoru dzimumšūnu banku izveidošanas kārtība: MK noteikumi Nr.716, 16.12.2003. Latvijas Vēstnesis, 19.12.2003., Nr.180; Cilvēka audu un orgānu uzkrāšanas, uzglabāšanas un izmantošanas kārtība: MK noteikumi Nr.208, 27.03.2007. Latvijas Vēstnesis, 30.03.2007., Nr.54; Noteikumi par genoma datu bāzes galvenajam apstrādātājam un autorizētajam apstrādātājam izvirzītajām prasībām un kārtību, kādā izvērtējama valsts zinātnisko institūciju atbilstība genoma datu bāzes galvenajam apstrādātājam izvirzītajām prasībām: MK noteikumi Nr. 134, 14.02.2006. Latvijas Vēstnesis, 17.02.2006., Nr.29; Iedzīvotāju

Kā redzams, likumdevējs ir izstrādājis virkni normatīvo aktu, kuri, atbilstoši starptautisko tiesību aktu prasībām, aizsargā personību kā vienotu veselumu. Lai arī likumdevējs nav ietvēris norādi, ka, veicot jebkādas normatīvajos aktos ietvertās darbības, jānodrošina cilvēka cieņas aizsardzība, šāda prasība loģiski izriet no to satura un atsevišķu jautājumu reglamentācijas. No iepriekš veiktās starptautiskās un nacionālās normatīvās bāzes izpētes izriet, ka gan starptautiskā, gan nacionālā līmenī ir radīts pietiekami spēcīgs tiesiskās aizsardzības mehānisms, kura galvenais mērķis ir cilvēka cieņas (plašākā nozīmē) garantēšana, veicot jebkādas manipulācijas ar cilvēka organismu. Tieši šai prasībai ir priortirāra nozīme, līdz ar to būtu vēlams arī papildināt nacionālos normatīvos aktus, iekļaujot šādu norādi.

Vietā būtu arī piebilst, ka, raugoties no pacienta drošības un cieņas aizsardzības viedokļa, ir gluži vienalga, vai biomedicīnisko pētījumu veic zobārsts, vecmāte, medicīnas māsa, ārsts, fizioterapeits u. c. Šā argumenta dēļ, likumu vajadzētu attiecināt uz visiem veselības aprūpes darbiniekiem, kuri veic zinātnisku darbību veselības aprūpes sistēmā un ir saistīti ar izglītības un zinātnes iestādēm. Daudzi biomedicīniskie projekti pašlaik ir multidisciplināri, tādēļ arī šā iemesla dēļ būtu jāaptver plašs biomedicīnas pētnieku spektrs.¹⁹⁰

3.3. Cilvēciskās cieņas princips bioētikā

Mūsdienu pētījumi, zinātniskā, politiskā un ekonomiskā vide atklāj arvien jaunas problēmas, kas saistītas ar bioētikas izpratni un uzdevumiem.

Izcilais krievu filozofs N.Fjodorovs 19.gadsimtā, vēl pirms ģenētikas kā zinātnes atklāšanas, rakstīja, ka par cilvēku nevar teikt, ka viņš ir dabas veidojums, tieši pretēji – tā

---

genoma valsts reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība: MK noteikumi Nr.135, 14.02.2006. Latvijas Vēstnesis, 17.02.2006., Nr.29;

Ģenētiskās izpētes kārtība: MK noteikumi Nr.692, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128; Par gēnu donora piekrišanas dokumenta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr. 697, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128;

Kārtība, kādā izsniedzamas atļaujas kodētu audu paraugu daļu (alīkvotu) un kodētu veselības stāvokļa aprakstu kopiju izvešanai ārpus Latvijas, un audu paraugu izmantošanas kontroles kārtība: MK noteikumi Nr. 696, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128; Noteikumi par genoma datu bāzē uzglabāto kodēto audu paraugu, kodēto DNS aprakstu, kodēto veselības stāvokļa aprakstu un kodēto ģenealoģiju uzglabāšanas un izsniegšanas kārtību un izsniegšanas akta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr. 695, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128; Noteikumi par genoma datu bāzē uzglabāto gēnu donora personas datu, audu paraugu, DNS aprakstu un veselības stāvokļa aprakstu iznīcināšanas kārtību, iznīcināšanas akta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr.694, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128; Fizisko personu datu aizsardzības likums: LR likums. 23.03.2000. Latvijas Vēstnesis, 06.04.2000., Nr.123/124; Personas datu apstrādes sistēmas aizsardzības obligātās tehniskās un organizatoriskās prasības: MK noteikumi Nr. 40, 30.01.2001. Latvijas Vēstnesis, 02.02.2001., Nr. 19; Patentu likums: LR likums. 15.02.2007. Latvijas Vēstnesis, 27.02.2007., Nr.34.

¹⁹⁰ Strasbūra, 1998. gada 23. jūnijā CDBI/INF (98) 6 Bioētikas Komiteja (CDBI)

Biomedicīnas Pētījumu darba grupa (CD BI-CO-GT2). Eiropas biomedicīnisko pētījumu ētikas apskats: Ieteikumi, kā labāk organizēt darbību nacionālā līmenī.

http://www.coe.int/t/f/affaires_juridiques/coop%E9ration_juridique/bio%E9thique/activit%E9s/recherche_biom%E9dicale/ManuelDebra-Letton.pdf (aplūkots 05.08.2008.)

radīšanas process nav pabeigts.¹⁹¹ Savukārt F.Fukujama tālredzīgi paredzēja, ka „nākotnē mēs iemācīsimies radīt cilvēkus līdzīgi kā šobrīd to darām ar dzīvniekiem, tikai daudz zinātniskāk un efektīvāk, izvēloties, kādus gēnus nodosim bērniem”.¹⁹²

Patiesības labad jānorāda, ka eigēnikas konceptuālos pamatus licis jau Platons. Tā Platons uzskatīja, ka laulībai jāveidojas uz mākslīgās atlasē pamata, kas savukārt novedīs pie sugas pilnveidošanās. Lai sasniegtu šo mērķi, Platons aicināja valdnieku savā starpā pārot pašus cienīgākos, proti, augstākās raudzes (sugas) pilsoņus, savukārt tām savienībām, kuras var novest pie nevēlamu „tipu” iemūžināšanas, Platona skatījumā, jārada visi iespējamie šķēršļi.¹⁹³

Z.Bžezinskis šajā kontekstā pamatoti pauž bažas, apgalvojot, ka var rasties sarežģījumi un jautājumi par to, ko politiskā plāksnē saprotam ar cilvēcisku būtni. Tradicionālā politiskās brīvības un vienlīdzības saikne, kas veido demokrātijas pamatu, - veidojās no idejas, ka visi cilvēki ir radīti vienlīdzīgi, kā arī no pārliecības, ka cilvēka attīstības process savā būtībā ir egalitārs. Selektīva cilvēku uzlabošana, izmantojot ģenētiskos kodus, var novest pie augstāk paustās idejas apšaubīšanas. Z.Bžezinskis pamatoti jautā: „Kas paliks pāri no vienlīdzības aksiomas, ja atsevišķu indivīdu intelektuālās un pat morālās īpašības mākslīgi tiks daudzkārtēji uzlabotas, salīdzinot ar citiem sabiedrības pārstāvjiem”?¹⁹⁴

Tādējādi pamatots šķiet secinājums, ka, ja cilvēkiem parādīsies reāla iespēja radīt ģenētisku paša vai cita indivīda kopiju, nākotnē būs jārisina fundamentāli jautājumi, kas skar cilvēka neaizskaramību un cieņu.¹⁹⁵ Kaut arī minētās tehnoloģijas vēl pagaidām nav aprobētas praksē, tomēr ir virkne citu jomu (eitanāzija, audu un orgānu transplantoloģija, mākslīgā apaugļošana u.c.), kurās jautājums par cilvēcisko cieņu aktuāls jau ir šobrīd. Tā krievu tiesībspeciāliste N.Krilova pamatoti vērš uzmanību tam, ka, no vienas puses, bioloģijas un medicīnas straujā attīstība ļauj risināt sociāli svarīgus jautājumus, bet, no otras puses, - izraisa negatīvas sekas.¹⁹⁶

P.Tiščenko, pievēršoties bioētikas jautājumiem, akcentē kādu būtisku niansi,- ja

---

¹⁹¹ Фёдоров Н.Ф. Собр. соч. В 4-т. Т.4., М., 1999, с.9. Citēts pēc: Овчинский В.С. Криминология и биотехнологии. Москва: НОРМА, 2005, с.30.

¹⁹² Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. Перевод с английского М.Б. Левина, Москва: Издательство АСТ, ЛЮКС, 2004, с.127.

¹⁹³ Трубецкой Е.Н. Труды по философии права. СПб. [b.v.]: РХГИ, 2001, с. 457-459.

¹⁹⁴ Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство. Пер. с англ. Москва: Международные отношения, 2004, с. 264.

¹⁹⁵ Овчинский В.С. Криминология и биотехнологии. Москва: НОРМА, 2005, с.41.

¹⁹⁶ Крылова Н.Е. Некоторые уголовно-правовые проблемы применения современных биомедицинских технологий. Российский ежегодник уголовного права №. 2. 2007. Под ред. д-ра юрид. наук проф. Б.В. Волженкина, Юридическая книга, 2008, с.187.

indivīds veselības vai vecuma dēļ nespēj pilnā mērā atbilst savam augstajam statusam, viņa cieņas aizsargāšana ir vecāku, sabiedrisko organizāciju, aizbildņu un citu personu vai institūciju pienākums.¹⁹⁷ Tieši šis fakts mūsdienu biomedicīnā iegūst īpašu nozīmi un satur vispārcilvēciskās cieņas principu. Neskatoties uz to, ka tas šķiet pašsaprotami, tomēr šī principa īstenošana bieži vien cieš neveiksmi.

Cilvēciskās cieņas princips biomedicīnā prezumē to, ka: 1) katrs cilvēks ir cienīgs saņemot līdzjūtību. Tāpēc mūsdienu medicīnai ir jāgarantē katram indivīdam medicīniskās palīdzības minimums. Par cilvēka cieņu pazemojošu tiek atzīta jebkādu eksperimentu veikšana ar cilvēku, nesaņemot personas piekrišanu; 2) ir nepieļaujami pret cilvēkiem attiekties kā pret laboratorijas izmēģinājuma dzīvniekiem; 3) par cilvēka cieņu pazemojošu biomedicīnā tiek atzīta pieaugošā tendence cilvēka ķermeni (tai skaitā pēc nāves) vai tā daļas uzskatīt par precī – mantu, kuru var pārdot un nopirkt.¹⁹⁸ Tādējādi, varam secināt, ka cilvēks nedrīkst uztvert sevi kā mantu, kuru var iztirgot, un cilvēkam nevajadzētu pieļaut šādu attieksmi pret sevi arī no sabiedrības puses.

3.4. Manipulācijas ar cilvēka organismu un cilvēka cieņas garantēšana

Nemot vērā medicīnisko tehnoloģiju iespējas un veidus, cilvēka cieņa var tikt pazemota ar atšķirīgām manipulācijām. Tā N.Krilova pamatoti norāda, ka vesels problēmu loks būtu attiecināms uz **medicīnisko ģenētiku**. Panākumi ģenētikā ir izraisījuši diskrimināciju pēc ģenētiskajām pazīmēm, nesankcionētu iejaukšanos cilvēka genomā, tādu himērveida būtņu radīšanu, kurām ir gan cilvēka, gan dzīvnieka gēni. Veicot šāda rakstura darbības, paši zinātnieki apzinās savas rīcības iespējamās sekas, par ko liecina Ž. Dosse vārdi: "Jauno tehnoloģiju nesaprātīga izmantošana cilvēka ģenētikas jomā var novest pie katastrofālām sekām".¹⁹⁹ Saskatot ģenētikas perspektīvas, tiek pamatoti akcentēti, ka tās iespēju izmantošanā jāņem vērā visu cilvēku intereses un morāle.²⁰⁰

Jānorāda, ka Spānijas kriminālkodeksa 159.pantā noteikta atbildība par ģenētiska rakstura manipulācijām. No šīs normas izriet, ka ģenētiska iejaukšanās ir pieļaujama tikai gadījumos, lai veiktu ārstēšanu vai smagu slimību atvieglošanu.²⁰¹

Par vienu no neviennozīmīgākajiem sasniegumiem ģenētikā atzīst dzīvu būtņu klonēšanu. Mūsdienu kultūrā terminu „**klonēšana**” saista ar dzīvu organismu pavairošanas

¹⁹⁷ Тищенко П.Д. Что такое биоэтика? http://www.ethicscenter.ru/biblio/tisch_2.htm (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁹⁸ Пациент. <http://www.krugosvet.ru/articles/106/1010606/1010606a1.htm> (aplūkots 25.08.2008.)

¹⁹⁹ Доссе Ж. Научное знание и человеческое достоинство. Курьер ЮНЕСКО, 1994, с. 5.

²⁰⁰ Nature Genetics 28, 297 - 298 (2001) Defining a new bioethics. http://www.nature.com/ng/journal/v28/n4/full/ng0801_297.html (aplūkots 22.06.2008.)

²⁰¹ Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2002.

tehnoloģiju, kuras rezultātā no vienas šūnas rodas ģenētiski identa dzīva būtne. Ja mākslīgā apaugļošana cīnās par dzīvības rašanos un ar ģenētikas palīdzību mēģina risināt jautājumu par tās kvalitāti, tad klonēšanas aicinājums ir cīnīties par dzīvības ar noteiktiem raksturojošiem parametriem rašanos. Literatūrā klonēšana tiek definēta kā „aseksuāls reprodukcijas process, kura rezultātā tiek radīta identiska dzīva būtne jau esošai”.²⁰² Izšķir divus klonēšanas veidus - reproduktīvo un nereproduktīvo klonēšanu. Atšķirībā no reproduktīvās klonēšanas, proti, tādas klonēšanas, kas parasti beidzas ar jaunas dzīvas būtnes dzimšanu, terapeitiskā klonēšana parasti gūst kā medicīnu un biologu, tā arī plašākas sabiedrības atbalstu. Terapeitiskās klonēšanas mērķis ir iegūt un pavairot embrionālās cilmes šūnas.²⁰³

Jānorāda, ka Eiropas Savienības harta par cilvēka pamattiesībām aizliedz vienīgi reproduktīvo klonēšanu. Savukārt N.Krilova pamatoti uzskata, ka cilvēka klonēšanas aizliegumam jābūt absolūtam. Autore vērs uzmanību uz to, ka terapeitiskā klonēšana var novest pie situācijas, kad atsevišķas laboratorijas, atļautas klonēšanas aizsegā, veiks reproduktīvās klonēšanas eksperimentus.²⁰⁴ Atsevišķās valstīs likumdevējs ir paredzējis cilvēka klonēšanas aizliegumu krimināllikumā. Tā Francijas kriminālkodeksa²⁰⁵ 511-1 un 511-18-1.pantā noteikta atbildība ne vien par reproduktīvo, bet arī par terapeitisko klonēšanu. Arī Gruzijā likumdevējs kriminālkodeksa 136.pantā ir ietvēris atbildību par ģenētiska rakstura manipulācijām ar cilvēku,²⁰⁶ savukārt Igaunijas Sodukodeksa²⁰⁷ 130.pantā noteikta atbildība par cilvēka klonēšanu, kā arī hibrīda vai himēriska cilvēka radīšanu.

Embriju klonēšanas jautājums katrā valstī tiek risināts atšķirīgi. Eiropas Padomes Bioētikas konvencija nepieļauj cilvēka embriju radīšanu pētījumu veikšanai, savukārt tās papildus protokols, kurš pieņemts 1998.gadā, aizliedz cilvēka klonēšanu. Tai pat laikā, konvencija neaizskar pētījumus, kuri tiek veikti, izmantojot no cilvēka iegūtu bioloģisko materiālu, kā arī embrijus iegūtus *in vitro*, kaut arī tā atrunā pētījumu aizliegumu, izmantojot

---

²⁰² Cezary M. Klonowanie człowieka w pracach Unii Europejskiej. <http://www.retina-forum.pl/pdf/klon19.pdf> (aplūkots 25.08.2008.)

²⁰³ Ibid.

²⁰⁴ Крылова Н.Е. Некоторые уголовно-правовые проблемы применения современных биомедицинских технологий. Российский ежегодник уголовного права №. 2. 2007. Под ред. д-ра юрид. наук проф. Б.В. Волженкина, Юридическая книга, 2008, с.187.

²⁰⁵ Уголовный кодекс Франции. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

²⁰⁶ Уголовный кодекс Грузии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

²⁰⁷ Sodukodeksa likums. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija. Latvija. Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004, 388.lpp.

embrijus, kas iegūti *in vivo*.²⁰⁸ Cilvēka klonēšanas aizliegums ir spēkā ASV un arī Japānā,²⁰⁹ Šveicē likums aizliedz eksperimentus ar augli agrīnajās stadijās, Francijā ir atļauts strādāt ar jau radītām embrija cilmes šūnām un iegūt jaunas līnijas ar slima cilvēka orgānu un audu terapeitiskās klonēšanas mērķi. Beļģijā un Zviedrijā ir atļauti eksperimenti ar embrija cilmes šūnām ar mērķi veikt terapeitisko slima cilvēka šūnu klonēšanu, savukārt reproduktīvā klonēšana ir aizliegta. Indijā un Ķīnā aktīvi tiek veikti pētījumi, kā iegūt cilvēka embrija cilmes šūnas, kā arī tiek pētītas embrija cilmes šūnu iegūšanas iespējas no citiem bioavotiem.²¹⁰ Vācijā embrija tiesiskā aizsardzība ir viena no stingrākajām visā pasaulē. 1990.gadā Vācijā ar pārliecinošu balsu vairākumu tika pieņemts likums, kas faktiski aizliedza jebkādus embrionālus izmeklējumus, izņemot apaugļošanu, kurai sekos grūtniecība.²¹¹ Arī Igaunijas likumdevējs Sodu kodeksā ietvēris speciālu normu (131.pants), kurā kā vienu no kriminālsodāmām darbībām, kas apzīmētas ka nepienācīga apiešanās ar embriju, minējis cilvēka embrija radīšanu ekstrakorporāli bez nolūka to pārnest dzemdē.²¹²

Pievērsoties cilvēciskās cieņas garantēšanai, jānorāda, ka Vācijas Konstitūcija, kas līdzīgi kā Latvijas Republikas Satversme, satur tiešu norādi uz to, ka „cilvēka cieņa ir neaizskarama. To aizsargā valsts”. Tomēr diskutabls ir jautājums, vai šī norma attiecas arī uz embriju? Vācijas Konstitucionālā tiesa šo jautājumu izvērtē, izejot no tādas pozīcijas, ka tiesības uz dzīvību – tā ir cilvēciskās cieņas būtības „dzīves bāze”. Ko tad presumē cilvēka cieņas aizsardzības garantija? Vācijas Konstitucionālā tiesa bieži šajā sakarībā izmanto formulējumu, kas balstās uz atziņu, ka cilvēka cieņa ir aizskarta, ja viņa personīgās īpašības tiek apšaubītas.²¹³ Lai arī šī interpretācija ir visai neskaidra, tomēr, neraugoties uz teorijā pastāvošajiem atšķirīgajiem viedokļiem, šis formulējums tika akceptēts kā tāds, kas satur cilvēciskās cieņas būtību.

Atklāts tomēr paliek jautājums, vai embrijs mēģenē ir tiesīgs pretendēt uz cilvēcisko

---

²⁰⁸ Борис Ю. Возможности современной медицины и биологии ставят перед человечеством ряд сложных вопросов этического и правового характера <http://www.sciam.ru/2006/9/bioetica.shtml> (aplūkots 25.08.2008.)

²⁰⁹ Багагурова А. Это противоречивое клонирование: доводы за и против. <http://www.computerra.ru/xterra/37034/> (aplūkots 25.08.2008.)

²¹⁰ Эмбриональные стволовые клетки: фундаментальная биология и медицина. Репин В.С., Ржанинова А.А., Шаменков Д.А. <http://lechebник.info/501/10.htm> (aplūkots 25.08.2008.)

²¹¹ Gesetz zum Schutz von Embryonen – EschG vom 13 December 1990.-BGBl, 1, 2748. Citēts pēc: Рерихт. А.А. Биоэтика и права человека. Научные исследования. Современное медицинское право. Сборник научных трудов. Москва: ИНИОН, 2003, с. 233, 235.

²¹² Sodu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

²¹³ WwfGE 50, 166 (175). Citēts pēc: Рерихт. А.А. Биоэтика и права человека. Научные исследования. Современное медицинское право. Сборник научных трудов. Москва: ИНИОН, 2003, с. 239.

cieņu? Kā savā laikā norādīja amerikāņu ārsts E.Hants, apaugļota olšūna nav vienkārša šūnu masa. Šajā stadijā tā nelīdzinās nedz zieda pumpuram, nedz vēl jo vairāk dzīvnieka dīglim. Tā pilnīgi un absolūti ir cilvēciskas būtnes dzīvība, kurai ir tāda pat nozīme, kāda ir jaundzimušā, bērna, pusaudža vai pieauguša cilvēka dzīvībai.²¹⁴ Līdz ar to pamatots ir G.Romanovska viedoklis, ka cilvēks ir apveltīts ar cieņu, kura piemīt indivīdam ne tikai kā eksistējošam subjektam, bet tā ir attiecināma arī uz dažādām tā eksistences (vai stāvokļu) formām.²¹⁵

Vācijas Konstitucionālā tiesa, velkot paralēles starp dzīvības aizsardzību un cilvēciskās cieņas aizsardzību un uzskatot, ka cilvēka cieņa ir „galvenais konstitucionālais princips un demokrātiskās iekārtas pamatvērtība”, pamatoti konstatēja: „Tur, kur eksistē cilvēka dzīvība, ir pamats runāt arī par cilvēcisko cieņu, un nav svarīgi, vai tiesību subjekts to apzinās un zin par šo faktu vai arī nē.”²¹⁶ Jānorāda, ka Vācijas Konstitucionālā tiesa īpaši ir akcentējusi, ka cilvēka cieņa ir pamats visām citām cilvēka pamattiesībām.²¹⁷

Kā izriet no iepriekš aplūkotā informācijas klāsta, vairākās valstīs likumdevējs kriminalizējis noteiktas darbības ar embriju. Diemžēl Krimināllikumā šāda regulējuma nav, un tātad ierakstam pirms tam minētajos nacionālajos likumos nav juridiska seguma, jo nekāda atbildība nav paredzēta. Ņemot vērā aplūkojamā jautājuma nopietnību, kā arī to, ka cilvēka auglis ir potenciālais cilvēks, un arī šajā stadijā tas ir cilvēciskās cieņas nesējs,- cilvēka embrija tiesību aizsardzība jānodrošina arī Krimināllikumā.²¹⁸

Pievēršoties cilvēku klonēšanai, jānorāda, ka Baznīca šajā jautājumā ieņem visai nosodošu pozīciju. Tā Patriarhs Aleksejs II vērš uzmanību uz to, ka, lai izaudzētu klonu, ir nepieciešama sieviete, pie tam nevis jebkura sieviete, bet gan sieviete grūtniece, jo tikai šāds organisms ir derīgs bērna iznēsāšanai. No grūtnieces organisma tiek izņemts viņas pašas mazattīstītais auglis, kurš tiek aizvietots ar citu – vajadzīgo klonēšanai. Aplūkotās procedūras rezultātā aizvietotais auglis iet bojā. Turpinot klonēšanas procedūras kritiku, tiek norādīts, ka jauna organisma radīšanas mērķis dažkārt ir kaut kādu bioloģisku vielu iegūšana, kuras

---

²¹⁴ Павленко И. Безмолвный крик. Здоровье. 1992, № 1, с. 17.

²¹⁵ Романовский Г.Б. Гносеология права на жизнь. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.57.

²¹⁶ BwefGE 39, 1 (41), 88, 203(252), Citēts pēc: Рерихт. А.А. Биоэтика и права человека. Научные исследования. Современное медицинское право. Сборник научных трудов. Москва: ИНИОН, 2003, с. 240, 241.

²¹⁷ Smith C. More Disagreement Over Human Dignity: Federal Constitutional Court's Most Recent Benetton Advertising Decision. <http://www.germanlawjournal.com/print.php?id=278> (aplūkots 10.02.2009.)

²¹⁸ Plašāk par nedzimušas dzīvības aizsardzību: Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2008.7-27.lpp.

nepieciešamas pētījumu veikšanai vai citu pasūtītāja vajadzību apmierināšanai.²¹⁹ Vietā ir Alekseja II secinājums, ka, „lai kādi arī būtu cilvēka klonēšanas mērķi, vieni cilvēki tiks nomirdināti citu cilvēku - „izredzēto”- vajadzībām”.²²⁰ Baznīcas pārstāvji paliek uzticīgi uzskatam, ka cilvēka dzīvei ir sakrāla nozīme, katrs indivīds radīts kā unikāla personība. Tāpēc kristīgā ētika uzstāj, ka visas eigēnikas formas, ieskaitot manipulācijas ar cilvēka ģenētisko materiālu, izņemot vienīgi terapijas nolūkos, tikumiskā ziņā ir atbaidošas un savā būtībā ir cilvēka cieņu pazemojošas.²²¹

Nākamais problēmjautājumu loks attiecas uz **biomedicīniskiem eksperimentiem ar cilvēkiem**. Pēdējos gados arvien lielāku aktualitāti iegūst tādas ētiski tiesiska rakstura problēmas kā medicīnisko eksperimentu robežas un pieļaujamība. Virknē valstu par šāda veida darbībām likumdevējs ir paredzējis arī kriminālatbildību. Tā Francijas KK 223-8.pantā ir noteikta kriminālatbildība par eksperimenta ar cilvēku veikšanu un tās organizēšanu, nesaņemot piekrišanu likumā paredzētajā veidā. Arī Igaunijas Sodu kodeksa²²² likumdevējs paredzējis atbildību par minētajām darbībām.

Arī **tiesības uz nāvi** ir ne mazāk aktuāls jautājums, kas izraisa sabiedrībā atšķirīgus viedokļus. Cilvēka nāve ir kļuvusi nevis par dabisku, bet gan par kontrolējamu procesu, ar kura gaitu var manipulēt. Ņemot vērā to, ka dzīvību iespējams uzturēt ar dažādu aparātu un ierīču palīdzību, tās izbeigšanās iestājas tad, kad kāds ir pieņēmis šādu lēmumu. Izejot no augstāk minētā, ir saprotama cilvēka vēlme pašam noteikt dzīvības pārtraukšanas momentu, nevis ļauties dabiskajam procesam. Tieši tas ir cēlonis tam, ka virknē valstu – Nīderlandē, Lielbritānijā, Šveicē, Dānijā, kā arī daudzos ASV štatos likumdevējs šim jautājumam devis tiesisku risinājumu.²²³ Nevar piekrist visā pilnībā Ž.Dossē apgalvojumam, ka „cilvēkam nav jābaidās no zinātniskiem sasniegumiem”.²²⁴ Šodien, kad pētījumiem un atklājumiem cilvēka ģenētikā ir turpat vai revolucionārs raksturs, šāda paļāvība uz to, ka zinātne nav „bīstama”, ir visai apšaubāma. Tieši bioloģiskie līdzekļi indivīda brīvības ierobežošanai ir tie efektīvākie,

---

²¹⁹ Патриарх Алексей II из интервью для журнала "Русский дом". Клонирование человека противоестественный отбор. <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/010303103653> (aplūkots 25.08.2008.)

²²⁰ Патриарх Алексей II из интервью для журнала "Русский дом". Клонирование человека противоестественный отбор. <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/010303103653> (aplūkots 25.08.2008.)

²²¹ Клонирование. Богопротивный эксперимент. Журнал "Православная беседа", 1997, № 6, с. 32-34. <http://www.pravoslavie.in.ua/aklon.php> (aplūkots 25.08.2008.)

²²² Sodu kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

²²³ Юдин Б. Возможности современной медицины и биологии ставят перед человечеством ряд сложных вопросов этического и правового характера <http://www.sciam.ru/2006/9/bioetica.shtml> (aplūkots 25.08.2008.)

kas var novest arī pie pilnīgas tās zaudēšanas. Skaidrs, ka cilvēka kā līdzekļa izmantošana cita indivīda mērķu sasniegšanai ir amorāla. Tāpēc saskaņas atjaunošana starp indivīda tikumiski garīgo dzīvi un zinātniski tehnisko darbību, šodien ir nevis tikai vēlama, bet absolūti nepieciešama cilvēces turpmākai eksistēšanai.

3.5. Cieņa kā indivīda subjektīva tiesība

Tiesības uz cieņu ir ne vien indivīda subjektīvās tiesības, bet arī princips, kas nosaka valsts un indivīda attiecību saturu. Tradicionāli subjektīvo tiesību struktūra sastāv no četriem elementiem: Tiesības uz uzvedību; tiesības uz pieprasījumu; tiesības uz izmantošanu; tiesības uz pretenziju.²²⁵

Tiesības uz uzvedību jāaplūko kā „iespēja aktīvi rīkoties, veikt darbības, kuras paredz attiecīgas tiesību normas, vai neaizliedz likums”.²²⁶ Šo tiesību esamība var tikt pamatota arī ar to, ka tiesības uz cieņu ir nostiprinātas gan virknē starptautisko tiesību aktu, gan nacionālo valstu konstitūcijās. Tiesības uz pieprasījumu sastāv no iespējas pieprasīt noteiktas darbības no konkrētā subjekta, proti, tas ir zināms apgrūtinājums otrajai pusei, kas raksturojas kā prasība atturēties no noteikta veida uzvedības.²²⁷

Tiesības uz pretenziju - nozīmē to, ka pastāv iespēja vērsties attiecīgā institūcijā, gadījumā, ja attiecīgās tiesības ir aizskartas.²²⁸ Tieši šis elements ļauj runāt par noteiktu tiesību garantēšanas pakāpi. Kas attiecas uz cieņas aizsardzību, tad valsts mehānisms tiks iedarbināts gadījumā, ja indivīds paudīs šādu vēlmi, vērsties attiecīgajā iestādē ar noteikta veida lūgumu.

Tiesības izmantot - no tiesību speciālistu puses tiek interpretētas kā augstāk analizēto iespēju pamats. Tiek pausts viedoklis, ka subjektīvās tiesības prezumē „noteiktu sociālu labumu izmantošanas iespējas: pilnvarojums uz noteiktu rīcību un atbilstošas uzvedības pieprasījumu no citu indivīdu puses, uzvedības brīvība robežās, kas noteiktas likuma ietvaros”.²²⁹

K.Hesse uzskata, ka jebkuras subjektīvās tiesības savu vērtību iegūst tikai valstī. Tādā veidā viņš kļūdaini uzskata, ka tās nav dabas dotas, proti, tās nav eksistējušas pirms valsts; tās

---

²²⁴ Доссе Ж. Научное знание и человеческое достоинство. Курьер ЮНЕСКО. 1994, с. 7.

²²⁵ Романовский Г.Б. Гносеология права на жизнь. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.20.

²²⁶ Общая теория государства и права. Под ред. В.В. Лазарева. Москва: [b.i.], 1996, с. 185.

²²⁷ Романовский Г.Б. Гносеология права на жизнь. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.24.

²²⁸ Общая теория государства и права. Под ред. В.В. Лазарева. Москва: [b.i.], 1996, с. 185.

²²⁹ Теория государства и права. Под ред. Г.Н.Манова. Москва: БЕК, 1995, с.236.

tiek nodrošinātas vienīgi pastāvot valsts noteiktai tiesiskai kārtībai.²³⁰ Negribētos piekrist K.Hesses apgalvojumam, jo, pat neiedziļinoties filozofiskajās diskusijās, domājams, ka subjektīvās tiesības, ja vien tādas tās ir,- ir neatsavināmas un neatņemamas. Savukārt neatsavināmība un neatņemamība ir divas dabisko tiesību pazīmes. Neatsavināmība – nozīmē to, ka šīs tiesības nav iespējams nodot citai personai, savukārt neatņemamība – teorētiska pazīme, kas presumē subjektīvo tiesību esamību neatkarīgi no jebkādas tiesiskās reglamentācijas; tām ir raksturīgs morāls spēks, kuram nav nepieciešama juridiska sankcionēšana.²³¹ N.Matuzovs uzsver, ka cilvēka tiesības uz dzīvību ir pirmās dabiskās cilvēka tiesības, bez kurām visas citas tiesības zaudē savu nozīmi.²³² Domājams, šim apgalvojumam var piekrist tikai daļēji. Materiālistiskā pasaules uztvere pamatojas uz to, ka dzīve ir bioloģiska eksistence. Ar šo labumu ir apveltīts ne vien cilvēks, bet arī dzīvnieki un sīkāki organismi. Mēģinot rast atbildi uz jautājumu, kas tad raksturo šo fenomenu – dzīve, jāatzīst, ka tiesības uz cilvēcisku dzīvi ir kas vairāk nekā tiesības uz vienkāršu būšanu. Būtiski, lai indivīda dzīvība raksturotos ar cilvēka cienīgu eksistenci visos aspektos. Tādējādi var apgalvot, ka tieši cilvēka cieņa veido tās indivīda subjektīvās tiesības, bez kurām nav iespējama pilnvērtīga citu tiesību pastāvēšana.

Lai gan medicīnisko tehnoloģiju attīstībai ir svarīga vieta mūsdienu sabiedrībā, un pie saprātīgas tās iespēju izmantošanas ieguvējs ir neviens cits kā cilvēks, tomēr tās pielietošanas pieļaujamības robežām jābūt strikti noteiktām. Ņemot vērā, ka virknē ārvalstu krimināllikumumu likumdevējs paredzējis atbildību par ģenētiska un cita veida manipulācijām ar cilvēka organismu, loģisks un pamatots ir V.Liholajas ieteikums novērst tiesisko vakuumu arī Krimināllikumā, izveidojot jaunu nodaļu „Noziedzīgi nodarījumi biomedicīnas jomā”.²³³ Veiktā analīze apliecina, ka cieņa ir ne vien nozīmīga ētikas kategorija, filozofisko diskusiju un tiesiskās aizsardzības objekts, bet arī neatņemams cilvēka veseluma komponents. Ar cieņu bioētikā saprot vispārcilvēcisko cieņu, kas presumē, ka cilvēks jebkādā eksistences formā (arī embrijs) ir vērtība pati par sevi, ka, veicot jebkādas manipulācijas ar cilvēka ķermeni, primārais ir cilvēciskās cieņas aizsardzība.

---

²³⁰ Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. Москва: Юридическая литература, 1981, с. 150.

²³¹ Романовский Г.Б. Гносеология права на жизнь. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.44.

²³² Матузов Н.И. Право на жизнь в свете российских и международных стандартов. <http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=1&magYear=1998&articleID=145332> (aplūkots 25.08.2008.)

²³³ Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2008, 21.lpp.

II NODAĻA

1. Kriminālatbildība par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas godu un cieņu vēsturiskā aspektā

1.1. Kriminālatbildības un noziedzīga nodarījuma jēdziens

Lai personu sauktu pie kriminālatbildības, jābūt stingram tiesiskam pamatam. Krimināllikuma 1.pants deklarē, ka pie kriminālatbildības saucama un sodāma tikai tāda persona, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, tas ir, kura ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarījusi šajā likumā paredzētu nodarījumu, kam ir visas noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmes.

Krimināltiesībās visas problēmas vienmēr ir koncentrējušās ap noziedzīgu nodarījumu un sodu. Kas ir sodāms un kā sodāms – uzskatāmi par centrālajiem krimināltiesību jautājumiem. Noskaidrojot vārdu savienojuma noziedzīgs nodarījums saturu, rodas iespējas precīzi formulēt konkrētus noziedzīgu nodarījumu sastāvus un veidot krimināllikuma sistēmu kopumā. Kas tad ir noziedzīgs nodarījums? Uz šo jautājumu ir mēģinājuši rast atbildi virkne krimināltiesību speciālistu kā arī citu nozaru pārstāvji, tomēr aptveroša un konkrēta atbilde vēl joprojām nav rasta. J.Goļiks pamatoti norāda, ka gala rezultātā pētījumi tai vai citā formā vienmēr noved pie tā paša: “Noziegums ir tas, kas par tādu atzīts likumā”.²³⁴ Šī pieeja acīmredzami parāda tiesību pozitīvo raksturu. No šejienes izriet arī zināmais romiešu tiesību postulāts “Nullum crimen sine poena, nulla poena sine lege”.

Atkarībā no noziedzīgā nodarījuma jēdzienā ietvertu pazīmju skaita, teorijā tos iedala formālos, materiālos un materiāli formālos.²³⁵

1.2. Formālais noziedzīga nodarījuma jēdziens

Tiesībspeciālistu vidū dominē uzskats, ka noziedzīgs nodarījums ir tas, kas ir kā tāds paredzēts likumā, aizliegts ar noziedzīga nodarījuma izdarīšanas vietas likumu, piedraudot ar kriminālsodu.²³⁶

Jānorāda, ka vairumā kontinentālās Eiropas tiesību saimes valstu krimināllkodeksos noziedzīga nodarījuma jēdziens nav definēts jo likumdevējs acīmredzot uzskata, ka ar noziedzīgu nodarījumu vienmēr jāsaprot tas, kas aprakstīts krimināllikumā.

²³⁴ Голик Ю.В. Философия уголовного права: современная постановка проблемы. Философия уголовного права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.24.

²³⁵ Ķiniš U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). (Promocijas darbs). Rīga, 2005, 12.lpp.

²³⁶ Liholaja V. Nozieģums. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. [b.v.]: Latvijas Universitāte, 2006, 56.lpp.

Noziedzīga nodarījuma formālā definīcija akcentē prettiesiskumu un sodāmību. Noziedzīgs nodarījums tiek skaidrots kā nepaklausība kādai tiesiskai normai. Tas ir vispārējais kritērijs, kuru no tiesiskā viedokļa var attiecināt uz katru noziedzīgu nodarījumu.²³⁷

Kopējās tiesību sistēmas valstīs, tiek noteikts, ka krimināllikums satur sabiedrisko vērtību standartus – kas ir ļauns un kas ir nepareizs. Veidojot šādus standartus, krimināllikums parāda, kādas sabiedriskās vērtības ir tik svarīgas, ka to aizsardzībai nepieciešams izmantot tieši krimināltiesisko atbildību.²³⁸

Arī ASV noziedzīgs nodarījums tiek definēts kā ļaunums, kas par tādu atzīstams saskaņā ar pastāvošajiem likumiem.²³⁹

P.Lejiņš norādījis, ka vispārzināmais romiešu tiesību princips „*nullum crimen sine lege*” noteic, ka par noziedzīgu nodarījumu var runāt vienīgi tajos gadījumos, kad „aizrādījums formulēts no varas: 1) tādā veidā nedrīkst uzvesties; 2) kas tā uzvedīsies, saņems sodu”.²⁴⁰

N.Tagancevs savā laikā pauda viedokli, ka noziedzīgs nodarījums raksturojas ar trim pazīmēm: pirmkārt, jābūt autoritārai gribai, kura kādu nodarījumu atzītu par noziedzīgu un sodāmu; otrkārt, noziedzīgs nodarījums ir tāds, kurš ir vērsts uz pastāvošu aizliegumu; treškārt, ir noteikts sods kā sekas priekšrakstu nepildīšanai.²⁴¹ Kā uzskata P.Mincs, tad noziedzīgs nodarījums no ārējās puses ir tāds nodarījums, kas ir aizliegts ar likumu, piedraudot ar kriminālsodu.²⁴² Noziedzīgu nodarījumu viņš saprot kā pretlikumīgu, vainojamu, sodāmu cilvēka uzvešanos, kas atbilst vienam no tipiskiem sastāviem.²⁴³

Arī Latviešu konversācijas vārdnīcā noziedzīgs nodarījums tiek skaidrots kā tiesību normas pārkāpums. Kā tiek norādīts - tā laika sabiedrībā vēl nav pietiekoši izplatīti īpatnējie tiesiskie motīvi, kā rezultātā tiesības lieto līdzekļus cilvēka psihi papildināšanai ar īpašu

---

²³⁷ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Otrs pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga:Autora izdevums, 1934, 1.lpp.

²³⁸ Clarkson C.M.V. Understanding Criminal Law. London. Sweet &Maxwell., 2001, p.9.

²³⁹ The electric law library's legal lexicon on crime. <http://www.lectlaw.com/def/c330.htm> (aplūkots 21.01.2009.)

²⁴⁰ Lejiņš P. Krimināltiesības Rīga:[b.i] 1940, 61.lpp.

²⁴¹ Таганцев Н. С. Русское Уголовное право. Часть общая. Том I (лекции Н.С. Таганцева 1902) Тула: АВТОГРАФ, 2001, с.118.

²⁴² Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Otrs pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga:Autora izdevums, 1934, 59.lpp

²⁴³ Mincs.P. Krimināltiesību kurss.Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga:TNA, 2005, 71.lpp.

sociāli derīgu motīvu kategoriju soda baiļu veidā. Tādā kārtā vesela virkne tiesību pārkāpumu aizliegti ar soda piedraudējumu.²⁴⁴

1.3. Materiālais noziedzīga nodarījuma jēdziens.

Tiesību literatūrā visai plašu atbalstu guvis viedoklis, ka noziegums rada kaitējumu tiesiski aizsargātām interesēm. Materiālās noziedzīgā nodarījuma izpratnes galvenā pazīme ir sabiedriskā bīstamība. Jānorāda, ka Krimināllikums un Latvijas krimināltiesību doktrīna no šā jēdziena ir atteikusies, par ko nedaudz vēlāk.

Ja vēsturiski šī noziedzīgā nodarījuma izpratne tika saistīta ar sabiedriski bīstamām sekām pastāvošajam režīmam, tas ir, noteiktai šķirai, tad vēlākajos gados šīs izpratnes sekas bija analogijas institūta ieviešana krimināltiesībās.²⁴⁵

Līdz krimināltiesību normu kodifikācijai tiesas, izlemjot konkrēto gadījumu, vadījās no savas tiesiskās apziņas un varēja atzīt par noziegumu jebkuru sabiedriski bīstamu nodarījumu. Mūsdienu literatūrā ar sabiedriski bīstamu nodarījumu saprot nodarījuma objektīvu raksturojumu, kurš izpaužas negatīvu izmaiņu veidā sociālajā realitātē.²⁴⁶

Latvijas krimināltiesību teorijā ir izteikts viedoklis, ka nozieguma materiālo raksturu nosaka princips „*nullum crimen sine poena*” (nav nozieguma bez soda), kura būtība – neviens nodarījums, ko sabiedrība izjūt kā noziedzīgu, nedrīkst palikt nesodīts.

P. Lejiņš, pamatojoties uz šo principu, tā piemērošanā akcentējis šādus elementus: 1) pastāv paplašināta krimināllikuma tulkošanas iespējamība; 2) analogijas pieļaujamība; 3) soda likumam var būt atpakaļejošs spēks; 4) tiesnesis ir tiesību radītājs.²⁴⁷ Pilnīga atteikšanās no nozieguma formālā jēdziena radīja iespēju PSRS krimināltiesībās piemērot vienu no visreakcionārākajiem krimināllikuma piemērošanas instrumentiem, t.i., analogiju.²⁴⁸

A. Piontkovskis savā laikā norādīja arī uz analogijas institūta pozitīvajām pusēm, proti, analogija deva būtisku impulsu padomju krimināltiesību attīstībā, jo tās rezultātā krimināllikumā tika ietverti jauni kriminālnozieģumu sastāvi.²⁴⁹

---

²⁴⁴ Latviešu Konversācijas vārdnīca. 15.sējums. Rīga: Grāmatu apgādniecība A.Gulbis, 1937, 29425.-29427.sleja.

²⁴⁵ Уголовное право России. Том 2, Особенная часть. Москва: Норма, 2000, с.55, 56.

²⁴⁶ Ibid.

²⁴⁷ Lejiņš P. Krimināltiesības Rīga:[b.i] 1940, 39.lpp.

²⁴⁸ Ķiniš U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). (Promocijas darbs). Rīga, 2005, 18.lpp.

²⁴⁹ Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Москва: Юридическая литература, 1961, с.26.

1.4.Noziedzīga nodarījuma materiāli formālā definīcija

Tiesību zinātnieki, kuri pārstāv materiāli formālo nozieguma definīciju, atzīst, ka saskaņā ar padomju kriminālo likumdošanu nodarījuma sabiedriskā bīstamība atkarīga no konkrētiem vēsturiskiem nosacījumiem.²⁵⁰ Tā G.Novoselovs pamatoti atzīst, ka, izstrādājot noziedzīga nodarījuma jēdzienu, padomju krimināltiesībās prevalēja viedoklis, ka materiālā pazīme, t.i., sabiedriskā bīstamība dominē pār formālo pazīmi (prettiesiskumu).²⁵¹

U.Ķinis, atbalstot G.Novoselova pozīciju, norāda, ka noziedzīga nodarījuma materiālās un formālās definīcijas attiecība, proti, kurai no tām dot prioritāti, definējot noziedzīgu nodarījumu, atkarīga no tā, ko, atmetot mūsu vēsturisko pagātni, vēlēsimies saprast ar abām šīm pazīmēm pēc būtības.²⁵²

ASV krimināltiesību doktrīnā izplatīta ir tā saucamā konsensusa teorija, saskaņā ar kuru par noziegumu atzīst uzvedību, kas, pirmkārt, var izraisīt būtisku kaitējumu lielākai sabiedrības locekļu daļai un, otrkārt, kura ir aizliegta ar spēkā esošu krimināllikumu.²⁵³ Tā R.Perkinss, formulējot nozieguma jēdzienu, uzskata, ka tas ietver sevī gan formālas, gan materiālas nozieguma pazīmes: „Kriminālpārkāpums ir sociāls kaitējums, kuru nosaka un soda pēc likuma”.²⁵⁴

Kā norāda U. Ķinis, tad uzvedība nav atzīstama par noziedzīgu, ja šādu novērtējumu tai nav devis likumdevējs. Iekļaujot to vai citu nodarījumu krimināllikumā, likumdevējs atzīst to kā bīstamu sabiedrības labklājībai un drošībai un nosaka šādas darbības aizliegumu un sodu par tā pārkāpšanu. Īstenojot nozieguma konsensusa teoriju, Rietumu krimināltiesību speciālisti uzskatāmi parāda, ka demokrātiskā sabiedrībā krimināllikumā noteiktie aizliegumi ar soda piedraudējumu vienmēr atbilst sabiedrības lielākās daļas interesēm.²⁵⁵

Laika gaitā mainās gan sabiedrības priekšstati par to, kas ir noziedzīgs un, kas nē, gan arī nozieguma izpratne tiesībās. Tā, spēkā esot Latvijas Kriminālkodeksam, noziegums tika definēts kā bīstams nodarījums (darbība vai bezdarbība), kas paredzēts kriminālkodeksā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods. Stājoties spēkā Krimināllikumam, likumdevējs jēdzienu noziegums aizstāj ar kategoriju noziedzīgs nodarījums un saskaņā ar

²⁵⁰ Комментарий к Уголовному кодексу РСФСР. Под. ред. Ю.Д.Северина. Москва: Юридическая литература, 1980, с. 18.

²⁵¹ Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. Москва: Норма, 2001, с.107.

²⁵² Ķinis U. Kibernoziegumi. Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 32.lpp.

²⁵³ Introduction to Criminal justice fifth edition by J.J.Senna, L.J.Siegel St. Paul.New York - Los Angeles - Sanfracisko: West publishing company, [b.g.], p.36.

²⁵⁴ Perkins R. Criminal Law. N.Y., 1969, p.9.

²⁵⁵ Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernoziegumi). (Promocijas darbs). Rīga, 2005, 23., 24.lpp.

Krimināllikuma 6.pantu par noziedzīgu nodarījumu atzīstams ar nodomu (tīši) vai aiz neuzmanības izdarīts nodarījums (darbība vai bezdarbība), kurš paredzēts šajā likumā un par kura izdarīšanu draud kriminālsods.

U.Krastiņš šai sakarībā pamatoti norāda, ka Krimināllikuma 6.pantā nav norādīta noziedzīga nodarījuma ceturtnā pazīme – nodarījuma kaitīgums, un līdz ar to arī šis formulējums paliek formāla noziedzīga nodarījuma jēdziena ietvaros.²⁵⁶

Autoresprāt, tieši šī ceturtnā noziedzīga nodarījuma pazīme – kaitīgums, būtu atzīstama par noziedzīga nodarījuma vienu no svarīgākajām pazīmēm, jo tieši nodarījuma kaitīguma pakāpe ļauj ietvert nodarījumu krimināllikumā vai arī paredzēt atbildību administratīvo pārkāpumu kodeksā, vai atzīt pārkāpumu par civiltiesisku deliktu. Analizējot noziedzīga nodarījuma definīciju, jāatzīmē Krievijas Federācijas kriminālkodeksa 14.pantā ietvertu: par noziegumu tiek atzīts vainojams, sabiedriski bīstams, ar pastāvošo KK aizliegts un sodāms nodarījums.²⁵⁷ Kā redzams, tad papildus Krimināllikumā ietvertajām noziedzīga nodarījuma pazīmēm, Krievijas KK likumdevējs ietvēris nozieguma definīcijā sabiedrisko bīstamību kā neatņemamu noziedzīga nodarījuma pazīmi. Ņemot vērā to apstākli, ka jebkurš prettiesisks akts raksturojas kā sabiedriski bīstams nodarījums, jāpievienojas U.Krastiņa viedoklim, ka par atbilstošāku būtu uzskatāma kategorijas “kaitīgs” izmantošana, runājot par noziedzīgu nodarījumu kā prettiesisku uzvedību.²⁵⁸ U.Krastiņš arī pamatoti apgalvo, ka nodarījuma kaitīgums ir reālāk uztverama pazīme, jo balstās uz konkrētām sekām reālajā vidē.²⁵⁹ Atšķirīgu viedokli savā laikā ir paudis A.Judins un A.Loskutovs, uzskatot, ka Krimināllikums būtu jāgroza, papildinot noziedzīga nodarījuma definīciju ar trūkstošo pazīmi – sabiedrisko bīstamību.²⁶⁰

Pēc augstāk minēto noziedzīga nodarījuma definīciju analīzes, autores uzmanību piesaistīja Alberta Šveicera (1875 – 1965; teologa, muzikologa, ārsta) vārdi : ” Tas, par ko es vienmēr esmu brīnījies, ir, ka pasaulē radīti vairāk nekā 30 miljoni likumu, lai īstenotu desmit baušļus.”²⁶¹

²⁵⁶ Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004, 21.lpp.

²⁵⁷ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации под общей редакцией Ю.И. Скуратова и В.М.Лебедева. Москва: Норма, 2000, с.14.

²⁵⁸ Skat. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001, 23.lpp.; Krastiņš U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293).

²⁵⁹ Krastiņš U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293).

²⁶⁰ Judins A., Loskutovs A. Vai noziedzīgs nodarījums ir bīstams, un cik bīstams. Latvijas Vēstnesis. 31.01.2001. Nr. 194.

²⁶¹ Rubenis. J. Desmit baušļi. [b.v.]: Zvaigzne ABC, 5.lpp.

Jānorāda, ka desmit baušļi ²⁶² joprojām nemainīgi ir un paliek dzīves principi, kuri kopš to rašanās laika vairāk vai mazāk ir mūsu pasaules ikvienas ētikas sistēmas pamatā. Šie pirms vairāk nekā 3000 gadiem Mozum dotie Dieva likumi iezīmē telpu, kurā paliekot cilvēks turpina būt cilvēks.²⁶³ Pievērsoties desmit baušļiem, V.Liholaja, akcentējot, ka pirmie trīs baušļi liek mīlēt Dievu, bet pārējie septiņi – mīlēt cilvēku, pareizi secina, ka tie sasauca arī ar mūsdienu krimināltiesībām, kurās atrodamas sankcijas par baušļos minēto nonāvēšanu, svešas mantas nolaupīšanu, nepatiesas liecības došanu utt.²⁶⁴

Jāatzīst, ka tieši šie garīgie principi, ideālā variantā, ir jebkuru tiesību pamatā. Tiesības ir ētiskas un morālas pēc savas dabas un savā būtībā. Jebkurš noziedzīgs nodarījums ir šo ētisko un morālo principu klajš pārkāpums, kas izpaužas to noliegumā. Metožu un veidu kā aizskart otru cilvēku, kaitēt valstij, dabai u.tml. ir bezgala daudz. Jautājums paliek - kādos gadījumos šis pārkāpums ir vērtējams kā sabiedrībā valdošo morālo principu pārkāpums, vai arī tas būs administratīvo tiesību pārkāpums, vai arī noziedzīgs nodarījums? Domājams, ka tieši pārkāpuma raksturs, tā kaitīgums, graužošais veids ļauj atzīt to vai citu nodarījumu par noziedzīgu. Neraugoties uz to, ka saskaņā ar vairākuma valstu spēkā esošajiem krimināllikumiem noziegums ir tas, kas ir paredzēts kā tāds likumā,²⁶⁵ tā ir vienīgi likumdevēja gribas izpaušme, kā arī sabiedrībā valdošo uzskatu un tendenču iezīmes, tomēr diez vai vietā būs apgalvojums, ka nodarījuma ietveršana krimināllikumā pārvērš to vai citu pārkāpumu par noziedzīgu nodarījumu pēc dziļākās būtības.

Šai sakarībā vietā ir jautājums, kas tad bija pirmais – noziegums vai sods? J.Goļiks pamatoti norāda, ka, protams, pirmais bija noziegums.²⁶⁶ Tieši atsevišķu personu kaitīgie nodarījumi piespieda sabiedrību meklēt atbilstošus paš aizsardzības līdzekļus, pasludinot šādus nodarījumus par kaitīgiem un sodāmiem.

G.Hēgelis apgalvoja, ka noziegums ir tiesību pārkāpums.²⁶⁷ Turpinot savas pārdomas par to, kas ir noziegums, Hēgelis nonāca pie ļoti būtiska secinājuma – “tiesību pārkāpums.... ir ļaunums”. Autors apgalvo, ka nekāds noziegums nav spējīgs iznīcināt tiesības, bet tas spēj likt šķēršļus tiesību visvarai un tieši tāpēc noziegumam pretstatā ir sods, kurš šai gadījumā

---

²⁶² Bībele. Vecās un Jaunās derības Svētie Raksti. Latvijas Bībeles biedrība. Rīga: [b.i.], [b.g.], 203.,204.lpp.

²⁶³ Rubenis. J. Desmit baušļi, [b.v.]: Zvaigzne ABC, 6.,7.lpp.

²⁶⁴ Liholaja V. Noziegums. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. [b.v.]: Latvijas Universitāte, 2006, 46.lpp.

²⁶⁵ Plašāk šis jautājums aplūkots: Liholaja V. Noziegums. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. [b.v.]: Latvijas Universitāte, 2006, 55.lpp.

²⁶⁶ Голик Ю.В. Философия уголовного права: современная постановка проблемы. Философия уголовного права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.24.

²⁶⁷ Гегель Г.В.Ф. Философия права Москва: Наука, 1990, с. 143.

uzstājas kā nolieguma noliegums: noziegums noliedz tiesības – sods noliedz noziegumu.²⁶⁸ Autoresprāt, nav iespējams dot integrētu noziedzīga nodarījuma definīciju. Iemesls tam ir gan sabiedrisko procesu un vērtību pastāvīga maiņa, gan jaunu kaitīgu izpausmju iezīmēšanās sabiedrībā. Līdz ar to jāatzīst, ka nozieguma būtību vispilnīgāk un kodolīgāk jau savā laikā ir formulējis G.Hēgelis, proti, noziegums ir un paliek ļaunums. Tiesību normas pārkāpums ir tikai nozieguma ārējā izpausme, ko varam konstatēt fakta veidā.

2.Goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības vēsturiskie aspekti

Gods un cieņa ir saistīti ar indivīda dzīvi sabiedrībā, indivīda un sabiedrības attiecībām. No vēsturiskā viedokļa cilvēka gods un cieņa ir interpretēti visai dažādi – atkarībā no noteiktā attīstības posmā valdošajiem uzskatiem par atsevišķa cilvēka nozīmi un vietu sabiedrībā. Dažādi ir skaidrots arī goda un cieņas aizskārums – ir būtiski mainījušies priekšstati par to, kas vispār ir gods un cieņa tiesiskajā nozīmē, kā arī par to, kas uzskatāms par goda un cieņas aizskārumu un kādi pārkāpumi ir sodāmi krimināli.

Priekšstats par godu un cieņu (arī no juridiskā viedokļa) ir cieši saistīts ar cilvēka dabas un būtības izpratni sabiedrībā dažādās valstīs un laika posmos. Cieņas būtība ir individualizēta, savukārt gods raksturojas ar cilvēka sociālo lomu, statusu sabiedrībā un citu cilvēku vērtējumu. Jāatzīmē, ka vēsturiskā aspektā tiesības pievēršas galvenokārt godam, cieņu, kā indivīda pašnovērtējumu, īpaši neizceļot. Iemesls tam ir ilgstoši valdošais priekšstats par sabiedrību kā galveno indivīda vērtības noteicēju, citu cilvēku attieksmi kā vadošo kritēriju. Cieņa nebija tik nozīmīga, jo senajās sabiedrībās nebija izplatīts priekšstats par indivīdu kā pašvērtību; turpretim gods un tā tiesiskā aizsardzība bija svarīga no racionālā viedokļa - ja cilvēkam tika aizskarts gods, tas varēja būtiski ietekmēt viņa turpmāko dzīvi, attiecības ar cilvēkiem (sevišķi, ja gods aizskarts, apvainojot viņu kādā pārkāpumā). Tāpēc pret goda aizskaršanu vērsās jau senāko tiesību apkopojumu normas.

2.1. Senie laiki

Senās pasaules priekšstatus par godu un cieņu satur Babilonijas valdnieka **Hamurapi likumi**, sastādīti XVIII gs.p.m.ē.²⁶⁹

²⁶⁸ Гегель Г.В.Ф. Философия права Москва: Наука, 1990, с.145.

²⁶⁹ Hamurapi likumu vēsturiskā nozīme un saistība ar cilvēktiesību formēšanās pirmsākumiem detalizētāk aplūkota S.Osipovas rakstā „Hamurapi kodekss Latvijas zinātnieku darbos par cilvēktiesībām”. Osipova S. Hamurapi kodekss Latvijas zinātnieku darbos par cilvēktiesībām. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2008, 27.-42.lpp.

. Goda aizskārums tajos skaidrots plašāk nekā mūsdienās – par bīstamāko no goda aizskārumiem tiek uzskatīts cilvēka apvainojums noziegumā. Ja apvainotais varēja savu vainu atspēkot, tad uzskatīja, ka viņš ir atguvis savu godu. Tā Hamurapi likumu 1.punktā bija noteikts: “Ja cilvēks ar zvērestu apvainos citu cilvēku slepkavībā, tomēr nevarēs to pierādīt, tad šis apvainotājs jānogalina.”²⁷⁰ Tomēr šajā laika posmā indivīda goda aizskaršanas jautājumi kopumā vēl nav aktuāli, tie attiecas tikai uz atsevišķām cilvēku kategorijām. Piemēram, Hamurapi likumu 195.punkts paredzēja, ka cilvēkam, kurš iesitis savam tēvam, jānocērt pirksti. Redzams, ka šajā gadījumā sods bija daudz bargāks, nekā tas būtu tikai par svešam cilvēkam nodarītu kaitējumu – ņemts vērā arī morālais kaitējums,- tēvam nodarītais goda aizskārums. Noteicošie ir sabiedrībā valdošie ģimenisko attiecību priekšstati, patriarhālais princips. Sods paredzēts arī vergam, ja viņš savam kungam pasaka: “Tu neesi mans kungs” – tad verga saimnieks tiesīgs viņam nogriezt ausi (282.punkts).²⁷¹

Šādas normas esamību galvenokārt nosaka pastāvošā sociālā iekārta – vergu nepaklausība tika uzskatīta par bīstamu un bija jāsoda jau laicīgi.

Manu likumi,²⁷² kas bija spēkā Indijā, tikuši sastādīti līdz mūsu ēras II gadsimtam un tajos manāma būtiska hinduisma ietekme. Indivīds ir cieši saistīts ar savu iedzimto sociālo statusu (varnu, kastu), viņam līdz ar to ir savs noteikts gods. Tradicionāli īpaši aizsargāts galvenokārt augstāko kastu pārstāvju gods – šā goda aizskārums atšķirībā no zemāko kastu pārstāvju puses tika bargi sodīts. Te redzams, kā indivīda goda tiesiskā aizsardzība saistīta ar sabiedrībā valdošās sociālās iekārtas uzturēšanu. Augstākas kārtas indivīda goda aizskārums bija pārkāpums ne vien pret konkrētu atsevišķu cilvēku, bet gan pret visu sociālo sistēmu un dievu noteikto kārtību. Manu likumi paredzēja, ka “aizvainojums ar vārdiem un nūju” ir viens no cilvēka astoņiem ļaunākajiem darbiem, par ko pienākas bargs sods gan laicīgajā, gan pēcnāves tiesā. Piemēram, bija noteikts, ka, ja kšatriju kastai piederīgais ar vārdiem aizvaino brahmanu (augstākās kastas pārstāvi), viņš saņem miesas sodu – sitienus ar nūju. Ja brahmanu aizvainojis viszemākās kastas pārstāvis (šudra), viņš sodāms, izraujot mēli. Savukārt, ja zemākās kārtas pārstāvis iedrošināsies iesist augstākam – viņam jānocērt roka (tas skaitās goda aizskārums un sitiena raksturam, miesas bojājumiem nav izšķirošas nozīmes). Zīmīgi, ka Manu likumos jau *apriori* tika norādīts, ka “rupja izturēšanās ir raksturīga zemāko kastu pārstāvjiem.”

---

²⁷⁰ Blūzma V., Osipova S., Zemītis G. Ārvalstu tiesību vēstures avoti (no vissenākajiem laikiem līdz 1689.gadam). Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 9.lpp.

²⁷¹ Turpat, 34.lpp.

²⁷² Turpat, 49.lpp.

Senās Romas “12 Tabulu likumos” atbildība par goda aizskaršanu bija paredzēta visai netradicionālā veidā: “Par dziesmas vai dzejoļa sacerēšanu vai dziedāšanu, ja tas satur apmelojošas vai nepatiesas apkaunojošas, zākājošas ziņas par kādu.” Sods paredzēts ne tikai par attiecīgo ziņu izplatīšanu, bet arī par šāda teksta sacerēšanu. Par sodāmu tika atzīta arī nepatiesu, apvainojošu liecību sniegšana pret kādu; to sodīja, nogrūžot no klints. Senajā Romā ar godu saprata neaizskaramas cieņas stāvokli, kas bija attiecināms vienīgi uz Romas pilsoņiem. Ja persona – nepilsonis – nebaudīja šo statusu, tad viņa arī nevarēja “izmantot” godu. Gods nebija atkarīgs no apkārtējo viedokļa, vērtējumiem un atsauksmēm. Tāpēc arī *injuria* nozīmēja ne vien apvainojumu, bet vispār kaut kādu personisko tiesību aizskārumu.²⁷³ Kā norāda P.Mincs, tad tieši romiešu tiesībās goda objektivizācija sasniedza augstāko pakāpi, jo tās vispār godu vērtēja tikai valsts mērogā.²⁷⁴

2.2. Viduslaiki

Arī agrīnās feodālās sabiedrības likumu krājums “**Saliešu tiesa**” (*Lex Salica*), sastādīts V-VI gadsimta robežās, paredzēja sodu par goda aizskaršanu – par to tika noteikts naudas sods, vadoties no goda aizskāruma smaguma. Nozīmīgākais goda aizskāruma bija cilvēka apvainošana noziegumā. Saliešu likumos tika noteikts sods par nevainīga cilvēka apvainošanu Karaļa priekšā. Par kvalificējošu apstākli atzina gadījumus, kad apvainojums noticis cilvēkam klāt neesot. Vislielākais naudas sods (8000 dināru) paredzēts cilvēkam, kurš apvainojis citu noziegumā, par kuru var piespriest nāves sodu.²⁷⁵

Īpaši aizsargāts tika sievietes gods un viņas dzimumneaizskaramība – jāatzīmē, ka arī izvarošanu tolaik uzskatīja par noziegumu “pret godu”, un par to varēja piespriest nāves sodu. Saliešu tiesa noteica naudas sodu, ja sievieti saķer aiz rokas, plaukstu vai pirksta – šāda rīcība tika uzskatīta par piedauzīgu un aizskarošu. Ja sievieti saķēra virs elkoņa, sods bija lielāks. Te gan jāpiezīmē, ka likums aizsargāja tikai brīvas sievietes godu, – pastāvot dzimtbūšanas iekārtai, nebrīvo cilvēku gods netika ņemts vērā.²⁷⁶ Sodāma bija arī cilvēka apvainošana ar vārdiem. Likums paredzēja atbildību par to, ja kādu nosauca par “kropli” (soda nauda – 3 solīdi). Daudz lielāks sods varēja tikt piemērots, ja ar vārdiem aizskāra brīvu sievieti, nosaucot viņu par “netikli” (45 solīdi). Tomēr sods par šādiem izteicieniem pret sievieti varēja tikt piemērots vienīgi gadījumā, ja apvainotājs nevarēja pamatot savus

²⁷³ Курсь Уголовного права часть особенная. Посягательства личные и имущественные И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербург: Типография М.М.Стасюлевича, 1907, с. 98.

²⁷⁴ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 300.lpp.

²⁷⁵ Blūzma V., Osipova S., Zemītis G. Ārvalstu tiesību vēstures avoti (no vissenākajiem laikiem līdz 1689.gadam). Rīga: Turība, 2007, 165.lpp.

²⁷⁶ Turpat, 166.lpp.

izteicienus un pierādīt sievietes “slikto slavu”. Likumā tika paredzēta atbildība par otra apsaukšanu par zaķi vai vilku.²⁷⁷ Šāda apvainojuma sodāmība acīmredzot ir skaidrojama ar negatīvo īpašību kopumu, kas piemīt minētajiem dzīvniekiem un tika uzskatīts par apkaunojošu tā laika sabiedrībā. Sods bija paredzēts arī par to, ja kādu nosauca par meli, ziņu pienesēju, nevarot to pamatot.

Ir redzams, ka atbildības noteikšanā ir raksturīga cenšanās noregulēt katru konkrētu situāciju, līdz ar to arī šis tiesību krājums atzīstams par pārlieku kazuistisku, ar samērā zemu abstrakcijas pakāpi.

Saksijas Tiesa (Lex Saxonum) sastādīta 802.-803.gadā un tā sastāvēja no 66 tiesību normām.²⁷⁸ Savā būtībā šis tiesību krājums, īpaši aizsargājot kunga varu, privātīpašumu, dažāda veida augstdzimušo privilēģijas attiecībā pret vienkāršo tautu, ir uzskatāms par “ievērojamību vai izcilību statūtu”. Tas savā ziņā arī izskaidro Saksijas Tiesas bargo raksturu. Tā jau 1.punktā paredzēts sods 30 solīdu par sitiena izdarīšanu augstdzimušam.²⁷⁹ Kā goda aizskaršana ir interpretējama likuma krājuma 6.punktā ietvertā darbība - otra sagrašanās aizmatiem, par ko sods jau noteikts 120 solīdu apmērā.

Savas goda un cieņas izpausmes katrā sabiedrībā veidojās priekšstats par lomu sadalījumu ģimenē un laulībā. Senākajās tiesību sistēmās tika īpaši izcelta vīrieša noteicošā loma ģimenē, vīrieša gods, savukārt sievieti varēja sodīt par nepaklausību vai citādu vīrieša goda aizskaršanu. Vienlaikus tika īpaši aizsargāts arī sievietes gods – viņas dzimumneaizskaramība un “labā slava” sabiedrībā, tomēr arī tas ļoti lielā mērā bija saistīts ar vīrieša interesēm un sievietes “goda” aizsardzība bija galvenokārt kā vīrieša interešu un goda aizsardzības “turpinājums”. Līdz ar to var secināt, ka goda un cieņas aizskaršana kā sodāms pārkāpums nav tikai juridiska parādība, tai ir saikne arī ar citām indivīda dzīves jomām. Tā kā indivīda gods un cieņa parādās dažādās sabiedrības regulācijas sistēmās – tās vēsturiski ļoti lielā mērā ir iespaidojušas goda un cieņas aizsardzības tiesisko reglamentāciju, kā arī pašus priekšstatus par to, kas uzskatāms par goda un cieņas pārkāpumu un kas nē. Saskaņā ar viduslaiku sabiedrībai raksturīgo izpratni, sabiedrība tika sadalīta kārtās jeb noslēgtās sociālās grupās. Katrai no tām bija savas īpašas juridiskās tiesības un pienākumi – arī gods un cieņa bija katrai kārtai atšķirīgi.

---

²⁷⁷ Blūzma V., Osipova S., Zemītis G. Ārvalstu tiesību vēstures avoti (no vissenākajiem laikiem līdz 1689.gadam). Rīga: Turība, 2007, 170.lpp.

²⁷⁸ Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. Под ред. В.М.Корецкого. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1961, с.27.

²⁷⁹ Ibid., с.28.

Viduslaiku tiesību izpratne atspoguļojās arī Latvijas tiesībās. 13.gs. beigās, kad visa Latvijas teritorija tika iekļauta Vācijas impērijas sastāvā un tika piemērotas Vācijas tiesību normas, kā personas juridisko tiesību un pienākumu noteikšanas galvenais kritērijs bija izvirzīta tās nodarbošanās, sociālā piederība. Kārtas piederība lielā mērā noteica arī goda un cieņas aizskaršanas iespējas. Arī poļu, zviedru un krievu iekarotāji Latvijas tiesībās saglabāja iedalījumu kārtās. Bija spēkā princips, ka par smagāku pārkāpumu uzskatāms goda aizskārums gadījumā, ja tiek aizskarts augstākas kārtas pārstāvja gods. Vienlaikus pastāvēja atšķirīgas normas kārtu pārstāvjiem “savstarpējām attiecībām”.

No 13.gs. Livonijā bruņinieku kārtas tiesības bija apkopotas **Ordeņa Statūtos**. Tajos tika ietvertas arī normas, kas paredzēja bruņinieku (ordeņa brāļu) goda un cieņas aizsardzību. Statūti paredzēja bruņiniekiem atbildību par cita bruņinieka goda aizskaršanu ar vārdiem – par “aizvainojošu vārdu lietošanu” tika noteikts sods – pēriens. Papildus tika prasīts arī morāls atlīdzinājums cietušajam: “Ja kāds brālis otru aizskar ar vārdiem, lai tas nekavējoties panāk izlīgumu.”²⁸⁰

Zemnieku kārtas tiesībās (latgaļu, lībiešu un zemgaļu tiesību apkopojumos) ir noteikts sods – rīkstes – par otra apmelojumu pārkāpumā: “Kas otru apmelo un nevar pierādīt (savu vārdu patiesību) saņem rīkstes. Rīkstes saņem arī tas, kas palīdz apliecināt nepatiesas ziņas.”²⁸¹ Personai, kura tika apvainota noziegumā, bija tiesības attaisnoties ar zvērestu. Zemnieku paražu tiesībās goda izpratne bija plašāka – iespējama pat “kolektīvā goda” aizskaršana, piemēram, ja tika nogalināts kāds cilvēks, uzskatīja, ka aizskarts visas dzimtas gods, kas izraisīja atriebību visai pārkāpēja dzimtai. Lai samazinātu dzimtu savstarpējo atriebību, Rīgas arhibīskapijas tiesībās vēlāk tika ieviests princips “par vienu nonāvēto – vienu nonāvējumu”.²⁸²

Rīgas arhibīskapijas zemnieku tiesības, kuru kodifikācija notikusi ap 13.gs. sākumu, noteica: ja kādu apvaino zādzībā, viņš pats var attaisnoties. Ja to apsūdz otrreiz, tad prasa divus zvērestus; pieķerot trešo reiz, viņam jānes karsta dzelzs, ja grib vēl attaisnoties.²⁸³

Savukārt **lībiešu - igauņu zemnieku tiesības** tika piemērotas Harijas - Virijas apgabalā (Ziemeļigaunijā) un Tērbatas bīskapijā. Šīs tiesības paredzēja rīkstes tam, kurš otru apmelo un nevar pierādīt savu vārdu patiesību. Tāpat atbildība – maksāt vienu marku -

²⁸⁰ Šterns I. Latvijas vēsture 1290. – 1500. Rīga: Daugava, 1997, 275.lpp.

²⁸¹ Švābe A. Vecākās zemnieku tiesības. Rīga: Latvijas skolotāju savienība, 1927, 12.lpp.

²⁸² Blūzma V. Lazdiņš J. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiņa redakcijā. Rīga :[b.i.], 1998, 23.lpp.

²⁸³ Turpat, 26.lpp.

noteikta tam, kurš nepatiesi sūdz.²⁸⁴ **Livonijas spoguļa** otrās grāmatas 11.n.1§ paredzēja sodu katram, kas piesmej kāda vīra muti, acis, degunu, mēli, ausis un vīra dzimumorgānus, rokas un kājas vai tamlīdzīgi.²⁸⁵

Par svarīgāko goda aizskārumu tika uzskatīts apvainojums noziegumā. 13.gs. beigās rakstītās **Hamburgas – Rīgas tiesības** (V nod., 12.p.) paredz, ka “neviens nevar ar liecību atņemt otram godu, taču nevainojamam vīram ir tiesības liecināt par jebkuru lietu, kas rātei nav zināma. Viņš (apvainotais) var saglabāt savu godu, zvērot pie svētajiem. Ne pret vienu nedrīkst liecināt, ja tas nav atklāti pieķerts pie nozieguma izdarīšanas, un, ja viņš ir nevainojams vīrs un viņu par to apvaino, tad viņš var palikt pie savas taisnības.”²⁸⁶

Rīgas - Rēveles statūti,²⁸⁷ kas sastādīti laika posmā starp 1225. un 1228.gadu, atšķirībā no iepriekš aplūkotajiem viduslaiku tiesību krājumiem Latvijas teritorijā, par sodāmu uzskatīja ne vien nodarījumus, kas atbilst mūsdienu neslavas celšanas pazīmēm, bet arī goda aizskārumam atbilstošu nodarījumu - katrs, kurš otru apkaunos kapos, pilsētas laukumā, oficiālā kārtā vai privātā, - divkārši atlīdzinās. Interesanti, ka šie statūti atbildību paredzēja arī personai, kura otru izsaukusi uz divkauju.

1581.gadā **Rīgas Rātes pieņemtajos noteikumos**, kas regulē tiesas procesu pilsētā (“Godājamās Rātes izmantošanai izdotā tiesas kārtība, pēc kuras jāvadās tiesas procesa ierosināšanā un vešanā un pēc tam pienācīgā izpildē”), tika ieviestas īpašas normas, kas paredzēja sodu par goda aizskaršanu tiesas prāvas laikā:

“Ja redz, ka daži tiesas procesa vedēji (l'itiganten) vairāk nodarbojas ar nievāšanu, gānīšanu un aplamāšanu nekā ar tiesisku disputu, līdz ar ko pretēji kristīgai mīlestībai un vienotībai aug pušu savstarpējais naidis, tā ka viņas ir ne tikai grūti atdabūt vienai no otras, bet arī tiesas tiek apbērtas un apgrūtinātas ar nebeidzamām sūdzībām par vārdiskiem apvainojumiem: Godājamā Rāte cer, ka katrs pilnībā atturēsies no mutiskām un rakstiskām nievām un neslavas celšanas, it īpaši civillietās, jo puses viena pret otru neved principiālu vārdisku apvainojumu – vai krimināllietu, bet pienācīgā veidā pārstāv savas lietas likumību, un prokuratoriem, tā kā to principiāli viņiem uzliek, nedrīkst lietot savos rakstītajos dokumentos nievas, rupjas lamas, izņemot galvenās darbības. Ja tas tā tiktu darīts vai pēc tam tiktu atklāts, nolasot aktus, tad prokuratoram vai advokātam, kas rakstu rakstījis pēc iepriekš publicētiem noteikumiem, ja viņš būtu iesācējs šādos vārdiskos apvainojumos, jāsamaksā ap 10 dālderiem, par rupjām lamām ap 5 dālderiem, pretapsūdzētājam vai atbildētājam

---

²⁸⁴ Lazdiņš J. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiņa redakcijā. Rīga :[b.i.],1998, 30.lpp.

²⁸⁵ Turpat, 76.lpp.

²⁸⁶ Osipova S. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiņa redakcijā. Rīga :[b.i.],1998, 216lpp.

²⁸⁷ Turpat.

jādots ap pusi tiesai, ja nepakļaujas arī soda nomaksai tiesai, tad viņiem tāpat kā tiem, kuriem to uzdevuši viņu principiāli, tad viņiem nav tiesības šādu sodu no viņiem atkal piedzīt. Taču ja principiāli paši kaut ko tādu mutiski pasaka vai pašrocīgi ieraksta kaut ko prokuratora vai advokāta rakstītājā, vai puses citādi kaut ko sacerētu bez prokuratora vai advokāta paraksta, tad viņas jāsoda tāpat, bet katram no apvainotajiem ir tiesības izvirzīt juridiskas pretenzijas pret apvainotāju.”²⁸⁸

1529. gada **Lietuvas lielkņazistes statūti** ir tiesību normu apkopojums, kas regulēja attiecības mūsdienu Lietuvas, Baltkrievijas un Polijas teritorijā.²⁸⁹ Analogiski iepriekš analizētajiem kā seno laiku, tā viduslaiku tiesību avotiem, statūti ir visai kazuistiski, regulējot konkrētu dzīves situāciju. Tā Lietuvas statūtu 12.punkts paredz atbildību par otra nosaukšanu par ārlaulībā dzimušu dēlu, pie tam sods par šādu nodarījumu ir visai savdabīgs – ja netiek pierādīta apgalvojuma atbilstība īstenībai, vainīgajam tiesas priekšā jāpaziņo sekojošais: ”Ko es teicu par tevi, it kā tu esi ārlaulībā dzimis, es teicu kā suns”.²⁹⁰

Par deklaratīvu atzīstams statūtu 9.punkts, kas nosaka, ka kā nabagie, tā bagātie, neatkarīgi no tā, kādu stāvokli tie ieņemtu, vienādi un vienlīdzīgi ir tiesājami pēc attiecīgajiem statūtiem.²⁹¹ Par pilnīgi pretēju nostāju liecina tiesību krājuma 14.punkts, nosakot, ka, ja šļahtičs iesistu šļahtičam - šāds nodarījums sodāms ar naudas sodu, savukārt, ja uz šļahtiču roku paceltu vienkāršs zemnieks - sods - rokas nociršana.²⁹²

Tāpat kā iepriekš skatītie tiesību krājumi, arī Lietuvas statūti atspoguļo attiecīgā laika perioda sociālo situāciju, līdz ar to arī goda aizskārums izpratne lielā mērā ir saistīta ar cilvēka statusu, ar valsts lomu indivīda dzīvē un sabiedrībā valdošajiem morāles kanoniem.

Ņemot vērā to apstākli, ka Latvijas krimināltiesību attīstībā kā vēsturiski, tā arī līdz mūsu dienām būtiska nozīme un ietekme vērojama Krievijas krimināltiesībām, īpaša uzmanība tiks atvēlēta atsevišķu Krievijas tiesību aktu analīzei, jo normas par personas goda un cieņas aizskārumiem sastopamas visos galvenajos krievu tiesību pieminekļos.

Tā, lai arī **Krievu Taisnība** nepazīna goda aizskaršanu ar vārdiem, tā paredzēja atbildību par goda aizskaršanu ar darbiem, kas gan pēc objektīvajām izpausmēm līdzinās

---

²⁸⁸Osipova S. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiša redakcijā. Rīga :[b.i.], 1998, 284.lpp.

²⁸⁹Довнар Т., Шелкопляс В. Уголовное право феодальной Беларуси (XV – XVI вв.). Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 1995, с.3.

²⁹⁰Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период. Под ред. Ю.П.Титова и О.И. Чистякова. Москва: Юридическая литература, 1990, с.76.

²⁹¹Турпат, 59.lpp.

²⁹²Турпат, 77.lpp.

vairāk veselības apdraudējumiem.²⁹³ Tas apstākļi, ka virknē šādu noteikumu Krievu Taisnība par galveno objektu uzskatīja cilvēka godu un cieņu, redzams no piemērotajiem sodiem, kas acīmredzot neatbilda veselībai nodarītā kaitējuma apmēriem. Tā, piemēram, par sitienu ar neizvilktu zobenu vai ar tā rokturi bija noteikts četras reizes lielāks naudas sods (12 grivnas), nekā par nopietnu ievainojumu ar zobenu.²⁹⁴ Šāda nodarījuma attiecināšanai uz goda aizskaršanu pamatojums rodams tai apstākļi, ka par īpaši pazemojošu tai laikā uzskatīja sitiena saņemšanu ar zobena neaso galu, neatvāztu zobenu un tamlīdzīgā veidā. Cietušajam tas nozīmēja ne vien goda aizskaršanu, bet arī kaitējumu labai slavai. 12 grivnu liels naudas sods par bārdas vai ūsu izraušanu arī nosacīts ar to, ka ar šo darbību tiek pazemota personas (vīrieša) cieņa. Jāatzīmē, ka Krievu Taisnība atšķirībā no iepriekš analizētajiem tiesību aktiem neparedzēja atbildību par sievietes goda aizskaršanu.

Tomēr tā paša laika tiesību piemineklis – **1195.gada līgums ar vāciešiem** – par sitienu sievietei noteica naudas sodu. Tāpat līgums saturēja atbildību arī par sievietes personīgā goda apdraudējumu: “Kas svešai sievai noraus galvas segu, no tā 6 grivnas par kaunu.”²⁹⁵

Virknē pantu par sievietes goda aizskaršanu ietvēra **Jaroslava Baznīcas nolikums**.²⁹⁶ Nolikumā īpaši izdalīts arī aizskārums ar vārdiem. Soda apmērs par sievietes personīgās cieņas apdraudējumu, tāpat kā seno laiku tiesību aktos, cieši saistīts ar sievietes sabiedrisko stāvokli: “Ja kas nolamās lielbajāra sievu ar lamu vārdiem, par kaunu viņai piecas grivnas zeltā un bīskapam tikpat daudz, bet kņazs sodīs; bet ja tā būs mazāko bajāru, par kaunu tai trīs grivnas zeltā un bīskapam trīs grivnas zeltā, bet ja tā būs pilsētas ļaužu, par kaunu tai trīs grivnas sudrabā un bīskapam trīs grivnas, bet ja tā lauku ļaužu, par kaunu grivna sudrabā un bīskapam grivna sudrabā.”²⁹⁷

---

²⁹³ Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ростов-на-Дону, 2000, с.68.

²⁹⁴ Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947, 241.lpp

²⁹⁵ Турпат.

²⁹⁶ Российское законодательство X – XX веков. В девяти томах. Т.1. Законодательство Древней Руси. Москва: Юридическая литература, 1984, с.169.

²⁹⁷ Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947, 241.lpp.

1397.gada **Dvinskas tiesu gramota** arī pazina goda aizskaršanu vārdiem. Tā sauca to par “riešanu”: ”Ja kas nories bajāru...spriedīs viņam negodu pēc tēva”, t.i., cietušais dabūja atlīdzību pēc tēva goda.²⁹⁸

Pēc **Sudebnikiem** par personas cieņas apdraudējumu bija noteikta “negoda” samaksa cietušajam. Maksas apmērus noteica atkarībā no cietušās personas sabiedriskā stāvokļa. Tāpat visos gadījumos “negoda” summa sievietēm bija divreiz lielāka, salīdzinot ar “negoda” summu, kas bija noteikta viņu vīriem.²⁹⁹

2.3.Jaunie laiki

Feodālā laikmeta tiesību akti lielāko tiesu nebija kodificēti. Krimināllikumi vai nu tika izdoti no gadījuma uz gadījumu, vai ietilpa kā atsevišķas nodaļas viena vai otra laikmeta likumu vispārējos krājumos.³⁰⁰ **1649. gada Krievijas nolikums**,³⁰¹ saukts arī par cara Alekseja Mihailoviča nolikumu, noteica krimināltiesiskās pamatnostādnes visai ilgam laika periodam. Krimināltiesību normas bija ietvertas tikai atsevišķās nodaļās. Nolikuma tiesību normu analīze liecina par to, ka tās saturēja feodālisma periodam raksturīgo tiesību principu – privilēģijas tiesības. Līdzīgi kā iepriekšējos tiesību apkopojumos, arī šajā nolikumā bija paredzēta atbildība par goda aizskaršanu. Tā 3.nodaļas 1.punkts noteica atbildību personai, kura cara klātbūtnē, viņa galmā vai valstī apvainos kādu ar vārdiem. Kā goda aizskārums tika vērtēta sišana otram ar roku, jo miesas bojājumu un sitienu raksturam šai gadījumā nebija izšķirošas nozīmes. Goda aizskaršana varēja izpausties ne vien lamu vārdos, bet arī ar nepienācīgu tēvvārda, uzvārda vai titula nosaukšanu, ar vīrieša nodēvēšanu par “sieveli”. Interesanti, ka 1649.gada nolikuma 10.nodaļā ietvertas 73 tiesību normas (27.pants - 99.pants), kurās tika reglamentēta atbildība par dažāda veida goda aizskārumiem, kas vērsti pret valstī valdošās klases pārstāvjiem un citām prominencēm. Šīs nodaļas ietvaros izmantots tāds jēdziens kā “negods”, ar ko tiek saprasts galvenokārt mutisks apvainojums. Tai pat laikā atsevišķās tiesību normās, piemēram, 94.pantā, bija noteikta arī atbildība par goda aizskaršanu ar darbību. Zīmīgi, ka goda aizskārums aptver kā goda aizskārumu, tā arī neslavas celšanu. 1649.gada nolikumam raksturīga speciālā subjekta izdalīšana nodarījumos pret personas godu. Tā nolikuma 27.pantā noteikta atbildība par patriarha goda aizskaršanu,

²⁹⁸ Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947, 241.lpp.

²⁹⁹ Turpat, 242.lpp.

³⁰⁰ Turpat, 21.lpp.

³⁰¹ Соборное уложение 1649 года. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649/whole.htm#10> (aplūkots 06.03.2009.)

ko izdarījis bajārs. Savukārt 83.pantā, kā noziedzīga nodarījuma subjekts ir minēti, piemēram, metropolīts, arhibīskaps, bīskaps, u.c. 99.pantā īpaši tika aizsargāts sievietes gods, par ko liecina visai ievērojamais naudas soda apmērs. Jāatzīmē, ka 1649.gada nolikumā atšķirībā no augstāk minētajiem tiesību krājumiem bija paredzēta atbildība par noziegumiem pret tiesvedību, kas izpaudās kā tiesneša goda aizskaršana un neslavas celšana tiesnesim (7.-9.panti, 105.-107.panti).³⁰²

1715.gada Militārā nolikumā,³⁰³ kas atzīstams par pirmo krievu kriminālkodeksu, ietvertas tiesību normas, kurās paredzēta atbildība par goda aizskaršanu. Pirmajā vietā Militārajā nolikumā ir noziegumi pret ticību un tikai pēdējā vietā – noziegumi pret atsevišķu personu interesēm. Šajā likumā paredzēta atbildība par neslavas celšanu anonīmā vēstulē (149.pants), mutisku neslavas celšanu (151.pants), difamāciju (149.pants), goda aizskaršanu ar vārdiem afekta stāvoklī (152.pants), kā arī īpaši tiek atrunāti savstarpējie goda aizskārumi (153.pants).

Feodālās sabiedrības periodā raksturīgs visu noziegumu iedalījums noziegumos pret atsevišķas personas interesēm un noziegumos pret visas sabiedrības interesēm. Šā iedalījuma aizsākumus varam sastapt jau pie dabisko tiesību skolas pārstāvjiem. Tā Pundeldorf piedāvāja šādu noziegumu iedalījumu: 1) noziegumi pret dievu, 2) noziegumi pret visu sabiedrību, 3) noziegumi pret atsevišķu ģimeni, 4) noziegumi pret lietām, 5) noziegumi pret godu.³⁰⁴ Kā redzams, gods kā nozīmīgs indivīda interešu komponents tika izcelts arī šajā laika periodā. Būtībā militārie artikuli pārņēma vācu tiesību skatījumu uz goda un apvainojuma izpratni.

Iestājoties “krievu laikiem”, uz tagadējo Latvijas teritoriju tika attiecināti arī Cariskās Krievijas likumi, no kuriem vispirms minams **1845.gada Nolikums par krimināliem un pārmācīšanas sodiem**³⁰⁵ un **1864.gada ustavs “Par sodiem, ko piemēro mirtiesneši”**.³⁰⁶ Abi tiesību akti saturēja atsevišķas nodaļas, kurās visai detalizēti tika reglamentēta atbildība par goda aizskaršanu.

Tā 1864.gada ustava “Par sodiem, ko piemēro mirtiesneši”³⁰⁷ 130.pantā bija noteikta atbildība par aizskaršanu ar vārdiem vai rakstiem, bargāku sodu 131.pantā paredzot tam, kurš citu aizskāra ar vārdiem vai ar rakstiem ar iepriekš apdomātu nodomu, vai klajā vietā, vai

³⁰² Курсь Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича. 1907, С.-100.

³⁰³ Артикул воинский (1715). <http://militera.lib.ru/regulations/russr/articul1715/01.html> (aplūkots 15.10.06.)

³⁰⁴ Криминалтиесības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947, 23.lpp.

³⁰⁵ Соду likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. 1885.gada izdevums ar turpinājumiem līdz 1893.gada beigām. Rīga: Dienas Lapa, 1894, (ar grozījumiem un papildinājumiem 1866. un 1885.gadā).

³⁰⁶ 1864.gada ustavs “Par sodiem, ko piemēro mirtiesneši”. Rīga: Dienas Lapa, 1894.

³⁰⁷ Уставъ о наказаняхъ налагаемыхъ мировыми судьями Изданіе 1885 г. Издавъ Н.С.Таганцевымъ. С – Петербургъ, 1894, с. 225-261.

cilvēku apmeklētā sapulcē, tāpat kā aizskarot tādu personu, “kura nestāv ar aizskārēju radniecībā, līnijā uz augšu, bet kurai bez sevišķa sakara ar viņu ir tiesība uz cienību“, kā arī aizskarot sievietes godu. Lauku nabadzīgo slāņu vispārējam dziļi beztiesīgajam stāvoklim raksturīgs bija 131.¹ pants, kurā noteikts, ka lauku strādnieks sodāms pat ne par goda aizskaršanu, bet “par rupjību pret darba devēju vai tā ģimenes locekļiem, un tāpat par atklātu, ar nekautrību savienotu nepaklausību darba devējam vai personai, kurai uzticēta uzraudzība par darbiem un strādniekiem.” 132.pantā noteikta atbildība par vecāku un vecvecāku aizskaršanu ar vārdiem vai ar rakstiem. Savukārt ustava 133.-135.pantā paredzēts sods par goda aizskaršanu ar darbiem, un Ustava 137.pantā - par neslavas celšanu ar vārdiem vai ar rakstiem.

Noziedzīgi nodarījumi pret personas godu un cieņu Sodu likuma par krimināliem un pārmācīšanas sodiem apkopoti atsevišķā nodaļā “Tieši personiski apvainojumi”, kurā līdzās goda un cieņas aizskārumiem tika aizsargāta arī personas veselība.³⁰⁸ Likuma 1535.pantā neslavas celšanas sastāvs ir reglamentēts plašāk, nosakot sodu personām, kuras tiesā, valdē vai ierēdnim iesniegtajos papīros kādam nepatiesi ceļ neslavu. Neslavas celšana var tikt izdarīta ne tikai rakstiski, bet arī izmantojot zīmes vai attēlus. Šajā tiesību aktā, atsevišķā nodaļā „Par pārkāpumiem grāmatu izdošanā un tirdzniecībā, kā arī teātra uzvedumos”, likumdevējs arī aizsargāja persona tiesības uz godu, cieņu vai labo vārdu.³⁰⁹ 1040.pantā bija paredzēts sods tam, kurš izdarīs kādu ziņojumu, kas satur lamu vārdus vai ļaunus izteicienus, presē par privātpersonu, amatpersonu, sabiedrību vai veidojumu.

Sodu likumos likumdevējs piedraudēja par apmelošanu ar ieslodzījumu cietumā uz laiku no diviem līdz astoņiem mēnešiem tam, “kas atļausies dienesta vietai vai ierēdnim iesniegtā rakstā kādu netaisni apmelot, apsūdzot to vai tā sievu, vai tā ģimenes locekļus nodarījumā, kas pretējs goda noteikumiem.”³¹⁰ Blakus apmelošanas sastāvam Sodu nolikums pazina vēl arī difamāciju: “Par ikkatru tāda apstākļa izpaušanu presē par privātu vai amata personu, vai biedrību, vai iestādi,- kurš var kaitēt viņu godam vai cieņai, vai labam vārdam”, vainīgajam bija noteikts naudas sods līdz 500 rubļiem un ieslodzījums cietumā uz laiku no diviem mēnešiem līdz vienam gadam un četriem mēnešiem, vai, pēc tiesas ieskata, viens no šiem sodiem (1039.pants). Gadījumā, ja tiesājamais ar rakstiskiem pierādījumiem apstiprināja neslavu ceļošā apstākļa patiesīgumu, viņš bija atbrīvojams no paredzētā soda. Taču apsūdzēto tomēr varēja saukt pie kriminālatbildības par goda aizskaršanu. Šis normatīvais akts pastiprināti aizsargāja to personu godu un cieņu, kuras piederēja pie cariskās patvaldības birokrātijas aparāta.

³⁰⁸ Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885 года. Издано Н.С.Таганцевым. Издание двенадцатое, пересмотренное и дополненное. С-Петербург, 1904, с.752.

³⁰⁹ Ibid., с.562.

³¹⁰ Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība. 1947, 243.lpp.

Sodu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem noteica atbildību arī cenzoriem. Tā nodaļas "Par cenzoru pārkāpumiem un noziegumiem" 1004.pantā bija noteikta atbildība cenzoram, kurš pielaida izdošanai grāmatu, estampu, zīmējumu, notis ar vārdiem vai ko citu vai pieļāva izrādīt uz skatuves uzvedumu, kas pēc sava satura vai mērķa bija tāds, kas pārkāpa ticības svētumu, augstākās varas noteikumus vai saturēja kaut ko aizskarošu imperatoram vai imperatora nama locekļiem.³¹¹

Pievēršoties ārvalstu krimināltiesiskajam regulējumam par personas goda un cieņas apdraudējumiem aplūkojamā laika posmā, var secināt, ka Anglijā pazīst divu veidu personiskās cieņas apdraudējumus: *libel* – goda aizskaršana vēstulē, presē, gleznā, attēlojumā utt. un *slander* – personas cieņas mutisku apdraudējumu. Personas cieņas mutisks apdraudējums ir savienots ar vajāšanu krimināltiesiskā kārtībā tikai tad, ja tas pēc sava satura ir dievu zaimojošs, var radīt nekārtības un ir rupji netikumīgs. Citādi atrisināts atbildības jautājums par *libel*. Jebkuru *libel* gadījumu, kas pēc sava satura var dot pamatu civilprasībai, var, pēc vispārīga noteikuma, šās prasības vietā vajāt kriminālajā kārtībā. Atbildība par neslavas celšanu neiestājās tikai tai gadījumā, ja apsūdzētais varēja pierādīt, ka neslavu ceļošie apstākļi, kuri piedēvēti cietušajam, ir patiesi, turklāt to izpaušana izdarīta sabiedrības interesēs. Krimināltiesību sistēmā, kā to iztīrā angļu kriminālisti, personas cieņas apdraudējumus apskata nevis starp noziegumiem pret personu, bet starp noziegumiem pret sabiedrisko mieru. Šie kriminālisti apdraudējuma objektu saskata personas sabiedriskā stāvokļa stabilitātē. Francijas kriminālkodeksa 373.pants paredzēja atbildību par apmelojošu rakstisku denunciaciju tiesu vai policijas orgāniem. Arī 1881.gada 29.jūlija preses likums noteica kriminālatbildību par personas cieņas apdraudējumiem. Atbildībā par neslavas celšanu tas pamatojās uz difamācijas, nevis apmelojuma sistēmu.³¹²

2.4. 20.gs. krimināllikumi Latvijā

1903.gada Sodu likumi³¹³ ieviesti Latvijā ar 1918.gada 6.decembra likumu.

Jānorāda, ka līdz ar to ieviešanu tika novērsta divējādā kārtība goda aizskaršanas vajāšanai - kriminālā un civilā,- atceļot samaksu par bezgodu kā civilo kompensāciju par aizskārumu un saglabājot tikai kriminālatbildību. N.Tagancevs savā laikā norādīja, ka pati personas aizsardzība, viņas tikumiskās cieņas aizsardzība no pazemojošas rīcības, nav savienojama ar goda izpirkuma iespēju, "samaksājot pāris rubļus personai, kura ir aizskarta un pazemota".³¹⁴

1903.gada Sodu likumu divdesmit astotajā nodaļā tika paredzēta visai detalizēta goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība (attiecīgo interešu aizsardzībai atvēlēti vienpadsmit panti). Likumdevējs par sodāmu atzinis gan goda aizskaršanu, gan neslavas celšanu. Tā

³¹¹ Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība. 1947, 250.lpp.

³¹² Turpat, 244.lpp.

³¹³ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Trešais izdevums., Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930.

³¹⁴ Уголовное Уложение 2.марта 1903, Н.С.Таганцев. С. Петербургъ.1904, с.718, 719.

530.pantā noteikta atbildība personai, kura tīši personiski apvainojusi ar izturēšanos vai atsauksmi, kas dara negodu apvainotam vai viņa ģimenes loceklim, kaut arī mirušam. Kā redzams, cietušais no šāda aizskāruma var būt arī attiecīgās personas ģimenes locekļi, kā arī īpaši tiek izdalīta atbildība par mirušas personas goda aizskaršanu. Tāpat diferencēta atbildība paredzēta par ārzemes valsts galvas (534.pants), ārvalsts vēstnieka, sūtņa vai pilnvarotā (535.pants) aizskārumu. Sodu likumu 532.pantā noteikta pastiprināta atbildība personai, kura aizskārusi māti, likumīgu tēvu vai citu kādu radnieku augšupējā līnijā, garīdznieku, amatpersonu un citas pantā īpaši norādītās personas. Šādu personu īpaša aizsardzība atbilst aplūkojamā laika perioda morāles un audzināšanas kanoniem un tāpēc ir saprotama un pamatota šāda likumdevēja nostādne arī tiesiskā sfērā. Atbildība par neslavas celšanu ietverta 531.pantā: “Kas cēlis neslavu kādai personai, izpauzdams, kaut arī tai klāt neesot, apstākli, kurš dara viņai negodu, par šādu aizskārumu sodāms ar ieslodzījumu cietumā uz laiku ne ilgāku par sešiem mēnešiem.” Savukārt 533.pantā likumdevējs noteicis atbildību par personas aizskaršanu izplatītā vai atklāti izliktā iespaiduma darbā, rakstā vai notēlojumā. Uzmanību šajā normā saista piebilde, ka sodāms ir arī periodiskā izdevuma redaktors vai izdevējs, kas ievietojis izdevumā aizskarošos ražojumus, rakstus vai notēlojumus.

Tieši par šajā pantā paredzēto nodarījumu savā laikā pie atbildības tika saukts mākslinieks Ludolfs Liberts. Tā J.Lapiņš savā sūdzībā Rīgas Apgabaltiesai norādīja, ka L.Liberts, būdams žurnāla „Ho-Ho” redaktors, ir cēlis viņam neslavu. Minētā žurnāla 1923.gadā pirmajā numurā tika ievietota karikatūra ar uzrakstu Lapiņu Jānis un „Peldētāja Zuzanna”. Tekstā zem karikatūras bija teikts, ka J.Lapiņš vidusskolu skolotāju kongresā esot uzbrucis „Peldētājai Zuzannai”. Tekstam seko divas karikatūras, kur pirmajā uzzīmēta kaila sieviete un kāda figūra, kuras galva novietota kailās sievietes kaunumā. Apakšā ir uzraksts: „Lapiņu Jānis uzbrūk „Peldētājai Zuzannai”. Savukārt otrai karikatūrai ir paraksts, ka Lapiņu Jānis paziņo: „...Oh, es taču esmu bijis ārzemēs un varu par Zuzannām spriest!” J.Lapiņš uzskatīja, ka karikatūras ar tādiem uzrakstiem ir cilvēka cieņu apvainojošas. Zīmīgi šodienas kontekstā ir J.Lapiņa vārdi, ka „karikatūra drīkst būt kritizējoša, bet nevis pornogrāfiski apvainojoša”.

Izteiksmes stils, mākslinieciskās nianse, simbolika, - to pieļaujāmības robežu konstatācija savu aktualitāti nav zaudējusi arī šodien. L.Liberta lieta, protams, šodien izraisa smaidu, jo grūti atzīt par pornogrāfisku un apvainojošu ko tādu, par ko tika notiesāts vainīgais. Šeit gan jāpiezīmē, ka minētās prāvas iznākums raisa šaubas arī tad, ja mēs to vērtētu no tā vēsturiskā laika posma, kad minētie apstākļi norisinājās. Apstiprinājums tam rodams arī A.Grūtupa teiktajā, ka ‘bija beigusies kāda savā ziņā nopietna, bet reizē komiska prāva’. Tai pat laikā minētās lietas apstākļi ļauj secināt, ka cilvēka nepieciešamība un vēlme aizsargāt savu personisko cieņu vēsturiski ir bijusi visai spilgti izteikta.”³¹⁵

Atgriežoties pie Sodu likumiem, jāatzīmē, ka īpašu uzmanību saista cietušo personu loks no goda aizskāruma. Sodu likumu 540.pantā noteikta atbildība par tāda apzināti nepatiesa apstākļa izpaušanu, kurš

³¹⁵ Grūtups A. Tiesāšanās kā māksla. I grāmata. Rīga: Jaunā Daugava, 2007, 126., 135.lpp.

satricina uzticību personas, sabiedrības vai iestādes rūpnieciskai vai tirdznieciskai darbībai vai personas spējām izpildīt savas kārtas vai nodarbības pienākumus. No 1903.gada Sodu likumiem izriet, ka likumdevējs ir paredzējis atbildību kā par apvainojumu, tā arī par neslavas celšanu.

No krimināltiesību doktrīnā un likumos nostiprinātā var secināt, ka šim laika periodam raksturīga apvainojošas saskarsmes, cieņu pazemojošas komunikācijas pieļaušana, piemēram, apmācības vai audzināšanas nolūkos. Tā vecāki netiek saukti pie atbildības par savu bērnu goda aizskaršanu, kamēr bērni nav izveidojuši savu ģimeni. Tāpat nevar apsūdzēt par apmācību, aizrādīšanu, kaut arī tā izdarīta godu aizskarošā formā, audzinātājus, skolotājus vai saimniekus, ja tā veikta attiecīgi pret audzēkņiem, skolniekiem vai strādniekiem.³¹⁶

Pēc Latvijas valsts dibināšanas ieviestajā **1933.gada Sodu likumā**³¹⁷ bija ietverti tā laika Eiropas juridiskajiem priekšstatiem atbilstoši principi. Arī Sodu likums paredzēja atbildību par personas goda un cieņas aizskaršanu. Jāatzīmē, ka atbildības par goda aizskaršanu un neslavas celšanu regulējums Sodu likumā bija visai līdzīgs jau analizētajām 1903.gada Sodu likumu normām. Saskaņā ar 508.pantu par goda aizskaršanu uzskatāms “tīšs personisks apvainojums ar darbību, izturēšanos, vārdiem, atsauksmi, notēlojumu vai rakstu, kurš dara negodu apvainotajam vai viņa ģimenes loceklim”. Neslavas celšana Sodu likuma 509.pantā skaidrota kā “tāda apstākļa izpaušana, kurš dara personai negodu”. Pantā akcentēts, ka neslavas celšana var tikt veikta gan apvainotās personas klātbūtnē, gan viņai klāt neesot. Sodu likumā neslavas celšana tiek uzskatīta par vienu no goda aizskaršanas veidiem (511.p.). Ja neslavas celšanas gadījumā izpaustais apstāklis ir bijis apkaunojošs, tomēr paties, tad šajā nodarījumā nav nozieguma pazīmes un tas nav sodāms. Tiek ņemta vērā arī vainīgā subjektīvā uztvere – tas, vai viņam “ir bijis pietiekošs pamats uzskatīt izpausto apstākli par patiesu.” Līdzīgi kā 1903.gada Sodu likumos, arī 1933.gada Sodu likuma 512.pantā bija paredzēta atbildība par aizskaršanu izplatītā vai atklāti izliktā sacerējumā vai notēlojumā vai atklāti turētā runā, taču kā novella minama atbildības pastiprināšana, ja aizskaršana izdarīta, sistemātiski ievietojot periodiskā izdevumā aizskarošas ziņas par atsevišķu personu privāto vai ģimenes dzīvi, par atbildīgu atzīstot arī periodiskā izdevuma redaktoru vai izdevēju.

Saskaņā ar Sodu likuma 508. un 509.pantu sodāma bija arī mirušas personas apvainošana. P.Mincs pamatoti norāda, ka sevišķi izceļas uz neslavas celšanas konstruētā, ar apzināti nepatiesa apstākļa izpaušanu izdarītā uzticības satricināšana personas, sabiedrības vai

---

³¹⁶ Уголовное Уложение 2.марта 1903, Н.С.Таганцев. С. Петербургъ.1904, с. 721.

³¹⁷ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.

iestādes rūpnieciskai vai tirdznieciskai darbībai vai personas spējām izpildīt viņas amata vai nodarbības pienākumus.³¹⁸

2.5. Padomju laika krimināllikumu apskats

1940.gada 25.novembrī Latvijas PSR Tautas Komisāru Padome pieņēma paziņojumu,³¹⁹ ka līdz vissavienības kodeksa izdošanai, sākot ar 1940.gada 26.novembri, Latvijas teritorijā piemērojams Krievijas KPFSR Kriminālkodekss.³²⁰ Tādējādi no 1940.gada 26.novembra līdz vācu okupācijai 1941.gadā un no 1944.gada līdz LPSR Kriminālkodeksa pieņemšanai 1961.gadā Latvijā tika piemērots Krievijas Federācijas kriminālkodekss, kas pieņemts 1926.gada 22.novembrī.

1926.gada KPFSR kriminālkodekss saturēja atbildību par personas goda un cieņas aizskārumiem 159. un 160.pantā, savukārt atbildību par neslavas celšanu noteica likuma 161.pants. KPFSR kriminālkodekss izdalīja šādus goda aizskāruma veidus:

- aizskaršana ar darbiem, ar ko saprot cietušā pazemošanu, traucējot viņa miesas neaizskaramību vai izdarot vienas vai otras ķermeņa kustības, kas aizskar cietuša pašcieņas sajūtu.;
- nepieklājīgi žesti,
- aizskaršana ar vārdiem,
- aizskaršana rakstiski,
- aizskaršana izplatītos vai publiski izliktos iespieddarbos vai notēlojumos.³²¹

Goda aizskaršana tai laikā tiek definēta kā personas civīliskās cieņas tīša pazemošana, ko izdara otra persona, nepieklājīgi ar viņu apejoties. Savukārt ar neslavas celšanu saprot apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu izplatīšanu.³²²

Turpinot padomju laiku normatīvo aktu analīzi, jānorāda, ka 1961.gada 6.janvārī Latvijas PSR Augstākā Padome apstiprināja Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas kriminālkodeksu (turpmāk LPSR kriminālkodekss),³²³ kurš stājās spēkā 1961.gada 1.aprīlī. No 1991.gada 22.augusta un līdz spēkā zaudēšanai 1999.gada 1.aprīlī LPSR kriminālkodekss atbilstoši Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1991.gada

---

³¹⁸ Mincs.P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 310., 311.lpp.

³¹⁹ Paziņojums par KPFSR Kriminālā, Kriminālprocesa, Civilā, Civilprocesa, Darba likumu un Laulības, ģimenes un aizbildnības kodeksu piemērošanu Latvijas teritorijā. Latvijas PSR Augstākās Padomes Ziņotājs, 1940, Nr.74.

³²⁰ KPFSR kriminālkodekss (ar pārgrozījumiem līdz 1940.gada 15.novembrim). Rīga:LPSR Tieslietu tautas Komisariāts, 1940, 3.lpp.

³²¹ Советское Уголовное право. Особенная часть. Москва: Юридическая литература, 1958, с. 175.

³²² Ibid., с.175, 176.

³²³ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.

22.augusta likumā "Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā un Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā"³²⁴ noteiktajam tika uzskafīts par Latvijas Kriminālkodeksu.³²⁵

LPSR kriminālkodeksā bija ietvertas divas vispārīgas tiesību normas - 127.pants par neslavas celšanu un 128.pants par goda aizskaršanu. Abos gadījumos atbildība pastiprināta par neslavas celšanu un goda aizskaršanu iespīestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā un ja to izdarījusi persona, kura jau sodīta par šādiem noziedzīgiem nodarījumiem. Neslavas celšanas gadījumā kā kvalificējoša pazīme norādīta arī noziedzīgā nodarījuma izdarīšana publiski un neslavas celšana, kas saistīta ar apsūdzēšanu sevišķi bīstama valsts nozieguma vai cita smaga nozieguma izdarīšanā.

LPSR kriminālkodeksā bez vispārīgajām normām tika ietvertas arī vairākas speciālas normas, kurās atbildība tika diferencēta atkarībā no cietušā statusa. Tā Kriminālkodeksa nodaļā "Noziegumi pret pārvaldes kārtību" 185.pantā jau sākotnēji bija noteikts sods par varas pārstāvja vai sabiedrības pārstāvja, kas izpilda sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus, publisku goda aizskaršanu sakarā ar šīm personām uzlikto pienākumu izpildīšanu, bet vēlāk Kriminālkodekss tika papildināts ar 185.¹ pantu - par milicijas darbinieka vai tautas brīvprātīgā kārtības sarga (šis cietušo uzskaitījums tika papildināts arī ar norādi uz karavīru) goda aizskaršanu sakarā ar to, ka šīs personas izpilda tām uzliktos sabiedriskās kārtības uzturēšanas pienākumus.³²⁶

Arī LPSR kriminālkodeksa nodaļā "Militārie noziegumi" bija divas šādas speciālas normas: 232.pants noteica atbildību par goda aizskaršanu ar vārdiem vai ar rīcību bez vardarbības, ko izdarījis pakļautais priekšniekam vai jaunākais vecākajam, kā arī priekšnieks pakļautajam vai vecākais jaunākajam, ja kaut viens no viņiem pilda karadienesta pienākumus, nosakot bargāku sodu par goda aizskaršanu ar vardarbīgu rīcību. Savukārt kriminālkodeksa 233.pants paredzēja atbildību par goda aizskaršanu ar vardarbību, ko nodarījis viens karavīrs otram, ja tie neatrodas savstarpējās pakļautības attiecībās un ja pie tam kaut viens no viņiem pilda karadienesta pienākumus. Laika gaitā LPSR kriminālkodekss tika papildināts ar 169.³ pantu, kurā bija paredzēta atbildība par tiesneša un tiesas piesēdētāja goda aizskaršanu vai neslavas celšanu viņam sakarā ar viņa darbību tiesas spriešanā.³²⁷ Šāds goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības regulējums tika saglabāts arī **Latvijas kriminālkodeksā**.

---

³²⁴ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā un Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā: LR likums. 22.08.1991. Ziņotājs, 29.08.1991., Nr.33. (Zaudējis spēku ar 01.10.2005)

³²⁵ Latvijas Kriminālkodekss. Sagatavojis Dr. iur. A.Niedre. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1994.

³²⁶ Grozījumi pieņemti saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.gada 15.februāra dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par milicijas darbinieku un tautas brīvprātīgo kārtības sargu dzīvības, veselības un cieņas apdraudējumu". Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1962., Nr.8.

³²⁷ Latvijas Republikas 1993.gada 5.junija likuma grozījumi. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1993., Nr. 3/4., Nr. 24/25

1999.gada 1.aprīlī spēkā stājās **Krimināllikums**, kurā, ievērojot gan gadsimtos nostiprinājušās tradīcijas, gan arī ņemot vērā citu valstu pieredzi, ārzemju zinātnieku atsauksmes un Eiropas Padomes ekspertu atzinumus, tika iekļautas trīs vispārīgās normas – KL 156.pants ”Goda aizskaršana”, 157.pants “Neslavas celšana” un 158.pants “Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī”, kā arī trīs speciālas normas, kurās atbildība diferencēta, ņemot vērā cietušā statusu – 91.pants “Apzināti nepatiesu ziņu izplatīšana par deputāta kandidātu”, 271.pants – “Varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršana” un 339.pants – “Karavīra goda aizskaršana”. 91.pants no Krimināllikuma tika izslēgts 2003.gada 12.jūnijā ³²⁸, savukārt 2004.gada 22.janvārī tika dekriminalizēta arī varas pārstāvja vai citas valsts amatpersonas goda aizskaršana.³²⁹

2.6. Divkauja

Šīs nodaļas ietvaros pievērsīšos arī divkaujas, kas ir visai cieši saistīta ar goda un cieņas aizsardzību, vēsturiskajiem aspektiem un izpratnei. Divkauja Latviešu konversācijas vārdnīcā tiek definēta kā cīņa ar ieročiem starp diviem pretiniekiem, ko izcīna pēc iepriekš norunātiem noteikumiem.³³⁰ Senatnē valdīja uzskats, ka nevainīgi cietušo dievs vienmēr pasargās, tāpēc strīdus gadījumos parasti lika priekšā prāvniekiem izcīnīt divkauju, un, kurš prāvnieks uzvarēja, tam par labu taisīja spriedumu. Feodālisma laikmetā divkaujas ļoti plaši izplatījās bruņinieku starpā; lai pierādītu savu izveicību, spēku, drošsirdību un lepnumu, bruņinieki bieži sapulcējās turnīros un gāja viens ar otru divkaujā. Vēlākā laikā divkaujas pārvērtās par goda aizstāvēšanas paņēmieni privileģētām iedzīvotāju šķirām, jo valdīja uzskats, ka parastās tiesas ar parastiem sodiem nespēj dot gandarījumu viņu goda aizskaršanas gadījumā, un viņu godu varot nomazgāt tikai apvainotāja asinis. Šis uzskats daļai bija spēkā arī tā laika Latvijā, jo likumdevējs nogalināšanu divkaujā sodīja daudz mīkstāk nekā slepkavību.

Laika periodā no 15.-20.gs. Rietumu sabiedrībā divkauja tiek definēta kā “vienprātīga cīņa starp divām personām ar nāvējošiem ieročiem, kas notiek saskaņā ar precīzi formulētiem noteikumiem ar mērķi aizsargāt savu godu, parasti klāt esot sekundantiem”.³³¹

Tiek atzīts, ka divkaujas mērķis nebija tik daudz saistīts ar vēlmi nonāvēt pretinieku, kā iegūt “apmierinājumu”, t.i., restaurēt savu godu, demonstrējot gatavību riskēt pat ar dzīvību.

³²⁸ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. 12.06.03. Latvijas Vēstnesis, 01.07.2003., Nr. 97 (2862)

³²⁹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. 22.01.2004. Latvijas Vēstnesis, 29.01.2004., Nr. 15 (2963)

³³⁰ Latviešu konversācijas vārdnīca III. Sējums, Švābe A., Būmanis A., Dišlers K.. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928-1929, 5485-sleja.

³³¹ DUEL <http://en.wikipedia.org/wiki/Duel>. (aplūkots 17.02.2007.)

Savā laikā divkauja vienlaikus tiek uzlūkota kā slepkavības mēģinājums un kā mēģinājums izdarīt pašnāvību: “Kurš pašnāvību vērtē ne vien kā cienīgu aktu, bet arī kā pozitīvu noziegumu, tam divkauja jāvērtē kā divtik noziedzīga attiecībā pret sabiedrību un likumu”. No šī aspekta divkauju vērtēja arī Trīs desmitu padome: “Tas ir nosodāms ieradums, ko ieviesa nelabais, lai iznīcinātu dvēseli ar asiņainu miesas nāvi”.³³²

Neraugoties uz divkaujas uzkrītošo līdzību ar citiem vēsturiskiem divcīņas veidiem, proti, ar seno *tiesības divkauju*, kas dibinājās uz dziļu pārliecību, ka Dievs neļaus ciest taisnīgajam, ar vācu viduslaiku “*Fehde's*” institūtu, kam pamatā ir pašpalīdzības princips (jus manuarium), un ar feodālo laiku bruņinieku turnīru (tournois), - lielais vairums pētnieku noliedz jebkādu secību starp tiem un divkauju.³³³ Pēc zinātnieku vienbalsīgas atsaukmes divkauja savu galīgo izveidojumu sasniegusi Spānijā (1480.g.) un nostiprinājusies Itālijā un Francijā ap XVI gadsimta vidu, bet Vācijā ap 1570.gadu, neskatoties uz Tridentes koncila (1533.g.) protestu, kas nosauca divkauju par “velna izgudrojumu” un draudēja tās dalībniekus izstumt no baznīcas.

Karaliskajā Francijā divkauja pieņēma visai plašus apmērus – zobens tika vilkts ārā sīkākā iemesla dēļ, un divkaujas, kas slēpa sevī slepkavības, noritēja sākumā bez sekundantiem. Karaļu visstingrākie aizliegumi nespēja šo ierašu nomākt, neraugoties uz piedraudējumu ar nāves sodu un īpašuma konfiskāciju, pa daļai tāpēc, ka paši karaļi pret saviem aizliegumiem neizturējās pietiekami nopietni. 1791.gada kriminālkodekss divkauju pilnībā ignorēja, un to pašu darīja Napoleona 1810.gada *Code penal*. Tomēr tas nenožīmēja, ka divkaujas nenotika. Visā XIX gadsimtā atkārtojās mēģinājumi ieviest franču likumos speciālus noteikumus par divkaujas sodāmību, tomēr tie izrādījās nesekmīgi.³³⁴

Jānorāda, ka valdnieki divkaujas dalībniekus bieži apžēloja, jo uzlūkoja divkauju kā kaut ko nepieciešamu, lai aizstāvētu godu.³³⁵ Sekojot Francijas paraugam, vācu tiesības pirmsākumā centās divkaujas „izravēt” ar bargākiem kriminālsodiem pat tikai par uzaicinājumu uz divkauju, bet līdz ar to meklēja glābiņu ārkārtējā sodu pastiprināšanā par goda aizskaršanu, mēģinot tādā kārtā novērst aizskartā patvaļīgu izrēķināšanos ar divkauju.³³⁶

---

³³² Франк А. Философия уголовного права в популярном изложении. Философия уголовного права. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.155.

³³³ Skat. Jakobi P. Divkauja. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1925., Nr.3/4; Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 251.lpp.

³³⁴ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 252., 253.lpp.

³³⁵ Lejņš.P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 202.lpp.

³³⁶ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 253.lpp.

Prūšu 1794.gada Landrecht'ā tomēr divkaujas sodāmību novērtēja atkarībā no vainīgo piederības augstākai vai citām kārtām. 1870./71.gada vācu Strafgesetzbuch's, akceptējams sabiedrības augstākos slāņos, raudzījās uz divkauju kā delictum sui generis un paredzēja par to samērā vieglu sodu, uzsverot, ka tanī trūkst zemisku pamudinājumu. Pievēršoties divkaujas tehnikai, var piebilst, ka Vācijā tradicionāli divkaujās tika izmantotas pistoles. Noteiktā secībā oponenti izdarīja šāvienus, ja duelisti kļūdījās, katrs spēra soli atpakaļ un atkārtoti tika izdarīti šāvieni. Saprotams, ka šāda divkaujas izpilde garantēja viena vai otra dalībnieka nāvi. Tomēr, šajā kultūrā dominēja uzskats, ka labāk mirt godpilnā nāvē, nevis dzīvot ar glēvuļa reputāciju.³³⁷

Anglijā divkauja izplatījās karalienes Elīzabetes un viņas pēcteču laikos, tomēr nepieņemot tik plašus apmērus kā Francijā. Karalienes Viktorijas laikā divkauja gandrīz pilnīgi iznīka, jo pret to visai asi bija nostājies galms.³³⁸

Divkaujas tika praktizētas arī Amerikā. 19.gs. šajā valstī tās guva īpaši lielu popularitāti. 1777.gadā kāda īru grupa tiesiski reglamentēja divkaujas norisi "Divkaujas Kodeksā" (Code Duella), kurš saturēja 26 speciālus – divkaujas norisi aprakstošus – noteikumus. Kodeksa amerikānisko versiju izstrādāja Dienvidkarolīnas gubernators Dž. L. Vilsons 1838.gadā. Līdz tam brīdim Amerikā tika izmantoti Eiropas divkauju regulējošie noteikumi. Arī amerikāņu divkaujas raksturojas ar mērķi atjaunot aizskartā goda jūtas.³³⁹

Polijā divkaujas pirmsākumi konstatējami jau viduslaikos. Divkaujas noteikumi šajā valstī tika izstrādāti, pamatojoties uz Itālijas, Francijas un Vācijas kodeksiem. Viens no pazīstamākajiem šāda rakstura likumiem Polijā tika izstrādāts ap 1919.gadu, par kura autoru atzīstams Vladislavs Bozēvičs (W. Boziewicz). Lai arī divkaujas šajā laikā Polijā ir aizliegtas, "Poļu Goda Kodekss" (Polish Honorary Code) tika visai plaši lietots. Sods par piedalīšanos divkaujā bija pietiekami mīksts – gads cietumā, ja divkaujas rezultātā iestājas nāve vai smagi miesas bojājumi.³⁴⁰

Sākot ar 1566.gada rīkojumu, ko izdeva Kārlis X, līdz 1723.gadam visiem nolikumiem par divkaujām bija mērķis paredzēt divkaujas aizliegumu, nosakot bargus sodus – nāves sodu ar īpašuma konfiskāciju. Kā visievērojamākie šāda rakstura likumi tiek pieminēti: 1609.gada Edikts, ko izdeva Henrijs IV, 1623.gada Ludviķa XIII rīkojums, Rišeljē 1626.gada

---

³³⁷ Duels and honour in history. <http://users.chariot.net.au/~amaranth/articles/7thSea/duelshonour.htm> (aplūkots 17.02.2007.)

³³⁸ Lejiņš.P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 202.lpp.

³³⁹ The History of Dueling in America. <http://www.pbs.org/wgbh/amex/duel/sfeature/dueling.html> (aplūkots 17.02.2007.)

³⁴⁰ DUEL. <http://en.wikipedia.org/wiki/Duel> (aplūkots 17.02.2007.)

Edikts, Ludviķa XIV 1651.gada Edikts, 1679.gada Edikts, kurš sevī ietvēra plašu divkaujas regulējumu, un visbeidzot, 1723.gada Edikts – pēdējais no šāda rakstura likumiem.³⁴¹

Rietumeiropas tiesībās divkauja kā tāda netiek atbalstīta, tomēr tiek norādīts, ka likums ne vienmēr ir pietiekami “bruņots”, lai aizstāvētu pienācīgi cietušo personu no apvainojuma. Citkārt, pat saņemot atbalstu no likuma, apvainojums gala rezultātā tiek vēl pavairots.

Divkauju izplatība bija vērojama arī Krievijā. Pirmā divkauja tiek datēta ar 1666.gadu Maskavā starp diviem algotiem ārvalstu virsniekiem – skotu Patriku Gordonu un angli Montgomeru. Tomēr minētajā periodā divkauja vēl nenostiprinās krievu paražās. Tai pat laikā atsevišķi precedenti liek karalienei Sofijai 1682.gada 25.oktobra nolikumā, atļaujot visām dienestā esošām personām Maskavas valstī nēsāt personisko ieroci, atrunāt duelēšanās aizliegumu. Pēteris Lielais, enerģiski pārņemot eiropiešu paražas, savlaicīgi noteica bargus sodus par divkaujām. Tā 1715.gada Militārā ustava 49.pants “Patents par divkaujām un strīdu uzsākšanu” noteica: “Nekāds goda aizskārums cietušo pazemot nevar, cietušajam un incidenta lieciniekiem ir pienākums nekavējoties ziņot kara tiesai par goda aizskārumu; neziņošana arī ir sodāma”. Par pašu izsaukšanas faktu uz divkauju tika paredzēta amata atņemšana un daļēja mantas konfiskācija, par izsaukuma pieņemšanu un ieroča atkailināšanu nāves sods un visas mantas konfiskācija, neizslēdzot arī sekundantu atbildību.³⁴²

Kā redzams, sodi bija paredzēti visai bargi, tomēr neizpratni raisa tas, ka līdz 1787.gadam tie tā arī netika piemēroti. Kā iemesls šādai situācijai pamatoti tiek minēts fakts, ka paša goda izpratne, tās rietumnieciskā nozīmē, krievu augstmaņu aprindās vēl nebija nostiprinājusies. Pamazām, nostiprinoties goda un personiskās cieņas apziņai, savu vietu ieņēma arī divkaujas. Goda nozīmīgums kodolīgi tiek atklāts ģenerāļa Korņilova atziņā: “Dvēsele – Dievam, sirds – sievietei, parāds – tēvzemei, gods – nevienam”.³⁴³

1787.gadā Katrīnā Lielā izdeva “Manifestu par divkaujām”, kurā norādīts, ka divkaujai beidzoties bez asinīm, tās dalībniekiem nosakāms naudas sods, bet apvainotājam – mūža izsūtījums uz Sibīriju. Par miesas bojājumu nodarīšanu vai nonāvēšanu divkaujā sodi tika piemēroti atbilstoši tīšiem noziegumiem. Jāteic, ka plašāko izplatību divkauja sasniedz 19.gs. pirmajā pusē, kad tās aizliegums atkārtoti tika paredzēts Nikolaja I 1832.gada

---

³⁴¹ Франк А. Философия уголовного права в популярном изложении. Философия уголовного права. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.158.

³⁴² История русской дуэли. Дуэль в России - больше чем дуэль! "К барьеру! "Каков же был исторический путь дуэли в нашем Отечестве? <http://www.koryazhma.ru/articles/all/russian-duell-history.asp>. (aplūkots 15.09.2007.)

³⁴³ Ibid.

krimināllikumam apkopojumā un 1839.gada ustavā. Šie tiesību akti pieprasīja, lai “militārās augšas” censtos samierināt konfliktējošās puses un sniegtu apvainotajam gandarījumu ar prasību pret apvainotāju. Jāatzīmē, ka pats Nikolajs I visai negatīvi attiecās pret divkaujām: ”Es neieredzu divkauju. Tajā nav nekā bruņinieciska”. Tomēr tieši 19.gs. 20.- 40.gados notiek plaši pazīstamās divkaujas starp Puškinu un Dantesu, Ļermontovu un de Brantu un Martinovu.³⁴⁴

A.Franks, kritiski vērtējot divkauju tiesisko regulējumu, norāda, ka likumdevējs 1837.gada 22.jūlija nolikumā, nosakot, ka duelanti ir sodāmi saskaņā ar 295., 296., 297. un 302.pantu, uzskata, ka divkauja nav nekas cits kā vienkārša slepkavība, kas jāsoda ar nāvi.³⁴⁵

Vēl imperatora Nikolaja I laikā atbildība par divkaujām bija būtiski samazināta: sekundanti un ārsti vispār tika atbrīvoti no soda (ja vien tie netika atzīti par uzkūdītājiem), bet divkaujas dalībnieki tika sodīti ar ieslodzījumu cietoksnī uz laiku no sešiem līdz desmit gadiem, saglabājot augstmaņa titulu pēc soda izciešanas. Visbeidzot 1894.gadā, Aleksandra III valdīšanas beigās, divkaujas tika oficiāli atļautas. Ja 19.gs. otrajā pusē Krievu armijā divkaujas strauji samazinājās, tad pēc oficiālas atļaušanas 1894.gadā to skaits krasi pieauga.

1903.gada Sodu likumos atbildības noteikšanai par divkauju atvēlēta atsevišķa nodaļa, kurā saskaņā ar 481.pantu personas, kas izdarījušas divkauju, sodāmas ar ieslodzījumu cietoksnī uz laiku, ne ilgāku par vienu gadu. Kas divkaujā nodarījis pretiniekam ļoti smagu miesas bojājumu vai viņu nonāvējis, saskaņā ar 482.pantu sodāms ar ieslodzījumu cietoksnī uz laiku ne ilgāku par četriem gadiem.³⁴⁶

Pret divkauju visai nesaudzīgi izturas arī Latvijas Sodu likums, atzīdams to par *delictum sui generis*.³⁴⁷ Tā konkrēti un bez kādiem aprakstiem 451.pants nosaka, ka vainīgais divkaujā sodāms ar cietumu.

Kā viens no divkaujas argumentiem minēts tas, ka cilvēkam jācīnās par savu godu. Tomēr tik pat daudz argumentu, kā par divkauju, tika izvirzīti arī pret to. Tā savā laikā tika atzīts, ka „lieta gan grozas ap goda jautājumu”, bet jautājuma izšķiršana atkarīga no tā, „cik veikli katrs prot rīkoties ar ieročiem”; „šāda fiziska cīņa nekādā ziņā nevar goda jautājumu galīgi noskaidrot, nevar nomazgāt kādu apvainojumu”; „divkaujas tradīcija var tikt izmantota ļaunprātīgi. Cilvēki, kas ievingrinājušies ieroča lietošanā, var sev atļauties citu cilvēku

³⁴⁴История русской дуэли. Дуэль в России - больше чем дуэль! "К барьеру! "Каков же был исторический путь дуэли в нашем Отечестве? <http://www.koryazhma.ru/articles/all/russion-duell-history.asp>. (aplūkots 15.09.2007.)

³⁴⁵ Франк А. Философия уголовного права в популярном изложении. Философия уголовного права. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2004, с.156.

³⁴⁶ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Trešais izdevums. Rīga, 1930.

³⁴⁷ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.

apvainošanu'; „tais sabiedrībās, kur divkauja pastāv, lieta negrozās ap brīvprātīgu uzstāšanos par savu godu, bet gan darīšana ar moralisku spiedienu, ko sabiedrība izdara uz saviem locekļiem”.³⁴⁸

Tas, ka personas gods un cieņa ir būtiski cilvēka dzīves komponenti, redzams no cilvēku attieksmes pret šiem nemantiskajiem labumiem atšķirīgos vēsturiskos apstākļos. Neraugoties uz to, ka šodien divkauja zaudējusi savu popularitāti, arī mūsdienās cilvēki godam piešķir pat dzīvības cenu. Grieķijas sabiedrībā, kur noziegumu skaits ir nosacīti zems, apmēram divas trešdaļas visu slepkavību tiek veiktas, lai aizsargātu „ģimenes godu”. Tā kāda ciema kafejnīcā viesmīlis draugu un radnieku klātbūtnē nogalināja savu nākošo znotu. Upuris bija pametis viesmīļa meitu neilgi pirms kāzām, žēlodamies, ka viņas pūrs - mēbelēti apartamenti - esot nepietiekošs. Viesmīlis nenoliedza slepkavības faktu, sacīdams, ka viņš vienkārši ir aizstāvējis savas ģimenes godu. Grieķu kriminoloģijas profesors, skaidrodams šos noziegumus „goda aizstāvēšanai”, norāda, ka ierobežotā sabiedrībā ģimenes prestižs parasti ir vispārējās cieņas atslēga, savukārt slepkavība ir pēdējais mēģinājums atgūt respektu vietējās sabiedrības acīs.³⁴⁹

No divkaujas vēsturiskā apskata redzams, ka tā tika vērtēta visai atšķirīgi – gan nosodīta, gan atsevišķos laika periodos un valstīs attaisnota, gan pielīdzināta slepkavībai vai pašnāvībai, gan arī cildināta. Vērtējot divkauju, viennozīmīgi atzīstams, ka personas gods savā laikā bija ieņēmuši visai augstu vietu cilvēku apziņā. Goda dēļ priekšā tika likta pat dzīvība. Divkaujas pastāvēšana uzskatāmi apliecina ne vien atsevišķu indivīdu attieksmi pret savu godu, bet arī sabiedrības uzskatus par šo nemantisko labumu. Arī P.Mincs, pievēršoties “motīvu tīrībai” divkaujā, norāda, ka vairumā gadījumu divkaujā ļaudis iet apkārtējās sabiedrības domas prasību ietekmēti. Tādos nosacījumos, lai atteiktos no divkaujas, nereti vajag vairāk vīrišķības, nekā vajadzīgs drosmes, lai ietu divkaujā.³⁵⁰ Tas savukārt apliecina faktu, ka sabiedriskajam vērtējumam bija būtiska loma indivīda dzīvē.

Kā redzams, vēsturiski tiesību normu krājumi vairāk pievērsās tieši goda krimināltiesiskai aizsardzībai. Gods kā indivīda sabiedriska novērtējums tiek aizsargāts līdzās tādām personas interesēm kā dzīvība un veselība. Atkarībā no konkrētā vēsturiskā laika posma, gods visai cieši saistās ar personas statusu – ar piederību tai vai citai kārtai, sociālam slānim, pat dzimumam. Jo augstākas kārtas persona, jo lielāks svars viņas godam; tomēr, lai arī ar mazāk bargiem sodiem, tiek aizsargātas arī zemāko kārtu intereses. Veicot vēsturisko

³⁴⁸ Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 202.lpp.

³⁴⁹ A Cross-Cultural Perspective: “Crimes of Honor” in Greece. The New York Times, February 10, 1980, p.22.

³⁵⁰ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 255.lpp.

apskatu par goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību, secināms, ka indivīda gods ir bijis krimināltiesiskās aizsardzības objekts jau senāko sabiedrību tiesību krājumos. Bez tam, no aplūkotojumiem tiesību krājumiem izriet, ka likumdevējs goda aizsardzībai savā laikā veltījis visai lielu vērību, par ko liecina detalizētais, atsevišķos gadījumos pat pārāk skrupulozais regulējums likumos.

III nodaļa

Noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu juridiskā analīze

1. Noziedzīga nodarījuma sastāvs.

Noziedzīga nodarījuma sastāvs ir uzskatāms par kriminālatbildības pamatu, nepieciešamo komponentu, priekšnosacījumu jebkura noziedzīga nodarījuma kvalificēšanai. Kā “sastāvs” tas tiek definēts tāpēc, ka ietver sevī sastāvdaļas, kas krimināltiesībās tiek dēvētas par elementiem. Noziedzīga nodarījuma sastāvs saskaņā ar Latvijas krimināltiesību doktrīnu ietver četrus elementus, kuri veido noteiktu sistēm un ierindojas noteiktā secībā: noziedzīga nodarījuma objekts, noziedzīga nodarījuma objektīvā puse, noziedzīga nodarījuma subjekts un noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse.³⁵¹ Krimināltiesībās ar noziedzīga nodarījuma sastāvu saprot Krimināllikumā paredzēto visu objektīvo un subjektīvo pazīmju kopumu, kas nepieciešams un pietiekams, lai kādu darbību vai bezdarbības aktu atzītu par noteikta veida noziedzīgu nodarījumu.³⁵²

Kā pamatoti norāda L. Gauhmans, konkrēta noziedzīga nodarījuma sastāvā akumulējas pašas vispārīgākās pazīmes, kas raksturīgas tieši konkrēta veida noziedzīgiem nodarījumiem.

Konkrēti noziedzīgu nodarījumu sastāvi un to pazīmes ir paredzētas krimināllikumā – vispārīgās un sevišķās daļas pantos. Noziedzīga nodarījuma sastāva un tā satura vispārēja izpratne ir vispārzinātniskās metodes - no abstraktā uz konkrēto- piemērošanas rezultāts.³⁵³ No dialektiskās loģikas viedokļa vispārīgo nevar definēt kā visiem atsevišķiem piemītošās tikai kopīgās īpašības. Ar to vispārīgais pārvēršas par abstrakciju, kas ir ārpus atsevišķā. Vispārīgais nav atdalāms no atsevišķā, tas ir ietverts katrā atsevišķajā kā visu dotās klases atsevišķo lietu iekšējās būtiskās sakarības, kā likums, kas izpauž katras atsevišķās lietas un parādības eksistēšanu, izmaiņas un attīstību, to sakarības, attiecības, mijiedarbību un vienību. Vispārīgais, saprasts formāli loģiski kā kopīgais, nevar saturēt sevī visu sevišķā un atsevišķā bagātību. Kopīgais var saturēt tikai no atsevišķiem atdalītas, abstraktas atsevišķas īpašības.³⁵⁴

Vispārīgā un atsevišķā dialektiku parādījis savā laikā jau V. Ļeņins, rakstīdams, ka atsevišķais ir vispārīgais. „Atsevišķais neeksistē citādi kā vien tai sakarā, kas ved uz vispārīgo. Savukārt, vispārīgais eksistē tikai atsevišķajā, caur atsevišķo. Katrs atsevišķais ir

³⁵¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000, 10., 11. lpp.

³⁵² Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 68. lpp.

³⁵³ Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: АО “Центр Юр Информ”, 2001, с. 37, 38.

³⁵⁴ Karpovics E. Dialektiskais materiālisms. Rīga: Zvaigzne, 1970, 18. lpp.

(tā vai citādi) vispārīgais. Katrs vispārīgais ir atsevišķā daļiņa vai puse, vai būtība. Katrs vispārīgais tikai aptuveni aptver visus atsevišķos priekšmetus. Katrs atsevišķais nepilnīgi ietilpst vispārīgajā utt.”.³⁵⁵

N.Tagancevs norādīja, ka ar noziedzīga nodarījuma vispārīgo sastāvu saprot: „Pazīmju summu, kurām pastāvot, zināmu nodarījumu var atzīt par krimināli sodāmu nodarījumu, savukārt pazīmju summa, kurām pastāvot, noziedzīgs nodarījums tiek atzīts par slepkavību, zādzību, u.tml., būs speciālais sastāvs.”³⁵⁶

P.Mincs noziedzīga nodarījuma sastāvu definējis kā „...pretlikumīgu, vainojamu, sodāmu cilvēka uzvešanos, kas atbilst vienam no tipiskiem sastāviem”.³⁵⁷ U.Krastiņš pamatoti norāda, ka noziedzīga nodarījuma sastāva pamatpazīmes piemīt visiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem, neatkarīgi no tā, kādā veidā tie izpaužas.³⁵⁸ Noziedzīga nodarījuma sastāva jēdziena kopīgās pazīmes krimināltiesību teorijā tiek sadalītas divās grupās: objektīvajās un subjektīvajās.³⁵⁹ Šodien tiesību literatūrā dominē viedoklis, ka par noziedzīga nodarījuma sastāva elementiem tiek uzskatīti: objekts, objektīvā puse, subjekts, subjektīvā puse.³⁶⁰

Rietumvalstu juridiskajā literatūrā, apzīmējot noziedzīga nodarījuma būtību, esenci, tiek izmantots termins *corpus delicti* (*body of crime*).³⁶¹ Ar *corpus delicti* bieži vien saprot terminu *actus reus* un *mens rea* kopību. Tradicionāli *actus reus* tiek skaidrots kā nodarījuma objektīvā puse, proti, darbība vai bezdarbība, cēloņsakarība un radītais kaitējums, *savukārt mens rea* – personas vainojamība.³⁶²

U.Ķinis pamatoti atzīst, ka Latvijas krimināltiesību teorijā gan vēsturiski, gan mūsdienās ir nostiprinājusies pieeja, ka noziedzīga nodarījuma sastāvs ir krimināllikumā

---

³⁵⁵ Ļeņins V.I. Raksti 38.sēj., 347.lpp. Citēts pēc: Karpovics E. Dialektiskais materiālisms. Rīga: Zvaigzne, 1970, 22.lpp.

³⁵⁶ Таганцев. Н.С. Русское Уголовное право. Часть общая. Том 1 (издание второе пересмотренное и дополненное 1902). Тула: Автограф, 2001, с.307.

³⁵⁷ Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Otrs pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga: Autora izdevums, 1934, 61.lpp.

³⁵⁸ Turpat, 14.,15.lpp.

³⁵⁹ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 66.lpp.

³⁶⁰ Krastiņš U. Mācība par nozieguma sastāvu. [b.v]: Zvaigzne ABC, [b.g.],13.lpp.

³⁶¹ Skat. Therms. <http://www.criminal-law-lawyer-source.com/terms/corpus-delicti.html> (aplūkots 08.10.2008.) Corpus delicti. http://en.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti (aplūkots 08.10.2008.)

³⁶² Clarkson C.M.V. Understanding Criminal law. London: Sweet&maxwell, 2001, p.16.

paredzēto noziedzīga nodarījuma kopīgo stabilo pazīmju un likumsakarību kopums, kas raksturīgs konkrētam noziedzīgam nodarījumam.³⁶³

2.Goda aizskaršanas un neslavas celšanas objekts

Ikvienam noziedzīgam nodarījumam ir jāsatur apdraudējuma objekts. U.Krastiņš norāda, ka katrs noziedzīgs nodarījums apdraud kaut ko reāli pastāvošu, kam ar prettiesisko darbību vai bezdarbības aktu nodara vai var nodarīt kaitējumu.³⁶⁴ Ar noziedzīga nodarījuma objektu krimināltiesībās saprot valsts, sabiedrības, atsevišķu cilvēku grupu un indivīdu noteiktas intereses, ko apdraud noziedzīgs nodarījums. Tādējādi ar krimināllikumu aizsargātās intereses krimināltiesiskā nozīmē ir noziedzīga nodarījuma objekts.³⁶⁵ Savā darbā „Noziedzīgs nodarījums” U.Krastiņš akcentē, ka noziedzīga nodarījuma objekta saturs atklāšanai Latvijā pēckara gadu juridiskajā literatūrā izmantoja tādu jēdzienu kā „sabiedriskās attiecības”, savukārt 20.gs. nogalē tika atzīts, ka šāds apzīmējums pārāk vispārēji un virspusēji raksturo noziedzīga nodarījuma apdraudējuma objektu, kā rezultātā šo jēdzienu aizstāja ar kategoriju „labums”. Autors, pievēršoties jēdziena „labums” saturs noskaidrošanai, pamatoti atzīst, ka minētais termins pietiekami pilnīgi neizsaka apdraudējuma raksturu, jo raksturojas ar pārāk materializētu nodarījuma objekta saturu. U.Krastiņš pamatoti apgalvo, ka jēdziena „labums” lietošana ir visai problemātiska un apšaubāma, piemēram, noziedzīgos nodarījumos pret jurisdikciju, sabiedrisko kārtību u.c.³⁶⁶

Tādējādi par atbilstošāku terminu, definējot noziedzīga nodarījuma apdraudējuma objektu, atzīstama jēdziena „intereses” lietošana.

Kā norāda U.Ķinis, arī modernajā krimināltiesību teorijā aizvien biežāk, apzīmējot ar noziedzīgo nodarījumu veikto apdraudējumu, izmanto terminu “intereses”.³⁶⁷

Tradiccionāli krimināltiesību doktrīnā pieņemts izdalīt noziedzīga nodarījuma vispārējo, grupas un tiešo objektu. U.Krastiņš atzīst, ka šis iedalījums ir atkarīgs no tā, cik

---

³⁶³ Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). (Disertācija). Rīga, 2005,47.lpp.

³⁶⁴ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un Sevišķā daļa, papildinātais izdevums. Rīga: TNA, 2001, 32.lpp.

³⁶⁵ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 92.,93.lpp.

³⁶⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000, 32.lpp.

³⁶⁷ Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). (Disertācija). Rīga, 2005, 54.lpp.

plašu apdraudēto interešu loku ietver noziedzīgu nodarījumu objekta saturā.³⁶⁸ Šāda klasifikācija pamatojumu ir guvusi filozofijas atziņās par vispārīgā, sevišķā un atsevišķā attiecībām.

U.Ķinis pareizi norāda, ka juridiskajā literatūrā nav iespējams atrast precīzu izskaidrojumu, kāpēc ir nepieciešama noziedzīgu nodarījumu objektu klasifikācija.³⁶⁹

Arī Latvijas krimināltiesībās tiek izdalīti trīs noziedzīga nodarījuma objektu veidi - vispārējais, grupas un tiešais noziedzīga nodarījuma objekts. Visu to interešu kopumu, kuras aizsargā Krimināllikums, pieņemts dēvēt par **vispārējo noziedzīga nodarījuma objektu**.

Noziedzīga nodarījuma grupas objekts ir tādas pašas vai vienveidīgas intereses, kuras apdraud kāda noziedzīgu nodarījumu grupa. Noziedzīga nodarījuma tiešais objekts ir tās intereses, kuras apdraud konkrētā veida noziedzīgs nodarījums. Tiesību literatūrā tiek nošķirts arī galvenais tiešais un papildu tiešais objekts.³⁷⁰

Objektu klasifikācija pēc vertikāles pastāv tikai padomju krimināltiesību teorijā un pārmantota juridiskās pēctecības ceļā neatkarību ieguvušās valstīs, tai skaitā Latvijā.³⁷¹ Jānorāda, ka Rietumeiropas valstis, piemēram, Zviedrija, Norvēģija, Dānija, Somija, kā arī Vācija, Holande u.c., neizdala vispārējo noziedzīga nodarījuma objektu, bet galvenokārt ar dažām niansēm izmanto noziedzīgu nodarījumu klasifikāciju pēc grupas pazīmes un tiešā nodarījuma objekta.³⁷²

2.1. Grupas objekta izpratne

Veicot ārvalstu krimināllikumu salīdzinošo analīzi, jāsecina, ka noziedzīgi nodarījumi pret personas godu, cieņu, reputāciju un līdzīgām interesēm ir sistematizēti un saistīti ar kādu specifisku noziedzīgu nodarījumu grupu. Lai klasificētu noziedzīgos nodarījumus pēc grupas objekta, nepieciešams konstatēt tikai konkrētai noziedzīgo nodarījumu grupai raksturīgas vispārīgas un speciālas pazīmes, kas ļauj šos nodarījumus klasificēt pēc vienveidīgām apdraudēto interešu grupām. Atsevišķās valstīs likumdevējs grupas objektu izmanto savu nacionālo kriminālkodeksu konstruēšanā, bet teorijā tas vispār netiek pieminēts. Grupas objektam Latvijas krimināltiesību doktrīnā ir būtiska loma Krimināllikuma sevišķās daļas uzbūvē un noziedzīgo nodarījumu iekļaušanā tai vai citā grupā pēc vienveidīgām apdraudētajām interesēm.

³⁶⁸ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000, 36., 37.lpp.

³⁶⁹ Ķinis U. Kibernoziēgumi. Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2007, 83.lpp.

³⁷⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000, 37.-39.lpp.

³⁷¹ Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernoziēgumi). (Promocijas darbs). Rīga, 2005, 60.lpp.

³⁷² Turpat, 61.lpp.

Tā kā grupas objekts pēc sava rakstura ir noteiktu tādu pašu vai viena veida interešu grupa, tad tām ir kopīgas iezīmes un līdz ar to krimināltiesību normas, kas aizsargā tādu interešu grupu, arī ir savstarpēji saistītas.³⁷³ Ārvalstu krimināllikumu analīzes rezultātā, var secināt, ka likumdevēja pieeja, aizsargājot godu un cieņu kā personas neatņemamas pamattiesības, ir bijusi visai atšķirīga. Tā, piemēram, Lietuvā, Austrijā, Beļģijā, Vācijā, Spānijā, Zviedrijā, Nīderlandē, Bulgārijā, Polijā un Norvēģijā attiecīgo interešu aizsardzībai ir izveidota atsevišķa nodaļa, kurā tiek aizsargātas tikai personas tiesības uz godu, cieņu, reputāciju vai citādu garīgu labumu. Latvijā, Krievijā, Šveicē, Somijā un Dānijā likumdevējs līdzās personas tiesībām uz godu un cieņu paredz arī citu radniecīgu interešu (tiesības uz brīvību un privātās sfēras neaizskaramību) aizsardzību.³⁷⁴ Jāpievienojas A.Naumovam, kurš negatīvi vērtē šādu pieeju, atzīstot, ka starp aplūkotajām interesēm pastāv principiālas atšķirības.³⁷⁵

Jānorāda, ka Nīderlandes³⁷⁶, Zviedrijas³⁷⁷ un Vācijas³⁷⁸ kriminālkodeksā likumdevējs nodaļas nosaukumu formulējis, izmantojot aizliegtās darbības – “apvainojums” vai “difamācija”. Kategorijas „difamācija” vai „apvainojums” nav iespējams definēt kā labumu vai interesi, tāpēc jāatzīst, ka grupas objekts šajos gadījumos nevar tikt konstatēts, vadoties no nodaļas nosaukuma. Šis fakts apliecina iepriekš teikto, proti, ārvalstu krimināltiesību doktrīna nepiešķir grupas objektam to nozīmi, kada tam ir atvēlēta Krievijas, Latvijas un Lietuvas teorijā.

Izceļot tiešā apdraudējuma dominanti, G.Novoselovs, analizējot noziedzīga nodarījuma objektu un ar to saistītos jautājumus, norāda, ka noziedzīgs nodarījums vienmēr būs konkrēta darbība, tā būs vērsta pret konkrētu objektu, tāpēc nekādi nodarījuma objekts nevar pastāvēt vispārēja vai grupas objekta veidā, līdz ar ko faktiski ir tikai viens objekts, tas, ko juridiskajā literatūrā pieņemts saukt par tiešo objektu.³⁷⁹ Lai arī G.Novoselovs pareizi norāda, ka noziedzīgs nodarījums vienmēr būs konkrēta darbība, kas būs vērsta pret konkrētu

---

³⁷³ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000, 37.lpp.

³⁷⁴ Hamkova D. Gods un cieņa kā krimināltiesiskās aizsardzības objekts Baltijas reģionā. Jurista Vārds, 08.05.2007., Nr. 19.

³⁷⁵ Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с. 160.

³⁷⁶ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

³⁷⁷ Уголовный кодекс Швеции. Москва:[b.i.], 2000.

³⁷⁸ Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

³⁷⁹ Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. Москва: Норма, 2001, с.21.

objektu, proti, tiešo apdraudējuma objektu, tomēr nevar noliegt, ka būtiska loma krimināltiesībās ir arī grupas objektam. U.Krastiņš pamatoti uzskata, ka grupas objekta nozīmīgumu krimināltiesībās nosaka vairāki apstākļi: pirmkārt, tas dod iespēju klasificēt krimināltiesību normas pēc apdraudēto interešu rakstura un to savstarpējās saistības, otrkārt, Krimināllikuma sevišķās daļas sistēma veidota, ņemot vērā grupas objekta pazīmi, treškārt, izdalot grupas objektu, tiek norādīts uz noteiktas noziedzīgo nodarījumu grupas kaitīgumu, kā arī tiek uzsvērts noteiktas interešu grupas nozīmīgums valsts un sabiedrības dzīvē.³⁸⁰

Tādas intereses, kuru saturs ir katra cilvēka tiesības uz goda un cieņas ievērošanu, ir noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu grupas objekts (būtībā arī reputāciju), līdz ar ko, domājams, optimālākais risinājums šo interešu aizsardzībai būtu atsevišķas nodaļas izveide, kā tas ir virknē ārvalstu kriminālkodeksu. Tomēr, ņemot vērā esošo situāciju, proti, to, ka likumdevējs minēto interešu aizsardzībai ir paredzējis tikai trīs vispārīgās normas (kuru skaits, iespējams, vēl tiks samazināts), atsevišķas nodaļas izveide šķiet nelietderīga. Tai pat laikā kritiski vērtējama likumdevēja pieeja, veidojot Krimināllikumā atsevišķu nodaļu, kas veltīta pamatbrīvību un pamattiesību aizsardzībai un vēl papildus konstruējot nodaļu, kurā paredzēta personas goda un cieņas aizsardzība līdzās personas tiesībām uz brīvību, kas, arī uzskatāmas par cilvēka pamattiesībām. Tādējādi loģiski būtu šādus noziedzīgus nodarījumus apvienot vienā nodaļā – „Noziedzīgi nodarījumi pret cilvēka pamattiesībām un pamatbrīvībām” vai arī katrai interešu grupas aizsardzībai, veidot savu nodaļu. Pirmā varianta gadījumā noziedzīgu nodarījumu grupas objekts būs cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, savukārt otrajā variantā – goda aizskaršanas un neslavas celšanas grupas objekts būs personas gods un cieņa (arī reputācija).

2.2. Tiešais apdraudējuma objekts

Tiešais noziedzīga nodarījuma objekts ir tās intereses, ko apdraud konkrētā veida nodarījums. Krimināltiesību teorijā līdzās tiešajam noziedzīga nodarījuma objektam izdala arī papildu tiešo objektu. Meklējot atbildi uz jautājumu, kas tad ir tiešais noziedzīga nodarījuma objekts goda aizskaršanas un neslavas celšanas gadījumā, jāatzīmē, ka, neraugoties uz to, ka, kā vienā, tā arī otrā nodarījumā tiek apdraudētas indivīda tiesības uz zināmiem nemantiskiem labumiem, pēc sava satura un būtības goda aizskaršana un neslavas celšana ir atšķirīgi noziedzīgi nodarījumi, kuru objekts nav identisks. Šai sakarībā gan jāpiebilst, ka literatūrā pastāv visai atšķirīgi viedokļi.

---

³⁸⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 37.lpp.

P.Mincs savā laikā trāpīgi ir konstatējis, ka „visabstraktākais no personas tiesību aizskārumiem ir goda aizskaršana, jo labums, pret kuru tas vērsts, ir abstrakts”. Attiecībā uz neslavas celšanu P.Mincs uzsver, ka tā raksturojas ar „tādu apstākļu nelikumīgu izpaušanu, kuri spējīgi radīt trešās personas nicināšanu vai necieņu pret cietušo”. Neslavas celšana aizskar cietušā labo vārdu.³⁸¹

Precīzāks, autoresprāt, ir A.Piontkovska viedoklis, ka goda aizskaršana ir tīša indivīda personiskās cieņas pazemošana, apejoties ar cilvēku pretēji sabiedriskās morāles normām. Goda aizskaršanas objekts – personīgās cieņas jūtas.³⁸² Neslavas celšanas objekts A.Piontkovska skatījumā arī ir personas cieņa, saprotot ar to personas vērtējumu, kas tiek dots indivīdam konkrētā sfērā, kurā norisinās viņa dzīve.³⁸³ Jānorāda, ka literatūrā atrodams arī uzskats, ka aplūkojamo deliktu gadījumā objekts ir persona.³⁸⁴ Šāds viedoklis ir apstrīdams jau pašos pirmsākumos, jo personai pieder dažāda veida tiesības un intereses – tiesības uz dzīvību, veselību, īpašumu, godu un cieņu u.c. Tāda pieeja pamatoti tiek apšaubīta arī no Dž. Fletčera puses, norādot, ka pret objektiem mums ir jaizturas kā pret lietām, vērtībām, interesēm, labumiem, bet cilvēks ir jāciena kā subjekts.³⁸⁵

Tiesību literatūrā³⁸⁶ vairākkārt norādīts, ka personas goda aizskaršanā noziedzīga nodarījuma objekts ir personīgās cieņas jūtas, savukārt neslavas celšanā cieņa kā indivīda vērtējums sabiedrībā. Tai pat laikā krimināltiesību teorijā dominē uzskats, ka neslavas celšanas un goda aizskaršanas tiešais apdraudējuma objekts ir personas gods un cieņa.³⁸⁷

---

³⁸¹ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 299, 303.lpp.

³⁸² Пионтковский А. Меньшагин В. Курс Советского уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.658.

³⁸³ Ibid., с.663.

³⁸⁴ Курс советского уголовного права. Часть особенная. Т.3. Ленинград: [b.i.], 1973, с.611.

³⁸⁵ Флетчер Д., Наумов А.В. Основные концепции современного уголовного права. Москва: Юристь, 1998, с. 125.

³⁸⁶ Skat. Курс Советского уголовного права. Т.V. Москва: [b.i.], 1971, с.192; Уголовное право. Часть Особенная. Москва: Юрид. лит, 1969, с. 188-190; Комментарий к Уголовному Кодексу РСФСР. Москва: Юрид. лит 1971, с. 296; Коржинский Н. Уголовно – правовая охрана чести и достоинства личности. Социалистическая законность. 1971, № 6, с.68; Баймурзин Г. И. Честь и достоинство личности как объект оскорбления и клеветы. Правовая наука Казахстана: КазГу, 1978, с. 30.

³⁸⁷ Skat. Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga:AFS, 1999, 102.lpp.; Ветров Н.И. Уголовное право. Общая и Особенная части. Учебное пособие. Москва: Книжный мир, 1999, с.120; Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юристь, 2001, с. 88, 90; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.63; Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. Перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.154; Уголовное право. Часть особенная. Под ред. проф. М.И. Ковалева, проф. М.А.Ефимова, доц. Е.А.Фролова. Москва: Юридическая литература, 1969, с.188,190; Батурин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. № 2, 2007. Под. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая

Savukārt ir autori, kuri nošķir tiešo apdraudējuma objektu goda aizskaršanā no tām interesēm, kuras tiek aizskartas ar neslavas celšanu. Tā, piemēram, D.Mežulis uzskata, ka goda aizskaršanas gadījumā noziedzīga nodarījuma objekts ir gods un cieņa, bet neslavas celšanā tikai gods.³⁸⁸ Krimināltiesību doktrīnā nostiprinājies arī uzskats, ka neslavas celšanas tiešais objekts ir cilvēka gods un cieņa objektīvā nozīmē, savukārt goda aizskaršanas gadījumā – gods un cieņa subjektīvā nozīmē.³⁸⁹ Daži autori, līdzīgi kā atsevišķu ārvalstu likumdevēji, līdzās godam un cieņai, kā noziedzīga nodarījuma objektu min arī reputāciju.³⁹⁰

Jāatzīst, ka viedokļu dažādība ir vērojama ne vien tiesību literatūrā, bet arī praksē. Izvērtējot tiesu prakses materiālus, redzams, ka arī tiesās vienotas pieejas neslavas celšanas objekta noteikšanā nav. Kā neslavas celšanas objekts tiek norādīta personas cieņa un uzticamība tai,³⁹¹ savukārt citkārt tiek atzīts, ka neslavas celšanas objekts ir personas gods.³⁹²

V.Šmarions, pievēršoties diskusijai par noziedzīga nodarījuma objektu, pamatoti uzskata, ka neslavas celšanas kaitīgums izpaužas tai apstākļi, ka apzināti nepatiesu ziņu izplatīšanas gadījumā kaitējums galvenokārt tiek nodarīts sabiedriskajam vērtējumam, indivīda pozitīvai reputācijai.³⁹³ Šāda nostādne ir atspoguļota arī Austrijas kriminālkodeksa³⁹⁴ 111.§, kur likumdevējs, nosakot atbildību par neslavas celšanu, ietvēris tiešu norādi uz vainīgās personas nolūka virzību – pazemot cietušo sabiedrības uzskatos. Neslavas celšanas

---

книга, 2008, с. 13. Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002, с.142.

³⁸⁸ Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkaivība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 296., 301.lpp.

³⁸⁹ Skat. Уголовное право Особенная часть. Под. ред. Козаченко И.Я., Незнамовой З.А., Новоселова Г.П. Москва: [b.i], 1998, с.114; Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с 16.

³⁹⁰ Ветров Н.И. Уголовное право. Преступления против чести и достоинства личности. Москва: Новый Юрист, 1998, с.115, 117; Красиков Ю.А. Преступления против чести и достоинства личности. Т.2. Особенная часть. Москва: Изд. группа Норма – ИНФРА, 1998, с.120; Коряковцев В.В. Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на – Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 272, 274, Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001, с.56, 58.

³⁹¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 3.aprīļa lēmums lietā Nr. KA 04-120/04-13, krimināllieta Nr. K-13010050004

³⁹² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā Nr. KA 04-153-06/30, krimināllieta Nr. 13410000304.

³⁹³ Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ростов-на-Дону, 2000, с.105.

³⁹⁴ Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

gadījumā, izplatot apkaunojošas ziņas, vainīgā persona, pirmkārt, iedarbojas uz indivīda rīcības pozitīvu, sabiedrībā valdošajām morāles normām atbilstošu vērtējumu.

Pievēršoties tiešajam apdraudējuma objektam goda aizskaršanā, jāņem vērā, ka cieņa (kas ir noziedzīga nodarījuma objekts šajā gadījumā) personai rada virkni tiesību un interešu, sniedz indivīdam ētiskā un tiesiskā statusa pamatu. Goda aizskaršana, atšķirībā no neslavas celšanas, nav vērsta uz sabiedriskā vērtējuma nelabvēlīgu ietekmēšanu. Tātad kā noziedzīga nodarījuma objekts atzīstamas personas intereses, kas izriet no indivīda subjektīvajām tiesībām - pieprasīt no apkārtējiem atzīt viņa vērtību kā vispārcilvēciskās cieņas nesēja vērtību. Goda aizskaršanas kaitīgums izpaužas tai apstākļi, ka vainīgā persona ar apvainojošu un cieņu pazemojošu uzvedību noliedz indivīda vērtību, kā arī iedragā cilvēka pašnovērtējumu.

Aplūkojot iepriekš izklāstītās pieejas, var secināt, ka krimināltiesību speciālistu viedokļi jautājumā par to, kas ir noziedzīga nodarījuma tiešais objekts neslavas celšanā un goda aizskaršanā, būtiski atšķiras. Autoresprāt, pozīcija, kura balstās uz to, ka tiešais noziedzīga nodarījuma objekts goda aizskaršanā ir gods (kā sabiedriska vērtējums) ir apšaubāma, jo, pirmkārt, goda aizskaršana var norisināties tikai klātesot vienīgi pašam cietušajam, un tad sabiedriskā vērtējuma „piesaukšana” ir vienkārši fikcija; otrkārt, par kādu sabiedrisko vērtējumu varam runāt, ja nav zināms, kā konkrēti cilvēki uztver apvainojuma būtību u.tml. Un vai vispār var aizsargāt abstrakciju „sabiedriskais vērtējums” gadījumos, kad cilvēks, piemēram, tiek apsaukts, izsmiets vai noniecināts? Tādējādi goda aizskaršana primāri apdraud personas cieņu, savukārt gods (piemēram, kā personas autoritāte) var figurēt vienīgi kā papildu objekts. Citāda aina vērojama neslavas celšanā, kura raksturojas ar apzināti nepatiesu un apkaunojošu ziņu izplatīšanu. Iepazīstoties ar šāda rakstura informāciju, indivīds var mainīt savu viedokli par personu (šajā gadījumā cietīs personas reputācija) vai arī šis viedoklis var veidoties kā nelabvēlīgs personai (šajā gadījumā objekts būs personas gods). Ņemot vērā augstāk teikto, goda aizskaršanas galvenais tiešais objekts ir personas cieņa, savukārt neslavas celšanā – gods, cieņa un reputācija. Akceptējot šādu viedokli, būtu risināms jautājums par panta nosaukumu. Autoresprāt, Krimināllikuma 156.panta nosaukums būtu koriģējams, ietverot tajā norādi uz cieņu kā apdraudējuma objektu („Personas cieņas aizskaršana”).

2.3. Personas gods, cieņa un reputācija kā noziedzīga nodarījuma papildu objekts

Ar papildu tiešo objektu krimināltiesību teorijā saprot interesi, kura tiek apdraudēta līdz ar galveno tiešo objektu, jo tās aizskārums ir iekļauts noziedzīga nodarījuma sastāvā.³⁹⁵ Goda aizskaršanā un neslavas celšanā galvenais tiešais apdraudējuma objekts ir cieņa, neslavas celšanā arī gods un reputācija. Kā papildu objekts goda aizskaršanā var būt arī personas gods vai reputācija (atkarībā no nodarījuma norises apstākļiem). Tajā pašā laikā personas tiesības uz godu, cieņu un reputāciju tiek apdraudētas, īstenojot virkni citu noziedzīgu nodarījumu.

Īpaša uzmanība piešķirama cieņai, kam ir nozīmīga loma noziedzīgos nodarījumos pret personu, jo jebkurš noziedzīgs nodarījums pret personu, tās tiesībām un brīvībām visrupjākajā veidā aizskar cilvēka cieņu.³⁹⁶

Pilnībā pievienojoties paustajam viedoklim, jāpiebilst, ka personas cieņa tiek apdraudēta ne vien noziedzīgos nodarījumos pret personu (nonāvēšanas, nodarījumu pret veselību gadījumā, aizskarot cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, dzimumnoziegumos, noziedzīgos nodarījumos pret ģimeni un nepilngadīgajiem), bet arī izdarot noziedzīgus nodarījumus, kas vērsti pret citu interešu aizskārums. Tā personas cieņa tiek aizskarta, veicot genocīdu (KL 71.pants), izdarot kara noziegumus (KL 74.pants), terorismu (KL 88.pants), bandītismu (KL 224.pants), kapa un liķa apgānīšanu (KL 228.pants), kukuļa izspiešanas gadījumā (KL 320.pants 3.daļa), kā arī izdarot virkni citu noziedzīgu nodarījumu gan pret sabiedrisko drošību, pārvaldības kārtību, gan jurisdikciju utt. Pavisam Krimināllikumā ir vairāk nekā deviņdesmit sastāvi, kuros līdzās citu interešu aizskārums ir konstatējama arī personas cieņas noniecināšana.

Autoresprāt, tieši personas cieņa, nevis indivīda gods, ir labums, kas neizbēgami tiek aizskarts, veicot augstāk uzskaitītās darbības. Lai arī Krimināllikuma komentāros, komentējot izvarošanas sastāvu, tiek norādīts, ka izvarošana vienmēr ir saistīta ar cietušās goda un cieņas aizskārums,³⁹⁷ autoresprāt, veicot prettiesisku dzimumaktu pret cietušās personas gribu, tiek aizskarta personas izvēles brīvība, proti, cieņa, nevis gods, kas raksturojas kā personas sabiedriska vērtējums. Personas gods (arī reputācija) līdzās galvenajam apdraudējuma objektam tiek aizskarts tādos sastāvos kā apzināti nepatiess ziņojums (KL 298.pants),

³⁹⁵ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2003, 24.lpp.

³⁹⁶ Батулин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. N.2. 2007. Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с. 13.

³⁹⁷ V.Liholajas komentārs KL 159.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: „AFS”, 2007, 338.lpp.

apzināti nelikumīga apcietināšana (KL 292.pants), personas saukšana pie kriminālatbildības, zinot, ka tā nav vainīga (KL 290.pants) u.tml.

Veiktā analīze apliecina aplūkojamo labumu – gods, cieņa un reputācija - nozīmi un lomu katra indivīda dzīvē. Gods un cieņa (it īpaši) nav vienīgi atsevišķu noziedzīgu nodarījumu objekts, bet gan intereses, kuras tiek aizskartas, veicot kardināli atšķirīgas noziedzīgas darbības pret personu, viņas pamattiesībām un pamatbrīvībām, kā arī īstenojot citu interešu apdraudējumu.

3. Noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu objektīvā puse

3.1. Objektīvās puses vispārīgais raksturojums.

Tiesību literatūrā dominē viedoklis, ka noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse ir personas uzvedības ārējā izpausme, kas var radīt kaitīgas izmaiņas apkārtējā pasaulē.³⁹⁸

Noziedzīga nodarījuma objektīvo pusi raksturo obligātās un papildpazīmes. Pie obligātajām pazīmēm pieskaita darbību vai bezdarbību, nodarījuma rezultātā nodarīto kaitējumu un cēloņsakarību starp personas prettiesisko uzvedību un sekām, savukārt pie papildpazīmēm pieder laiks, vieta, izdarīšanas veids, rīki, līdzekļi u.c.

Objektīvā puse jeb *actus reus* līdzīgi tiek interpretēta arī ārvalstu krimināltiesību teorijā. Tā P.Robinsons norāda, ka *actus reus* tradicionāli satur trīs elementus: 1) nelikumīgo darbību vai bezdarbību; 2) cēloņsakarību un 3) nodarījuma kaitīgās sekas.³⁹⁹ Krimināltiesiskā nozīmē darbība ir personas aktīva, kaitīga un prettiesiska uzvedība, ar ko tiek realizēta šīs personas griba, un tā rezultātā tiek izdarīts Krimināllikumā paredzētais interešu apdraudējums.⁴⁰⁰ Krimināltiesību teorijā tiek uzskatīts, ka katrs noziedzīgs nodarījums apkārtējā vidē rada noteiktas izmaiņas. U.Krastiņš pamatoti atzīst, ka nodarījuma kaitīgums ir svarīgākā kriminālatbildības pazīme. Tā izpaužas kā būtisks apdraudējums valsts, sabiedrības un atsevišķu personu interesēm.⁴⁰¹

Viena no kaitīgumu raksturojošām pazīmēm ir sekas, kas ir jebkura noziedzīga nodarījuma obligāts priekšnosacījums. Krimināltiesību teorijā sekas tiek iedalītas materiāla

---

³⁹⁸ Skat. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 49.lpp.; Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2003, 28.lpp.; Уголовное право России, Учебник для вузов В 2-х томах. Том 1. Общая часть. Под. Ред. А.И.Игнатова и Ю.А. Красикова. Москва: Норма, 2000, с. 114.

³⁹⁹ Robinson P.H. Fundamentals of Criminal law. Second edition. Boston-new-York- Toronto-London: Little, Brown and company, [b.g.], p.54.

⁴⁰⁰ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 57.lpp.

⁴⁰¹ Turpat, 7.lpp.

un nemateriāla rakstura sekās. Ar materiāla rakstura sekām saprot mantisku zaudējumu vai fizisku kaitējumu. Šādas sekas kā noziedzīga nodarījuma objektīvās puses pazīme jānoskaidro noziedzīgos nodarījumos ar materiālu sastāvu.⁴⁰²

Taču, kā pamatoti norāda U.Krastiņš, noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā var rasties arī nemateriāla rakstura sekas.⁴⁰³ Tādas sekas var uzskatīt par citādu kaitējumu, kas raksturīgs arī noziedzīgiem nodarījumiem pret personas godu un cieņu. Ja likumdevējs panta dispozīcijā sekas nav ietvēris kā obligātas, šāds nodarījums atzīstams par noziedzīgu nodarījumu ar formālu sastāvu, un, lai personu sauktu pie atbildības, pietiek ar prettiesiskās darbības faktu neatkarīgi no sekām.⁴⁰⁴

Literatūrā vienprātīgi tiek atzīts, ka gan goda aizskaršana, gan neslavas celšana ir noziedzīgi nodarījumi ar formālu sastāvu.⁴⁰⁵

Līdz ar to varam secināt, ka morāla rakstura ciešanas, psihiska trauma un tamlīdzīgas sekas paliek ārpus šo nodarījumu juridiskās konstrukcijas. Tajā pašā laikā sekām, kas radušās nemantisko interešu aizskārums rezultātā - to raksturam un dziļumam - vajadzētu vistiešākajā veidā ietekmēt morālā kaitējuma kompensācijas apmēru, kā arī tiesas noteikto sodu. Tādējādi, lai arī aplūkojamie noziedzīgie nodarījumi ir ar formālu sastāvu, to radītajam kaitējumam un tā konstatācijai ir būtiska nozīme lietas pareizā izlemšanā.

Kā goda aizskaršana, tā arī neslavas celšana raksturojas tikai un vienīgi ar aktīvu darbību, kas ir pietiekama, lai persona tiktu saukta pie atbildības. Ņemot vērā, ka analizējamie nodarījumi ir ar formālu sastāvu, cēloņsakarība, kas ir objektīvās puses obligāta pazīme materiālu noziedzīgu nodarījumu sastāvos, noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu nav kriminālatbildības priekšnosacījums.

3.2. Goda aizskaršanas objektīva puse

Sākot šo analīzi, vispirms jau jānorāda uz tiesību literatūrā konstatēto: goda aizskārums juridiskā izpratnē ir subjektīva un neskaidra.⁴⁰⁶

---

⁴⁰² Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2003, 31.lpp.

⁴⁰³ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 64.lpp.

⁴⁰⁴ Флетчер Д., Наумов А.В. Основные концепции современного уголовного права. Москва: Юристъ, 1998, с. 174.

⁴⁰⁵ Skat. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.361, 362; V.Liholajas komentārs KL 156.-158.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: „AFS”, 2007, 333., 335.lpp., (kā arī citos avotos).

⁴⁰⁶ Базылев В., Бельчиков Ю., Леонтьев А., Сорокин Ю. Понятие чести и достоинства, оскорбления, ненормативности в текстах права и средств массовой информации. Честь достоинство и репутация : журналистика и юриспруденция в конфликте (результаты исследования и материалы конференции). Под. ред. А.К.Симонова. Москва: [b.i.], 1998, с.12,13.

Goda aizskaršana saskaņā ar Krimināllikuma 156.pantu ir tīša personas goda aizskaršana vai cieņas pazemošana mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbību. No objektīvās puses tā ir rīcība, kas izpaužas aktīvās darbībās, nepieklājīgi apejoties ar cietušo, jeb, citiem vārdiem sakot – cietušā personības novērtējums tiek veikts veidā, kas ir pretrunā ar vispārpieņemto morāli un sadzīves noteikumiem.⁴⁰⁷ Šāda goda aizskaršanas izpratne nostiprinājusies arī tiesu praksē. Tā tiesa, analizējot apsūdzībā minētos izteicienus, kurus cietušais uzskata par viņa goda un cieņas aizskarošiem, atzīst, ka tie nav pretrunā ar vispārpieņemto morāli un sadzīves noteikumiem. Izplatītās ziņas par atkārtotās tiesu medicīnas ekspertīzes rezultātiem, cietušā atlaišanu no darba, cietušā profesiju, acīmredzami pašas no sevis, neatkarīgi no atbilstības īstenībai, nav aizskarošas no morālā viedokļa. Ārsta ironiskā nosaukšana par “Eskulapu” (sengrieķu medicīnas dievu) kritiskā raksta kontekstā pati par sevi arī nav pretrunā ar sabiedrisko morāli.⁴⁰⁸

Līdzīgi arī A.Piontkovskis norādījis, ka no objektīvās puses goda aizskaršana raksturojas kā negatīvs cilvēciskās cieņas vērtējums, kas veikts tādā formā, kura ir krasā pretrunā sabiedrībā noteiktajām uzvedības normām.⁴⁰⁹

Nevar piekrist V.Korjakovcevam, ka goda aizskaršanā apvainojums vērsts uz cietušā prestiža graušānu sabiedrības acīs un rada kaitējumu indivīda sevis novērtējumā,⁴¹⁰ tāpat apšaubāms ir uzskats, ka goda aizskaršana ir personas diskreditācija sabiedriskā viedokļa priekšā.⁴¹¹ Diskreditācija tiek skaidrota kā autoritātes un indivīda nozīmes graušāna, uzticības mazināšana,⁴¹² savukārt diskreditācijas stratēģija paredz diezgan asu izteikumu un vērtējumu toni, kas atspoguļojas negatīvo izteikumu kategorisma līmenī. Bez tam tiek norādīts, ka vērtējums bieži vien attiecas uz statusu, proti, vērtējums samazina vērtējamā objekta statusu.⁴¹³

---

⁴⁰⁷ Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 100.lpp.

⁴⁰⁸ Daugavpils tiesas 2007.gada 15.jūnija spriedums lietā Nr.K12-0074/07, krimināllieta Nr. 13190000705.

⁴⁰⁹ Пионтовский А. Меньшагин В. Курс Советского уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.65.

⁴¹⁰ Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов-на-Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 274.

⁴¹¹ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов под ред М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.54.

⁴¹² Никонова Ю.И. Научный руководитель – Утюжников А.В., к.ф.н., доц. Тактика эксплицитного оскорбления в стратегии дискредитации. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 21.07.2008.)

⁴¹³ Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва: Гнозис, 2002, с.235.

Autoresprāt, šīs pozīcijas ir vērtējamās kritiski, jo primāri apvainojums vērsts uz cietušā cieņas pazemošanu, nevis uz sabiedriskā vērtējuma ietekmēšanu vai indivīda statusa mazināšanu.

Ņemot vērā iepriekš izteiktos argumentus, kā arī piezīmes jautājumā par noziedzīga nodarījuma tiešo objektu Krimināllikuma 156.pantā paredzētajā noziedzīgajā nodarījumā, autoresprāt, arī panta dispozīcijā būtu veicamas izmaiņas, proti, atbildība jāparedz vienīgi par personas cieņas aizskārumu (nevis goda). *Neraugoties uz autores izteiktajām piezīmēm un ierosinājumiem, turpmākā Krimināllikuma 156.panta analīze tiks veikta atbilstoši pastāvošajai redakcijai.*

3.2.2. Goda aizskārumsa ciniskā forma

Obligāta goda aizskaršanas objektīvās puses pazīme – nepiedienīga, t.i., atklāti ciniska, krasā prestatā vispārpieņemtajai cilvēku savstarpējai saskarsmes manierei esoša forma. Goda aizskaršanas nebūs, ja persona akcentēs uzmanību, norādot uz indivīda negatīvajām rakstura īpašībām vai ārieni, kā arī kritizēs cilvēka dotības darījumu sfērā, ja vien šis raksturojums un kritika būs veikti piedienīgā formā.⁴¹⁴

Krimināllikuma 156.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma objektīvā puse satur darbības, kas vērstas uz otras personas goda vai cieņas pazemošanu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbību.

Mutvārdiem un rakstveidā izdarīta goda vai cieņas aizskaršana var izpausties cietušā personas fizisko, garīgo un morālo īpašību nepieklājīgā veidā izdarītā vērtējumā. Nav svarīgi, vai personai tiešām ir nesimpātiski sejas panti, augums u.tml. Neatkarīgi no tā likums aizliedz šos “parametrus” vērtēt nepieklājīgā, precīzāk – ciniskā, formā – tādā, kas var aizskart personas cieņu.

Mutiska goda aizskaršana var izpausties kā lamas, nepiedienīgi izteikumi, apsūkšanās.⁴¹⁵ Tā mutisku goda aizskaršanu izdarīja E.Dz., apsūkājot cietušo, kā arī lietojot necenzētus vārdus.⁴¹⁶ Tiesas sēdē cietusī A.K. liecināja, ka viņas dēls un apsūdzētā meita mācās vienā klasē, bērnu starpā notikuši vairāki konflikti, pēdējo reizi 2005.gada 20.oktobrī. Konflikta rezultātā viņas dēlam nodarīti miesas bojājumi, kas izpaudušies kā vaiga apsārtums. Lai noskaidrotu konflikta apstākļus, viņa zvanījusi apsūdzētajam uz mājām

⁴¹⁴ Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Рарога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.65.

⁴¹⁵ Батулин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. №.2, 2007. Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с.25.

⁴¹⁶ Daugavpils tiesas 2006.gada 27.marta spriedums lietā Nr. K12-0218/06, krimināllieta Nr. 13190001105.

tās pašas dienas vakarā ap plkst. 20.00. Sarunas laikā E.Dz. apsaucis viņu par ielas meitu, lamajies necenzētiem vārdiem, kā arī nepieklājīgi izteicies par darbībām, kādas viņai būtu jāveic. Pirmās instances tiesa nolēma attaisnot E.Dz. Krimināllikuma 156.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā pierādījumu trūkuma dēļ. Sakarā ar cietušās apelācijas sūdzību lieta tika izskatīta Latgales apgabaltiesā.⁴¹⁷ Tiesas kolēģija pamatoti nosprieda atcelt Daugavpils tiesas 2006.gada 27.marta spriedumu un atzīt E.Dz. par vainīgu Krimināllikuma 156.pantā paredzētā kriminālpārkāpuma izdarīšanā, nepiespiežot sodu, kā arī no E.Dz. A.K. labā piedzīt Ls 50 kompensāciju par morālo aizskārumu. Neiebilstot apelācijas instances tiesas veiktajai noziedzīga nodarījuma kvalifikācijai kopumā, tomēr kritiski vērtējams tas, ka spriedumā nav atspoguļota nodarījuma subjektīvās puses motivācija, kā arī nav veikta noziedzīga nodarījuma objektīvās puses analīze.

Rakstveidā izdarīta goda un cieņas aizskaršana var realizēties, vainīgajam izmantojot nepiedienīga rakstura vēstules, zīmītes, izdarot dažādus uzrakstus (piemēram: uz cietušā mājas durvīm, sienām, viņam piederošajām mantām), kā arī izgatavojot ciniska rakstura zīmējumus, plakātus u.tml.

Bez iepriekš minētajiem veidiem, likumdevējs paredz, ka otras personas gods var tikt aizskarts **veicot noteiktas darbības**, piemēram: iesitot plauku, iesplaujot cietušam sejā,⁴¹⁸ izdarot nepiedienīgus žestus, noraujot cietušajam drēbes,⁴¹⁹ izmantojot ķermeņa kustības, piemēram, iesitot knipi pa degunu u.tml.⁴²⁰

Personas cieņa tiek pazemota ar nepieklājīga un negatīva cietušā personības novērtējuma palīdzību. “No likuma viedokļa par nepieklājīgu tiek uzskatīta tāda uzvedība, kas rupji pārkāpj ētikas normas un sabiedrībā pieņemtos cilvēku savstarpējās saskarsmes noteikumus.”⁴²¹ Līdzīgi arī G.Borzenkovs ar nepiedienīgu formu saprot cinisku, dziļā pretrunā ar vispārpieņemtās uzvedības normām esošu uzvedību pret cilvēku.⁴²² Savukārt

---

⁴¹⁷ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr. KA03-119/06, krimināllieta Nr. 13190001105.

⁴¹⁸ Батулин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. №.2, 2007. Под ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с.25.

⁴¹⁹ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362.

⁴²⁰ Уголовное право. Часть особенная. Под ред. проф. М.И. Ковалева, проф. М.А.Ефимова, доц. Е.А.Фролова. Москва: Юридическая литература, 1969, с.190.

⁴²¹ Сергеев А.П. Право на защиту репутации. Ленинград: Знание, 1989, с.18.

⁴²² Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации/ отв. ред. В.М.Лебедев. 8-е изд. перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2008, с. 325.

valodniecības speciālisti norāda, ka vārdkopas „nepiedienīga forma” vērtējumā konstatējama nenoteiktība un subjektīva pieeja.⁴²³

Literatūrā pamatoti tiek norādīts, ka nedz likumā, nedz citos avotos nav noteikts, ko saprast ar sabiedrībā nepieņemamu.⁴²⁴ Arī Krievijas krimināltiesību teorijā uzsvērts, ka vislielākās grūtības tiesu praksē sagādā tieši nepiedienīgas formas konstatācija.⁴²⁵

Lai arī KL 156.pantā likumdevējs nav ietvēris tiešu norādi uz „nepiedienīgu formu”, gan teorijā, gan praksē ir nostiprinājusies tās konstatācijas nepieciešamība.⁴²⁶ Lai noskaidrotu nepiedienīguma saturu, jāpievēršas apvainojumā lietoto vārdu un izteicienu saturam. P.Mincs savā laikā norādījis, ka „novērtējot goda aizskaršanu ar vārdiem, jāizšķir izteicieni, kas paši par sevi ir aizskaroši, tāpēc pats šo izteicienu lietošanas fakts ir pietiekošs pamats goda aizskaršanas sastāvam.⁴²⁷ Tomēr jānorāda, ka vieni un tie paši vārdi vai rīcība vienā gadījumā tiks uztverti apvainojošā nozīmē, savukārt citos apstākļos tā var nebūt. Paši nevainojamākie izteikumi var tikt izmantoti, lai apvainotu otru personu (piemēram: sētnieks, sargs, ierēdnis utml.), savukārt visai rupji vārdi var tikt uzņemti neitrāli, ja tie nav izteikti ar mērķi kādu apvainot.

N.Rozins atsevišķi izdala tādus vārdus, kuri tiek uzskatīti sabiedrībā par rupjiem (piemēram: lamu vārdi). Šāda rīcība, pēc autora domām, ir objektīvi apvainojoša. Citi vārdi un rīcība, kas sevī nesatur tiešu apvainojumu, par tādām tiek atzītas pēc nosacīti iekļautas jēgas.⁴²⁸

3.2.3. Necenzētu vārdu lietošana

Kā izriet no I.Foiņicka un N.Rozina atziņām, necenzētu vārdu lietošana tiek attiecināta uz nepiedienīgu formu, jo tie dod negatīvu cietušās personas vērtējumu. Taču jāpiekrīt, ka šis pieņēmums ir visai nosacīts,⁴²⁹ it īpaši mūsdienu sabiedrībā. Lamu vārdi tiek

---

⁴²³ Базылев В., Бельчиков Ю., Леонтьев А., Сорокин Ю. Понятие чести и достоинства, оскорбления, ненормативности в текстах права и средств массовой информации. Честь достоинство и репутация : журналистика и юриспруденция в конфликте (результаты исследования и материалы конференции). Под. ред. А.К.Симонова. Москва: [b.i.]. 1998, с.15,16; 40,41.

⁴²⁴ Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004, с.15.

⁴²⁵ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Отв. ред. В.М.Лебедев. 8-е изд. перераб. и доп. Москва: Юрайт, 2008, с. 325.

⁴²⁶ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: „AFS”, 2007, 333.lpp.

⁴²⁷ Mincs P., Lauva J. Sodu likums ar komentāriem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1938, 257., 258.lpp.

⁴²⁸ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с.164.

⁴²⁹ Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004, с.16.

definēti kā rupji, apvainojoši vārdi, lamas, invektīva leksika, apvainojumi (nelietis, mērglis).⁴³⁰

Dž. Ostina runas aktu teorijā valoda interpretēta kā darbības sfēra, ar kuras palīdzību cilvēki iedarbojas uz apkārtējo uzvedību, domāšanu, emocijām. Dž. Ostins vērš uzmanību uz ciešo mijiedarbību, kas pastāv starp rīcību, kuru ietekmē vārdi, un izmantojamo vārdu sociālo kontekstu.⁴³¹ Kā pamatoti tiek atzīts, neliterāru vārdu un izteicienu lietošana, tai skaitā lamu vārdu, ne vienmēr saistās ar goda aizskaršanu, jo, lai konstatētu goda aizskaršanas sastāvu, jāanalizē viss teksts kopumā, nevis tā atsevišķi vārdi.⁴³²

Augstāk teiktais izriet arī no Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 9.marta sprieduma lietā Nr. P120025906⁴³³, kurā norādīts, ka necenzēts vārds ir nepieklājīgs, rupjš, lietošanai sabiedriskās vietās nepieņemams vārds (arī izteiciens), kuru lietojot kāds tiek nepamatoti vai ļauni nozākāts (t. i., izsmiets, nievīgi nopelts). Vulgārismu, tas ir, rupju, nepieklājīgu vārdu vai izteicienu, kas literārā valodā nav lietojams, lietošana ir uzskatāma par lamāšanos necenzētiem vārdiem. Vienlaikus ir pamatoti akcentēti, ka latviešu valodai vairāk raksturīgs tas, ka noteikta vārdu grupa vulgāro un lamu vārda nokrāsu iegūst īpašā pārnestas nozīmes lietojumā attiecinājumā uz cilvēku. Tādējādi lietotāji vārdiem, kas paši par sevi nav rupji vai nepieklājīgi, var piešķirt šādu nozīmi (piemēram, nosaucot cietušo par „sīko uti,”⁴³⁴ vai, lietojot tādus apzīmējumus kā „cūkas un sapuvušie pensionāri”⁴³⁵). Tādējādi nozīme ir vārdu lietošanas mērķim, kontekstam, kādā vārds tiek lietots, sarunai vai diskusijai (ja tāda ir), kuras laikā vārdi izteikti.

Runājot par lamu vārdiem, jānorāda ka tiem ir sava niša sabiedrības leksikā, un izskaust tos nav iespējams, un nav arī tādas vajadzības. Tomēr tam, kur un kādos apstākļos

---

⁴³⁰ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юристов под ред М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.46.

⁴³¹ Остин Дж. Избранное. Пер. с англ. Л.Б.Макеевой, В.П.Руднева. Москва: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999, с.63.

⁴³² Skat. Цена слова: из практики лингвистических экспертиз текстов СМИ в судебных процессах по защите чести, достоинства и деловой репутации. Под ред.М.В.Горбаневского. Москва: Галерея, 2002, С.223; Рябинская Н.С. Речь как социальное действие: основные понятия дискурсивного анализа. <http://www.socjournal.ru/article/530> (aplūkots 23.10.2008.)

⁴³³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 9.marta spriedums lietā Nr.P120025906, administratīvā lieta Nr. SKA – 61/2007.

⁴³⁴ Valmieras rajona tiesas tiesneša 2007.gada 13.jūnija lēmums lietā Nr. K39-0299/07-0040/08, krimināllieta Nr.13130000607.

⁴³⁵ Preiļu rajona tiesas 2008.gada 15.janvāra spriedums lietā Nr.K25019907, krimināllieta Nr.13320003007.

lamas tiek lietotas, domājams, ir nozīme. Lamas kā rupja leksika, frazeoloģija liecina par personas zemo intelektuālo līmeni un emocionālo agresivitāti. Tiesību speciālisti pamatoti atzīst, ka morālā ziņā lamu vārdu izmantošana ir nosodāma visos gadījumos, savukārt tiesiskā ziņā, piemēram, nevar personu saukt pie atbildības par goda aizskaršanu, par to, ka persona publiski ir lietojusi lamu vārdus. Šādās situācijās obligāti jākonstatē personas nodoms aizvainot konkrētu personu.⁴³⁶

Arī N. Kuzņecova apgalvo, ka diskusijas vērts ir jautājums, vai necenzētās leksikas izmantošana ir atzīstama par godu un cieņu aizskarošu krimināltiesiskā nozīmē, akcentējot, ka mūsdienu sabiedrībā personu loks, kuras savā ikdienas saskarsmē izmanto lamu vārdus, ir visai plašs – sākot no bērniem un beidzot ar pensionāriem. Savā darbā “Noziegumu kvalifikācijas problēmas” autore min faktu, ka filoloģijas doktore T.Ahmetova 1997.gadā ir publicējusi grāmatu par krievu lamu vārdiem. Šajā izdevumā tiek piedāvāti 5747 necenzēti vārdi un izteicieni, vairāk nekā 550 apkaunojošas tautasdziesmas un 2500 citātu un dzejoļu.⁴³⁷ Professore pamatoti norāda uz šādas literatūras graužošajām sekām, jo “šobrīd jebkurš sīks huligāns var attaisnoties ar to, ka viņa izmantotie lamu vārdi ir ņemti no grāmatas “Krievu lamas”, proti, tie ir leģitīmi”.⁴³⁸

Jānorāda, ka tiesu praksē problēmas rada arī lamu vārdu procesuāla atspuļošana. Saskaņā ar Latvijas Republikas Ministru kabineta 1996.gada 23.aprīļa noteikumu Nr.154 „Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumi”⁴³⁹ trešās daļas 8.punktu jebkurš dokuments jāraksta literārā valodā, ievērojot valsts valodas pareizrakstības formas un terminoloģiju. Tādējādi pamatots ir tiesas secinājums, ka tas nozīmē, ka dokumentos (cietušā privātajā apsūdzībā, tiesas sēdes protokolā, tiesas nolēmumā) rupju lamu vārdu lietošana nav pieļaujama.⁴⁴⁰ Tai pat laikā, ņemot vērā, ka apvainojumu satura noskaidrošanai ir nepieciešams konstatēt, kādus tieši vārdus persona lietojusi, domājams, ka tie būtu jāfiksē nevis oficiālā dokumentā, bet lietas materiāliem pievienotā pielikumā vai kā citādi.

---

⁴³⁶ Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медя, 2004, с.28.

⁴³⁷ Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002, с. 143.

⁴³⁸ Ibid. с.144.

⁴³⁹ Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumi: MK noteikumi Nr 154. 23.04.1996. Latvijas Vēstnesis, 30.04.1996., Nr 74/75 (559/560)

⁴⁴⁰ Latgales apgabaltiesas 2008.gada 29.septembra lēmums lietā Nr. 0169/08, krimināllieta Nr.13340018407.

3.2.4. Apvainojuma raksturojums

Ne mazāk sarežģīta ir apvainojuma nepiedienīguma konstatācija, kas ir vērtējuma kategorija, kur sākotnējo novērtējumu dod pats cietušais.⁴⁴¹

Atzīstot, ka apvainojuma konstatācija sākotnēji notiek faktiski no paša cietušā puses, tomēr pamatoti tiek akcentēts, ka kritēriju aizskaršanas dziļuma vai pakāpes noteikšanai, kā arī tam, ka cieņas aizskārums ir noticis, nedz likumā, nedz arī citos oficiālos avotos šodien nav.⁴⁴² Augstāk teikto apliecina arī tiesnešu *Bišof Murray v. Gast Lithographic & Engraving Co.* (8 Misc. Rep. 36) lietā norādītais, ka „likums aizsargā personu un naudas līdzekļus. Persona ietver sevī arī reputāciju. ... Likums vēl nemēģina sargāt prāta mieru, izjūtas vai jebkura cilvēka laimi, atlīdzinot garīgas ciešanas, kuras radītas vienkāršas nolaidības dēļ... Likums emociju aizstāvēšanu atstāj milzīgas līdzjūtības varā. Individu temperaments ir atšķirīgs un nepastāvīgs un iztēle atstāj vietu spēcīgai un neaprēķināmai ietekmei uz šāda veida ievainojumiem...”⁴⁴³

Tas, vai vainīgās personas rīcība ir rupji nepieklājīga un pazemo cietušās personas cieņu, ir fakta jautājums, ko izšķirs tiesa, vadoties no sabiedrībā atzītām morāles un ētikas normām. Jautājuma izlemšanā, vai negatīvais vērtējums bijis apkaunojošs, tiesai jāpamatojas uz objektīvo kritēriju - sabiedrības morālo redzējumu, nevis tikai uz subjektīvo kritēriju – paša cietušā novērtējumu, kurš var būt nesamērīgi paaugstināts. Pats par sevi personas negatīvs vērtējums, lai arī personas cieņu dziļi aizskarošs, nevar tikt kvalificēts kā goda aizskaršana. A.Piontkovskis līdzīgi kā citi autori pareizi norāda, ka goda aizskaršanā nav nozīmes tam, vai negatīvais personas vērtējums atbilst īstenībai vai arī nē. Ja persona, kura nevar lepoties ar izcilām prāta spējām, tiek nosaukta par muļķi, šāda uzvedība tiks vērtēta kā goda aizskaršana, ja vien vērtējuma forma bijusi ciniska un nepiedienīga.⁴⁴⁴ P.Mincs savā laikā ļoti precīzi norādīja, ka “valsts aizsargā personas tiesības tikai uz zināmu cieņas un goda minimumu, uzliekot citām personām pienākumu atturēties no šī minimuma aizskaršanas un personas cieņas nonicināšanas. Šis minimums attiecas vienīgi uz indivīda prasību, lai ar viņu:

- ✓ neapietos ar necieņu;
- ✓ neradītu citos necieņu pret viņu.”⁴⁴⁵

⁴⁴¹ Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Рарога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.65.

⁴⁴² Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами/ под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004, с.12.

⁴⁴³ *Bišof Murray v. Gast Lithographic & Engraving Co.* (8 Misc. Rep. 36) <http://faculty.uml.edu/sgallaher/Roberson.htm> (aplūkots 06.03.2008.)

⁴⁴⁴ Пионтковский А. Меньшагин В. Курс Советского Уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.659.

⁴⁴⁵ Mincs.P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: LU, 1939, 289.lpp.

Katram indivīda labumam, tai skaitā arī viņa sociālajai nozīmei un visam, kas ar to saistīts, ir divas puses: viena – tīri objektīva (reālais saturs), otra – subjektīva (indivīda apziņa; šā labuma nozīme konkrētam indivīdam). Nepieciešams noskaidrot, kuram no iepriekš minētajiem aspektiem ir lielāka nozīme. Kā zināms, visai problemātiski ir noteikt, kādos gadījumos tiešām ir notikusi personas goda aizskaršana un kādos ir pamats runāt vienīgi par kaprīzi, patmīlību u.tml. Ir skaidrs, ka “ētiskā goda” būtība nepalīdzēs norobežot patiesu apvainojumu no sīkumainas patmīlības. Šī “ētiskā goda” būtība visos gadījumos ir vienāda – jebkura neuzmanība pret cilvēku un necienīga attieksme pret viņa personību ir aplūkojama kā goda aizskaršana. Tātad, lai noskaidrotu, vai goda aizskārumš patiesi ir bijis, pamatā liekams objektīvais elements. Arī G.Kusovs un V.Karasiks būtībā to akcentē, norādot uz nepieciešamību nošķirt apvainojumu sadzīviskā līmenī no apvainojuma tiesiskā plāksnē.⁴⁴⁶

Goda aizskaršanas konstatācijas problēmas savā laikā pamatoti iezīmējis P.Lejiņš, uzsverot, ka ir sevišķi jūtīgi cilvēki, kas tādus vārdus, kam citi nepiegrieztu vērtību, uzskata par apvainojumu. Ir arī pretēji cilvēki, kas ir tik nejūtīgi pret apvainojumiem, ka tas, ko normāls cilvēks vienmēr uzskatītu par apvainojumu, viņus atstāj neaizskartus.⁴⁴⁷ Arī I.Foiņickis līdzīgi atzinis, ka vienaldzīgais vienam, ņemot vērā viņa raksturu, pagātni, kļūst bieži vien par smagu aizskārumu citam.⁴⁴⁸

Objektīvo mērauklu ieskicētās problēmas risinājumam, P.Lejiņš saskata tā saucamā „vidējā cilvēka” konstrukcijā, proti, apvainojums konstatējams, ja aizskarts un pazemots justos tāds cilvēks, kurš nav nedz pārāk jūtīgs, nedz arī pārāk notrulināts.⁴⁴⁹

Kas ir apkaunojošs, pazemojošs un visādā ziņā nepiedienīgs, nosaka morāles normas, labas uzvedības modelis, sabiedrībā pastāvošās vērtības, prasības, sadzīves paražas u.tml. Likumdevējs var vienīgi ietvert šīs attiecības krimināllikumā, uzskatot tās par vitāli nozīmīgām interesēm, kurām nepieciešama krimināltiesiska aizsardzība. Tomēr atzīt to vai citu uzvedību par sodāmu, ir kriminālpolitikas un prakses uzdevums. Tiesību literatūrā

---

⁴⁴⁶ Кусов Г.В. Оскорбление как иллюкутивный лингвокультурный концепт: Автореф. канд. Дисс. канд. филол. наук. Волгоград, 2004, с.6. Citēts рēс: Никонова Ю.И. Научный руководитель – Утюжников А.В., к.ф.н., доц. Тактика эксплицитного оскорбления в стратегии дискредитации. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 21.07.2008.); Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва: Гнозис, 2002, с.252.

⁴⁴⁷ Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga:[b.i.], 1940, 207.lpp.

⁴⁴⁸ Курсь Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича, 1907, с.101-104.

⁴⁴⁹ Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga: [b.i.], 1940, 207.lpp.

pareizi tiek norādīts, ka kriminālpolitika cīņā ar noziedzību realizējas trīs līmeņos: konceptuālajā, likumdošanas un tiesību piemērošanas.⁴⁵⁰

Likumdevējs būtībā nav atkarīgs no cietušā personīgajām jūtām, kā arī no procesiem, kas norisinās cietušajā; tomēr likumdevējs var balstīties savās nostādnēs par “sodāmo apvainojumu” uz sabiedrisko attiecību sociālo dabu, uz to, kas tiek raksturots kā objektīvi nepiedienīgs.

3.2.5. Goda aizskaršanas apstākļu raksturojums

Literatūrā vienprātīgi tiek atzīts, ka goda aizskaršana var tikt nodarīta, vainīgajam esot divatā ar cietušo, kā arī cietušā prombūtnē, klātesot citai personai.⁴⁵¹ Daži autori vēl precizē, ka izteiktajam apvainojumam ir jāklūst zināmam cietušajam, ja tas apvainojuma laikā nav bijis klāt.⁴⁵² P.Mincs šajā sakarībā norāda, ka cietušā godu aizskarošie izteicieni, kaut arī tie lietoti cietušajam klāt neesot, konkrētā lietā var tikt kvalificēti kā cietušā personīgs aizskārums, ja tiesa būtu nodibinājusi, ka vainīgais gribējis un šī sava mērķa sasniegšanai arī spēris kādus noteiktus soļus, lai viņa atsauksme par cietušo tiktu darīta zināma cietušajam.⁴⁵³

Attiecībā uz goda aizskaršanas pabeigtības momentu literatūrā tiek norādīts, ka tā ir pabeigta ar likumā paredzētās darbības veikšanu. Ja goda aizskaršana notikusi netieši, proti, cietušajam klāt neesot, tā ir pabeigta ar to brīdi, kad apvainojošie izteikumi nonāks līdz adresātam.⁴⁵⁴

Autoresprāt, krimināltiesību teorijā nostiprinājies uzskats, ka netiešs goda aizskārums (augstāk aplūkotajā izpratnē) satur noziedzīga nodarījuma pazīmes, ir apšaubāms. Kā jau iepriekš noskaidrojām, goda aizskaršanā būtiska nozīme ir apvainojuma formai, izvēlētajiem vārdiem, kontekstam, cinismam u.tml. apstākļiem. Lai personu atzītu par vainīgu goda aizskaršanā, jākonstatē, ka ir notikusi cietušās personas pazemošana, viņas cieņas noniecināšana. Situācija, kurā teorētiski iespējama netieša goda aizskaršana var būt divējāda – apvainojums norisinājies cietušajam klāt neesot, un par apvainojuma faktu persona tā arī neuzzin, vai arī pazemojošie frāzējumi tiek darīti cietušajam zināmi caur trešo personu. Pirmajā gadījumā diskusijai par goda aizskaršanu, autoresprāt, vispār nav pamata, jo cietušā

---

⁴⁵⁰ Босхолов С.С. Основы Уголовной Политики. Москва: ЮрИнформ, 1999, с.33.

⁴⁵¹ Skat. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.65.

⁴⁵² Загородников Н.И., Игнатов А.Н. Преступления против личности. Москва:[b.i.], 1962, с. 25.

⁴⁵³ Mincs P., Lauva J. Soda likums ar komentāriem. Rīga: [b.i.], 1938, 253.lpp.

⁴⁵⁴ Skat. V.Liholajas komentārs KL 156.pantam. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2.Sevišķā daļa. Rīga: „AFS”, 2007, 333.lpp.; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362.

subjektīvais vērtējums, kam ir būtiska nozīme kriminālprocesa uzsākšanā, nav zināms, savukārt otrajā gadījumā apstākļi sarežģījas, jo jāvērtē arī trešās personas (starpnieka) veikums. Ņemot vērā, ka tieši aizskārums formai ir prevalējoša nozīme jautājuma izlemšanā, vai ir noticis goda aizskārums, diez vai iespējams gūt pietiekamu pārliecību, ka trešajai personai ir „izdevies” simtprocentīgi „restaurēt” dzirdēto. Pastāv taču iespēja, ka starpnieks ir dramatisējis, pastiprinājis vai citādi sabiezinājis teikto, vai arī ir noticis pārpratums u.tml. Ņemot vērā šos apsvērumus, autoresprāt, loģiski būtu atteikties no šādu gadījumu kriminalizēšanas.

Goda aizskaršanā apvainojumiem ir jābūt vēršiem pret konkrētu personu.⁴⁵⁵ V.Korjakovcevs pamatoti akcentē, ka vispārīgi nepiedienīgs personības novērtējums, kas nav nevienam konkrēti adresēts, vai lamāšanās publiskā vietā neveido goda aizskaršanas sastāvu, bet var saturēt cita noziedzīga nodarījuma, piemēram, huligānisma pazīmes.⁴⁵⁶

Rakstveidā izdarīts goda aizskārums ir pabeigts brīdī, kad cietušajam kļūst zināms, ka vainīgais, nolūkā pazemot cietušo, rakstiski lietojis nepieklājīgus vārdus, izteicienus vai izgatavojis attiecīga satura zīmējumus. Cietušā goda aizskaršana ar darbību ir pabeigta brīdī, kad vainīgais pret cietušo izdarījis apvainojošas darbības.⁴⁵⁷ Savā laikā literatūrā tika apspriests jautājums, vai ir iespējams goda aizskaršanas mēģinājums. P.Mincs šādu iespēju pieļāva gadījumā, kad ir veikta goda aizskaršana ar darbību, piemēram, sitenam pacelto roku aptur trešā persona.⁴⁵⁸ Kas attiecas uz goda aizskaršanas mēģinājuma sodāmību, kā norāda P.Mincs, tas ir atkarīgs no tā, kāda vieta krimināltiesību sistēmā pēc smaguma ierādīta pabeigta goda aizskaršanai. Kā zināms, no šā viedokļa raugoties, Krimināllikums atstāj šādu nodarījumu bez soda.⁴⁵⁹ Savukārt A.Piontkovskis, ņemot vērā analizējamā nodarījuma objektīvās puses izpausmes, uzskatīja goda aizskaršanas mēģinājumu par juridiski neiespējamu.⁴⁶⁰

Krimināllikumā likumdevējs goda aizskaršanu, kā arī neslavas celšanu ir veidojis kā kriminālpārskāpumu, kura mēģinājums saskaņā ar KL 15.panta 6.daļu nav sodāms, līdz ar ko apspriestajam jautājumam ir vienīgi teorētiska nozīme.

---

⁴⁵⁵ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362.

⁴⁵⁶ Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 275.

⁴⁵⁷ Jaunbelzējs F. Pilsoņa goda un cieņas tiesiskā aizsardzība. Rīga: Avots, 1985, 32.lpp.

⁴⁵⁸ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 308.lpp.

⁴⁵⁹ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 308.lpp

⁴⁶⁰ Пионтковский А. Меньшагин В. Курс Советского Уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.659.

Atsevišķās valstīs, piemēram, Dānijā (KK 272.pants),⁴⁶¹ Norvēģijā (KK 250.pants),⁴⁶² Polijā (KK 216.pants),⁴⁶³ kā arī Vācijā (KK 199.paragrāfs)⁴⁶⁴ likumdevējs ir paredzējis tā saucamos savstarpējos goda aizskārums gadījumus. Tā Dānijas KK 272.pantā likumdevējs noteicis, ka sods vainīgajai personai var tikt atcelts, ja tās rīcības iemesls bija cietušās personas nepiedienīga uzvedība. Savukārt Vācijas KK 199.paragrāfā ir noteikts, ka, “ja, atbildot uz goda aizskārums, arī otra puse nekavējoties izdara goda aizskārums, tiesa var atbrīvot no atbildības abus goda aizskārējus vai jebkuru no viņiem.” Šādas normas esamība paplašina tiesneša rīcības brīvību, izvērtējot katru konkrēto deliktu, kā arī tiesnesis var atteikties no „vainīgās” personas saukšanas pie kriminālatbildības, ja paša cietušā uzvedība rada šaubas par viņa morālo stāju. Autoresprāt, atbilstoša prakse būtu pārņemama arī Krimināllikumā, kurā šobrīd nav paredzēts šāds mehānisms situācijas izvērtēšanā. Saskaņā ar KL 47.panta pirmās daļas 7.punktu likumdevējs cietušā prettiesisku un amorālu uzvedību ir paredzējis kā atbildību mīkstinošu apstākli, kas savukārt vienīgi ietekmē soda noteikšanu Krimināllikuma Sevišķas daļas attiecīgā panta sankcijas ietvaros.

3.3. Neslavas celšanas krimināltiesiskie aspekti.

Krimināltiesībās ar neslavas celšanu saprot apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu iespēstā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tas izdarīts publiski. Kā pamatoti norāda V.Liholaja, par neslavas celšanu Krimināllikuma izpratnē var runāt, ja:

- 1) tiek izplatīti apzināti nepatiesi izdomājumi, t.i., informācija par kādu tagadnes vai pagātnes apstākli vai faktu, kas neatbilst īstenībai;
- 2) šiem izdomājumiem jābūt tādiem, kas apkauno otru personu, - to katrā konkrētā gadījumā izlemj tiesa;
- 3) apzināti nepatiesi, otru personu apkaunojoši izdomājumi tiek izplatīti tīši, proti, persona apzinās, ka par otru personu izplatāmās ziņas neatbilst īstenībai un apkauno viņu, un vēlas ar savu rīcību, iepazīstinot citas personas ar šādu informāciju, celt tai neslavu;
- 4) šādi izdomājumi tiek izplatīti pavairotā sacerējumā vai mutvārdos publiski.⁴⁶⁵

⁴⁶¹ Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁴⁶² Уголовное законодательство Норвегии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁴⁶³ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.

⁴⁶⁴ Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁴⁶⁵ Liholaja V. Vēlreiz par to, kā aizsargāt godu un cieņu. Jurista Vārds, 13.08.2003., Nr.27/29.

Augstāk minētās pazīmes tiek uzskatītas par pietiekamām un nepieciešamām, lai konkrēto nodarījumu varētu atzīt par neslavas celšanu. “Goda aizskaršana no neslavas celšanas atšķiras ar to, ka vainīgais nepieklājīgi izturas pret cietušo vai nepieklājīgā formā vērtē viņa īpašības vai ārieni, bet neizplata apzināti nepatiesus izdomājumus par cietušā uzvedību vai rīcību.”⁴⁶⁶ Attiecībā uz goda aizskaršanas norobežošanu no neslavas celšanas, par citēšanas cienīgu atzīstams F.Jaunbelzēja darbā ietvertais K.Marksa apgalvojums: “Tātad, kas atbilst neslavas celšanas kategorijai? Apmelojumi, kas apmelojamam inkriminē noteiktus faktus. Kas atbilst goda aizskaršanas kategorijai? Apsūdzība noteiktā notikumā un vispārēja rakstura apvainojoši izteicieni. Ja es teikšu: “Jūs nozagāt sudraba karoti”, tad es *Code penal* izpratnē ceļu jums neslavu. Ja es teikšu: “Jūs esat zaglis, jums piemīt tieksme zagt”, tad es aizskaršu jūsu godu.”⁴⁶⁷ Šis visai kodolīgais citāts izsaka neslavas celšanas un goda aizskaršanas būtību.

3.3.1. Izplatāmo faktu raksturojums

Neslavas celšana ir tādu ziņu izplatīšana, kas ir melīgas, nepatiesas pēc sava satura un ir otru personu apkaunojošas. Neslavas celšanas priekšmets ir izdomājums. “Svarīgi, lai ziņas attiektos pie izdomājumiem, kas ir spējīgi radīt kaitējumu personas reputācijai. Tas notiek tajos gadījumos, kad izdomājumam ir apkaunojošs, aizvainojošs raksturs un tas ir saistīts ar konkrētu cietušās personas rīcību.”⁴⁶⁸

Neslavas celšanas rezultātā trešām personām rodas maldīgs, īstenībai neatbilstošs priekšstats par personu. Literatūrā pastāv atšķirīgi viedokļi attiecībā uz izplatāmo faktu raksturu. Piemēram, A.Piontkovskis savā laikā akcentēja, ka izplatījumā tiek norādīta konkrēta personas rīcība, kas raksturo indivīda iepriekšējo vai patreizējo darbību. Šīs koncepcijas piekritēji uzskata, ka par neslavas celšanu netiek atzīta vesela virkne darbību, ja kaut vai viena no tām netiks konkretizēta, proti, ja tā nesaturēs ziņas par kādu noteiktu nepatiesu apstākli.⁴⁶⁹ Līdzīgi arī citi autori uzskata, ka neslavas celšanai ir jāsaturs konkrēti fakti, kuri var raksturoties ar vispārīgu informāciju, bez detalizēta izklāsta. Piemēram, A ņem kukuļus. Norāde uz kukuļa apmēru un citiem apstākļiem nav obligāta.⁴⁷⁰

⁴⁶⁶ Jaunbelzējs F. Pilsoņa goda un cieņas tiesiskā aizsardzība. Rīga: Avots, 1985, 29.lpp.

⁴⁶⁷ Маркс и Энгельс Собр. соч. с. 235. Citāts pēc: Jaunbelzējs F. Pilsoņa goda un cieņas tiesiskā aizsardzība. Rīga: Avots, 1985, 29.lpp.

⁴⁶⁸ Сергеев А.П. Право на защиту репутации. Ленинград: Знание, 1989, с.18.

⁴⁶⁹ Понотковский А. Меньшагин В. Курс Советского Уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.663.

⁴⁷⁰ Часть особенная, том V. Преступления против личности, ее прав. Хозяйственные преступления. Москва: Наука, 1971, с.199.

Savukārt citi autori ar neslavas celšanu saprot ne vien konkrētu faktu izplatīšanu, kas attiecas uz apmelotās personas uzvedību, bet uzskata par pietiekamiem arī vispārēja rakstura izteikumus. Tā, piemēram, A.Zižiļenko attiecībā uz izdomājuma kategoriju akcentējis, ka nav nepieciešamības norādīt uz kādu konkrētu faktu no cietušā dzīves un katra konkrētā gadījuma specifiku: vietu, laiku u.tml. Šie norādījumi var tikt izdarīti vispārējā formā. Pie tāda paša viedokļa pieturas arī M.Grodzinskis, uzskatot, ka, lai minēto nodarījumu varētu atzīt par neslavas celšanu, pietiek nosaukt otru par suteneru u.tml.⁴⁷¹ Pretēju uzskatu pārstāv E.Ņemirovskis, norādot, ka ar neslavas celšanu saprot vienīgi uz personu attiecinātu kādu apkaunojošu rīcību vai apstākli. Savukārt, nosaucot kādu par krāpnieku vai zagli bez norādes uz zādzības vai krāpšanas faktu, nebūs neslavas celšana, bet gan goda aizskaršana.⁴⁷² Pamatojoties uz to, ka neslavas celšanas priekšmets ir izdomājums, - izdomājumā, autoresprāt, jābūt norādei uz noteiktu apstākli, konkrētu nepatiesu faktu.

Lai runātu par neslavas celšanu, jābalstās uz konkrētu faktu analīzi, nevis vienkāršiem vispārēja rakstura izteicieniem. Izdomājums neslavas celšanas sastāvā var attiekties uz pagātnes vai tagadnes faktu, bet nevis uz to, kas varētu notikt nākotnē. Ja literatūrā šajā jautājumā konstatējama vienota pieeja, tad tiesu praksē vērojama citāda aina. Tā kritiski vērtējams tiesas secinājums, ka publikācijā izteiktais apgalvojums: „pavisam drīz nelikumību ķēdē iesaistītās personas tiks krimināli sodītas un, acīmredzams, šo ceļu izvēlēties arī A.I.”- satur norādi uz A.I. pretlikumīgām darbībām un to, ka arī A.I. ir krimināli sodāma persona.⁴⁷³ Šādus apgalvojumus nevar vērtēt kā neslavas celšanu, jo tie ir izteikti nākotnes formā.

Arī P.Mincs atzina, ka „neslavas celšana tehniskā nozīmē aprobežojas ar apstākļu izpaušanu, kuri kaitē cita cieņai trešo personu acīs”. Ar apstākļiem P. Mincs saprot „pierādāmo, tāpat to, kas attiecas uz pagātni vai tagadni, bet ne nākotni, citiem vārdiem – ar tiem saprot faktus”.⁴⁷⁴ Apkopojot augstāk teikto, var secināt, ka nav nepieciešamības, lai, izplatot izdomājumu, vainīgais nepatieso faktu izklāstītu visās detaļās.

3.3.2. Fakta un viedokļa nodalīšana

Augstāk aplūkoto jautājumu kontekstā, svarīgi noskaidrot tādu jēdzienu izpratni kā „fakts” un „viedoklis”.

---

⁴⁷¹ Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: Саратовский Университет, 1959, с. 27.

⁴⁷² Ibid.

⁴⁷³ Ventspils tiesas 2008.gada 22.februāra lēmums lietā Nr. K40 – 252/08, krimināllieta Nr. 1316021207.

⁴⁷⁴ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005, 309.lpp.

Eiropas Cilvēktiesību tiesa *Lingēna lietā* norāda uz nepieciešamību nodalīt faktu no subjektīvā viedokļa: “Fakta pastāvēšanu iespējams nodemonstrēt, tai pat laikā subjektīvā viedokļa patiesumu pierādīt nav iespējams.”⁴⁷⁵ Faktu atbilstība patiesībai tika konstatēta Vidzemes apgabaltiesas spriedumā,⁴⁷⁶ pamatojoties uz ko, tika atcelts Gulbenes rajona tiesas 2004.gada 2.marta spriedums. Tā Gulbenes rajona tiesa notiesāja U.V. par goda aizskaršanu un neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī. U.V. publikācijā laikrakstā „Malienas ziņas” bija norādījis, ka Z.S., kas ir policijas darbiniece, „ir organizējusi A.P. aizturēšanu”, „ka J.K. tiesas sēdē liecināja, ka tika lietots alkohols”, „ka Z.S. un citas personas visu nakti atradās prokuratūrā”, „ka Z.S. nav juridiskās izglītības”. Vidzemes apgabaltiesa, izvērtējot U.V.apgalvojumus, konstatēja, ka šie fakti atbilst patiesībai, sakarā ar ko tiesas kolēģijai nav pamata tos vērtēt kā godu un cieņu aizskarošus.

Informācija var tikt pasniegta divos veidos – kā fakta paziņojums (ziņas) un kā ieskats. Ar fakta paziņojumu saprot ziņas par kādu notikumu, parādību, kas notikusi pagātnē vai notiek patlaban. Ziņas var būt patiesas vai arī nepatiesas. Turpretī uz „viedokļa” kategoriju ir attiecināmi uzskati, koncepcijas, kuru patiesumu pārbaudīt var būt visai apgrūtināši, bet dažkārt pat neiespējami. „Viedoklis ir noteiktas personas vai personu grupas subjektīvs vērtējums, uzskats.”⁴⁷⁷ A.Kovaļevska pareizi uzsver, ka viedoklis satur vērtējumu, tādēļ pierādīt tā patiesumu nav iespējams.⁴⁷⁸ Tomēr gadījumā, kad subjektīvais viedoklis ir izteikts fakta apgalvojuma formā, tam jābūt patiesam (kā arī to iespējams pārbaudīt), - pretējā gadījumā ir pamats runāt par neslavas celšanu. Arī tiesu praksē tiek akcentēts, ka, ja informācija pasniegta nevis kā personas viedoklis, bet kā konstatētā fakta paziņojums, apgalvojuma formā (šajā gadījumā - “J.J. ir zaglis un korumpēts, un manā rīcībā ir dokumenti, kas apstiprina šos vārdus”), tai jābūt patiesai. Ja šādā veidā pasniegtā informācija nav patiesa, tās paušana atzīstama par neslavas celšanu.⁴⁷⁹

---

⁴⁷⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2002.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.SKC-102. Latvijas Vēstnesis. Jurista Vārds, 07.05.2002., Nr.9.

⁴⁷⁶ Vidzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 7.septembra spriedums lietā Nr. KA 05-156/04-08, krimināllieta Nr. 3170000103.

⁴⁷⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2002.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.SKC-102. Latvijas Vēstnesis. Jurista Vārds, 07.05.2002., Nr.9.

⁴⁷⁸ Kovaļevska. A. Kad gods un cieņa saduras ar vārda brīvību. Latvijas Vēstnesis. Jurista Vārds, 28.10.2003., Nr.39.

⁴⁷⁹ Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 17.novembra lēmums lietā Nr. KA 03-214/04, krimināllieta Nr. 12330000204

V.Liholaja, komentējot Krimināllikuma 157.pantu, norāda, ka paredzētais neslavas celšanas delikts jāsaprot ļoti šauri: "tas ietver tikai apzināti nepatiesu informāciju, nevis viedokli, un vainīgais apzinās, ka šī informācija ir nepatiesa."⁴⁸⁰

Romiešu tiesībās ar *factum* saprata padarīto, cilvēka darbības rezultātu vai arī notikumu, kas nav atkarīgs no cilvēka iedarbības.⁴⁸¹

I.Vedins faktu definē kā kaut kādas parādības eksistenci.⁴⁸² Pēc N.Rozina skatījuma, ar faktu juridiskā nozīmē saprot visu to, kā pastāvēšanu var pierādīt.⁴⁸³ Līdzīgi tiek norādīts, ka fakts ir īstens, paties notikums vai parādība, par kuru var runāt tagadnē vai pagātnē.⁴⁸⁴

Jēdziens „fakts” tiek skaidrots kā lieta, kura ir patiesi notikusi vai zināma, pieredzes izejas punkts; lieta, kura pieņemta par seku izejas punktu; tas, kas ir paties vai eksistē; realitātē u.tml.⁴⁸⁵ Visai detalizētu skaidrojumu jēdzienam „fakts” savā laikā devis L.Vladimirovs, norādot, ka jēdzienā fakts ietilpst:

- 1) katra lieta, lietu stāvoklis, lietu savstarpējs sakars, būtībā katra parādība, kuru var uztvert mūsu jūtas;
- 2) katrs psiholoģisks stāvoklis, kas var būt mūsu apziņas priekšmets. Autors norāda, ka tas, ka cilvēks ir kaut ko redzējis vai dzirdējis, ir fakts, tas, ka cilvēks pateica vārdu vai vārdu savienojumu, ir fakts, tas, ka indivīdam ir noteikts viedoklis, veselības stāvoklis vai reputācija, visi tie ir fakti.⁴⁸⁶

Vācu tiesībās fakti tiek definēti kā konkrēti ārējās pasaules notikumi un cilvēku dvēseles stāvokļi.⁴⁸⁷

No augstāk aplūkotajām jēdziena fakts definīcijām, faktu varam definēt šādi: fakts ir notikums (arī apstāklis, parādība) vai notikumu kopums, kas norisinājies pagātnē vai notiek šobrīd; fakts ir cilvēka rīcība pagātnē vai tagadnē; fakts ir lietu, procesu vai cilvēka stāvoklis (veselības, tiesiskais, sociālais u.tml.).

---

⁴⁸⁰ Latvijas Republikas 2003.gada 29.oktobra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2003-05-01 "Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100. pantam", Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003., Nr. 152 (2917).

⁴⁸¹ Бартошек М. Римское право: Понятие термины определения. Москва: Юрид. лит., 1989, с.129.

⁴⁸² Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Avots, 1998, 368.lpp.

⁴⁸³ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с.168.

⁴⁸⁴ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.48.

⁴⁸⁵ The english illustrated Dictionary. London: Awards publications, 1996, p.297.

⁴⁸⁶ Владимирова Л.Е. Учение об уголовных доказательствах. 3-е изд. изм.и законч. Санкт-Петербург: Кн. маг. Законоведение, 1910, с.102. <http://www.lawlibrary.ru/0665> (aplūkots 20.02.2008.)

⁴⁸⁷ Prof.Dr.A.Trunk.Vorlesung „Einführung in der Zivilprozessrecht” <http://www.uni-kiel.de>. Citēts pēc: Pundurs A. Pierādīšanas teorija un brīvie vai pierādījumi ar procesuālu nozīmi kriminālprocesā. (Promocijas darbs). Rīga, 2008, 27-28.lpp.

Literatūrā tiek aplūkots jautājums, vai fakts ir absolūti objektīvs un vai viedoklis par to ir subjektīvs? Pastāv uzskats, ka fakts par tādu kļūst un vispār kļūst pieejams vienīgi vērtējuma formā (kā pozīcija, izteikums). Izklāstāmās pozīcijas autori kļūdaini norāda, ka realitāte eksistē neatkarīgi no cilvēka, bet fakts - nē.⁴⁸⁸

Autoresprāt, analizētās pozīcijas pārstāvji nepamatoti sašaurina kategorijas „fakts” izpratni, jo nevar piekrist apgalvojumam, ka fakts nevar eksistēt neatkarīgi no cilvēka. Ja mēs runājam par faktu kā pierādījumu kriminālprocesā, tad, iespējams, šādai pieejai var piekrist, bet, runājot par faktu tā plašākā nozīmē, - domājams, piedāvātā fakta interpretācija ir apšaubāma. Izklāstītajā viedoklī netiek nošķirti tādi jēdzieni kā „objektīvās realitātes fakts” un „objektīvā patiesība”. I.Vedins, norobežojot minētās kategorijas, pamatoti norāda, ka tas, ka Latvija ir Baltijas valsts ir objektīvas realitātes fakts, savukārt mūsu doma par šo faktu ir objektīva patiesība.⁴⁸⁹

Jautājumā par to, ka neslavas celšanā izplatāmajām ziņām jābūt konkrētām un tām ir jāsaturs fakti, kurus iespējams pārbaudīt, tiesību literatūrā konstatējama vienota pieeja.⁴⁹⁰ Arī tiesu prakses nostādnes atbilst teorijā fiksētajām koncepcijām. Tā tiesa tādas frāzes kā “.....patiesām daudzi cilvēki kļuva nelaimīgi, zaudēja mantu un nonāca psiholoģiskā atkarībā” vērtēja kā apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu (neslavas celšanu), norādot, ka šāda rakstura apgalvojumi ir pakļaujami patiesības pārbaudei, līdz ar to, ja nav iespējams sniegt to satura pamatojumu, tie atzīstami par apzināti nepatiesiem.⁴⁹¹ Konkrētajā lietā Krimināllietu tiesas kolēģija uzsvērusi vēl kādu būtisku niansi – “publicētajos rakstos viedokli par J.Š. bija iespējams izteikt tādā formā, kura neaizskartu cietušā godu, cieņu un neceltu neslavu, jo vārda brīvība nav visatļautība”. Minētā prasība ir akcentēta arī V.Liholajas publikācijā, kurā norādīts, ka Eiropas Cilvēktiesību tiesa ir definējusi, ka nepieciešams izvērtēt, vai viedoklis, kas izteikts ar aizskarošiem vārdiem, nebija pasakāms citādā formā, lai tādā veidā sabiedrību informētu un neaizskartu citu personu.⁴⁹²

---

⁴⁸⁸ Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004, с.17.

⁴⁸⁹ Vedins I. Zinātniskās izziņas metodoloģija. Patiesības problēma. Latvijas Policijas akadēmijas Raksti 15. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 154.lpp.

⁴⁹⁰ Skat. Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Под редакцией проф. Л.Д.Гаухмана и проф. С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005, с. 82; Коряковцев В.В. Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 273.

⁴⁹¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA-04-0168-07/19), krimināllieta Nr. 9-14/3-2003.

⁴⁹² Liholaja V. Kā vērtēt “Robina Huda” lietu. Jurista Vārds, 27.09.2005., 36 (391)

Lai arī ECT ir atzinusi, ka Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pants aizsargā ne tikai pausto ideju un informācijas saturu, bet arī formu, kādā tā tiek pasniegta,⁴⁹³ tomēr viens no tās secinājumiem ir, ka viedokļa paušanai nedrīkst izmantot necenzētus, rupjus u.tml. vārdus, kas pausts lietā *Tammer pret Igauniju*, atzīstot, ka žurnālista saukšana pie kriminālatbildības nav uzskatāma par vārda brīvības pārkāpšanu, jo nav bijis nepieciešams lietot tik aizskarošus vārdus, lai izteiktu savu negatīvo attieksmi.⁴⁹⁴

Neraugoties uz to, ka viedokļa atbilstību patiesībai pārbaudīt nav iespējams, lai sniegtu negatīvu personas vērtējumu, jāpastāv zināmam pamatam. Piemēram, lietā *De Haes un Gijssels pret Beļģiju*⁴⁹⁵ ECT norādījusi, ka “viedoklis nevar būt nesamērīgi aizskarošs, īpaši gadījumos, ja tam trūkst jebkāda faktiskā pamata.” Tiesai ir jāvērtē, vai paustajam viedoklim bija pietiekama faktiskā bāze, respektīvi, vai pastāvēja kaut kādi notikumi vai arī paša cietušā darbības, kuras ir veicinājušas šāda viedokļa veidošanos par viņu. Tas, kas ir uzskatāms par “pietiekamu faktisko bāzi”, atkarīgs no katras konkrētās lietas apstākļiem.⁴⁹⁶

Laikraksts *Bladet Tromso*,⁴⁹⁷ pamatojoties uz kāda ministrijas inspektora ziņojumu, bija publicējis rakstus par roņu medīšanas kuģa apkalpes locekļu rīcību. Raksti saturēja fakta veida apgalvojumus par to, ka kuģa apkalpes locekļi dīrā roņus, tiem vēl dzīvīviem esot, kā arī uzbrukuši un draudējuši inspektoram. Šāda rakstura apgalvojumi norādīja uz roņu mednieku vardarbīgu rīcību pret dzīvniekiem, bet uzbrukums inspektoram vērtējams kā noziedzīgs nodarījums. ECT uzsvēra, ka publikācijas veids ir jāanalizē plašākā kontekstā, kādā laikraksts ir apskatījis roņu medību jautājumus. Attiecīgajā periodā laikraksts publicēja informāciju par šo jautājumu gandrīz katru dienu, atspoguļojot visu iesaistīto pušu, tostarp roņu mednieku, viedokļus un sniedzot līdzsvarotu informāciju. “Ievērojot to, ir redzams, ka apstrīdēto rakstu primārais mērķis nebija apsūdzēt atsevišķus indivīdus noziedzīgu nodarījumu veikšanā vai vardarbībā pret dzīvniekiem.” ECT atzina, ka konkrētā lietā runa ir par fakta veida apgalvojumiem, nevis viedokli. Taču informācijas avots nebija laikraksts, kurš to publicēja, bet publikācijas tapa uz inspektora ziņojumu pamata. ECT norādīja, ka “..nepieciešams

---

⁴⁹³ ECT 1997.gada 1.jūlija spriedums *Oberschlick v. Austria (No.2)* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁴⁹⁴ ECT 2001.gada 13.decembra spriedums lietā *Tammer v. Estonia*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁴⁹⁵ ECT 1998.gada spriedums lietā *De Haes and Gijssels v Belgium*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁴⁹⁶ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁴⁹⁷ ECT 1999. gada 20. maija spriedums lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

izvērtēt, vai pastāvēja kādi īpaši apstākļi, kas atbrīvoja laikrakstu no pienākuma pārbaudīt apgalvojumus, kuri cēla neslavu atsevišķām privātpersonām.” Izvērtējot dotos jautājumus, tiesa pamatoti atzina, ka prese, kad tā veicina diskusiju par sabiedrībai nozīmīgiem jautājumiem, parasti ir jābūt tiesībām paļauties uz amatpersonu oficiālu ziņojumu saturu, neveicot tā neatkarīgu pārbaudi. Citādi var tikt mazināta svarīgā preses „sabiedrības sargsuņa” loma.” ECT arī atzina, ka tā neredz pamatu apšaubīt to, ka laikraksts bija darbojies labā ticībā.

Pievēršoties termina “viedoklis” (vērtējums) izpratnei, būtisks ir ECT atzinums lietā *Feldek v. Slovakia*.⁴⁹⁸ 1991.gadā slovāku zinātniskais darbinieks D.Slobodniks publicēja autobiogrāfiju, kurā rakstīja, ka jaunībā ir piedalījies militārajā nometnē, ko vadījuši vācieši. Par to 1945.gadā padomju militārais tribunāls bija viņu notiesājis, bet 1960.gadā PSRS Augstākā tiesa viņu rehabilitēja. Neilgi pēc šīs publikācijas D.Slobodniks kļuva par Slovērijas kultūras un izglītības ministru, savukārt 1992.gadā rakstnieks L.Feldeks publicēja rakstu ar nosaukumu “Ar labunakti, mans mīlais”, kurā bija teikts: “Prāgā cietumnieks Havels atsakās no prezidenta amata. Bratislavā prokurors atkal diktē noteikumus un nosaka, ka viena partija ir virs likuma. Es esietis un čekists apkampj viens otru.” Ar esiesieti bija domāts D.Slobodniks. Šo apzīmējumu pārņēma arī daži citi par šo tēmu rakstošie žurnālisti, un pēc neilga laika L.Feldeks vairākos laikrakstos publicēja paziņojumu ar nosaukumu “Par labāku Slovērijas tēlu — bez ministra ar fašistisku pagātnei”. Raksti par D.Slobodnika nominēšanu un viņa pagātnei pēc L.Feldeka raksta tika publicēti arī *The New York Times*, *Tribune de Genève*, *Izvestia* un *Austrian Press Agency*.⁴⁹⁹

ECT pamatoti nepiekrīta kasācijas tiesas argumentiem, ka vērtējums var būt tikai tāds izteikums, kas ietver arī norādi uz faktiem. Vērtējuma saistība ar faktiem katrā gadījumā var atšķirties. L.Feldeka lietā pilnīgi pietiek ar to, ka vērtējums bija balstīts uz informāciju, kas sabiedrībai bija zināma. Tiesa arī nepiekrīta ierobežotajai vārdkopas “fašistiska pagātne” interpretācijai. Tās nozīme var būt plaša, viena no tām var būt arī tāda, ka persona ir bijusi fašistiskās organizācijas biedrs. Tajā pašā laikā nevar piekrist Tiesas atzinumam, ka L.Feldeka izteikumi bija vērtējums, kas nav jāpierāda. Pievēršoties dažādu epitetu izvērtēšanai, jānorāda, ka tādi vērtējuma spriedumi, kā „slikts cilvēks”,⁵⁰⁰ „nekārtīgs”,

⁴⁹⁸ ECT 2001.gada 12.jūlija spriedums lietā *Feldek v. Slovakia*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁴⁹⁹ Briede J. Vai personas cieņa konfliktē ar vārda brīvību. *Jurista Vārds*, 28.01.2003., Nr.4(262)

⁵⁰⁰ Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Под редакцией проф. Л.Д.Гаухмана и проф. С.В.Максимова. Москва: Эксмо, 2005, с. 82.

„negodprātīgs”⁵⁰¹ - nav pietiekami, lai tos atzītu par neslavas celšanu. Tātad ir svarīgi, lai ziņas būtu saistītas ar faktiem. Tās nedrīkst saturēt vērtējumu (piemēram, viņš ir vājš students vai slikts pasniedzējs).⁵⁰² Papildinot augstāk teikto, jāņem vērā, ka neslavas celšanā apkaunojošām ziņām ir jābūt konkrētām, t.i., tām jāsaturs fakti, kas attiecas uz konkrētu cietušo.

A.Kučs norāda uz tādiem apzīmējumiem, kad viedokļa norobežošana no faktiem ir visai problemātiska. Šai sakarībā autors min tādas epitetus kā „krāpnieks”, „blēdis”, „bandīts” vai „afērists”.⁵⁰³ Kā zināms, minētie vārdi var tikt lietoti gan juridiskā izpratnē, gan arī sadzīviskā līmenī. A.Kučs pamatoti apgalvo, ka, pirmkārt, vērtējams publikācijas konteksts, otrkārt, nozīme, ko šādam izteikumam varētu piešķirt lasītājs, un, treškārt, arī paša izteikuma autora skaidrojumi. Ja no kopējā publikācijas konteksta izriet, ka tas vai cits augstāk minētais jēdziens lietots, piedēvējot personai konkrētas krimināli sodāmas darbības, personai ir jāpierāda šo faktu atbilstība patiesībai.⁵⁰⁴

Tiesu praksē, novelkot robežu starp ziņu (ziņas tiek definētas kā sinonīms kategorijai „informācija”) un viedokli, tiek norādīts uz nepieciešamību analizēt publikācijas kontekstu, kā arī konstatēt, kā to varētu uztvert vidusmēra lasītājs. Piemēram, apgalvojums, ka “J ir blēdis”, atkarībā no konteksta var būt uztverams gan kā fakta veida apgalvojums jeb ziņa, gan kā personas vai tās darbības vērtējums.⁵⁰⁵

Protams, izsakot viedokli, ka konkrētā persona ir blēdis vai afērists, nekonkritizējot faktus, persona nav veikusi neslavas celšanu. Tomēr, ja viedoklis ir pausts nepiedienīgā, godu un cieņu aizskarošā formā, nodarījums var tikt kvalificēts kā goda aizskaršana. Augstāk teikto apstiprina arī Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedumā teiktais: “...J.T. subjektīvais viedoklis par cietušā un vienlaikus sava vīra rīcību, kā arī viņas subjektīvais radušās situācijas novērtējums masu saziņas līdzekļos nevar būt rupjš, klaji aizskarošs, tāds, kas pārkāpj nevainīguma prezumpciju un apsūdz I.J. krimināli sodāmu darbību izdarīšanā”.⁵⁰⁶

---

⁵⁰¹ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.26.

⁵⁰² Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. Ю.И.Скуратова, В.М.Лебедева. Москва: Норма, 2000, с.298.

⁵⁰³ Kučs A. Par Krimināllikuma piemērošanu un vārda brīvību. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr.35.

⁵⁰⁴ Turpat.

⁵⁰⁵ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁵⁰⁶ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas spriedums lietā Nr. K279805, krimināllieta Nr. K-13010050004

“Viedoklis ir noteiktas personas vai personu grupas subjektīvs vērtējums, uzskats, izteikums, kas var veidoties kā no patiesiem faktiem, tā kļūdainām ziņām, nepatiesas informācijas, vai arī abejādi”.⁵⁰⁷ Kategorija „viedoklis” (par faktiem, notikumiem, personām) tiek skaidrota arī kā secinājums, spriedums, kas pauž kāda redzējumu, uzskatus, attieksmi pret kaut ko (piemēram,- manuprāt, es uzskatu, domājams, u.tml.). Viedoklis var balstīties uz faktiem (ar to tas atšķiras no pieņēmuma) un saturēt faktu vērtējumu un to komentāru (tas atšķir to no zināšanas). Cilvēks var veidot savu viedokli apzināti, racionāli izvērtējot faktus, vai arī neapzināti, nespējot paskaidrot, kāpēc domā tā vai citādi. Viedoklis satur informāciju, taču nevis par pašu īstenību (faktiem), bet gan par to, kāds priekšstats par to ir viedokļa paudējam.

3.3.3. Kritika

Saistībā ar augstāk minēto, nepieciešams noskaidrot kategorijas „kritika” izpratni un atbildēt uz jautājumu, vai starp kritiku un neslavas celšanu (goda un cieņas aizskaršanu) var likt vienādības zīmi. Termins “kritika” tiek skaidrots kā “iztirzājums, novērtējums no kāda viedokļa. Netiešā nozīmē par kritiku sauc arī kādas sabiedriskas vai politiskas darbības novērtējumu.”⁵⁰⁸

Kritika tiek definēta kā apspriešana, vērtēšana, konstatējot trūkumus. Kritiska rakstura publikācijas savā būtībā nevar saturēt pozitīvu raksturojumu. Objektīva kritika vienmēr satur argumentētus apgalvojumus, kuru atbilstību īstenībai iespējams pārbaudīt.⁵⁰⁹ Kritika kā personas darbības novērtējums var izpausties indivīda negatīvā vērtējumā, izsaucot viņā aizvainojumu, neapmierinātību vai radot citas negācijas. *Austrijas žurnālista Lingēna* lietā Eiropas Cilvēktiesību tiesa spriedumā norādīja, ka “pieņemamās kritikas robežas attiecīgi ir plašākas attiecībā uz politiķi nekā uz privātpersonu.”⁵¹⁰

Problēmas rada kritikas robežu noteikšana, - kur beidzas kritika un kur „sākas” goda aizskaršana. Nenoliedzami, personas, kas darbojas publiskā kapacitātē, pakļaujamas plašākai kritikai, tomēr arī attiecībā uz šo personu loku pastāv saprātīgas kritikas robežas. Kritikas

⁵⁰⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2002.gada 8.maija spriedums lietā Nr.SKC-102.

⁵⁰⁸ Latviešu konversācijas vārdnīca. 9.sējums. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1933, 18188.sleja.

⁵⁰⁹ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.49.

⁵¹⁰ ЕСТ 1986.gada 8.jūlija spriedums lietā *Lingens v. Austria*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

priekšmets var būt tikai un vienīgi personas rīcība vai uzvedība, kas notiek patlaban, vai arī ir notikusi pagātnē. Ja kritika tiek vērsta uz personu, tās īpašībām, tad pastāv iespēja, ka šāda kritika var tikt atzīta par goda aizskārums saskaņā ar KL156.pantu. Piemēram, dodot negatīvu vērtējumu personas intelektuālajām spējām un nosaucot viņu par „idiotu” vai „stulbeni”, jāvērtē, uz ko tieši epitēti tika vērsti. Ja no situācijas konteksta izriet, ka tie attiecināti uz cietušā darbību, uzvedības novērtējumu, iespējams, ka nebūs pamata atzīt, ka ir notikusi goda aizskaršana vai neslavas celšana, savukārt, ja izteikumi attiecināti uz personas īpašībām, ir pamats situācijas izvērtēšanai par goda aizskaršanas esamību.

Ā.Meikališa pamatoti norāda, ka kritika nav savienojama ar noziedzīgu nepatiesu ziņu izplatīšanu, neslavas celšanu un goda aizskaršanu.⁵¹¹ Analizējot ECT praksi lietās par goda un cieņas aizskaršanu saistībā ar izteikto kritiku, jāpievēršas lietai *Konstatinesku pret Rumāniju*,⁵¹² kurā sūdzības iesniedzējs bija notiesāts par triju skolotāju goda un cieņas aizskaršanu. ECT pamatoti norādīja: lai gan varētu pieļaut, ka ticis apspriests sabiedrībai svarīgs jautājums, tomēr sūdzības iesniedzējs varēja izteikt kritiku, neizmantojot vārdu, kas rumāņu valodā apzīmē personu, kura vainīga krāpniecībā. Tajā pašā laikā uzmanību saista fakts, ka ECT gan šajā, gan atsevišķās iepriekš aplūkotajās lietās terminu „kritika” lieto nevietā, proti, ar to tiek aizvietoti tādi vārdi kā „apvainojums” vai „apmelošana”, - jēdzieni ar absolūti atšķirīgu saturu.

Jāņem vērā, ka, ja pati persona rīkojusies pretrunā ar sabiedrības morāles standartiem vai arī nākusi klajā ar izteikumiem, kas noliedz vispārzināmas un sabiedrībā pieņemtas patiesības, tad šāda viņas darbība var radīt faktisko pamatu asam un pat aizskarošam viņas darbības vai izteikumu vērtējumam. Šādā formā izteikts vērtējums, kas citos apstākļos netiktu atzīts par pieļaujamu, konkrētajā situācijā var tikt uzskatīts par samērīgu.⁵¹³

Piemēram, lietā *Oberschlick pret Austriju* (Nr.2)⁵¹⁴ ECT atzinusi par pieļaujamu vārda “idiots” lietošanu presē, kritizējot Austrijas brīvības partijas vadītāja un Karintijas pavalsts galvas J.Haidera publiskos izteikumus. Šādu žurnālista reakciju bija izraisījusi J.Haidera

---

⁵¹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁵¹² ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā *Constantinescu v. Romania*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁵¹³ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁵¹⁴ ECT 1997.gada 1.jūlija spriedums lietā *Oberschlick v. Austria* (No.2) <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

runa, kurā viņš uzsvēra, ka visi kareivji, kas piedalījušies Otrā pasaules karā, tostarp tie, kas karojuši vācu armijā, ir cīnījušies par mieru un brīvību. J.Haiders arī norādīja, ka “.. Sabiedrībai nevajadzētu dalīt kareivjus “labajos” un “sliktajos”, bet gan būt pateicīgai viņiem visiem par to, ka viņi ir likuši pamatus šodienas demokrātiskajai sabiedrībai. Šie kareivji riskēja ar savām dzīvībām, lai šodien cilvēki dzīvotu demokrātijā un brīvībā, tādēļ tikai viņi ir tiesīgi baudīt īstenu uzskatu brīvību.” Runu pilnībā publicēja žurnāls “Forums” un to komentēja žurnāla redaktors ar virsrakstu P.S.: “idiots”, nevis “nacists”. Savā komentārā žurnālists arī izskaidroja, ka šādi J.Haidera raksturojis tādēļ, ka ar savu runu, kurā viņš saistījis iespējas īstenot demokrātiju un brīvību ar nacistisko režīmu, viņš liedzis uzskatu brīvību ne tikai sev, bet arī lielākajai daļai Austrijas sabiedrības. Austrijas Reģionālā un Apelācijas tiesa atzina vārda “idiots” lietošanu par apvainojumu, kurš pārsniedz pieņemamās kritikas robežas. Uzsverot citus nozīmīgus jautājumus, ECT atzina, ka iesniedzēja rakstu un jo īpaši vārda “idiots” lietošanu var uzskatīt par diskutējamu. Taču pretēji Austrijas tiesu spriedumam, ka tā lietošana pati par sevi ir pietiekama, lai žurnālistu notiesātu, ECT norādīja, ka ir jāskata visi lietas apstākļi kopumā, ieskaitot iesniedzēja rakstu un apstākļus, kādos tas tika rakstīts. ECT akcentēja paša J.Haidera neviennozīmīgos izteikumus, kuru mērķis bija izsaukt spēcīgu reakciju. ECT vērsa uzmanību arī uz to, ka raksts tika publicēts kopā ar J.Haidera runas atreferējumu un cita autora rakstu, kurš arī reaģēja uz J.Haidera teikto. Turklāt žurnālists rakstā bija devis īsu skaidrojumu, kādēļ J.Haidera runa ir izraisījusi viņā tik asu reakciju. Ņemot vērā šos apstākļus, ECT atzina, ka “... publiski nosaucot politiķi par “idiotu”, var viņu aizskart. Šajā gadījumā šis vārds tomēr nešķiet nesamērīgs attiecībā pret to sašutumu, ko apzināti izraisīja J.Haidera kungs”. Žurnālista asais viedoklis konkrētajā gadījumā nebija vienkārši nepelnīts personisks uzbrukums, bet tas bija objektīvi pamatots ar politika runu, kura pati par sevi bija provocējoša. Tādēļ ECT secināja, ka žurnālista sodīšana ir vērtējama kā Konvencijas 10. panta pārkāpums.

Neapstrīdot ECT spriedumu kopumā, jāakcentē, ka vārda “idiots” izmantošana apšaubā paša žurnālista profesionalitāti (vārdu izvēli savu domu formulēšanai) un ētiku, bet galvenokārt liecina par komerciāla rakstura interesēm.

Būtisks kritērijs, izvērtējot pieļaujamās kritikas robežas, ir arī sabiedrības intereses un mērķis, kādēļ izvēlēti spēcīgi un pat aizskaroši izteikumi. Jau iepriekšminētajā lietā *Obersliks pret Austriju (Nr.2)* žurnālists arī norādījis, ka, izsakot savu viedokli tik asā formā, viņa mērķis bija pievērst sabiedrības uzmanību šokējošiem politiska rakstura paziņojumiem. Autore velētos iebilst un norādīt, ka sabiedrības uzmanību iespējams pievērst, lietojot arī mazāk asu izteiksmes formu, kas, protams, no žurnālista prasa lielāku piepūli un motivāciju.

Savukārt pamatota ir ECT argumentācija lietā *Lopez Gomez da Silva pret Portugāli*.⁵¹⁵ Lieta tika ierosināta pēc Portugāles pilsoņa Vincenta Lopeza Gomeza da Silvas (turpmāk “kandidāts”) iesnieguma pret Portugāles Republiku. Kandidāts uzskatīja, ka viņa notiesāšana aizskar cilvēka vārda brīvību. Kandidāts, būdams žurnālists un lieltirāžas avīzes “Publico” redaktors, 1993.gada 10.jūnijā laikrakstā “Publico” ievietoja rakstu, kurā paziņoja, ka Tautas partija lūgusi Silvu Resendi, žurnālistu un advokātu, kandidēt Lisabonas pilsētas padomes vēlēšanās. Tajā pašā laikā kandidāts publicēja ievadrakstu ar sekojošiem fragmentiem: ”...Kur dabūt vēl ākstīgāku kandidātu: tik neiedomājama primitīva reakcionārisma, fašistiska fanātisma un vulgāra antisemitisma sajaukumu. ....” Nacionālā tiesa, apsverot konfliktējošo pušu intereses, nolēma, ka kandidāta lietotie izteicieni, tādi kā “ākstis”, “vulgārs”, bija skaidri apvainojumi, kas pārkāpj pieļaujamās kritikas robežas. Savukārt ECT pamatoti norādīja, ka lietotie termini var tikt uzskatīti par diskutabliem. Tiesa uzsvēra, ka “...šajā nozarē politiskās lamas bieži izsprūk personīgajā sfērā; tāds ir politiskās un brīvo ideju debašu risks.... Iespējams uzskati varēja likties pārspīlēti, bet patiesībā konstatētie fakti tādi nemaz nebija...” Vietā ir norādīt, ka ECT kandidāta publicēto informāciju atzina par “viedokli”. Pēc visu lietas apstākļu rūpīgas analīzes, ECT atzina, ka ir noticis ECK 10.panta pārkāpums. Tādi epitēti kā “ākstis”, “vulgārs” u.tml. var tikt saistīti ar personas politisko vai arī citu darbību, līdz ar to šādu vārdu izmantošana ir uzskatāma par kritiku.

3.3.4. Kategorijas „nepatiesa” izpratne

Nepatiesa ir obligāts analizējamā nodarījuma objektīvās puses elements. Literatūrā vienprātīgi tiek atzīts, ka vainīgā persona jau sākotnēji apzinās izdomājuma nepatieso raksturu,- labticīga maldīšanās attiecībā uz izplatīto faktu atbilstību īstenībai, izslēdz personas kriminālatbildību.⁵¹⁶

Šī nostādne ir vērojama arī Krimināllikuma 157.panta saturā. Līdz ar to patiesu, personu apkaunojošu ziņu izplatīšana neveidos noziedzīga nodarījuma sastāvu.

---

⁵¹⁵ ECT 2000.gada 28.septembra spriedums lietā *Lopez Gomez da Silva v. Portugāle*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁵¹⁶ Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.361; Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 272; Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. Перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.157; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Рагога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.64; Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Под редакцией проф. Л.Д.Гаухмана и проф. С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005, с. 82.

Jāatzīst, ka kategorijas „paties” un „nepaties” izpratne būtisku nozīmi gūst kontekstā ar tādām personas pamattiesībām kā personas tiesības uz godu un cieņu, no vienas puses, un tiesībām uz vārda brīvību, no otras puses. Pievēršoties izplatāmajai informācijai, jāakcentē, ka likumdevējs, konstruējot tiesību normu, kas paredz atbildību par neslavas celšanu, par sodāmu ir atzinis tikai nepatiesas informācijas izplatīšanu. Kā pareizi norāda V.Liholaja, izplatāmajai informācijai ir jābūt patiesai, jāatbilst īstenībai. Ja šis nosacījums tiek ievērots, izplatāmā informācija neveido neslavas celšanas priekšmetu arī tad, ja tā ir apvainojoša, šokējoša vai traucējoša. Taču likumdevējs zināmas prasības izvirza arī patiesas informācijas izplatītājam un viedokļa paudējam, lai viņa rīcība būtu tiesiska – lietotā izteiksmes forma nedrīkst būt otras personas godu un cieņu aizskaroša.⁵¹⁷ Literatūrā, atzīstot, ka izplatāmajām apkaunojošajām ziņām jābūt nepatiesām, pamatoti tiek atrunāts, ka par tādām atzīstami apgalvojumi par faktiem, notikumiem, kuri patiesībā konkrētajā laika periodā nav norisinājušies.⁵¹⁸

Runājot par patiesuma kategoriju, jāpievēršas atsevišķām terminoloģiska rakstura niansēm, proti, ko saprast ar jēdzieniem „patiesība” un „patiesums”. Ontoloģiskā izpratnē patiesība sakrīt ar objektīvo realitāti: esamība ir patiesība, bet patiesība ir esamība. Izziņas dimensijā patiesība ir zināšanas par īstenību. I.Vedins patiesību definē kā domas saturu, kas atbilst īstenībai. Patiesības pretstats ir maldi – domas saturs, kas neatbilst īstenībai. Formālajā loģikā jēdziens „patiesība”, kas definēts kā domas saturs, kas atbilst īstenībai, tiek nošķirts no termina „patiesums”, ar ko saprot šādas atbilstības attiecību.⁵¹⁹ Patiesuma vērtība ir tikai tām valodas izpausmēm, kuru saturu var vērtēt kā atbilstošu vai neatbilstošu īstenībai, tāpēc I.Vedins pamatoti akcentē, ka dažiem izteikumiem, piemēram, bezjēdzīgiem izteikumiem, jautājuma vai izsaukuma teikumiem, kā arī spriedumiem par nākotni - patiesuma vērtējums nav piemērojams.⁵²⁰ Tai pat laikā jānorāda, ka neslavas celšanas sastāvam nepietiks konstatēt vienīgi nepatiesa izteikuma faktu, būtiska nozīme ir subjektīvajam kritērijam, par ko nedaudz vēlāk.

3.3.5. Kategorijas „apkaunojošs” izpratne

Izdomājumam neslavas celšanas gadījumā jābūt tādām, kas cietušo apkauno. Vai izdomājums atzīstams par cietušo apkaunojošu, ir fakta jautājums, ko katrā konkrētā

⁵¹⁷ Liholaja V. Vēlreiz par to, kā aizsargāt godu un cieņu. Jurista Vārds, 13.08.2003., Nr.27/29.

⁵¹⁸ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004. с.26.

⁵¹⁹ Vedins I. Zinātniskās izziņas metodoloģija. Patiesības problēma. Latvijas Policijas akadēmijas Raksti 15. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 150.-152.lpp.

⁵²⁰ Turpat, 152.,153.lpp.

gadījumā izlemj tiesa.⁵²¹ Ar apkaunojošām ziņām saprot tādas, kas ir pretrunā ar morāles un ētikas normām. Literatūrā vienbalsīgi par apkaunojošām tiek atzītas tādas ziņas, kas satur apgalvojumu, ka persona ir pārkāpusi likuma vai morāles normas, uzvedusies negodīgi, amorāli u.tml.⁵²²

Tādējādi par apkaunojošu tiks uzskatīta personas apsūdzēšana noziedzīga nodarījuma izdarīšanā. Arī Augstākā tiesa ir atzinusi, ka nedz izsakot rupju un aizskarošu viedokli, vērtējumu, nedz arī paužot nepatiesas ziņas, nedrīkst pārkāpt nevainīguma prezumpciju un apsūdzēt krimināli sodāmu darbību izdarīšanā.⁵²³ Apkaunojošu ziņu raksturs uzskatāmi atklāts Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas lēmumā, kurā tiesa uzskatīja, ka ar saviem izteikumiem masu saziņas līdzeklī, proti, avīzē “Čas”, J.T. ir tīši aizskārusi cietušā godu, jo ir apvainojusi viņu bērnu nolaupīšanā, konkrēti un nepārprotami norādot “aizdomās turētā” vārdu, uzvārdu un nodarbošanos. Tiesa arī atzina, ka vārdam “nolaupīšana” piemīt negatīva noskaņa, jo par šādu rīcību ir paredzēta kriminālatbildība, kā arī konkrētas vārdā un uzvārdā nosauktas personas kā “nolaupītāja” statuss atsevišķu personu acīs un plašākas sabiedrības skatījumā var mazināt uzticību un cieņu šādai personai vai pat zaudēt tās pavisam.⁵²⁴ Savukārt personas finansiālo iespēju apšaubīšana, kas tika konstatēta Ventpils tiesas spriedumā,⁵²⁵ nevar tikt vērtēta kā neslavas celšana, jo šāda rakstura izteikumos nav konstatējams apkaunojošs raksturs.

A.Naumovs pamatoti akcentē, ka apkaunojošas ziņas, kas veido neslavas celšanu, ir vērtējuma kategorija. Autors norāda, ka morāles normas nav vienotas, tās var būt atkarīgas no personas statusa, dienesta stāvokļa, no indivīda reliģiskās vai politiskās pārliecības un citiem faktoriem. Neraugoties uz to, autors atzīst, ka pastāv sabiedrības „oficiālā” morāle. Šīs vispārpieņemtās un vispārārtzītās morāles normas ir fiksētas Bībelē, Korānā, Torā, mācībā par Budu un tamlīdzīgos avotos.⁵²⁶ Var piekrist A.Naumovam, ka pamatprincipi, kuri

⁵²¹ Liholaja V. Krimināllikuma Komentāri. 4.grāmata. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 1999, 101.lpp.

⁵²² Коряковцев В.В. Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с.272; Понятие чести, достоинства и деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медя, 2004, с.14; Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.26.

⁵²³ Skat. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2002. gada 14. novembra spriedums lietā Nr. SKC - 604; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2002. gada 12. jūnija spriedums lietā PAC - 419.

⁵²⁴ Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 3.aprīļa lēmums lietā Nr. KA 04-120/04-13, krimināllieta Nr. K-13010050004.

⁵²⁵ Ventpils tiesas 2009.gada 16.marta spriedums lietā Nr. K40-150/09, krimināllieta Nr. 13160015009

⁵²⁶ Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перераб.и. доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.155.

nostiprinājušies dažādās reliģijās, uzskatāmi par vispārcilvēciskās morāles normām, kuras savukārt ir pieņemamas gan reliģioziem cilvēkiem, gan ateistiem.

A.Naumovs uzskata, ka, vērtējot vai izplatītās ziņas ir neslavu ceļošas, priekšroka dodama subjektīvajam kritērijam, t.i., cietušā uztverei un attieksmei pret izplatīto informāciju.⁵²⁷ Autoresprāt, subjektīvais kritērijs realizējas brīdī, kad cietušais no neslavas celšanas vēršas tiesību aizsardzības iestādēs ar iesniegumu, savukārt jautājuma pilnīgai izlemšanai nevar aprobežoties vienīgi ar subjektīvā kritērija esamību.

Termins “apkaunojošs” kā neslavas celšanas elements krimināltiesībās ir adekvāts tādiem jēdzieniem kā amorāls, bezgodīgs. Ar apkaunojošu saprot izdomājumu, kas satur ziņas par cilvēka uzvedību (piemēram, nedēļām žūpo); seksuālo orientāciju (piemēram, piekopi zoofiliju); politisko vai dienesta darbību (piemēram, korumpēts ierēdnis); ģimenes dzīvi (piemēram, krāpj laulāto), u.c.⁵²⁸ Šie jēdzieni juridiskā ziņā nevar attiekties uz apstākļiem, kas saistīti ar cilvēka fiziskām īpašībām (piemēram, kādu nosaucot par epileptiķi). Fizisks trūkums pats par sevi nevar mazināt personas cieņu un godu.

3.3.6. Jēdziena „izplatīšana” izpratne

Literatūrā pastāv vienots viedoklis, ka neslavas celšanā obligāts elements ir aizskarošo izdomājumu izplatīšana, t.i., attiecīgo faktu paziņošana citām personām.

Neslavas celšana var notikt mutiski, rakstiski, kā arī izmantojot jebkādas tehniskos līdzekļus – telekomunikācijas, datoru, kā arī *internetu*. No Krimināllikuma 157.panta dispozīcijas redzams, ka analizējamā norma paredz *veidu*, kādā var tikt izplatītas negatīvās ziņas: iespīestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā; mutvārdos (publiski).

Diskusijas vērts ir jautājums, ko saprast ar publisku neslavas celšanu mutvārdos, un, vai neslavas celšanai iespīestā vai pavairotā sacerējumā arī jābūt publiskai.

Ar neslavas celšanu iespīestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā saprot otru personu apkaunojošu izdomājumu ievietošanu sacerējumā, kas pavairots mašīnrakstā, ar kseroksa palīdzību, tipogrāfiskā veidā, izmantojot datoru utt. Būtiski – lai šāda procesa rezultātā ar to varētu iepazīties skaitliski lielāks personu loks. Lai arī likumdevējs, nosakot atbildību par neslavas celšanu aplūkojamā veidā, nav ietvēris tiešu prasību attiecībā uz tās publisku norisi, šāds secinājums loģiski izriet, jo galvenais ir konstatēt, ka nepatiesie izdomājumi domāti, kā arī ir pieejami daudziem, un nav svarīgi cik plašs personu loks ar tiem

---

⁵²⁷ Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перераб.и. доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.157.

⁵²⁸ Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkaivība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 301.lpp.

iepazinās. Šādu viedokli ir paudis arī D.Mežulis, norādot, ka ar izplatīšanu pavairotā sacerējumā jāsaprot izdomājumu izteikumi rakstveida sacerējumos, kas, pavairoti jebkādā veidā, pastāv vairākos eksemplāros un ir publiski pieejami.⁵²⁹

Latviešu literārās valodas vārdnīcā terminam “publiski” dots šāds skaidrojums:

- tāds, kas pieejams daudziem vai visiem, tāds, kur var piedalīties daudzi vai visi, tāds, kas attiecas uz daudziem vai visiem;

- tāds, kas netiek slēpts no citiem cilvēkiem.⁵³⁰

V.Liholaja, komentējot KL 157.pantu, norāda, ka neslavas celšana ir izdarīta mutvārdos publiski, ja apzināti nepatīess izdomājums paziņots plašākam cilvēku lokam, uzstājoties sapulcē, konferencē, diskusijā, lasot lekcijas un tamlīdzīgos pasākumos.⁵³¹ Arī Krievijas krimināltiesību teorijā ir izteikts viedoklis, ka publiska neslavas celšana prezumē to, ka neslavu ceļošie izdomājumi tiek darīti zināmi plašākai auditorijai.⁵³²

Publiskas neslavas celšanas pazīmes saskatāmas A.K. rīcībā, kurš 2004.gada 7.septembrī SIA “Sabiedrība SVA” dalībnieku ārkārtas sapulcē pieprasīja ietvert dienas kartībā un izskatīt jautājumu “par to, ka M.S. ļaunprātīgi noslepavoja savu vīru S.S., lai iegūtu viņa īpašumu, tajā skaitā sabiedrības daļas”.⁵³³ Izvērtējot tiesājamā, cietušās un liecinieku liecības, kā arī pārbaudot krimināllietas materiālus, pirmās instances tiesa atzina, ka nav gūti pietiekoši pierādījumi A.K. vainai KL 157.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā, kā rezultātā A.K. tika attaisnots pierādījumu trūkuma dēļ. Sakarā ar cietušās M.S. un viņas pārstāvja, zvērināta advokāta A.O. apelācijas sūdzībām lieta nonāca Rīgas apgabaltiesā. Apelācijas instances tiesa, atceļot pirmās instances tiesas spriedumu,⁵³⁴ pamatoti atzina, ka A.K. izdarīja apzināti nepatīesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu mutvārdos, to izdarot publiski (neslavas celšanu). Jānorāda, ka no lietas materiāliem nevar konstatēt, cik plašs bija to personu loks, kuru klātbūtnē norisinājās neslavas celšana.

---

⁵²⁹ Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkavība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 302.lpp.

⁵³⁰ Latviešu literārās valodas vārdnīca. 6.sējums. Rīga: Zinātne, 1987, 419.lpp.

⁵³¹ Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 102.lpp.

⁵³² Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362; Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 273; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.64.

⁵³³ Jūrmalas pilsētas tiesas 2005.gada 25.jūlija spriedums lietā Nr. K 17023304/0018/05.

⁵³⁴ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā Nr. KA 04-153-06/30, krimināllieta Nr. 13410000304.

Atšķirībā no iepriekš aplūkotojumiem, V.Stašis norāda, ka “apvainojumiem ir publisks raksturs, ja tie izteikti ar masu informācijas līdzekļu starpniecību, kā arī trešo personu klātbūtnē. Vēstulē vai citā dokumentā izteikts apvainojums atzīstams par publisku gadījumos, ja tas pirms nonākt pie adresāta, kļuva zināms trešajai personai.”⁵³⁵

Kā redzams, V.Stašis kā publisku neslavas celšanu vērtē arī tādu, kas norisinājusies trešo personu klātbūtnē. Līdzīgās domās ir arī D.Mežulis, uzskatot, ka ar izdomājumu izplatīšanu publiski mutvārdos jāsaprot to paušana neierobežotam personu lokam. Tajā pašā laikā autors atzīst, ka „loģiski liekas, ka publiskums ir arī gadījumā, ja izdomājums paziņots vismaz vienai citai - trešai - personai”.⁵³⁶ Arī tiesu praksē ir rodams skaidrojums, ka ar izdomājuma izplatīšanu saprot nepatiesa fakta paušanu publiski, t.i., vismaz vienas personas klātbūtnē.⁵³⁷

Izvērtējot augstāk paustos viedokļus, autoresprāt, ar publisku neslavas celšanu krimināltiesībās būtu jāsaprot tās īstenoša plašākai auditorijai. Tai pat laikā jāatzīst, ka jēdziena „publiski” saturs un apjoms precīzi nav nosakāms, līdz ar to publiskuma mēroga izvērtēšana būtu jāatstāj tiesas kompetencē. Bez tam, likumdevējs jau ir diferencējis un noteicis bargāku atbildību gadījumos, kad neslavas celšana notikusi patiešām plašas auditorijas priekšā, proti, masu saziņas līdzeklī.

Atšķirīgi neslavas celšana tiek definēta Krievijas krimināltiesībās, nosakot, ka viens no neslavas celšanas obligātiem elementiem ir apzināti nepatieso, otru personu apkaunojošo ziņu izplatīšana vismaz vienai personai, izņemot pašu cietušo.⁵³⁸

Jānorāda, ka arī Latvijā, spēkā esot LPSR (Latvijas) kriminālkodeksam, neslavas celšana tika regulēta šādā pat veidā. Arī Latvijas tiesu praksē bija nostiprinājies uzskats, ka ar izdomājuma izplatīšanu jāsaprot nepatiesa fakta vai faktu paziņošanu mutvārdos, rakstveidā vai citādā veidā nenoteiktam personu lokam, neieskaitot pašu cietušo. Saskaņā ar Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma 1993.gada 25.oktobra lēmumu Nr. 9 „Par Tiesu praksi

---

⁵³⁵ Сташис В.В., Бажанов М.И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Харьков: Вища шк., 1987, с. 209.

⁵³⁶ Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepkaivība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001, 302.lpp.

⁵³⁷ Skat. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2008.gada 9.decembra spriedums lietā Nr.K28/196/08, krimināllieta Nr.4-11/000006/08; Preiļu rajona tiesas 2009.gada 12.janvāra spriedums lietā Nr. 13320000208.

⁵³⁸ Уголовный кодекс Российской Федерации. Научно – практический комментарий. Под ред. Лебедева В.М. Москва: Норма, 1998, с. 294.

lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu” – šādu faktu paziņošanu tikai tai personai, uz kuru tie attiecas, nevarēja uzskatīt par izplatīšanu.⁵³⁹

Neraugoties uz atšķirīgo neslavas celšanas definējumu, arī Krievijas krimināltiesību teorijā pastāv diskusija par to, vai ir pietiekami, ja ziņas darītas zināmas vienai personai, vai arī ir noteikts kāds skaitlisks minimums, kad var runāt par neslavas celšanu krimināltiesiskā izpratnē. Virkne autoru uzskata, ka, lai realizētos neslavas celšana, ir pietiekami, ja nepatiesās un apkaunojošās ziņas tiek izplatītas vismaz vienai personai.⁵⁴⁰

Tā arī A.Naumovs uzsver, ka neslavas celšana būs gadījumos, kad tiek izplatītas apkaunojošas, īstenībai neatbilstošas ziņas vismaz vienai personai.⁵⁴¹ Taču, kā konstatē I.Nojs, pastāv arī pretējs viedoklis – nepatieso un apkaunojošo ziņu paziņošana vienīgi trešajai personai nav uzskatāma par izplatīšanu.⁵⁴²

Literatūrā tiek akcentēts, ka nozīme ir ne vien „klausītāju kvantitātei”, bet arī “klausītāju kvalitātei”. Var pievienoties I.Noja apgalvojumam, ka netiks uzskatīta par “izplatīšanu” nepatiesu un apkaunojošu faktu paziņošana kurlmēmu personu klātbūtnē, kā arī tādu personu klātbūtnē, kuras nav spējīgas apzināties paziņojuma jēgu (piemēram, tādu personu klātbūtnē, kuras nepārvalda valodu, kādā ir veikts izdomājuma izplatījums). Neslavas celšanas gadījumā svarīgi, lai šis negatīvais paziņojums ne vien tiek novadīts līdz klausītājiem, bet arī saprasts no trešo personu puses.⁵⁴³

Diskutējams ir jautājums, vai vainīgā ģimenes lokā izpaustie citu personu apkaunojošie izdomājumi ir uzskatāmi par “izplatīšanu”. Ir autori (A.Ķiseļevs, M.Vinogradskis), kuri, kā norāda I.Nojs,- noliedz šādu iespēju, pamatojoties uz to, ka tā būtu ģimenes “intīmās sfēras” aizskaršana, turklāt ģimenes locekļu starpā notiekošās sarunas nevar kontrolēt.⁵⁴⁴ Arī I.Foiņickis savā laikā pamatoti uzskatīja, ka augstāk aplūkojamie gadījumi neveido izplatījumu. Pievienojoties izteiktajiem viedokļiem, jāatzīmē, ka pretējā gadījumā var runāt par tiesību uz privāto un ģimenes dzīvi ierobežošanu.

---

⁵³⁹ Par Tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1993.g.25.oktobra Plēnuma lēmums 9.Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas plēnuma lēmumu krājums 1990 – 1995. Rīga, 1995, 69.lpp.

⁵⁴⁰ Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Рарога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.63.

⁵⁴¹ Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перераб. и доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с. 154.

⁵⁴² Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: Саратовский Университет, 1959, с. 50.

⁵⁴³ Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: Саратовский Университет, 1959, с. 50.

⁵⁴⁴ Ibid.

Tai pat laikā pastāv arī uzskats, ka ģimene nav no pārējās sabiedrības nošķirta vienība, jo, izpaužot otru personu apkaunojošus izdomājumus savā ģimenē, vainīgais vairs nevar aizkavēt to tālāku izplatību un paredzēt savas rīcības sekas.⁵⁴⁵

Rezumējot iepriekš teikto, jānorāda, ka likumdevējs par neslavas celšanu ir paredzējis gan civiltatbildību, gan arī kriminālatbildību. Pievēršoties neslavas celšanai civiltiesībās, akcentējams, ka likumdevējs, konstruējot 2352¹.pantu, nav ietvēris norādi uz publiskumu kā obligātu tās pazīmi. Līdz ar to tas varētu būt viens no kritērijiem, kā norobežot neslavas celšanu civiltiesiskā jurisdikcijā no neslavas celšanas kā kriminālsodāma nodarījuma. Tātad, ja vainīgā persona apzināti ir izplatījusi neslavu ceļošas ziņas plašākam personu lokam, vai arī tās ir kļuvušas zināmas plašākai auditorijai, tad ir pamats runāt par kriminālsodāmu nodarījumu (protams, pastāvot citām noziedzīga nodarījuma sastāva pazīmēm). Savukārt, ja aizskarošās ziņas izplatītas vienīgi trešajai personai, piemēram, darba devējam vai kolēģim, un tālāka to noplūde nav norisinājusies, jautājuma izlemšana būtu īstenojama civiltiesiskās jurisdikcijas ietvaros. Tātad neslavas celšana ir gan tad, kad nepatiesiem izdomājumiem ir publisks raksturs, gan arī tad, kad neslavu ceļošie izdomājumi paziņoti vienīgi trešajai personai,- atšķirība ir vienīgi šādu nodarījumu kaitīguma pakāpē.

3.3.7. Difamācija

Virknē valstu likumdevējs paredzējis atbildību par difamāciju, kura tās klasiskā izpratnē atšķirībā no neslavas celšanas satur vienīgi apkaunojoša rakstura ziņas, kas var būt arī patiesas.⁵⁴⁶ Tā Nīderlandes kriminālkodeksa 261.pantā likumdevējs izdala mutisku neslavas celšanu un Krimināllikumam nepazīstamu nodarījumu – difamāciju paskvilas formā.

Zviedrijas kriminālkodeksa 5.nodaļas „Difamācija” 1.pantā likumdevējs, nosakot kriminālatbildību par difamāciju, atklāj šā nodarījuma būtību: persona, kura norāda uz otru kā uz noziedznieku vai arī kā uz personu, kuras dzīves veids ir nosodāms, vai arī citādā veidā paziņo par otru ziņas, kuras liecina par to, ka šī persona nepelna citu cieņu,- sodāma ar naudas sodu par difamāciju. Tomēr komentējamā panta 2.daļā likumdevējs paredz, ka gadījumos, ja personai ir bijis pienākums paust savu viedokli, vai arī, ņemot vērā informācijas izplatīšanas apstākļus, tās izplatīšana bija aizstāvēšanās veids, vai arī, ja persona pierādīs, ka informācija ir patiesa vai personai bija saprātīgs pamats tā domāt – sods netiks piemērots. Arī Dānijas kriminālkodeksa 268.pantā likumdevējs paredzējis kriminālatbildību

⁵⁴⁵ Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: Саратовский Университет, 1959, с.52-54.

⁵⁴⁶ Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с.274.

par difamāciju: ja apgalvojums bija ar nolūku izdarīts vai izplatīts, un ja autoram nebija saprātīga pamata uzskatīt, ka tas ir paties, persona tiek atzīta par vainīgu difamācijā.

Literatūrā difamācija (*lat. Diffamare - izplatīt ļaunas valodas, celt neslavu*) tiek skaidrota kā – tādu ziņu, patiesu vai melīgu, publicēšana presē, kuras aizskar kādas personas, iestādes vai kolektīva godu”.⁵⁴⁷ Svešvārdu vārdnīcā difamācija definēta kā patiesu vai melīgu ziņu publicēšana presē nolūkā aizskart kādas personas, iestādes, kolektīva godu⁵⁴⁸. 1893.gada enciklopēdiskajā vārdnīcā⁵⁴⁹ norādīts, ka jēdziens „difamācija” nozīmē - *paziņot par kādu godu aizskarošus faktus vai ziņas, neatkarīgi no tā, vai paziņojums ir paties vai nepaties. Kā goda aizskārums, difamācija savā ārējā izpausmē pilnībā atbilst neslavas celšanas jēdzienam. Būtiskākā šo kategoriju atšķirība ir tai apstākļi, ka neslavas celšanas gadījumā nodarījuma noziedzīgums izpaužas apzinātā nepatiesu ziņu vai faktu paziņošanā, turpretī difamācijas noziedzīguma momentu veido pats paziņojuma fakts, kaut arī informācijas paziņotājs ir bijis pārliecināts paziņojuma patiesumā vai arī varēja uzrādīt pierādījumus, kas apliecinātu izplatāmās informācijas patiesumu. Tādā veidā difamācija ir plašāks jēdziens attiecībā pret neslavas celšanu, un izslēdz to tai nozīmē, ka, atzīstot par noziedzīgu un sodāmu pašu godu aizskarošo ziņu vai faktu paziņošanu, nav nepieciešama norāde uz neslavas celšanas sodāmo raksturu. Ietverot kodeksā atbildību par difamāciju, neslavas celšana var figurēt kā kvalificējošs sastāvs. Izvēle starp to vai citu goda aizsargāšanas sistēmu ar krimināltiesisko normu palīdzību ir atkarīga no tā, vai likumdevējs uzskata par nepieciešamu sargāt personas godu tikai no nepatiesu, godu aizskarošu ziņu izplatīšanas, vai arī atzīst par mērķtiecīgu aizsargāt indivīda godu, nosakot atbildību par jebkādu godu aizskarošu iejaukšanos indivīda dzīvē.*

Tas, ka atsevišķās valstīs pastāv kriminālatbildība par difamāciju, liecina par personas tiesību uz godu un cieņu lielo nozīmi. Taču, domājams, ka Nīderlandes, Dānijas, un Zviedrijas krimināllikumos formulētā difamācijas izpratne visai nosacīti atbilst šā jēdziena klasiskai interpretācijai.

Kā norāda A. Erdeļevskis⁵⁵⁰ un R.Kurbangalejevs,⁵⁵¹ - „difamācija” ir jebkādu otru personu apkaunojošu ziņu izplatīšana. Atkarībā no objektīvajām un subjektīvajām pazīmēm ir izšķirami trīs tās veidi:

⁵⁴⁷ Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998, 63.lpp.

⁵⁴⁸ Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Izdevniecība „Liesma”, 1978, 153.lpp.

⁵⁴⁹ Энциклопедический словарь. Том X. С- Петербургъ: Типо-Литография И.А.Ефрона, 1893, с. 686, 687.

⁵⁵⁰ Эрделевский А. Диффамация. Законность.1998, № 12, с.11.

- a) apzināti nepatiesu ziņu izplatīšana (neslavas celšana);
- b) nepatiesu, otru personu apkaunojošu ziņu izplatīšana, neapzinoties to nepatieso raksturu (neapzināta difamācija);
- c) patiesu apkaunojošu ziņu izplatīšana (patiesa difamācija).

R.Kurbangalejevs pamatoti akcentē, ka kriminālsodāma difamācija ir vienīgi neslavas celšanas gadījumā.

Arī no Rietumvalstu teorijas atziņām izriet difamācijas izpratne tās plašākā nozīmē, proti, difamācija sevī ietver gan kriminālsodāmu nodarījumu (*libel*), gan civiltiesisku deliktu (*slander*).⁵⁵²

N.Rozins savā laikā pamatoti ir akcentējis atsevišķus negatīvus apstākļus, ar kuriem nāktos saskarties, ieviešot atbildību par difamāciju (tās klasiskajā izpratnē): pirmkārt, netiktu panākta cietušā rehabilitācija. Sabiedrībai, kuras uzskati ir cietušajam svarīgi, paliks neskaidrs, vai vainīgais sodīts par to, ka viņam nav bijusi taisnība, vai arī, ņemot vērā to, ka viņam ir bijusi taisnība; otrkārt, netiktu aizsargātas tās personas, kurām nav jābaidās no neslavas, bet tiks pasargāti tie, kuri baidās no patiesības atklāšanas; treškārt, sabiedrības viedoklis varētu zaudēt savu nozīmi, jo nebūtu vairs stimula tiekties pēc atzinības un cieņas vismaz formāli, ievērojot morāles normas.⁵⁵³ Domājams, ka katram indivīdam ir tiesības uz patiesas informācijas izplatīšanu, ja vien tas īpaši nav aizliegts ar likumu. Ja indivīda uzvedība ir amorāla, tāda, kas pēc savas būtības ir godu noliedzīga, rodas šaubas, vai personas gods ir aizsargājams, jo īpaši ar krimināltiesību normu palīdzību. Tomēr jāņem vērā, ka patiesas informācijas izpausmes forma nedrīkst būt nepiedienīga, pretējā gadījumā būs pamats goda aizskaršanas sastāvam.

Pēc goda aizskaršanas un neslavas celšanas objektīvās puses analīzes, var konstatēt šādas atšķirības to objektīvās puses izpausmē:

- 1) neslavas celšanas gadījumā nepieciešams izplatīt par cietušo tādas ziņas, kas mazina viņa tikumisko cieņu, savukārt, lai personu sauktu pie atbildības par goda aizskaršanu, vainīgajam ir pietiekami paziņot vienkārši apvainojoša rakstura atsaukumi un nemaz nav nepieciešams cietušo apvainot kaut kādā amorālā uzvedībā;

---

⁵⁵¹ Курбангалеев, Р. Р. Гражданско-правовая защита чести и достоинства личности. <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1251582> (aplūkots 19.03.2009.)

⁵⁵² Skat. Defamatory Libel. <http://www.duhaime.org/LegalDictionary/D/DefamatoryLibel.aspx> (aplūkots 04.08.2008.); Defamation. <http://www.criminal-law-lawyer-source.com/terms/defamation.html> (aplūkots 06.08.2008.)

⁵⁵³ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С П Яковлева, 1910, с. 178.

2) goda aizskaršanas gadījumā ir iespēja mazināt personas pašcieņu, ne tikai izsakot negatīva rakstura atzinumus par personas morālo stāju, bet arī par tās fiziskām un prāta spējām. Tāpēc goda aizskaršana var tikt konstatēta arī tad, ja kāds otru nosauks par “muļķi”, “idiotu” u.tml.⁵⁵⁴ Šai sakarībā var piebilst, ka rīcība, kuras rezultātā kāds tiek nodēvēts par “stulbeni”, var būt krimināltiesiskā ziņā vienaldzīga un otrādi – citā gadījumā tā var veidot noziedzīga nodarījuma sastāvu. Viss būs atkarīgs no tā, ar kādu mērķi un kādā formā šāds atzinums tiks izteikts. Tādējādi izšķirošā loma ir tā vai cita atzinuma izteikšanas formai un nolūkam, kādā tas tiek pausts, un tikai otršķirīga nozīme ir atzinuma saturam.

3) neslavas celšanas gadījumā izpaužamajai informācijai jābūt nepatiesai, savukārt goda aizskaršanas gadījumā tā var būt arī patiesa.

Pievērsoties kvalifikācijas jautājumiem, jānorāda, ka literatūrā ir vairākkārt pausts, ka ir iespējama goda aizskaršanas un neslavas celšanas ideālā kopība gadījumos, kad viena un tā pati darbība satur kā viena, tā otra nodarījuma pazīmes.⁵⁵⁵ Pievienojoties šim viedoklim, jāpiebilst, ka šīs normas nav savstarpēji konkurējošas, bet gan satur atbildību par atšķirīgiem un patstāvīgiem noziedzīgiem nodarījumiem.

3.4. Goda aizskaršana un neslavas celšana masu saziņas līdzeklī

Likumdevējs Krimināllikuma 158.pantā ir pastiprinājis atbildību par veidu, kādā tiek aizskarts personas gods vai celta neslava – tas izdarīts ar masu saziņas līdzekļu starpniecību. Ar goda aizskaršanu un neslavas celšanu masu saziņas līdzeklī saprot otru personu pazemojošas informācijas vai apzināti nepatiesu apkaunojošu izdomājumu izplatīšanu, izmantojot presi, radio, televīziju, interneta mājas lapu un citus masu medijus, tādējādi ievērojami paplašinot to personu loku, kuras var iepazīties ar sniegto informāciju.⁵⁵⁶

Neslavas celšanas masu saziņas līdzeklī pazīmes saskatāmas lietā,⁵⁵⁷ kas ierosināta pēc cietušā I.J. pieteikuma, apsūdzot J.T. Krimināllikuma 158.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. 2004.gada 25.augustā cietušā I.J. tiesā iesniegtajā sūdzībā norādīta šāda apsūdzība J.T.: I.J. un J.T. laulībā dzimuši divi dēli (1998. un 1999.gadā). 2003.gada

---

⁵⁵⁴ Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: Саратовский Университет, 1959, с. 59.

⁵⁵⁵ Коряковцев В.В. Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 275.

⁵⁵⁶ Skat. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs.2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 337.lpp.; Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2001, с.362.

⁵⁵⁷ Rīgas Centra rajona tiesas 2005.gada 23.maija spriedums lietā Nr. К 279805, krimināllieta Nr. 13010050004.

janvārī J.T. pameta I.J. un bērnus viņu dzīvesvietā Vācijā un aizbrauca dzīvot pie sava tēva uz Krieviju. Uz īsu brīdi atgriezās ģimenē, tad 2003.gada martā atkal atgriezās Maskavā un kopš tā laika viņi dzīvo šķirti, bet par bērniem rūpējas I.J., kurš 2004.gada februārī cēlis Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesā prasību par laulības šķiršanu un aizgādības nodibināšanu pār bērniem, lūdzot līdz sprieduma taisīšanai noteikt bērnu aprūpes kārtību. Ar 2004.gada 1.marta tiesas lēmumu tika nolemts I.J. noteikt aprūpes tiesības pār abiem bērniem, nosakot mātei tiesības ar viņiem tikties pēc bāriņtiesas pieprasījuma. Lai ietekmētu tiesā iesniegtās prasības iznākumu par labu sev, J.T. vērsās avīzē “Čas”, kur sniedza interviju, paužot I.J. godu un cieņu aizskarošas ziņas. Konkrēti 2004.gada 31.jūlijā avīzē “Čas” ievietots raksts ar nosaukumu “T. mazmeita: Latvijā nolaupīti mani bērni”, un šajā rakstā J.T. apgalvo, ka I.J. ir nolaupījis bērnus un tagad tos no viņas slēpj. Tiesa pamatoti atzina, ka apgalvojums par bērnu nolaupīšanu neatbilst patiesībai un aizskar I.J. godu un cieņu, jo šīs ziņas paustas laikrakstā, ko var iegādāties visā Latvijā, un tas savukārt var negatīvi ietekmēt I.J. biznesa partneru un klientu attieksmi pret viņu pašu.

Masu saziņas līdzekļu darbību regulē 1991.gada 14.februāra likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”.⁵⁵⁸ Šā likuma 2.pants nosaka, kas ir masu informācijas līdzekļi: avīzes, žurnāli, biļeteni un citi periodiskie izdevumi, kinohronika, informācijas aģentūru paziņojumi, audiovizuālie ieraksti, programmas, kas paredzētas publiskai izplatīšanai. Kā redzams, šajā uzskaitījumā *internets* netiek ietverts. Tas savukārt rada visai nopietnas problēmas gadījumos, kad personas gods un cieņa ir aizskarti, izmantojot šādas tehnoloģijas. Šodien sodīšana par neslavas celšanu internetā ir visai apgrūtināta, jo apsūdzētā norādīšana šādos gadījumos ir faktiski neiespējama. Jānorāda, ka informācija, kas ievietota serverī, jebkurā brīdī var tikt likvidēta. E.Volčinskaja, L.Tereščenko un M. Jakuševs pamatoti norāda, ka pierādīt to, ka informācija bijusi serverī noteiktā laika periodā, ir faktiski neiespējami.⁵⁵⁹ Ņemot vērā informācijas tehnoloģiju straujo attīstību, ir pilnīgi skaidrs, ka personas goda un cieņas aizsardzība jānodrošina arī interneta vidē. Šīs problēmas risināšanai būtu izlemjams jautājums par provaideru (operātoru) atbildību, kā arī attiecīgo saitu īpašnieku atbildību.

U.Ķinis atzīst, ka problēma šobrīd ir tā, ka internets netiek uzskatīts par masu informācijas līdzekli, tādēļ uz to neattiecas likumā par presi noteiktie ierobežojumi.⁵⁶⁰ Tomēr literatūrā pamatoti tiek norādīts, ka tiesām jāņem vērā, ka gadījumā, ja internetā -

⁵⁵⁸ Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. 20.12.1990. Ziņotājs, 14.02.1991., Nr.5.

⁵⁵⁹ Волчинская Е., Терещенко Л., Якушев М. Интернет и гласность. Москва: Галерея, 1999, с. 103.

⁵⁶⁰ Arāja D. Anonimitātes radītā visatļautība tīklā. Diena, 20.04.2002.

informācijas resursā, kurš ir reģistrēts kā masu informācijas līdzeklis, ietvertas apkaunojošas un nepatiesas ziņas, rīcība šādā situācijā pilnībā atbilst tām prasībām, kādas ir izvirzītas masu informācijas līdzekļiem.⁵⁶¹ Jānorāda, ka *internets* kā masu saziņas līdzeklis tiek uzskatīts arī tiesu praksē.⁵⁶²

P.Bankovskis, uzsverot, ka internetam nav ģeogrāfisku robežu, kā arī to, ka par interneta satura veidotāju atšķirībā no laikraksta vai citiem masu medijiem var kļūt ikviens, tomēr interneta cenzēšanu uzskata par nepieļaujamu.⁵⁶³ Piekrītot, ka cenzūras realizācija internetā ir visai diskutabla, tomēr jānorāda, ka internetā izplatāmajam paziņojumam var būt daudz spēcīgāks „skanējums” nekā jebkuram citam masu informācijas līdzeklim, tāpēc atstāt šo jautājumu pašregulācijai, kā vienīgajam kontroles veidam, būtu nepārdomāti. Šā darba ietvaros nesaskatu iespējas sniegt priekšlikumus aplūkojamā jautājuma risināšanai, jo diskusija ir ne vien par tiesiska rakstura niansēm, bet arī par tehniskām iespējām. Līdz ar to šīs problēmas risinājumam nepieciešama gan kompleksa pieeja, gan plašāka diskusija.

Turpinot jautājuma apskatu par noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu masu saziņas līdzeklī, jānorāda, ka masu saziņas līdzekļu uzdevums ir sniegt informāciju par tēmām, kas interesē sabiedrību. Likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem”⁵⁶⁴ 7.pants satur aizliegumu publicēt informāciju, kura aizskar fizisko un juridisko personu godu un ceļ tām neslavu. Likuma 27.pants nosaka, ka par nepatiesu, cilvēka godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu vainīgās personas atbild saskaņā ar Latvijas Republikas likumiem. Tadējādi aizliegums izplatīt personas godu un cieņu aizskarošu informāciju uz žurnālistiem ir attiecināms tādā pat apjomā, kā uz jebkuru personu.

Masu informācijas līdzeklis, no vienas puses, informē sabiedrību par to interesējošām lietām, bet, no otras puses, - pauz sabiedrības viedokli. Tas rada nepieciešamību ļoti vērtīgi atlasīt publicējamo informāciju. Šī prasība ir ietverta arī likuma 25.pantā, kas nosaka, ka “žurnālista pienākums ir sniegt patiesu informāciju”. Turpretī, “ja masu informācijas līdzeklī nav pierādījumu, ka publicētā informācija atbilst patiesībai, tam nekavējoties tā jāatsauc “(21.pants).

---

⁵⁶¹ Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов, и юрисконсульттов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004, с.26.

⁵⁶² Jelgavas tiesas tiesneses 2008.gada 11.novembra lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu lietā Nr. 4 -11/31/5; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses 2008.gada 10.maija lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesa lietā Nr. 4-10/6-1/2008; Liepājas tiesas 2006.gada 25.maija spriedums lietā Nr.K20-0061/06/05, krimināllietā Nr. 13270000705/5; Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneses 2009.gada lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesa lietā Nr. 4-10/2-2009.

⁵⁶³ Arāja D. Anonimitātes radītā visatļautība tīklā. Diena, 20.04.2002.

⁵⁶⁴ Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. 20.12.1990. Ziņotājs, 14.02.1991., Nr.5.

Lai arī likums “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” regulē visu masu informācijas līdzekļu darbību, faktiski tas vairāk attiecas tieši uz presi. To apliecina arī likuma 16.pants, kurā tiek runāts vienīgi par redaktora atbildību, savukārt izdevēja, producenta un citu personu atbildības jautājums netiek aplūkots. Attiecībā uz redaktora atbildību literatūrā savā laikā tika norādīts, ka redaktors saskaņā ar saviem pienākumiem ne vien izskata korespondentu manuskriptus, bet arī pieļauj to publicēšanu, dod rīkojumus par to, kur, kā un kad tos publicēt. Tāpēc, ja redakcijā iesniegtais raksts satur godu aizskarošas ziņas, redaktoram jāpievērš īpaša uzmanība raksta satura patiesībai, citādi viņš var tikt saukts pie kriminālatbildības.⁵⁶⁵ Jāteic, ka jautājums par redaktora atbildību nav zaudējis savu aktualitāti arī šodien. Tiesu praksē konstatējami atšķirīgi viedokļi jautājumā par to, vai laikraksta redaktors ir atzīstams par noziedzīga nodarījuma subjektu.

Tā, atsaucoties uz Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta lēmumu Nr. SKK-270/2007, lietā tiek norādīts, ka krimināltiesiski var būt atbildīgs tikai publikācijas autors.⁵⁶⁶ Apšaubāms ir arī tiesas secinājums citā lietā, norādot, ka A.Č. kā izdevuma, kurā publicētas cietušā godu aizskarošas ziņas un celta neslava, galvenais redaktors, nav saucams pie kriminālatbildības. Tiesa arī kļūdaini tulko likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 16.pantu, norādot, ka „krimināltiesiski par minētajām darbībām var būt atbildīgs tikai publikācijas autors, ne masu informācijas līdzekļa galvenais redaktors”.⁵⁶⁷ Atšķirīga pieeja konstatējama citā lietā, par noziedzīga nodarījuma subjektu atzīstot gan publikācijas autoru, gan galveno redaktoru.⁵⁶⁸ Savukārt Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģija uzskatot, ka likuma „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 16.pants attiecas uz redaktora civiltiesisko atbildību un nevar būt par pamatu kriminālatbildībai, norāda, ka krimināltiesiski var būt atbildīgs tikai publikācijas autors, *ja nav konstatēta dalība vai līdzdalība ar autoru*.⁵⁶⁹ Tieši tas ir akcentēts arī jau minētajā Senāta lēmumā.⁵⁷⁰ Jānorāda, ka likums „Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” neparedz pie kādas atbildības - civiltiesiskās vai kriminālatbildības - saucams laikraksta redaktors. Jautājuma izlemšanas pamatā jābūt redaktora subjektīvās puses izvērtēšanai, un gadījumā, ja laikraksta redaktora

---

⁵⁶⁵ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с. 309.

⁵⁶⁶ Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneses 2009.gada lēmums par atteikšanos uzskatīt kriminālprocesu lietā Nr. 4-10/2-2009.

⁵⁶⁷ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesneses 2007.gada 10.decembra lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu lietā Nr. K28-377/07-11, krimināllieta Nr. 4-11/000006/07.

⁵⁶⁸ Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesneses 2008.gada 26.novembra lēmums lietā Nr. 4-11/16/08-12.

⁵⁶⁹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr. KA04-605/07-21, krimināllieta Nr. 1335000407.

⁵⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 25.septembra lēmums lietā Nr. SKK - 270/2007, krimināllieta 9-14/3-2003.

darbības raksturo tiešs nodoms, viņa saukšana pie kriminālatbildības būs pamatota. Citos gadījumos, kad redaktors nav pārbaudījis raksta saturu vai labticīgi maldījies, jautājums būs izlemjams civiltiesiskās jurisdikcijas ietvaros.

Jāņem vērā, ka avīze, televīzijas kanāls vai radio programma ir juridiskas personas, kas nevar būt krimināltiesību subjekts. Pamatojoties uz Krimināllikuma 12.pantu, par noziedzīgo nodarījumu juridiskās personas lietā atbild tā fiziskā persona, kura šo nodarījumu izdarījusi, rīkodamās individuāli vai kā attiecīgās juridiskās personas koleģiālās institūcijas loceklis, balstoties uz tiesībām pārstāvēt juridisko personu, darboties tās uzdevumā vai pieņemt lēmumus juridiskās personas vārdā, vai īstenodama kontroli juridiskās personas ietvaros, vai būdama juridiskās personas dienestā. Līdz ar to redaktoram krimināltiesiskā kārtā atbildība iestājas kā konkrētā preses izdevuma pārstāvim.

Apelācijas instances tiesa, motivējot savu nostāju, vienā no krimināllietām atsaucās arī uz 1992.gada 28.aprīļa Latvijas Žurnālistu savienības Ētikas kodeksa⁵⁷¹ 2.sadaļas 1.punktu, kas nosaka, ka “Žurnālista galvenais uzdevums ir garantēt sabiedrībai patiesas un pārbaudītas informācijas saņemšanu”; 2.sadaļas 2.punktu - ”Faktu izklāstam jābūt objektīvam, skaidram un nepārprotamam, atklājot svarīgākās sakarības un nepieļaujot izkropļojumus”; 3.sadaļas 1.punktu, kur teikts, ka “Redaktors ... ir atbildīgs par laikrakstā, žurnālā, TV vai radio raidījumā sniegto informāciju. Viņam jānodrošina precīzas un korektas informācijas plūsma, kā arī brīva izteikto viedokļu apmaiņa”; 5.sadaļas 1.punktu - ”Žurnālistam kritiski jāizvērtē informācijas avots, jāpārbauda informācija un citētie izteicieni”; 5.sadaļas 3.punktu, kur teikts, ka “Publikācijā faktiem jābūt skaidri un saprotami nošķirti no autora komentāriem”. Tiesa pamatoti atzina, ka “izlasot “Vakara Ziņās” publicētos rakstus par J.Š., konstatējams, ka Latvijas Žurnālistu savienības Ētikas kodekss nav ievērots un nav ievērotas arī J.Š. valsts garantētās pamattiesības”.⁵⁷²

K.Torgāns arī ir norādījis, ka, “ja prasība celta par nepatiesu godu un cieņu aizskarošu ziņu, kas izplatītas presē vai kādos citos masu informācijas līdzekļos, atsaukšanu, lietā kā atbildētāji pieaicināmi publikācijas autors un atbildīgais masu informācijas līdzeklis (preses izdevuma redakcija u.c.), kuriem tiesa var uzlikt pienākumu šīs ziņas atsaukt. Ja šādas ziņas publicētas, nenorādot vārdu vai minot nosacītus vārdus (pseidonīmus), atbildētājs lietā par

---

⁵⁷¹ Latvijas Žurnālistu savienības Ētikas kodekss.
<http://www.zurnalistusavieniba.lv/?p=3519&pp=3768&lang=923> (aplūkots 29.09.2008.)

⁵⁷² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA-04-0168-07/19, krimināllieta Nr. 9-14/3-2003.

godu un cieņas aizskaršanu ir tikai attiecīgais masu informācijas līdzeklis - juridiskā persona - ja tā neizpauž autora vārdu.”⁵⁷³

Izveidojoties šādai situācijai krimināltiesiskā sfērā, juridiskajai personai var piemērot Krimināllikuma VIII¹ nodaļā norādīto piespiedu ietekmēšanas līdzekli, ja noziedzīgu nodarījumu juridiskās personas interesēs ir izdarījusi fiziskā persona.

Likumdevēja nostādne, ietverot godu un cieņas aizskaršanu vai neslavas celšanu masu informācijas līdzeklī kā kvalificējošu pazīmi, ir pamatota. Neslavas celšana un godu aizskaršana, kas izdarīta šādā veidā, paaugstina savu intensitāti, iegūst īpaši nopietnu raksturu, kā arī rod ievērojami lielāku auditoriju un līdz ar to var radīt lielāku kaitējumu cietušā godu un cieņas jūtām, viņa labajai slavai un reputācijai vispār. Tai pat laikā jāņem vērā, ka bieži vien tieši masu informācijas līdzekļi ir tie, kas “ceļ gaismā” dažāda veida likuma pārkāpumus, atsevišķu valsts amatpersonu, valsts iestāžu un tamlīdzīgu struktūru negodprātīgu rīcību vai patvaļu. Lai masu mediji varētu normāli darboties, redaktors, TV kanāla direktors un citas atbildīgās personas par mediju darbu, protams, nevar garantēt un izsekot katras publikācijas vai materiāla pilnīgam patiesumam. Lai varētu saukt pie kriminālatbildības redaktoru vai izdevēju, nepieciešams viņu nolūks celt neslavu vai aizskart tās vai citas personas cieņas jūtas.

Pilnībā var piekrist viedoklim, ka žurnālistam ir jābūt pārliecībai, ka raksts ir patiess un pēc iespējas precīzāks, - ja tādas pārliecības nav, jāstrādā tik ilgi, līdz tā rodas. Ja to neizdodas sasniegt, tad raksts vispār nebūtu publicējams.⁵⁷⁴

Jānorāda, ka saskaņā ar KL 158.pantu pie atbildības var tikt saukts kā žurnālists, tā arī jebkura cita persona, kura ar masu informācijas līdzekļa starpniecību ir aizskārusi personas godu vai cēlusi tai neslavu.

1995.gada 24.augusta “Radio un televīzijas likuma”⁵⁷⁵ 38.pants nosaka, ka “Raidorganizācija tiek atbrīvota no kaitējuma atlīdzības, ja personas godu un cieņu aizskarošas ziņas ir valsts un pārvaldes institūciju vai amatpersonu paziņojumos, kā arī tad, ja nepatiesas ziņas izplatītas tiešajā translācijā un raidorganizācijai nav bijis iespējams ietekmēt šo ziņu izplatīšanu”.

Šā likuma 17.panta 2.punkts nosaka, ka “Raidorganizācijai ir jānodrošina, lai fakti un notikumi raidījumos tiktu atspoguļoti godīgi, objektīvi un vispusīgi, atbilstoši

---

⁵⁷³ Torgāns K. Civillikums. Saistību tiesības un komentāri. Rīga: TIC, 1996, 320.lpp.

⁵⁷⁴ Prese bez važām. ASV Informācijas aģentūras publikācija, Merilina Radina *Washington post* redakcijā. 23.lpp.

⁵⁷⁵ Radio un televīzijas likums: LR likums. 24.08.1995. Latvijas Vēstnesis, 08.09.1995., Nr. 137 (420)

vispārpieņemtajiem žurnālistikas un ētikas principiem”. Likuma 17.panta 3.punktā noteikts, ka programma nedrīkst ietvert “musinājumu uz nacionālā goda un cieņas pazemošanu”. Autoresprāt, likumā jāietver arī tieša norāde uz tādu ziņu izplatīšanas aizliegumu, kuru saturs aizskar personas godu vai cieņu.

Masu informācijas līdzekļi ir sadzīves būtisks faktors. Tie pauž sabiedrības viedokli, no vienas puses, un veido tās uzskatus, no otras puses. Tieši tāpēc informācija, kas tiek izplatīta ar to starpniecību, ir būtiska gan atsevišķiem indivīdiem, gan arī visai sabiedrībai kopumā. Juridisku, ekonomisku un citu apstākļu dēļ goda un cieņas aizsardzībai masu informācijas līdzekļos ir visai neskaidras aprises.

Masu informācijas līdzekļu veiksmīgs darbs visciešākajā veidā ir saistīts ar tiesību uz vārda brīvību pilnvērtīgu realizāciju. Tādējādi veidojas situācija, kurā, no vienas puses, ir kādas personas tiesības uz vārda brīvību, bet, no otras puses, - tiesības uz godu un cieņu.

3.5. Vārda brīvība un goda aizskaršana

Jau iepriekš minēts, ka tiesības uz godu un cieņu ir atzīstamas par mūsdienu sabiedrībā neatņemamām indivīda pamattiesībām, kuras savu tiesisko regulējumu radušas virknē starptautisko tiesību aktu, kas vienādā mērā attiecināms arī uz vārda brīvību. Vārda brīvības aizsardzība noteikta jau 1948.gada 10.decembrī pieņemtās Vispārējās cilvēktiesību deklarācijas 19.pantā.⁵⁷⁶ Deklarācija nav atzīstama par juridiski saistošu aktu, tomēr šā dokumenta nozīme cilvēktiesību aizsardzības jautājumos ir vispārēji atzīta.

Deklarācijas 19.panta formulējums gandrīz identiski ir pārņemts juridiski saistošajā 1966.gada ANO Starptautiskajā paktā par pilsoņu un politiskajām tiesībām, kurš ir viens no dokumentiem, kas veido cilvēktiesību hartu.⁵⁷⁷

Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19.pants nosaka:

- 1.Katram cilvēkam ir tiesības brīvi pieturēties pie saviem uzskatiem.
- 2.Katram cilvēkam ir tiesības brīvi paust savus uzskatus, šīs tiesības ietver brīvību meklēt, saņemt un izplatīt dažāda veida informāciju un idejas neatkarīgi no valstu robežām, mutvārdos, rakstveidā, izmantojot presi vai mākslinieciskās izpausmes formas, vai citādā veidā pēc savas izvēles.⁵⁷⁸

⁵⁷⁶ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

⁵⁷⁷ Mits M. Starptautisko cilvēktiesību avoti.Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā, I.Ziemeles redakcijā. Rīga, [b.i.] 2000, 43.lpp.

⁵⁷⁸ Starptautiskais pakts par pilsoņu un politiskajām tiesībām. Cilvēktiesību Žurnāls, Nr.3, 1996, 51.-73.lpp.

Savukārt šā tiesību akta 19.panta 3.punkta a) apakšpunktā norādīts, ka šā panta 2.punktā noteikto tiesību izmantošana saistīta ar īpašiem pienākumiem un īpašu atbildību. Tāpēc tā var tikt pakļauta zināmiem ierobežojumiem, taču tie var būt vienīgi tādi, kas noteikti ar likumu un kuri ir nepieciešami:

a) citu personu tiesību un reputācijas respektēšanai.

Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 17.pantā ir noteikts, ka nedrīkst patvarīgi vai nelikumīgi iejaukties neviena personiskajā, ģimenes dzīvē, pārkāpt dzīvokļa neaizskaramību vai korespondences noslēpumu vai nelikumīgi apdraudēt viņa godu vai reputāciju. Katram ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai apdraudējumiem. Attiecīgā tiesību norma ne vien ļauj valstij ierobežot personas tiesības uz vārda brīvību, bet arī uzsver valsts pienākumu nodrošināt attiecīgos likumos aizsardzību pret prettiesiskiem apdraudējumiem, lai aizsargātu personas godu un citas nemantiskās intereses.

Vārda brīvība ietverta arī vienā no nozīmīgākajiem un visplašāk atzītajiem cilvēktiesību dokumentiem Eiropā - Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā (ECK). Konvencijas 10.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības paust savus uzskatus. Šīs tiesības ietver uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez iejaukšanās no valsts institūciju puses un neatkarīgi no valstu robežām.⁵⁷⁹ Minētajai tiesību normai ir arī otrā daļa, kurā paredzēts, ka tā kā šo brīvību īstenošana ir saistīta ar pienākumiem un atbildību, tā var tikt pakļauta tādām prasībām, nosacījumiem, ierobežojumiem vai sodiem, kas paredzēti likumā un nepieciešami demokrātiskā sabiedrībā, lai aizsargātu valsts drošības, teritoriālās vienotības vai sabiedrības drošības intereses, nepieļautu nekārtības vai noziegumus, aizsargātu veselību vai morāli, aizsargātu citu cilvēku cienu vai tiesības, nepieļautu konfidencialas informācijas izpaušanu vai lai nodrošinātu tiesas varu un objektivitāti.⁵⁸⁰

D.Gomiena, skaidrojot Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 10.pantu, akcentē, ka "tiesības brīvi paust savus uzskatus ir demokrātiskas sabiedrības pamats, tas ir viens no pamatnosacījumiem sabiedrības un indivīda progresam. To var attiecināt ne tikai uz informāciju vai idejām, kas tiek uztvertas labvēlīgi vai uzskatītas par neaizvainojošām, vai arī pret kurām attieksme ir vienaldzīga, bet arī uz tām, kas apvaino, šokē vai satrauc valsti vai jebkuru sabiedrības sektoru. Tādas prasības izvirza tāds plurālisms, iecietība un liberālisms, bez kuriem nav iedomājama demokrātiska sabiedrība."⁵⁸¹

⁵⁷⁹ Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības Konvencija. Madona: TIC, 1998.

⁵⁸⁰ Ibid.

⁵⁸¹ Gomiena D. Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas īss skaidrojums. Oslo: [b.i.] 1991, 47.lpp.

Atziņa, ka tiesības brīvi paust savu viedokli “ir ne tikai piemērojamas “informācijai” vai “idejām”, kas ir privileģēti pieņemtas un uzskatāmas par neaizskaramām vai par nesvarīgu lietu, bet arī tām, kas apvairo, šokē vai traucē valsti vai kādu tās iedzīvotāju daļu” ECT ietvēra arī *Hendisaita* lietā.⁵⁸² Tādas pēc ECT vārdiem ir “plurālisma prasības, tolerance un iecietība, bez kurām nav demokrātiskas sabiedrības”.

Vārda brīvība nenoliedzami var tikt saistīta ar zināmu devu negatīvas informācijas, ar kritisku vērtējumu, kā arī ar indivīdam nevēlamas informācijas publiskošanu.

Jāpiekrīt, ka viena no demokrātijas iezīmēm ir iecietība pret citu cilvēku uzskatiem.⁵⁸³ Tomēr, autoresprāt, šāda tolerance nav attiecināma uz rīcību, kas izpaužas kā cilvēka noniecināšana, viņa pazemošana, citu ar likumu aizsargātu indivīda interešu apdraudēšana. Demokrātiskā sabiedrībā tiešām pastāv uzskatu plurālisms, citādi domājošie netiek izolēti no sabiedrības. Tomēr demokrātijā nav tikai savu egocentrisko interešu apmierināšanas līdzeklis, bet tā paredz arī citu indivīdu interešu respektēšanu. Tiesiskas un demokrātiskas sabiedrības pastāvēšanas pamatā ir cilvēka tiesību nodrošināšana ar tiesību normu palīdzību, no vienas puses, un šo tiesību īstenošana - no otras puses. Gadījumā, kad indivīda tiesības tiek aizskartas, jābūt mehānismam, kas ļautu tās reanimēt.

Saskaņā ar ECK 10.panta otro daļu iejaukšanās tiesību uz vārda brīvību īstenošanā ir pieļaujama tikai tad, ja tā, pirmkārt, ir noteikta ar likumu, otrkārt, ir pamatota ar kādu no ECK 10.panta otrajā daļā minētajiem leģitīmajiem mērķiem un, treškārt, ja šāda iejaukšanās ir nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā. Jāpievienojas A.Kučam, kurš norāda, ka papildus tam, lai ierobežojums būtu pamatots, nepieciešams arī, ka visi šie trīs nosacījumi tiek izpildīti vienlaikus un nepieciešamībai ierobežot vārda brīvību ir jābūt pārlicinošai.⁵⁸⁴

Šāda pieeja strikti tiek ievērota Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksē, par ko uzskatāmi liecina ECT spriedums lietā *Feldek v. Slovakia*,⁵⁸⁵ kur ECT nepārprotami secināja, ka Feldeka vārda brīvība bijusi ierobežota, jo viņa izteikumi bija atzīti par nepatiesiem un viņam piecos laikrakstos šis atzinums bija jāpublicē. Tādēļ tiesa šo lietu pieņēma izskatīšanai. Pārbaudot šos aspektus Feldeka lietā, tiesa secināja, ka ierobežojums ir noteikts ar likumu un tam ir leģitīms mērķis - citu cilvēku cieņas aizsardzība. Tomēr tam, ka ierobežojums ir bijis nepieciešams demokrātiskā sabiedrībā, tiesa nepiekrīta. Tiesa norādīja, ka vārda brīvība veido

⁵⁸²ECT 1976.gada 7.decembra spriedums lietā *Handyside v. the United Kingdom*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁵⁸³Tauriņš G.Politika. I.daļa.Rīga : [b.i.] 1999,129.lpp.

⁵⁸⁴Kučs A. Vārda brīvības robežas : goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: "Nordik" 2004, 18.lpp.

⁵⁸⁵ECT 2001.gada 12.jūlija spriedums lietā *Feldek v. Slovakia*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

vienu no būtiskākajiem demokrātiskas iekārtas stūrakmeņiem un ka tā ir šīs iekārtas attīstības un katra indivīda pašizteikšanās pamatnosacījums. ECT (ar piecām pret divām balsīm) atzina, ka Feldeka tiesības ir pārkāptas, kas atbilst jau minētā Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19.panta 3.punktā norādītajam, ka tiesības uz vārda brīvību var būt saistītas ar zināmiem ierobežojumiem, taču tie jānoteic likumā un tiem jābūt nepieciešamiem vai nu citu personu tiesību un reputācijas respektēšanai, vai arī valsts drošības, sabiedriskās kārtības, iedzīvotāju veselības un tikumības aizsardzībai.

Arī jau iepriekš aplūkotajā lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*⁵⁸⁶ ECT, pirmkārt, atzina, ka iemesli, uz kuriem savu nolēmumu pamatoja Norvēģijas attiecīgā rajona tiesa, bija būtiski, lai nodrošinātu leģitīmu mērķi - kuģa apkalpes locekļu goda un cieņas aizsardzību. Taču vienlaikus Tiesa uzsvēra, ka ir jāizvērtē arī tas, vai šie iemesli vārda brīvības ierobežošanai bija pietiekami. Tiesa vērsa uzmanību uz to, ka: "...jāņem vērā vispārējais konteksts, kādā šie apgalvojumi tika veikti.."

Tai pat laikā ECT norādījusi, ka vārda brīvība nav absolūta pat attiecībā uz preses iespējām atspoguļot šādus jautājumus. "Saskaņā ar panta otro daļu šīs brīvības īstenošana ir saistāma ar "pienākumiem un atbildību", kas attiecināma arī uz presi... Vienlaicīgi tiesa akcentēja nepieciešamību konstatēt, ka, informējot sabiedrību par nozīmīgiem jautājumiem, žurnālisti darbojas labā ticībā, lai sniegtu ticamu informāciju.

Lai arī ECK 10.panta otrajā daļā un pakta 19.pantā ietverta leģitīmo mērķu uzskaitījums burtiski nesakrīt, tomēr savās pamatnostādnēs - aizsargāt citu indivīdu cieņu vai reputāciju, vai citas nozīmīgas sabiedrības intereses - šie dokumenti ir vienoti. Tādēļ jāpiekrīt A.Kučam, ka šajā aspektā nepastāv principiālas atšķirības starp abiem dokumentiem, jo ECK 10.panta otrajā daļā papildus minētie ierobežojumi var ietilpt arī kādā no Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām 19.panta 3.punktā plašāk formulētajiem pamatojumiem.⁵⁸⁷

Tiesības uz vārda brīvību, kas ietvertas ECK 10. panta pirmajā daļā, tostarp tiesības uz uzskatu brīvību un tiesības saņemt un izplatīt informāciju un idejas bez valsts institūciju iejaukšanās, skar ļoti plašu jomu. ECK 10. pants neattiecas tikai vienīgi uz noteikta veida informāciju vai idejām, izteiksmes veidiem, sevišķi politiska rakstura; tas aptver arī māksliniecisku izteiksmi, komerciālas dabas informāciju un pat vieglo mūziku un reklāmu.⁵⁸⁸

---

⁵⁸⁶ ECT 1999. gada 20. maija spriedums lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁵⁸⁷ Kučs A. Vārda brīvības robežas : goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: "Nordik" 2004, 18.lpp.

⁵⁸⁸ ECT 1994. gada 26. janvāra spriedums lietā *Casado Coca v. Spain*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

Tādējādi tiek aizsargāta jebkura izteiksmes forma visdažādākajos izpausmes veidos (piemēram, gleznas, grāmatas, filmas, paziņojumi radiopārraidēs, informācijas bukleti). Paredzot uzskatu brīvību izpaušanu jebkādā informācijas nesējā, vienlaikus pastāv nepieciešamība aizsargāt personas godu un cieņu gadījumos, kad šāda rakstura darbā radīts aizskārums.

Personas tiesības uz morāla rakstura garantijām ir deklarētas arī 1886.gada 9.septembra Bernes konvencijā par literatūras un mākslas darbu aizsardzību,⁵⁸⁹ kur 6.bis panta 1.punkts pieprasa nodrošināt personas tiesības uz godu vai reputāciju - neatkarīgi no autora mantiskajām tiesībām un pat pēc šo tiesību pārejas autoram ir tiesības pieprasīt, lai viņš tiktu atzīts par darba autoru, un iebilst pret jebkādu šā darba sagrozīšanu, izkropļošanu vai citādu pārveidošanu, kā arī pret jebkādu citādu darba autora tiesību aizskaršanu, kura var kaitēt autora godam vai reputācijai.

Atgriežoties pie tiesībām uz vārda brīvību un tiesībām uz godu un cieņu, secināms, ka vārda brīvībai ir noteiktas robežas - citu cilvēku tiesības uz godu, cieņu, labo vārdu vai reputāciju. Kā redzams, lai arī starptautiskie tiesību akti deklarē vārda brīvību kā neatņemamu demokrātiskas vides komponentu, tomēr šie paši dokumenti satur arī ierobežojumus. M.Novaka apgalvojums, ka “vienlaikus gods un reputācija paktā tiek aizsargāti vājāk nekā citi privātās dzīves aspekti”,⁵⁹⁰ autoresprāt, nav radis atspoguļojumu minētajos dokumentos. Autors (M.Nowaks) arī norāda, ka “tas izskaidrojams tādējādi, ka personas privātās dzīves aspektu aizsardzība var nonākt pretrunā ar tiesībām uz vārda brīvību. Turklāt vārds “apdraudējums” nozīmē, ka iejaukšanās ir ar noteiktu intensitātes pakāpi. Tādējādi jebkurš personu aizskarošs izteikums nebūs vērtējams kā apdraudējums personas godam un reputācijai”.⁵⁹¹ Īsti nav saprotams, kādā veidā personas tiesības uz vārda brīvību var nonākt pretrunā ar tiesībām uz godu un cieņu vai reputāciju. Pašas par sevi šīs tiesības nevar nonākt nedz pretrunā, nedz arī nodarīt citādu kaitējumu. Jautājums kļūst aktuāls tikai brīdī, kad viena persona savu tiesību realizācijā “iekāpj” citas personas tiesību robežās. Tiesību uz vārda brīvību rašanās mehānisms nedod pamatu atzīt to dominējošo stāvokli un absolūto raksturu.

---

⁵⁸⁹ Bernes 1886.gada 9.septembra konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību. <http://www.autornet.lv/tiesibas/ligumi/berne.php#6bis> (aplūkots 17.12.2008.)

⁵⁹⁰ Nowak M. U.N.Covenant on Civil and Political Rights, CCPR Commentary. N.P.Engel. Publischer, 1993, p.349.

⁵⁹¹ Ibid.

Arī V.Liholaja ir norādījusi, ka starptautiskie standarti nebūt neiedala personas pamattiesības un pamatbrīvības primārās un sekundārās,⁵⁹² to nepieļauj arī Latvijas Republikas Satversme,⁵⁹³ kuras 95.pants nosaka, ka valsts aizsargā personas godu un cieņu, bet 100.pants deklarē ikviena tiesības uz vārda brīvību.

Šāda pozīcija rodama arī A.Grūtupa atziņā (kaut arī pausta citā sakarā), komentējot J.Briedes rakstīto, ka saskaņā ar Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.pantu tiesība uz tiesu ir augstāka nekā īpašuma tiesība. A.Grūtups norāda, ka šajā konvencijā nekur nav šķiroti, kas ir primāras un kas ir otršķirīgas tiesības, kā arī akcentē, ka tas būtu absurds, „jo kā tad mēs varētu sašķirot, ka tiesības uz tiesu ir pirmās šķiras, bet tiesības uz dzīvību - otrās šķiras, savukārt tiesības uz īpašuma aizsardzību - trešās šķiras.”⁵⁹⁴

Literatūrā pamatoti tiek apgalvots, ka tiesības ir pietiekams iemesls pienākumam, jo tās ir savstarpēji saistītas kategorijas.⁵⁹⁵ Dž.S.Mills secina, ka brīvība nav neierobežota, tā uzliek pienākumus. „Pienākumu nosaka citi, ar kuru brīvību jārēķinās: manas brīvības robeža ir tur, kur sākas citu brīvība”.⁵⁹⁶ Līdzīgi arī Dž. Razu atzīst, ka apgalvot, ka kādam ir tiesības, nozīmē norādīt uz pamatu prasībai pēc noteikta veida rīcības, t.i., ka kāds indivīda labklājības aspekts ir pamats kādam cita cilvēka pienākumam. Tāpēc tiesību īpašā loma praktiskajā domāšanā ir pienākumu pamatošana ar citu personu interesēm. Dž. Razu kodolīgi secina, ka “tiesības ir pienākumu pamats”. Pievēršoties vārda brīvībai un personas tiesībām uz godu un cieņu, autors pareizi norāda, ka cilvēkam var būt tiesības uz vārda brīvību, bet tas nenozīmē, ka viņam ir tiesības citus nomelnot. Pilnībā pievienojos Dž. Raza apgalvojumam, ka attiecībā uz nomelnošanu un apmelojumiem cilvēku ieinteresētība savas reputācijas saglabāšanā var pilnībā ņemt virsroku pār tiesībām uz vārda brīvību.⁵⁹⁷

Pretnostatot personas tiesības uz vārda brīvību indivīda tiesībām uz savu attēlu (privātās dzīves neaizskaramību), A.Kovaļevska norāda, ka “lai arī vārda brīvība ir ļoti nozīmīga demokrātiskā sabiedrībā, tomēr to nedrīkst interpretēt vienpusīgi, privātās dzīves aizskārumu pamatojot ar auditorijas tiesībām zināt visu. Ja attēls atspoguļo personas privāto

⁵⁹² Liholaja V. Kā atrast saprātīgu līdzsvaru. Jurista Vārds. 08.05.2005.

<http://www2.politika.lv/index.php?id=5064> (aplūkots 23.10.2008.)

⁵⁹³ Latvijas Republikas Satversme: LR likums. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

⁵⁹⁴ Grūtups A. Tiesnesis nevar izmantot tiesu institūta prestižu savās privātajās interesēs. Jurista Vārds, 21.09.2004., Nr.36.

⁵⁹⁵ Markesinis B.S. Volume II, The Law of Torts: A Comparative Introduction, Oxford: Clarendon Press, 1997, 59.lpp.

⁵⁹⁶ Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006, 224.lpp.

⁵⁹⁷ Razu Dž. Brīvības morāle, Rīga: SIA Madris, 2001, 157.lpp.,165.lpp.

dzīvi, tad ir jāizvērtē, vai tā publicēšana dod kādu pienesumu diskusijai par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem. Ja publikācijas mērķis ir informēt sabiedrību un raisīt diskusiju par sabiedriski nozīmīgiem notikumiem, tad priekšroka var tikt dota vārda brīvībai. Savukārt, ja fotogrāfijas attiecas vienīgi uz personas privātās dzīves detaļām un nekādi nav saistītas ar politisku vai citādi sabiedriski nozīmīgu diskusiju, tad priekšroka ir tiesībām uz privāto dzīvi”.⁵⁹⁸

Vārda brīvības absolūtais raksturs tiek apšaubīts arī no tiesībsarga R.Apsīša puses, atzīstot SIA “Famar – Desi” būvmateriālu veikalu “Būvniecības ABC” reklāmu par diskriminējošu. R.Apsītis pamatoti uzskata, ka “vārda brīvība nav absolūta un nenozīmē visatļautību, un tas attiecināms arī uz teksta un attēla salikumiem reklāmās”.⁵⁹⁹ Vārda brīvības un personas goda un cieņas sadursme ir iespējama arī plašākā aspektā, proti, holokausta nolieguma gadījumos. Holokausta noliedzēji savu uzskatu paušanu parasti pamato ar tiesībām uz vārda brīvību. A.Erdmane pamatoti uzsver, ka holokausta noliegums ir uzskatāms ne tikai par rasu naidu kurinošas runas izpausmi, bet to vienlaikus var uzskatīt arī par cietušo upuru un viņu radnieku goda un cieņas aizskaršanu.⁶⁰⁰

Pamatojot tēzi par vārda brīvības un tiesību uz godu un cieņu konfrontācijas nepieļaujamību, nepieciešams vēlreiz atgriezties pie starptautiskajos tiesību aktos deklarētā. Vispārējās cilvēka tiesību deklarācijas⁶⁰¹ 8.pantā noteikts, ka ikvienam ir tiesības uz efektīvu viņa tiesību atjaunošanu kompetentās nacionālajās tiesās gadījumos par nodarījumiem, kuri pārkāpj viņa pamattiesības, kas garantētas konstitūcijā vai likumā. Savukārt 12.pantā ir deklarēts, ka nedrīkst patvaļīgi iejaukties neviena personiskajā un ģimenes dzīvē, patvaļīgi pārkāpt viņa dzīvokļa vai korespondences neaizskaramību vai apdraudēt viņa godu un reputāciju un ka katram ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai apdraudējumu, bet 19.pantā – ikvienam ir tiesības uz pārliecības un izteiksmes brīvību; šīs tiesības ietver brīvību bez iejaukšanās palikt pie saviem uzskatiem un meklēt, saņemt un izplatīt informāciju un idejas ar jebkuriem informācijas līdzekļiem neatkarīgi no valstu robežām. Un, visbeidzot, 29.panta otrā daļa, no kuras izriet, ka, izmantojot savas tiesības un brīvības, katram cilvēkam ir jāpakļaujas tikai tādiem ierobežojumiem, kas ir noteikti ar likumu, vienīgi ar mērķi nodrošināt citu cilvēku tiesību un brīvību pienācīgu atzīšanu un

⁵⁹⁸ Kovaļevska A. Mans attēls – mans īpašums? <http://web30.deac.lv/index.php?id=4839> (aplūkots 01.02.2008.)

⁵⁹⁹ Pirmie pārbaudījumi tiesībsarga autoritātei. Vai ombuda ieteikumos kāds ieklausīsies. Jurista Vārds, 03.04.2007., Nr. 14.

⁶⁰⁰ Erdmane A. Vārda brīvība un holokausta noliegums. Jurista vārds, 22.05.2007., Nr. 21.

⁶⁰¹ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/visped.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

cienīšanu un morāles, sabiedriskās kārtības un vispārējās labklājības taisnīgu prasību apmierināšanu demokrātiskā sabiedrībā.⁶⁰²

Starptautiskajos tiesību aktos ietvertos priekšrakstus apstiprina arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa, kura, skatot lietu "Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam", sava 2003.gada 29.oktobra sprieduma secinājumu daļā norādīja, ka "tiesā izskatāmajā lietā ir pretnostatītas divas cilvēkam garantētās pamattiesības - tiesības uz vārda brīvību un tiesības uz goda un cieņas aizsardzību. Tāpat kā tiesības uz vārda brīvību, arī cilvēka goda un cieņas neaizskaramība ir nostiprināta gan Satversmē, gan vairākos Latvijai saistošajos starptautiskajos tiesību aktos".⁶⁰³

Secinājums, ka Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 10.pants negarantē pilnīgu un neierobežotu vārda brīvību, pausts arī lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*.⁶⁰⁴

Izvērtējot ECT praksi, var pievienoties L.Vildhābera secinājumiem, ka ar vārda brīvību konkurējošā interese par tiesībām uz goda aizsardzību līdz šim nav bijusi visai nozīmīga līdzsvarošanas procesā. L.Vildhābers pamatoti akcentē, ka moderno masu saziņas līdzekļu daba ir mainījusies. „To skarbi konkurējošā pasaulē tiek akcentēts nevis mērķis paust idejas demokrātiskā procesā, bet gan komerciālās realitātes nepieciešamība pārdot laikrakstus”.⁶⁰⁵

Nemot vērā augstāk veikto analīzi, vietā ir secinājums, ka KL 156., 157. un 158.panta jēga un mērķis nav pretrunā nedz ar starptautiskajos tiesību aktos noteikto regulējumu, nedz ar ECT atziņām par vārda brīvību un tās robežām.

ECT ir ievērojama loma starptautisko tiesību vēsturē. Tā visefektīvāk īsteno Vispārējā cilvēktiesību deklarācijā minēto mērķi un starptautiskā mērogā aizsargā pamattiesības.⁶⁰⁶ No starptautisko tiesību viedokļa ECT prakses piemērošanai ir divējāds pamatojums. Pirmkārt, ECT spriedumos tiek iztulkotas ECK normas. Otrkārt, ECT spriedums kā starptautiskas tiesas nolēmums ir viens no starptautisko tiesību palīgavotiem. Formāli tas ir juridiski saistošs tikai valstij, kas ir puse lietā, taču tajā sniegtais iztulkojums un pamatojums jāņem vērā arī citām

---

⁶⁰² Cilvēka tiesības. Starptautisko līgumu krājums. 1.sējums (Pirmā daļa). Universālie līgumi. Apvienotās Nācijas: Ņujorka un Ženēva, 2994, 3.,4.,7.lpp.

⁶⁰³ Latvijas Republikas 2003.gada 29.oktobra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2003-05-01 "Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100. pantam", Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003., Nr. 152 (2917).

⁶⁰⁴ ECT 1999.gada 20.maija spriedums lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁶⁰⁵ Vildhābers L. Tiesības apvainot, šokēt vai traucēt? Izteiksmes brīvības aspekti Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā. Likums un tiesības 4.sējums Nr.2 (30) 46.lpp.

⁶⁰⁶ Turpat, 40.lpp.

valstīm, jo, izskatot līdzīgu lietu, tiks atkārtota, apstiprinot vai pamatoti noraidot, iepriekš lietotā argumentācija. ECT spriedumi atklāj ECK saturu, tādēļ tajos sniegtais iztulkojums ir saistošs pašas ECK juridiski saistošā rakstura dēļ. Neraugoties uz to, “ECK nedrīkst uzskatīt par absolūtu atskaites punktu, jo tajā iekļauts minimālais cilvēktiesību standarts, bet nacionālajās tiesībās vai arī citos starptautiskos līgumos var būt indivīdam labvēlīgākas normas”.⁶⁰⁷

Šai sakarībā var atzīmēt, ka Vācijas Federālā konstitucionālā tiesa nolēmusi, ka ECT lēmumi nav saistoši Vācijas tiesām un tās drīkst pieņemt lēmumus, kas nav atbilstoši ECT spriedumiem, taču tos vajadzētu ņemt vērā, taisot spriedumus.⁶⁰⁸

ECT savā praksē kā vienu no prasībām ir izvirzījusi faktu nošķiršanu no viedokļa, kā arī atzinusi, ka vārda brīvības robežas un cilvēka tiesības uz goda un cieņas aizsardzību ir atkarīgas arī no cietušā, par kuru ir izteikts viedoklis vai minēti fakti, norādot, ka pret publiskām personām pieļaujamās kritikas robežas ir plašākas nekā pret privātpersonām.⁶⁰⁹ Pēc pieļaujamās kritikas pakāpes A.Kovaļevska, ievērojot ECT nostāju, izdala šādas publisko personu grupas:

- 1) politiķi, valdība;
- 2) valsts amatpersonas;
- 3) tiesneši;
- 4) citas publiskas personas (piemēram, liela uzņēmuma vadītājs).⁶¹⁰

Kas attiecas uz politiķiem, tad, kā jau iepriekš tika noskaidrots, attiecībā uz šīm personām ir pieļaujama lielāka kritika. ECT, skatot lietu sakarā ar Austrijas žurnālista Lingēna kritiku, kas bija vērsta uz tā laika Austrijas kancleru, norādīja, ka “pieņemamās kritikas robežas ir plašākas attiecībā uz politiķi nekā uz privātpersonu”.⁶¹¹ Politiķi ir pakļaujami plašākai kritikai, jo šie subjekti ir apveltīti ar normatīvajos aktos paredzēto kompetenci, viņu darbību regulē attiecīgās tiesību normas, un šo personu primārais pienākums ir rīkoties sabiedrības interesēs. Sabiedrībai ir tiesības būt informētai par to, kā tiek pildīti amatpersonai deliģētie pienākumi, vai attiecīgais indivīds ir spējīgs veikt šos pienākumus pienācīgā kvalitātē, vai viņa profesionālais līmenis atbilst ieņemajam amatam,

---

⁶⁰⁷ Mits M. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu izmantošana Satversmes tiesā: Administratīvo pārkāpumu pārsūdzības lieta. <http://www.politika.lv/index.php?id=4670> (aplūkots 30.01.2007.)

⁶⁰⁸ Vācijas tiesa izvērtē ECT lēmumus. Diena, 20.10.2004.

⁶⁰⁹ Kovaļevska A. Kad gods un cieņa saduras ar vārda brīvību. Jurista Vārds, 28.10.2003., Nr.39(297)

⁶¹⁰ Turpat.

⁶¹¹ Энтин М. Международные гарантии прав человека. Москва:[b.i.], 1997, с.253.

vai personas morālā stāja ir nevainojama. Ņemot vērā šo personu īpašo statusu, kritika ir pieļaujama, bet kritika nedrīkst saturēt godu un cieņu aizskarošus apvainojumus.

Pie otrās grupas pieder dažādas valsts amatpersonas (ierēdņi).

ECT savā praksē ir uzsvērusi, ka, ņemot vērā valsts amatpersonas un varas pārstāvju, atskaitot tiesnešus, amatu specifiku, kritikas robežām vajadzētu būt plašākām. Var pievienoties A.Kučam, kurš apgalvo, ka politiķiem un valsts amatpersonām, kuras pieņem sabiedrībai būtiskus lēmumus gan par valsts attīstības prioritātēm, gan valstu budžeta līdzekļu izlietojumu, jārēķinās ar to, ka sabiedrībai ir tiesības zināt maksimāli daudz par šo personu darbību, pildot valsts amatpersonas funkcijas. Vislabākais veids, kā sabiedrība to var uzzināt, ir brīvas diskusijas un kritika presē.⁶¹²

Lietā *Thoma v. Luxembourg* noskaidrots, ka kāds žurnālists kritizēja Mežniecības padomes darbinieku rīcību, norādot, ka, iespējams, tie, pildot savus pienākumus, rīkojušies negodīgi. ECT šajā lietā norādīja: “Pildot savus pienākumus, ierēdņi, tāpat kā politiķi, ir pakļauti lielākai kritikai nekā privātpersonas. Taču nevar apgalvot, ka ierēdņi katru savu vārdu un darbību apzināti būtu pakļāvuši pārbaudei tādā mērā kā politiķi un ka tāpēc ar tiem būtu jāapietas tāpat kā ar politiķiem, kad ir runa par viņu uzvedības kritiku”.⁶¹³

Līdz ar to var secināt, ka atbilstoši ECT praksei ierēdņi ir pakļauti lielākai kritikai nekā privātpersonas, taču pieļaujamās kritikas robežas attiecībā uz ierēdņiem ir šaurākas nekā attiecībā uz politiķiem.

Lietā *Lesnik v. Slovakia* persona tika nosacīti notiesāta ar brīvības atņemšanu uz četriem mēnešiem. Šī persona bija nosūtījusi prokuroram, kas skatīja viņas lietu, un vēlāk arī ģenerālprokuroram vēstules, kurās apgalvoja, ka šis prokurors ir veicis nelikumīgu viņas telefonsarunas noklausīšanos, saņēmis kukuli par to, ka ierosinājis krimināllietu pret vēstules rakstītāju un citādi ļaunprātīgi izmantojis dienesta stāvokli. ECT konstatēja, ka vēstules satur informāciju fakta apgalvojuma formā, jo nebija nekādu pierādījumu, kas apliecinātu, ka prokurors tiešām šādi ir rīkojies; tie ir ļoti nopietni apvainojumi, kas turklāt izteikti atkārtoti.⁶¹⁴

---

⁶¹² Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: "Nordika", 2004, 38.lpp.

⁶¹³ ECT 2001.gada 29. marta spriedums lietā *Thoma v. Luxembourg*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁶¹⁴ ECT 2003.gada 11.marta spriedums lietā *Lesnik v. Slovakia* (<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

Pie trešās grupas pieder tiesneši.

Tiesai, pildot savus pienākumus, jābūt pilnīgi neatkarīgai. Tai pat laikā tiesas kritika demokrātiskā sabiedrībā ir nenovēršama un zināmā mērā pat vēlama, jo sabiedrībai ir tiesības būt informētai par tiesas procesiem un to kvalitāti. Tiesai, garantējot taisnīgumu, ir jābauda sabiedrības uzticība, tāpēc šī institūcija, kā arī tās pārstāvji, ir jāargā no nepamatotiem apvainojumiem.

Ja kritikas mērķis ir graut sabiedrības uzticību tiesai un nomelnot tiesnešus, tad ir pieļaujami stingri šādu izteikumu ierobežojumi, bet, ja kritikas mērķis ir piedalīties diskusijā par sabiedrībai nozīmīgu jautājumu, pat ja tiek lietoti asi izteikumi, tas var būt arguments par labu vārda brīvības aizsardzībai pret ierobežošanu.⁶¹⁵

Tomēr, ņemot vērā tiesas īpašo lomu, tiesas un tiesneši ir pakļaujami mazākai kritikai nekā citas publiskās institūcijas un to darbinieki.

Neraugoties uz šādu koncepciju, lietā *Skalka v. Poland* pieņemtais lēmums ir visai apšaubāms. Tā kādai personai bija piespriesta brīvības atņemšana uz astoņiem mēnešiem par tiesneša goda un cieņas aizskaršanu. Šī persona bija nosūtījusi tiesas priekšsēdētājam vēstuli, kurā tiesnesi nodēvēja par analfabētu, klaunu, kretīnu, muļķi un vispār aprobežotu personu, taču konkrētas sūdzības par tiesnesi vēstule nesaturēja. ECT atzina, ka šajā gadījumā bija nepieciešams aizsargāt tiesneša godu un cieņu un piemērotais sods netiktu vērtēts kā vārda brīvības pārkāpums. Taču, ņemot vērā, ka apvainojumi netika izteikti publiski, bet gan vēstulē, par kuru sabiedrībai nebija zināms, ECT konstatēja: soda smagums šajā gadījumā nav proporcionāls nodarījuma nopietnībai un līdz ar to ir noticis tiesību uz vārda brīvību pārkāpums.⁶¹⁶

Ņemot vērā to apstākli, ka tiesneša labās slavas saglabāšanai ir būtiska nozīme sabiedriskajai domai, tad šai lietā, kur vēstulē izteiktie apvainojumi palika “starp apvainotāju un konkrēto tiesnesi”, nenonākot publiskā apritē, šāds ECT atzinums varētu tikt vērtēts kā pamatots. Protams, konkrētā gadījumā personai saglabājas tiesības uz goda aizsardzību kā privātpersonai, jo kā lietā norādīts, apvainojumi neattiecās uz tiesneša profesionālo darbību. Tomēr vietā ir piebilst, ka tādi apzīmējumi kā muļķis, analfabēts un citi epiteti, kas tika attiecināti uz tiesnesi, visai nosacīti saistīti ar jēdzienu kritika.

---

⁶¹⁵ 21 Pekkanen R. Criticism of the judiciary by the media – Protecting Human Rights: The European Perspective. Köln, Berlin, Bonn, München: Carl Heymans Verlag KG – 2000, p. 1082-1083. Citēts pēc : Kovaļevska A. Kad gods un cieņa saduras ar vārda brīvību. Jurista Vārds, 28.10.2003., Nr. 39 (297)

⁶¹⁶ ECT 2003.gada 27.maija spriedums lietā *Skalka v. Poland*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

Lietas par tiesnešu goda un cieņas aizskaršanu, kuras ir skatījusi ECT, pamatā saistītas ar tiesu varas autoritātes un objektivitātes aizsardzību, kas ir atsevišķi izdalīta kā viens no leģitīmiem mērķiem vārda brīvības ierobežošanai ECK 10. panta 2. daļā.⁶¹⁷

Vienlaikus ECT ir vairākkārt atkārtojusi, ka: “.. prese ieņem īpaši ievērojamu lomu valstī, kas balstīta uz likuma varu. Tai ir pienākums izplatīt informāciju un idejas par politiskiem un citiem sabiedrību interesējošiem jautājumiem, tai skaitā par tiesu sistēmas funkcionēšanu. Prese ir viens no līdzekļiem, ar kā palīdzību politiķi un sabiedrība var kontrolēt, vai tiesneši veic savus pienākumus atbilstoši mērķim, kas ir viņiem uzticēto uzdevumu pamatā.”⁶¹⁸

Tādēļ ir būtiski izvērtēt vārda brīvības ierobežojuma nepieciešamību tiesu varas autoritātes un objektivitātes nodrošināšanai, ņemot vērā gan attiecīgās publikācijas kontekstu, mērķi un citus faktorus, kuri konkrētajos lietās apstākļos var būt nozīmīgi.⁶¹⁹

Lietā *Prager un Oberschlick pret Austriju* žurnālists un izdevējs bija notiesāti par tiesneša apmelošanu saistībā ar to, ka viņu publikācijās bija ietverti izteikumi, kuros tika apšaubītas gan tiesneša personiskās, gan profesionālās īpašības, piemēram, apgalvojot, ka “Vīnes tiesneši jau pašā sākumā izturas pret katru apsūdzēto tā, it kā tas būtu jau notiesāts”.⁶²⁰ ECT uzsvērusi, ka “.. ka žurnālists nevar apgalvot, ka darbojies labā ticībā vai saskaņā ar žurnālista ētiku, jo veiktais pētījums publikācijas sagatavošanai nebija pietiekams, lai pamatotu tik nopietnus apgalvojumus. Žurnālists personīgi nebija apmeklējis nevienu konkrētā tiesneša tiesas procesu, kā arī viņš nebija devis tiesnesim nevienu iespēju komentēt pret viņu izteiktās apsūdzības. Tādēļ izvērtējusi visus lietās apstākļus, tiesa pareizi secināja, ka iejaukšanās ir proporcionāla leģitīmajam mērķim un “nepieciešama demokrātiskā sabiedrībā”.

Lielu uzņēmumu vadītāji.

ECT prakse liecina, ka par publisku personu uzskata arī lielu uzņēmumu vadītājus, kas tāpat ir pakļauti lielākai kritikai salīdzinājumā ar privātpersonām.

---

⁶¹⁷ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁶¹⁸ ECT 1995. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Prager and Oberschlick v. Austria*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁶¹⁹ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁶²⁰ ECT 1995. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Prager and Oberschlick v. Austria*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

Tā Lietā *Fressoz and Roire v. France* ⁶²¹ tika atļauta “Peugeot” ģenerāldirektora nodokļu deklarācijas publiskošana, jo tas notika saistībā ar sabiedrībai svarīgu diskusiju un attiecās uz šīs personas darbību publiskas personas veidolā.

Kā redzams, tiesības uz vārda brīvību ļauj indivīdam veidot savu viedokli un pieturēties pie saviem uzskatiem. “Sabiedrības interesēm” vai “publiskās diskusijas faktoram” ir visai nozīmīga loma vārda brīvības kontekstā. Sabiedrībai ir jābūt pieejamai informācijai par to, kas notiek tai vai citā valsts vai privātajā sektorā. Tomēr jāņem vērā, ka sabiedrības “barošana” ar nepatiesa rakstura ziņām var dot regresīvu rezultātu. ECT norāde iepriekš pieminētajā *Lingēna* lietā uz nepieciešamību nodalīt faktu no viedokļa ir pamatota. Žurnālistam, tāpat kā jebkurai citai personai, ir tiesības uz savu viedokli, tomēr gadījumā, kad tas ir izteikts *fakta apgalvojuma* formā, tam jābūt patiesam vai arī jākonstatē, ka žurnālists attiecīgi rīkojies labā ticībā. Pretējā gadījumā ir pamats runāt par neslavas celšanu. Žurnālists, kas ar preses starpniecību ir izteicis savas domas, nav saucams pie atbildības, ja vien viedoklis nav pausts īpaši aizskarošā formā.

Autoresprāt, šobrīd pastāvošajam konfliktam starp masu medijiem (vārda brīvību) un valsts garantētajām indivīda tiesībām uz godu un cieņu, ir savs izskaidrojums. Valstī ir izveidota tiesiskā bāze, kas paredz to vai citu tiesību esamību, bet nav īstas skaidrības šo tiesību apjomā. Žurnālisti kā masu mediju pārstāvji ir ieinteresēti paplašināti tulkot tiesības uz vārda brīvību. Situāciju sarežģī arī tas, ka šo personu aprindās nepastāv konkurence, kuras pamatā būtu paša žurnālista reputācija. Sevi cenošs profesionālis centīsies izmantot informāciju no drošiem avotiem. Šobrīd tas vienkārši nav aktuāli, jo žurnālistam nav motivācijas domāt par savu profesionālo reputāciju. Tomēr žurnālista reputācija ir vistiešākajā veidā saistīta ar preses izdevuma rentabilitāti un ietvertās informācijas ticamību.

Kā tika noskaidrots, tad nedz starptautiskie tiesību akti, nedz ECT spriedumi neatzīst vārda brīvības neierobežotību, kā arī dominantī pār citām personas tiesībām. Ņemot vērā vārda brīvības ietekmīgo lomu sabiedrībā, tās īstenošana tiek saistīta ar zināmiem pienākumiem un atbildību. ECT, uzsverot preses īpašo lomu tiesiskā un demokrātiskā sabiedrībā, norādot arī uz to, ka preses brīvība ietver iespējamu novirzi līdz pārspīlējumam vai pat provokācijai, tomēr paredzējusi iespēju ierobežot preses brīvības izpausmes tad, ja tas

---

⁶²¹ECT 1999.gada 21.janvāra spriedums lietā *Fressoz and Roire v. France*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

skar sabiedrībai būtisku jautājumu atspoguļošanu, lai nodrošinātu ECK 10. panta 2. daļā minētos leģitīmos mērķus.

Kas attiecas uz plašsaziņas līdzekļu lomu un ietekmi mūsdienu sabiedrībā, vistrāpīgāk to raksturojis Romas Pāvests Benedikts XVI: „Ietekme, kādu plašsaziņas līdzekļi ir ieguvuši sabiedrībā, jau tiek uzskatīta par antropoloģiskā jautājumu integrālu sastāvdaļu, kas atklājas kā sāpīgs izaicinājums trešajā tūkstošgadē. Līdzīgi kā tas notiek cilvēka dzīvē, laulībā un ģimenē, kā arī attiecībā uz mūsdienu pasaules eksistenciālajiem jautājumiem, kas ir saistīti ar mieru, taisnību un visa radītā aizsardzību, tāpat arī plašsaziņas līdzekļos tiek apdraudētas cilvēka un viņa vērtību veidojošās dimensijas. Kad plašsaziņas līdzekļi zaudē ētisko piesaisti un izslīd no sabiedrības kontroles, vairs netiek ņemts vērā fakts, ka visa centrā ir cilvēks un viņa cieņa, bet līdz ar to rodas risks negatīvi ietekmēt viņa sirdsapziņu, viņa izvēli, galarezultātā ierobežojot personas brīvību un arī pašu dzīvi. Lūk, tādēļ arī ir nepieciešams, lai plašsaziņas līdzekļi rūpīgi aizstāvētu personu un pilnībā respektētu tās cieņu. Šodien šajā jomā - un daudz lielākā mērā, nekā varam iedomāties, - ir nepieciešama infoētika, līdzīgi kā medicīniskos un ar dzīvību saistītos zinātniskos pētījumus kontrolē bioētika.⁶²²

3.6. Cietušais no goda aizskaršanas un neslavas celšanas

Katram indivīdam neatkarīgi no viņa rases, nacionālās piederības, ādas krāsas, sociālā statusa, dzimuma, mantiskā stāvokļa, izglītības, reliģiskās pārliecības vai seksuālās orientācijas ir tiesības uz goda un cieņas aizsardzību. Gods un cieņa ir **fizisko personu tiesība** uz savu garīgo labklājību. Tieši tāpēc Krimināllikums aizsargā vienīgi fiziskas personas godu un cieņu.

Attiecībā uz fizisko personu goda un cieņas aizsardzību jāpiebilst, ka tiesību literatūrā ir izteikti atšķirīgi viedokļi par to, vai garīgi slimas un mazgadīgas personas var būt par cietušo no goda aizskaršanas un neslavas celšanas.

Kā N.Tagancevs, tā I.Foiņickis savā laikā norādīja, ka cietušie no aizskāruma nevar būt bērni, kuri vēl nav sasnieguši apziņu par personisko godu, nepieskaitāmas un garā slimas personas, kā arī citas personas, kuras apvainojuma brīdī nav sapratušas pret viņām vērstā apvainojuma nozīmi. Par tādām tiek uzskatītas bezsamaņas stāvoklī esošas personas, personas stipra alkohola reibuma stāvoklī u.c.⁶²³ Līdzīgi arī H.Viļums uzskatīja, ka pret garīgi slimajiem un mazgadīgajiem nav iespējams izdarīt minētos nodarījumus, jo viņi nav spējīgi apzināties savu cilvēcisko cieņu, kas ir neatņemama goda sastāvdaļa.⁶²⁴

⁶²² Romas pāvests ir Benedikts XVI. Sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi: protagonisma un kalpošanas krustcelēs. Meklēt patiesību, lai tajā dalītos. <http://www.catholic.lv/main.php?parent=2028> (aplūkots 20.06.2008.)

⁶²³ Уголовное Уложение 2.марта 1903.г. Н.С.Таганцев. С. Петербургъ. 1904, с.722,723; Курсъ Уголовного права часть оссоберрая. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.МюСтасюлевича, 1907, с.105.

⁶²⁴ Viļums H. Neslavas celšanas delikts. Smiltene: [b.i], 1940, 5.lpp.

Autoresprāt, šāda pozīcija ir pretrunā ar cilvēka konstitucionālajām tiesībām, jo garīgi slimām personām un mazgadīgiem bērniem ir visas subjektīvās tiesības, kuras kaut kādā veidā nav ierobežotas ar likumu.

Citādās domās bija P.Mincs, norādot, ka cietušais no goda aizskaršanas, kas prezumē pašcieņu, nevar būt „vājprātīgs, idiots vai prātu zaudējušais un ļoti jauns bērns”. Savukārt neslavas celšanas gadījumā, kas aizskar reputāciju, jautājuma risinājums var būt citāds. P.Mincs norāda, ka, pastāvot ciešām savstarpējām attiecībām ģimenes saišu veidā, cilvēka gods tiek aizskarts un cilvēkā rodas attiecīga sāpju izjūta arī gadījumos, „kad aizskārums vērsts pret šā cilvēka ģimenes locekļa, vienalga, dzīva vai miruša, godu”.⁶²⁵

Tādējādi viens no viedokļiem ir, ka cietušais no goda aizskaršanas nevar būt persona, kura nav apveltīta vai arī ir zaudējusi goda un personīgās cieņas jūtas, proti, mazgadīgie, garīgi slimie, mirušie. Savukārt cietušais neslavas celšanā var būt jebkura persona.⁶²⁶

Literatūrā ir norādīts, ka gadījumā, ja cietušais neapzinās pret viņu vērstā nodarījuma būtību, vainīgais var tikt saukts pie atbildības par netiešu goda aizskārumu, kad no šādām darbībām cieš ģimenes locekļi.⁶²⁷

Savā laikā N.Rozins pamatoti ir apgalvojis, ka nav pamata uzskatīt, ka goda aizskaršana un neslavas celšana garīgi slimai vai mazgadīgai personai ir mazāk prettiesiska nekā veselai un pilngadīgai personai. Bez tam šādu tiesību noliegšana uz goda aizsardzību radītu sevišķi smagas sekas tad, kad garīgi slimā persona izvesētos, bet mazgadīgā - kļūtu pilngadīga.⁶²⁸ Tādos pašos ieskatos ir arī vairāki mūsdienu tiesībpētnieki, kuri atzīst, ka cietušais neslavas celšanas un goda aizskaršanas gadījumā var būt jebkura persona, tai skaitā, nepilngadīga un rīcībnespējīga.⁶²⁹

---

⁶²⁵ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V.Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005., 305., 306.lpp.

⁶²⁶ Уголовное право. Часть особенная. Под ред. проф. М.И. Ковалева, проф. М.А.Ефимова, доц. Е.А.Фролова. Москва: Юридическая литература, 1969,с. 188, 190.

⁶²⁷ Часть особенная, том V. Преступления против личности, ее прав. Хозяйственные преступления. Москва: Наука, 1971.с. 192.

⁶²⁸ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с. 357, 358.

⁶²⁹ Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001, с.56; Коряковцев В.В. Питулько К.В Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург.Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на – Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004, с. 272-274.

3.6.1. Mazgadīgas personas

Literatūrā pamatoti tiek akcentēts, ka bērna psihe vēl nav pilnīgi adaptēta apkārtējai pasaulei, tāpēc negatīva pieredze var būtiski ietekmēt personības veidošanos un turpmāku attīstību.⁶³⁰

Runājot par mazgadīgās personas goda un cieņas aizskaršanu, absolūti nav pamata uzskatīt, ka, piemēram, trīspadsmitgadīgais nespēj uztvert aizvainojumu vai arī apzināties apmelojuma saturu.⁶³¹ Mazgadīgajam tāpat kā pilngadīgai personai ir savas vērtības, pašnovērtējums, kā arī reputācija, kuras saglabāšana ir svarīga.

A.Vlasovs pamatoti norāda, ka visiem cilvēkiem ir tiesības uz cieņas aizsardzību, pat tiem, kuri nav spējīgi uz pašvērtējumu, proti, psihiski slimi cilvēki un arī mazgadīgie. Cilvēkam piemīt cieņa, neatkarīgi no tā, ko viņš pats domā par sevi un ko par viņu domā citi.⁶³² A.Naumovs, nolūkā ilustrēt neslavas celšanas subjektīvo pusi, pievēršas kādai lietai, kur persona tika apsūdzēta neslavas celšanā par to, ka tā atkārtoti vainoja mazgadīgo A sava dēla slepkavībā.⁶³³ Neiedziļinoties šīs lietas niansēs (subjektīvās puses konstatācijā), uzmanību saista fakts, ka cietušais konkrētajā lietā, kā tiesa to pareizi konstatējusi, ir mazgadīga persona. Minētais gadījums uzskatāmi parāda, ka arī mazgadīga persona var būt cietušais no neslavas celšanas un goda aizskaršanas, jo nav apstrīdams fakts, ka mazgadīgais var saprast šāda izplatījuma raksturu un tas viņu aizskar tieši tik pat lielā mērā, cik jebkuru pilngadīgu indivīdu. Kas attiecas uz indivīda vecumu, tad tas, lai arī zināmā mērā ietekmē personas psihisko stāvokli, nevar būt par iemeslu cieņas kā pašnovērtējuma noliegšanai. Tieši pretēji, - mazgadīgais, sava emocionālā stāvokļa dēļ, cieņas apdraudējumu var izjust daudz sāpīgāk nekā pilngadīga persona.

I.Fargijevs, pamatoti norādot, ka bērns vecumā no pieciem līdz septiņiem gadiem var neapzināties pret viņu vērsto godu un cieņu pazemojošo darbību vai vārdu raksturu, to nekādi neattiecinā uz bērniem vecumā no divpadsmit līdz četrpadsmit gadiem, ja nav šaubu par

---

⁶³⁰ Lapsa A. Psihisko ciešanu būtība un izpausmes veidi noziedzīgos nodarījumos pret nepilngadīgajām personām. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli, Rīga, Latvijas Policijas Akadēmija, 2008, 69.lpp.

⁶³¹ Jānorāda, ka šodien pasaulē ir veikti neskaitāmi pētījumi, kas veltīti „jaunā laikmeta bērniem”, t.i. *indigo* bērniem, kuru apziņa dažkārt ir krietni vien augstākā līmenī nekā pieaugušam cilvēkam. Pētījumus tiek konstatēts, ka *indigo* bērni ir īpaši jūtīgi pret pazemojumiem.

Skat.Hēnkampa K. Indigo fenomēns. [B.v.]: Jumava, 2006.; Folkmane A. Indigo bērni. <http://www.geocities.com/jaunalaikmetaberni/resursi/publikacijas/indigoberni.htm>. (aplūkots 25.02.2009.)

Baņķis K. Indigo bērni iezīmē jaunu ēru. <http://www.apollo.lv/portal/life/articles/64271> (aplūkots 25.02.2009.)

⁶³² Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с. 17.

⁶³³ Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перераб. и. доп. Москва: Волтерс Клувер, 2007, с.156,157.

bērna normālu attīstību.⁶³⁴ Apstiprinājums tam ir rodams arī pedagogijas psiholoģijas pētījumos. Tā F. Kaddols uzskata, ka izpratne par goda un cieņas saturu vecāko klašu audzēkņiem ir tāda pati kā pieaugušajiem.⁶³⁵ Savukārt I.Kudrjavcevs uzskata, ka bērniem vecumā no vienpadsmit līdz divpadsmit un no četrpadsmit līdz sešpadsmit gadiem var būt zināma psihiska atpalcība, kas ir iemesls tam, ka šajā vecumā atsevišķu bērnu izpratne par cieņu var nebūt izveidojusies visā pilnībā.⁶³⁶ Tāpēc jāpiekrīt M.Jeņikejevam, ka, nosakot zemāko robežu, kad mazgadīgais ir spējīgs apzināties pret viņu vērstās godu un cieņu aizskarošās rīcības raksturu, jāņem vērā, ka pats mazgadīgās personas apziņas process satur atšķirīgus līmeņus. Principā šis process var īstenoties gan racionālā, gan sajūtu, gan arī intuitīvajā līmenī.⁶³⁷

Ņemot vērā augstāk paustās atziņas, jāatzīst, ka bērnam ir visas subjektīvās tiesības uz pilnvērtīgu goda un cieņas tiesisko aizsardzību. Bērnu aizsardzība ir svarīgs jautājums, kas iekļauts daudzos starptautiskos tiesību aktos. Lai arī to darbības jomas atšķiras, to visu mērķis ir veicināt bērna labklājību starptautiskā līmenī. Tā Apvienoto Nāciju Organizācijas 1989.gada Konvencijas par bērna tiesībām⁶³⁸ 16.pants noteic, ka neviens bērns nedrīkst būt patvaļīgas vai nelikumīgas iejaukšanās viņa tiesību realizēšanā uz personisko dzīvi, ģimenes dzīvi, dzīvojamo telpu neaizskaramību vai korespondences noslēpumu vai viņa goda un reputācijas nelikumīga apdraudējuma objekts. Bērnam ir tiesības uz likuma aizsardzību pret šādu iejaukšanos vai apdraudējumu.

Eiropas Padomes 1950.gada Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības konvencija⁶³⁹ aizsargā cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, kā arī izveido Eiropas Cilvēktiesību tiesu, kas spēj garantēt šo tiesību ievērošanu. Vairāki noteikumi attiecas uz ģimeni un bērniem, piemēram, tiesības uz cieņu pret ģimenes dzīvi (8. pants). 1980.gada Eiropas Konvencijas par

---

⁶³⁴ Фаргиев И.А. Уголовно - правовое значение личности и поведения потерпевшего. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Москва, 1997, с. 95. Citēts pēc: Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.175.

⁶³⁵ Каддол Ф.В. Честь и достоинство. Критерии развития их у старшеклассников. Педагогика, 1997, № 6, с.55-58.

⁶³⁶ Кудрявцев И.Я. Комплексная судебная психолого – психиатрическая экспертиза. Москва: МГУ, 1999, с. 315, 316.

⁶³⁷ Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. Москва: Юристъ, 1996, с. 500.

⁶³⁸ ANO 1989. gada Konvencija par bērna tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/bernkonv.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

⁶³⁹ Eiropas Padomes 1950. gada Eiropas Cilvēktiesību aizsardzības konvencija. <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

lēmumiem, kas attiecas uz bērnu aizbildniecības tiesību saglabāšanu, atzīšanu un izpildi,⁶⁴⁰ preambulā tiek atzīts, ka bērna labklājība ir galvenais punkts lēmumu pieņemšanā par aizbildnību. Prasības bērna cieņas nodrošināšanai satur arī ANO 1959.gada Bērnu tiesību deklarācija,⁶⁴¹ kuras 2.princips paredz, ka bērnam ar likumu un citiem līdzekļiem jānodrošina īpaša aizsardzība, kā arī jārada iespējas un labvēlīgi apstākļi veselīgai un normālai fiziskai, intelektuālai, tikumiskai, garīgai un sociālai attīstībai brīvības un cieņas apstākļos. Deklarācijas 8.princips īpaši akcentē, ka jebkuros apstākļos bērnam jābūt starp tiem, kas vispirms aizsargājami, savukārt 9.princips nosaka, ka bērns jāaizsargā no visām nevērīgās izturēšanās formām.

Nacionālā līmenī šīs tiesības ietvertas 1998.gada Bērnu tiesību aizsardzības likumā, kura 2.pantā ir teikts, ka šā likuma uzdevums ir noteikt bērna tiesības, brīvības un to aizsardzību, ņemot vērā, ka bērnam kā fiziski un intelektuāli nenobriedušai personai vajadzīga īpaša aizsardzība un gādība. Likuma 9.panta otrā daļa noteic, ka nedrīkst aizskart bērna cieņu un godu.⁶⁴²

3.6.2. Garīgi slimas personas

Arī uzskati par garīgi slimu personu tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību literatūrā ir visai atšķirīgi. Tiesību speciālistu vidū izplatīts viedoklis, ka garīgi atpalikušas personas nevar tikt pakļautas goda un cieņas aizskaršanai, jo tās nav spējīgas apzināties apvainojuma vai citas šādas prettiesiskas uzvedības saturu, sakarā ar ko tām netiek radītas garīgas ciešanas.⁶⁴³ Domājams, ka galvenais iemesls šādas pozīcijas pastāvēšanai ir garīgi atpalikušas personas nespēja patstāvīgi veikt nemantisko interešu aizsardzību - zemā intelekta, ierobežotās uztveres, kā arī savu tiesību nezināšanas dēļ. Jānorāda, ka normatīvie akti nesatur tiešas norādes, ka šādām personām ir ierobežotas tiesības uz godu un cieņu.

Garīga atpalcība kā rīcības nespējas pazīme ir ietverta Civillikuma⁶⁴⁴ 358.pantā, proti, garā slimie, kam trūkst visu vai lielākās daļas garīgo spēju, atzīstami par rīcības

---

⁶⁴⁰ 1980. gada Eiropas Konvencija par lēmumiem, kas attiecas uz bērnu aizbildniecības tiesību saglabāšanu, atzīšanu un izpildi. http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_int_lv.htm (aplūkots 17.12.2008.)

⁶⁴¹ ANO 1959.gada Bērnu tiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

⁶⁴² Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. 19.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998., Nr. 199/200 (1260/1261)

⁶⁴³ Skat. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. Москва: Инфра-М, 1997, с.205; Гуцин Д.И. Юридическая ответственность за моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.127.

⁶⁴⁴ Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības: LR likums 28.01.1937. Ziņotājs, 10.06.1993., Nr. 22/23.

nespējīgiem un tiesiski nespējīgiem pārstāvēt sevi un pārvaldīt savu mantu un ar to rīkoties, kādēļ pār viņiem ieceļama aizgādība. Tai pat laikā Civillikuma 359.pantā ir paredzēts, ka gara slimība vai plānprātība ir savienota ar tiesiskām sekām tikai tad, ja personu par rīcības nespējīgu gara slimības vai plānprātības dēļ ir atzinusi tiesa. Savukārt saskaņā ar Civillikuma 357.pantu plānprātīgie, kam tomēr netrūkst vajadzīgās prāta spējas parastu lietu pārziņai, var paši pārvaldīt savu mantu un ar to brīvi rīkoties. Kā izriet no Civillikumā ietvertā regulējuma, garīga atpalcība ir faktors, kas, pastāvot noteiktiem nosacījumiem, ierobežo rīcībaspēju. Jānorāda, ka 1971.gada 20.decembra Garīgi atpalikušo cilvēku tiesību deklarācijas⁶⁴⁵ 1.pants noteic, ka garīgi atpalikušam cilvēkam maksimālo iespēju robežās ir tādas pašas tiesības kā citiem cilvēkiem. Savukārt deklarācijas 6.pantā paredzēts, ka garīgi atpalikušam cilvēkam ir tiesības uz aizsardzību pret aizvainojošu un pazemojošu apiešanos. Arī ārvalstu tiesību literatūrā tiek norādīts uz to, ka garīgi atpalikušas personas ir tiesīgas pretendēt uz goda un cieņas tiesisko aizsardzību.⁶⁴⁶

Vēl pagājušā gadsimta nogalē izšķīra trīs garīgās atpalcības pakāpes: debilitāti (viegla garīgās atpalcības pakāpe), imbecilitāti (smagāka par debilitāti garīgās atpalcības pakāpe) un idiotiju (smaga garīgās atpalcības pakāpe).⁶⁴⁷ Šobrīd Latvijā un pasaulē vairs nelieto šādu terminoloģiju, bet runā par garīgo atpalcību dažādos līmeņos. Vadoties pēc starptautiskās slimību klasifikācijas, sākot ar 1997.gadu, Latvijā garīgās atpalcības diagnozes apzīmē ar kodiem **F 70** līdz **F 79**.⁶⁴⁸ Garīgās atpalcības līmeņi (pēc starptautiskās slimību klasifikācijas *Levels of Mental Retardation*) ir šādi:

F 70 Viegla garīgā atpalcība (Mild)

IQ aptuveni starp 50 un 69 (pieaugušā garīgais vecums ir starp 9 un 12 gadiem). Daudzi pieaugušie spēj strādāt un iekļauties sabiedrībā.

F 71 Vidēji smaga garīgā atpalcība (moderate)

IQ aptuveni starp 35 un 49 (pieaugušā garīgais vecums ir kā bērnam starp 6 – 9 gadiem). Vairums pacientu spējīgi iemācīties pašapkalpošanos, adekvātu kontaktēšanos, verbālo komunikāciju parasti veido īsi jautājumi.

F 72 Smaga garīgā atpalcība (Severe)

IQ aptuveni starp 24 un 34 (pieaugušā garīgais vecums ir starp 3 un 6 gadiem). Smagi aizkavēta runas un motorā attīstība. Nevar efektīvi izmantot maņu orgānus: redzi, dzirdi, tausti, ožu, garšu, līdz ar to negūst informāciju par apkārtējo vidi. Nepieciešams nepārtraukts atbalsts

---

⁶⁴⁵ 1971.gada 20.decembra Garīgi atpalikušo cilvēku tiesību deklarācija.

http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=220 (aplūkots 17.12.2008.)

⁶⁴⁶ Cepko R. Involuntary sterilization of mentally disabled women. Berkeley womens law. Berkely. 1993, Vol.8. p. 122.-125.

⁶⁴⁷ Liepiņa S. Speciālā psiholoģija. Rīga: RaKa, 2003, 53. lpp.

⁶⁴⁸ Turpat, 59.lpp.

F 73 Dziļa garīga atpalcība (Profound)

IQ zem 20 (pieaugušā garīgais vecums ir mazāks par 3 gadiem). Ir lielas grūtības ar sevis apkopšanu, tīrību, kontaktiem un kustībām.

F 78 Cita veida garīga atpalcība.

F 79 Neprecizēta garīga atpalcība.

Tiek norādīts, ka intelektuālās spējas un sociālā adaptācija laika gaitā var mainīties un, pat būdamas niecīgas, var uzlaboties mācīšanas un rehabilitācijas rezultātā.⁶⁴⁹

Kā redzams, personas komunikācijas spējas, uztvere un realitātes apzināšanās ir būtiski atkarīgas no tā, kurā garīgās atpalcības līmenī persona atrodas. Domājams, tikai dziļas garīgas atpalcības gadījumā persona nav spējīga apzināties pret viņu vērsto apvainojumu vai citas pazemojošas rīcības saturu. Tai pat laikā personas garīgais stāvoklis neatņem tai tiesības kā tādas (tas pats attiecināms arī uz mazgadību). Tādējādi var runāt par cieņu divos līmeņos – personīgo cieņu, kas ir civiltiesiskās un krimināltiesiskās aizsardzības objekts, un vispārcilvēcisko cieņu, kas prezumē to, ka pret cilvēku jāizturas ar cieņu neatkarīgi no atīstības stadijas (embrijs, vecs cilvēks u.tml.), sociālā stāvokļa vai veselības.

Ārvalstu tiesību literatūrā tiek apspriests jautājums par garīgi atpalikušu sieviešu sterilizāciju,⁶⁵⁰ kā arī par atteikšanos cīnīties par garīgi atpalikuša jaundzimušā dzīvību, jo, kā uzskata atsevišķi pediatri, viņa dzīvības paildzināšana rada nevajadzīgas ciešanas kā pašam jaundzimušajam, tā arī viņa tuviniekiem.⁶⁵¹ Tai pat laikā pētījumi pedagogijā apliecina, ka, lai arī garīgi atpalikuši bērni objektīvo realitāti atspoguļo citādāk, viņi ir spējīgi saprast, ka viņus apvaino, uzskata par sliktākiem, un tas viņos izraisa ciešanas.⁶⁵²

Sabiedrībai nevajadzētu noniecināt šos indivīdus, - garīgi atpalikušas personas ir tiesīgas pretendēt uz cieņu kā nemantisku labumu, jo vispārcilvēciskā cieņa piemīt ikvienai personai. Jāpiekrīt viedoklim, ka goda un cieņas aizskaršanas gadījumā tiesību subjekts var būt arī garīgi atpalikušo personu tuvinieki (autoresprāt, tāda pat pieeja jāievēro arī gadījumos, kad pazemojošā vai apkaunojošā uzvedība ir vērsta pret mazu bērnu). Literatūrā pamatoti tiek norādīts, ka tuvinieki ir tiesīgi pretendēt uz morālā kaitējuma atlīdzināšanu, pamatojoties uz to, ka ir aizskartas viņu mīlestības un pieķeršanās jūtas „tiešajam upurim”.⁶⁵³

⁶⁴⁹ Liepiņa S. Speciālā psiholoģija. Rīga: RaKa, 2003, 59., 60.lpp.

⁶⁵⁰ Cepko R. Involuntary sterilization of mentally disabled women. Berkeley womens law. Berkely. 1993, Vol.8. p. 122.

⁶⁵¹ Outterson C. Newborn infants with severe defects: a survey of paediatric attitudes and practices in the United Kingdom. Bioethics. Oxford, 1993, Vol.7, № 5. p. 420.- 435.

⁶⁵² Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.206.

⁶⁵³ Компенсация психического вреда в странах общего права: Проблема первичных и вторичных жертв. Реферативный журнал. Серия 4: Государство и право. 2004, №.1, с.101.

Ņemot vērā, ka lietas par goda aizskaršanu un neslavas celšanu ir pieskaitāmas privātās apsūdzības kriminālprocesam, kurā apsūdzības funkciju īsteno cietušais, jautājums par procesuālo kārtību kļūst īpaši aktuāls gadījumos, kad cietušais no goda aizskaršanas vai neslavas celšanas ir mazgadīga vai psihiski slima persona. Kriminālprocesa likuma⁶⁵⁴ 44.panta pirmā daļa nosaka, ka privātās apsūdzības lietās apsūdzību tiesā uztur cietušais vai viņa pārstāvis. Kriminālprocesa likuma 104.panta otrā daļa satur norādi uz to, ka, ja kaitējums radīts nepilngadīgai personai, cietušo pārstāv:

- 1) māte, tēvs vai aizbildnis;
  - 2) viens no vecvecākiem, pilngadīgs brālis vai pilngadīga māsa, ja nepilngadīgais dzīvojis kopā ar kādu no viņiem un attiecīgais radnieks par nepilngadīgo rūpējies;
  - 3) bērnu tiesību aizsardzības institūcijas pārstāvis;
  - 4) tādas nevalstiskās organizācijas pārstāvis, kura veic bērnu tiesību aizsardzības funkciju.
- Savukārt, ja kaitējums radīts personai, kura atzīta par rīcībnespējīgu, cietušo pārstāv tās aizgādnieks vai kāda no Kriminālprocesa likuma 104.panta otrajā daļā minētajām personām.

No dotā regulējuma izriet, ka gadījumos, kad cietušais no neslavas celšanas ir nepilngadīga vai garīgi slima persona, viņu intereses pārstāv likumā minētās personas. Tomēr šajā sakarībā jānorāda uz divējādo situāciju, kas var veidoties doto kategoriju lietās. Pirmkārt, pastāv iespēja, ka cietušais, būdams mazgadīgs vai psihiski slims, tomēr ļoti labi apzinās un saprot apvainojuma vai neslavas saturu un nozīmi, otrkārt, - iespējams, ka persona, ņemot vērā viņas vecumu (piemēram, piecus gadus vecs bērns) vai dziļu psihisku saslimšanu, nespēj saprast pret viņu vērstā nodarījuma raksturu. Pirmajā gadījumā cietušais būs persona, pret kuru vērstas noziedzīgs nodarījums, savukārt otrajā gadījumā – par cietušo varētu atzīt personu, kurai ar prettiesisko uzvedību netieši nodarīts kaitējums, proti, mazgadīgā vai psihiski slimā tuvinieki.

Šāda pieeja it kā nebūtu pretrunā arī Kriminālprocesa likuma 22.pantā noteiktajam, ka personai, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, ņemot vērā tās morālo aizskārumu, fiziskās ciešanas un mantisko zaudējumu, tiek garantētas procesuālās iespējas morālas un materiālas kompensācijas pieprasīšanai un saņemšanai. Tomēr jautājums par to, vai tieši konkrētā persona var tikt atzīta par cietušo, paliek atklāts.

Jānorāda, ka cietušā institūts kriminālprocesā šobrīd ir visai neskaidrs un diskutabls. Tā K.Strada-Rozenberga, daloties savās pārdomās par cietušo un tā tiesībām privātās apsūdzības kriminālprocesos, pievēršas arī to noziedzīgo nodarījumu kategorijai, par kuriem

---

⁶⁵⁴ Kriminālprocesa likums: LR likums. 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr.74 (3232)

kriminālprocesu varētu uzsākt tikai tad, ja saņemts cietušā pieteikums. Kā vienu no kritērijiem, lai noziedzīgu nodarījumu pieskaitītu minēto lietu kategorijai, autore atzīst to, ka šāda nodarījuma tiešais objekts ir konkrētas personas intereses (tātad personiska rakstura intereses).⁶⁵⁵

Atgriežoties pie jautājuma, vai par cietušo var atzīt mazgadīgā vai psihiski slimā tuviniekus, saskaramies ar problēmu,- proti,- ko īsti saprast ar „personisku aizskārumu” un cik plaši būtu tulkojama vārdkopa „konkrētas personas” intereses? Vai šie apzīmējumi ir vietā, runājot tikai par atsevišķu indivīdu, vai arī, kad runājam par ģimeni kā vienotu veselumu? Autoresprāt, katrs atsevišķs gadījums būtu pakļaujams nopietnam izvērtējumam, un gadījumā, ja tiktu konstatēts, ka „personisks aizskārums” vienlaikus skar arī ģimenes locekļu godu, cieņu vai reputāciju, par cietušo varētu atzīt arī minēto personu ģimenes locekļus. Jānorāda, ka šāda situācija var veidoties ne vien aplūkojamajos gadījumos, bet arī jebkurā situācijā, kad ir aizskarts personas gods un cieņa. (Par šiem jautājumiem sk. arī pie privātās apsūdzības).

3.6.3. Mirusi persona

Goda aizskaršanas un neslavas celšanas objekts citu valstu krimināllikumos var būt arī **mirušas personas** gods un cieņa. Šādai personai, dzīvai esot, bija sava morāles normu un principu sistēma. Viņas uzvedība tika pakļauta attiecīgiem ētikas kanoniem. Tādā veidā par viņu sabiedrībā bija izveidojies noteikts priekšstats - viņas personības pozitīvs vērtējums. Persona pati ar savu uzvedību un attieksmi “nopelnīja” sev labu reputāciju. Tomēr personas pozitīvs vērtējums var nepamatoti mazināties apmelošanas, noniecināšanas vai pazemošanas gadījumā. Ir jāņem vērā, ka negācijas, kas izriet no minētās prettiesiskās uzvedības, var sagādāt morālas ciešanas mirušā tuviniekiem.

P.Mincs pamatoti apgalvoja, ka ”aizskarot mirušas personas godu, var ciest dzīvi palikušie ģimenes locekļi, jo nelaiķa negods var mest ēnu uz viņiem.”⁶⁵⁶

Arī N.Tagancevs un I.Foiņickis, uzskatot, ka pats mirušais netiek atzīts par cietušo, tāpēc ka ar nāves iestāšanās brīdi cilvēks pārstāj būt persona, jo atrodas ārpus juridiskajām attiecībām, akcentēja, ka gadījumos, kad apvainojums ir vērsts uz mirušo, cietušais no šāda nodarījuma var būt persona, kurai netieši nodarīts kaitējums - mirušā ģimenes loceklis.⁶⁵⁷

⁶⁵⁵ Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008., Nr.42.

⁶⁵⁶ Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Rīga: LU, 1939, 289.lpp.

⁶⁵⁷ Skat. Уголовное Уложение 2.марта 1903.г. Н.С.Таганцев. С. Петербургъ. 1904, с.724; Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: Типография М.М.Стасюлевича, 1907, с. 105.

Līdzīgi arī A.Vlasovs, argumentējot atbildības noteikšanu par mirušas personas goda aizskaršanu un neslavas celšanu, norāda, ka, pirmkārt, cilvēkiem, vēl dzīviem esot, nav vienaldzīgs tas, kā citi attieksies pret viņu piemiņu pēc nāves; otrkārt, neslavas celšana mirušajam vai tā goda aizskaršana bieži vien aizskar dzīvo personu intereses.⁶⁵⁸

Attiecībā uz mirušas personas goda un cieņas aizsardzību savā laikā kodolīgi un pamatoti ir izteikusies G.Dobrovoļska: "Cietušais var būt arī mirusi persona. Līdz ar cilvēka nāvi zūd cilvēka personīgās cieņas jūtas, tomēr līdz ar nāvi nezūd tas vērtējums, kas nāk no trešo personu puses".⁶⁵⁹ Papildus vēlētos vērst uzmanību uz to, ka, ja cilvēka personīgās cieņas izjūta pēc nāves tiek zaudēta, tad, kā jau iepriekš tas vairākkārt tika akcentēts, par vispārcilvēcisko cieņu to teikt nevar. Vispārcilvēciskā cieņa, proti, uzskats, ka cilvēks ir augstākā vērtība, ka cilvēks ir vērtība pati par sevi, liek izturēties pret cilvēku ar cieņu (plašākā nozīmē) arī pēc viņa nāves.

Interesanti, ka Ungārijas kriminālkodeksā 20.gs. sākumā mirušā gods tika aizsargāts pats par sevi, līdzvērtīgi dzīvu personu tiesībām uz šo nemantisko labumu. Savukārt Francijas krimināltiesību doktrīnā nostiprinājies uzskats, ka mirušo gods aizsargājams tikai dzīvi palikušo personu interesēs.⁶⁶⁰

Jānorāda, ka mūsdienās virknē valstu, piemēram, Lietuvas KK⁶⁶¹ (313.pants), Nīderlandes KK⁶⁶² (70.pants), Vācijas KK⁶⁶³ (189.paragrāfs) un Zviedrijas KK⁶⁶⁴ (5.nodaļas 4.pants) - likumdevējs atsevišķā normā ir izdalījis atbildību par mirušas personas goda aizskaršanu, kas vērtējams lielākā mērā pozitīvi. Lai arī Krimināllikumā nav tiešas norādes uz to, Latvijas krimināltiesību doktrīnā atzīts, ka cietušais no neslavas celšanas var būt arī jau mirusi persona. Jāpiebilst, ka kā P.Mīncis, tā arī Latvijas KK⁶⁶⁵ un vēlāk arī Krimināllikuma komentāru autori norādīja, ka mirušais atzīstams par cietušo no nodarījumiem pret personas godu un cieņu.

---

⁶⁵⁸Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с.19

⁶⁵⁹Добровольская Г. Судьба дел частного обвинения в связи со смертью потерпевшего. Социалистическая законность. 1947, № 8, с. 8.

⁶⁶⁰Курсъ Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя И.Я. Фойницкий. Пятое издание. С.Петербургъ: Типография М.М.Стасюлевича, 1907, с. 105.

⁶⁶¹Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

⁶⁶²Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁶⁶³Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁶⁶⁴Уголовный кодекс Швеции. Москва:[b.i.], 2000.

⁶⁶⁵Latvijas Kriminālkodekss. Sagatavojis Dr. iur. A.Niedre. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1994.

Konstatējot viedokļu pēctecību, loģiski izriet ieteikums nostiprināt šādu atbildību Krimināllikumā. Nelaiķa reputācijas saglabāšana ir svarīga galvenokārt aizgājēja tuviniekiem. Turklāt nav izslēdzama iespēja, ka šāda delikta rezultātā būtiski mainās apkārtējo attieksme arī pret aizgājēja tuvinieku. Piemēram, nepatiess apgalvojums, ka mirušais visu savu naudu ir nopelnījis noziedzīgu darījumu ceļā, met ēnu uz aizgājēja mantinieku reputāciju.

Diferencētas atbildības nepieciešamību nosaka arī apstākļi, ka nelaiķa reputācijai ir nozīme pašai par sevi. "Labam vārdam" pēc cilvēka nāves ir īpaša vērtība. Indivīds dzīves laikā ar savu uzvedību, attieksmi, darbu apliecina, ka viņam ir svarīgi, kas paliks pēc viņa, ko viņš atstās nākamai paaudzei. Nosakot atbildību par šāda veida darbībām attiecībā pret mirušo, likumdevējs garantētu šo svētbijīgo jūtu aizsardzību. Pievēršoties terminoloģiska rakstura niansēm, domājams, pareizāk būtu runāt nevis par mirušā godu, cieņu vai reputāciju, bet gan mirušas personas piemiņu un tās nopulgošanu, kā tas ir Vācijas KK⁶⁶⁶ un Lietuvas KK,⁶⁶⁷ kurā izveidota speciāla nodaļa „Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret mirušo piemiņu”.

Domājot par mirušas personas interešu aizsardzību kriminālprocesā, K.Strada – Rozenberga iesaka veidot īpašu procesuālu institūtu (piemēram, īpašu statusu – persona, kura iestājas par miruša cietušā interešu aizsardzību).⁶⁶⁸

Noslēgumā vēlos akcentēt, ka cietušā institūts kriminālprocesā šobrīd nedz teorijā, nedz praksē, nedz likumā nav skaidrs.⁶⁶⁹ Cietušā tiesību problemātika kriminālprocesā vistiešākajā veidā attiecināma uz mazgadīgām, garīgi slimām un mirušām personām. Tomēr, ņemot vērā, ka pētījums tiek veikts krimināltiesībās, savukārt „cietušā” jēdziens un ar to saistītie jautājumi rodami kriminālprocesa sfērā, dotā jautājuma padziļināta izpēte varētu būt cita pētījuma priekšmets.

3.6.4. Personu grupa

Līdzās atsevišķu indivīdu tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību, šādas tiesības atsevišķās valstīs, piemēram, Polijā, Dānijā un Norvēģijā, ir attiecināmas arī uz personu

---

⁶⁶⁶ Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁶⁶⁷ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

⁶⁶⁸ Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008., Nr.42.

⁶⁶⁹ Plašāk skat.: Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008., Nr.42.; Strada-Rozenberga K. „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”. Pētījums, Rīga, 2008.gada novembris; Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 09.12.2008., 16.12.2008., Nr. 46., Nr.47.

grupu. Ar personu grupu saprot vairāku cilvēku kopu, kuru var veidot jebkāda atsevišķu indivīdu apvienība. “Tas”, kas apvieno cilvēkus vienā grupā, var būt jebkādas dabas - tā var būt politiskā vai reliģiskā pārliecība, seksuālā orientācija, piederība tai vai citai profesijai, amatam... Ja godu vai cieņu aizskaroši apvainojumi tiek attiecināti uz indivīdu kopu, indivīds jūtas aizskarts, pazemots vai noniecināts tieši kā konkrētās grupas pārstāvis.

Tā Polijas KK⁶⁷⁰ 212.pārgrāfs līdzās citiem veidojumiem no nepatiesu ziņu izplatīšanas aizsargā arī personu grupu, neprecizējot to pazīmi, kas ir grupas pastāvēšanas pamatā. Dānijas KK⁶⁷¹ 266b. pārgrāfs nosaka atbildību par apvainojumu vai pazemojumu, kā pamatā ir personas piederība konkrētai rasei, nācijai, etniskai izcelsmei, ādas krāsai vai seksuālai orientācijai. Savukārt Norvēģijas KK⁶⁷² 251.pārgrāfā likumdevējs noteicis, ka tiesvedība uzsākama bez cietušā iesnieguma, ja gods un cieņa aizskarts cilvēku grupai vai liēlam cilvēku skaitam. Apstākļi, ka apvainojumi, kas ir vērsti uz personu grupu, aizskar daudz plašāku personu loku, kā tas ir gadījumos, kad tie ir attiecināti uz konkrētu indivīdu, pamato kvalificētas atbildības nepieciešamību Krimināllikumā. Jānorāda, ka šobrīd Kriminālprocesa likums neparedz iespēju par cietušo no goda aizskaršanas vai neslavas celšanas atzīt kādas grupas pārstāvi. Šāds regulējums izriet no Kriminālprocesa likuma 95.panta otrās daļas, kurā noteikts, ka par cietušo kriminālprocesā nevar būt persona, kurai morāls aizskārums nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas vai daļas pārstāvim. Autoresprāt, šāda likumdevēja pieeja vērtējama kritiski. Var pievienoties literatūrā paustajam viedoklim, ka, ja apvainojumi vērsti uz personu grupu, svarīgi ir apzināt grupas skaitlisko sastāvu.⁶⁷³ Tādējādi gadījumos, kad grupas kvantitatīvais sastāvs ir konstatējams un apzināms (piemēram, medicīnas personāls noteiktā ārstniecības nodaļā, policijas darbinieki konkrētā policijas iecirknī u.tml.), autoresprāt, būtu pamatoti atzīt, ka personas gods, cieņa vai reputācija var tikt aizskarti „caur” kolektīva interešu apdraudējumu, un ņemot vērā, ka aizskarto personu loks ir krietni vien plašāks nekā tad, ja šāda rakstura darbības vērstas pret konkrētu personu, - domājams, kriminālatbildības pastiprināšana šādos gadījumos būtu loģiska.

---

⁶⁷⁰ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.

⁶⁷¹ Dānijas kriminālkodexs. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁶⁷² Уголовное законодательство Норвегии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁶⁷³ Михно Е. А. Возмещение морального вреда при диффамации.

<http://law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=6&magYear=1992&articleID=156452><http://law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=6&magYear=1992&articleID=156452> (aplūkots 16.03.2009.)

3.6.5. Amatpersona kā tiesību subjekts

Virknē valstu likumdevējs, aizsargājot personu godu un cieņu, krimināllikumā ir iekļāvis speciālās normas, kurās atsevišķi tiek izdalīta valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršana. Tā Nīderlandes KK⁶⁷⁴ 267.pantā likumdevējs ir noteicis, ka sods var tikt paaugstināts par 1/3 (attiecībā pret vispārīgo normu), ja difamācija tiek attiecināta uz publisko kalpotāju dienesta pienākumu pildīšanas laikā vai saistībā ar to izpildi. Vācijas KK⁶⁷⁵ 188.paragrāfs nosaka, ka, ja kāds publiski, sapulcē vai, izplatot rakstiskus materiālus, ceļ neslavu politiskam darbinim, vadoties no motīviem, kuri saistīti ar šīs personas stāvokli sabiedrībā, un pie tam šāda rīcība var būtiski apgrūtināt personas sabiedrisko darbību, persona, kas veikusi nodarījumu, sodāma ar brīvības atņemšanu uz laiku no 3 mēnešiem līdz 5 gadiem.

Polijas KK⁶⁷⁶ 17. nodaļā „Noziegumi pret Polijas Republiku” 135.paragrāfa 2.punktā paredzēta atbildība par Polijas Republikas prezidenta publisku apvainošanu, savukārt Polijas KK 29.nodaļā „Noziegumi pret valsts institūciju darbību, kā arī pret teritoriālajām pašpārvaldes institūcijām”, 226.paragrāfa 1.punktā ietverta atbildība par publiskās amatpersonas vai viņas palīga apvainošanu dienesta pienākumu pildīšanas laikā vai saistībā ar to izpildi. Savukārt Spānijas KK⁶⁷⁷ ir izveidota atsevišķa II.nodaļa, kurā ir apkopoti noziegumi pret karaļnamu. Šā kodeksa 490.panta 3.daļā ir paredzēta atbildība par neslavas celšanu karalim, kādam viņa radniekam augšupejošā vai lejupejošā līnijā, karaļa vai karalienes laulātajam, reģentam, jebkuram karaļnama loceklim, princim - troņmatniekam vai par šo personu goda aizskaršanu laikā, kad tās pilda savas dienesta funkcijas, vai sakarā ar šīm funkcijām. Igaunijas Sodukodeksā⁶⁷⁸ nodaļas „Nodarījumi pret tiesvedību” 305.pantā ir noteikta kriminālatbildība par neslavas celšanu tiesnesim vai tiesai saistībā ar to piedalīšanos tiesvedībā. Minētā kodeksa 275.pantā likumdevējs ir paredzējis atbildību par neslavas celšanu vai goda aizskaršanu varas pārstāvim vai citai personai, kura pilda sabiedriskās kārtības sargāšanas pienākumus, to izpildes laikā vai saistībā ar to izpildi.

---

⁶⁷⁴ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁶⁷⁵ Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁶⁷⁶ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.

⁶⁷⁷ Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2002.

⁶⁷⁸ Sodukodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

Lietuvas KK⁶⁷⁹ 34.nodaļā „Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret tiesvedību” 232.pantā par kriminālsodāmu atzīta tiesneša pazemošana saistībā ar viņa dienesta darbību. Savukārt 42.nodaļā „Noziegumi pret valsts kalpotāju vai personu, kura veic publiskās administrēšanas funkcijas” 290.pantā paredzēta kriminālatbildība par valsts kalpotāja vai personas, kura veic publiskās administrēšanas funkcijas, goda aizskaršanu.

Krievijas Federācijas KK⁶⁸⁰ 298.pantā ir ietverta atbildība par neslavas celšanu tiesnesim, tiesas piesēdētājam, prokuroram, izmeklētājam, izziņas izdarītājam, tiesu izpildītājam, saistībā ar materiālu izskatīšanu tiesā. Šā kodeksa 319.pantā likumdevējs paredzējis atbildību par varas pārstāvju publisku goda aizskaršanu, tiem izpildot savus dienesta pienākumus vai to izpildes laikā. Kā krimināltiesiskās aizsardzības subjekts atsevišķās valstīs īpaši ir izcelta tiesa. Kā redzams, augstāk minēto valstu grupā, pieeja, konkretizējot to amatpersonu loku, kam nepieciešama krimināltiesiska aizsardzība,- ir visai atšķirīga, - kopīgs ir tas, ka speciālās normas likumdevējs vairumā gadījumos ir paredzējis.

Arī izstrādājot Krimināllikumu, likumdevējs sākotnēji tajā bija iekļāvis trīs speciālās normas, kurās atsevišķi tika izdalīta atbildība par **varas pārstāvja, militārpersonas un deputāta kandidāta** goda un cieņas apdraudējumu. Vēlāk gan KL 91.pants, kas noteica atbildību par nepatiesu ziņu izplatīšanu par deputāta kandidātu,⁶⁸¹ gan KL 271.pants, kurā bija noteikta atbildība par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu,⁶⁸² no Krimināllikuma tika svītroti. Tādējādi šobrīd Krimināllikumā ir noteikta diferencēta atbildība vienīgi par karavīra goda aizskaršanu KL 339.pantā.

Jānorāda, ka gan KL 91., gan KL 271.pants guva lielu ievērību kā no masu informācijas līdzekļu pārstāvju puses, tā no tiesību speciālistu puses, par ko liecina asās diskusijas preses izdevumos. Domājams, diskusiju aizsākuma cēlonis bija L.Strujēviča prasība pret akciju sabiedrību „Diena” un tās žurnālistu A.Ozoliņu par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un kompensācijas piedziņu, kura tika atzīta par pamatotu un daļēji apmierināta.⁶⁸³ Tiesas nolēmums izraisīja aktīvu preses dalību diskusijā. Tā jau 2002.gada 30.oktobrī laikrakstā „Diena” A.Rodins, uzsverot vārda brīvības lomu un nozīmi, kritizēja Krimināllikumu, norādot, ka „tā visodiozākā daļa ir tā, kas nosaka, ka daži ir vienlīdzīgāki

⁶⁷⁹ Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.

⁶⁸⁰ Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006.

⁶⁸¹ Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. 12.06.2003. Latvijas Vēstnesis, 01.07.2003., Nr. 97 (2862)

⁶⁸² Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. 22.01.2004. Latvijas Vēstnesis, 29.01.2004., Nr. 15 (2963)

⁶⁸³ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedums lietā Nr. SKC-604, Par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un kompensācijas piedziņu. Jurista Vārds, 07.05.2002., Nr.67.

par citiem”.⁶⁸⁴ Savukārt 2003.gada 3.janvārī laikraksta „Diena” galvenā redaktore S.Ēlerte iesniedza Satversmes tiesā konstitucionālo sūdzību, lūdzot atzīt Krimināllikuma 271.pantu par neatbilstošu Satversmes 91.un 100.pantam.⁶⁸⁵ Pēc Konstitucionālās sūdzības pieņemšanas Satversmes tiesā, presē sekoja rakstu sērija, kurā tika vainots Krimināllikums, kā arī tika norādīts, ka šī norma ir diskriminējoša u.tml.⁶⁸⁶

Neuzskatu par vajadzīgu promocijas darbā izklāstīt augstāk minēto rakstu autoru argumentus (ja vien par tādiem tos var uzskatīt), jo publikācijas tapušas bez jebkādas izpratnes par krimināltiesībām, to jēdzieniem, principiem, kā arī Krimināllikuma sistēmu, vēsturiskajiem aspektiem un citiem tiesību zinātnei nozīmīgiem elementiem. Ņemot vērā, ka žurnālisti bija vistiešākajā veidā ieinteresēti attiecīgās normas izslēgšanā, jo tā viņiem šķita traucējoša, šo personu publikācijās trūkst objektīva skatījuma uz diskusijas priekšmetu.

Polēmikā par KL 271.pantu iesaistījās virkne tiesību speciālistu, pie kuru viedokļiem un argumentiem ir vērts pakavēties. Tā A.Kučs, pievēršoties analizējamajiem jautājumiem, kļūdaini atzīst, ka, lai arī kāds būtu KL 271.panta mērķis, rezultātā valsts amatpersonu gods un cieņa, kaut vai saistībā tikai ar to pienākumu pildīšanu, tiek nostādīts citādākā stāvoklī nekā citu sabiedrības locekļu goda un cieņas aizsardzība. Tajā pašā laikā viņš pamatoti atzīmē, ka „atšķirīga attieksme pret dažādām personu grupām *per se* nebūt vēl neliecina par diskrimināciju un tā var būt pilnīgi pieņemama un dažkārt pat nepieciešama, ja tai ir objektīvs un saprātīgs pamatojums”.⁶⁸⁷

A.Judins, iesaistoties diskusijā par KL 271.panta „likteni”, apkopojot argumentus par un pret, atzīst, ka „te ir divas taisnības”. Teorētiskā plāksnē, autora skatījumā, ar šo normu nedz demokrātija, nedz arī cilvēku vienlīdzība netiek apdraudēta, tomēr, kā uzskata A.Judins, „teorija ne vienmēr atbilst praksei”. Risinājumu autors saskata, vienkāršojot KL 271.pantu, proti, norobežojot amatpersonas kā cilvēka aizsardzību no valsts institūciju interešu aizsardzības. Līdz ar to autors iesaka Krimināllikumā paredzēt atbildību par tīšām darbībām,

---

⁶⁸⁴ Rodins.A. Netaisnais Krimināllikums. Diena, 30.10.2002.

⁶⁸⁵ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁶⁸⁶ Skat. Arāja D. ST pieņem Dienas sūdzību par politiķu privilēģijām Krimināllikumā. Diena, 08.01.2003.; Arāja D. Vārda brīvība pret godu un cieņu. Eiropas Cilvēktiesību tiesai jāizsver iespējamie vārda brīvības pārkāpumi Latvijā. Diena, 09.05.2003.; Pakalniņa L.,Vārds –pistole. Krimināllikumu var sakārtot atbilstoši Satversmes principiem. Diena, 01.10.2003.; Arāja D.Ietekmīgas organizācijas aicina atcelt amatpersonu goda īpašo aizsardzību. Diena, 01.10.2004.; Arāja D. Likuma pants – bīstams vārda brīvībai. Diena, 12.10.2004. u.c.

⁶⁸⁷ Kučs A. Valsts amatpersonu goda un cieņas krimināltiesiskais regulējums un vārda brīvība. Jurista Vārds, 08.07.2003., Nr. 25/26 (283/284)

kas būtiski grauj valsts institūciju prestižu, bet pašas amatpersonas gods un cieņa, pēc A.Judina domām, var tikt aizsargāts, izmantojot vispārīgās tiesību normas.⁶⁸⁸

Cilvēktiesību eksperte I.Ziemele, vērtējot KL 271.pantu, ir norādījusi, ka "valsts pastāv tāpēc, ka tajā dzīvo cilvēki, un valsts pienākums ir nevis rūpēties par savu, bet cilvēku aizsardzību, jo valsts vienmēr ir spēcīgāka par atsevišķu cilvēku". Pēc I.Ziemeles domām, KL 271.pants ir iejaukšanās vārda brīvībā, tajā ir pārāk plaši definēts amatpersonu loks, tā leģitīmais mērķis ir neskaidrs un vārda brīvības ierobežojums ir nesamērīgs ar šo mērķi.⁶⁸⁹

Līdzīgās domās ir arī J.Briede, uzskatot, ka „valsts pārvaldei, kuru sargā KL 271.pants, nevar būt savu interešu – tai ir jāsargā sabiedrības intereses, kas ir arī tiesības brīvi uzzināt informāciju. To nodrošina vārda brīvība”.⁶⁹⁰ Pievienojos J.Briedes teiktajam ar piebildi, ka indivīda gods un cieņa nav mazāk nozīmīga sabiedrības interese kā kāda cita cilvēka vārda brīvība.

A.Guļāns, oponējot augstāk aplūkotajiem viedokļiem, pamatoti uzsver, ka „valsts interešu aizstāvības nepieciešamība tieši izriet no indivīda interesēm - ciešot valsts amatpersonas godam un cieņai, cieš valsts intereses, piemēram, nepatiesi apvainojot tiesnesi, tiek skarts visas tiesu sistēmas prestižs. Savukārt vāja tiesu sistēma nespēj nodrošināt indivīda tiesību aizstāvību”.⁶⁹¹

Jānorāda, ka arī Satversmes tiesa ir atzinusi, ka efektīvas valsts pārvaldes darbības nodrošināšana ir cieši saistīta ar tādiem personām uzliktiem pienākumiem, kas vērsti uz valsts un sabiedriskās drošības interešu aizsargāšanu, nekārtību un noziegumu nepieļaušanu un tiesas autoritātes un objektivitātes saglabāšanu. Tādējādi Satversmes tiesa norādījusi, ka nav pamatots viedoklis, ka valstij nav sevi jāaizsargā.⁶⁹²

Gatavojot lietu izskatīšanai, Satversmes tiesa vairākas personas aicināja rakstveidā sniegt savu viedokli pēc būtības par apstrīdētās tiesību normas atbilstību augstāka juridiska spēka tiesību normām – pamattiesībām, starptautiskajam un Eiropas Savienības tiesībām, kā arī par KL 271.panta atbilstību demokrātiskas valsts principiem un tās radīto ietekmi uz sabiedrību. Vairāki atzīti tiesību speciālisti - U.Krastiņš, G.Kusiņš, S.Laganovskis,

---

⁶⁸⁸ Judins.A. Nevajag jaukt valsts un indivīda godu. Diena, 29.09. 2003.

⁶⁸⁹ Kopīgu skatpunktu meklējot un neatrodot. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293)

⁶⁹⁰ Turpat.

⁶⁹¹ Kopīgu skatpunktu meklējot un neatrodot. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293)

⁶⁹² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

V.Liholaja, Ā.Meikališa, A.Niedre - atzina, ka KL 271.pants nerada nevienlīdzīgu pieeju vai citādu diskrimināciju.⁶⁹³

Jānorāda, ka arī Saeima atbildē par viedokļa pieprasīšanu Satversmes tiesai norādījusi, ka apstrīdētā tiesību norma nav pretrunā ar Satversmes tiesību normām. Pretēju viedokli paudusi A. Kovaļevska, atzīstot, ka apstrīdētā tiesību norma ir pretrunā ar Satversmes un Konvencijas normām, un, ka brīvā diskusija esot vērtējama augstāk par KL 271.pantā noteikto tiesību aizsardzību. O.Brūvers, kurš norādījis, ka KL 271.pants ir pretrunā ar Satversmes 100.pantu un starptautiskajām tiesību normām, tai pat laikā akcentējis, ka, nosakot robežu starp tiesībām uz vārda brīvību un tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību, esot nepieciešams nodrošināt līdzsvaru, lai nevienas no šīm tiesībām netiktu nesamērīgi ierobežotas.⁶⁹⁴

Autoresprāt, KL 271.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma dekriminalizācija viennozīmīgi atzīstama par sasteigtu un nepārdomātu, un tai ir vairāki pretargumenti. Pievēršoties amatpersonas goda un cieņas aizsardzībai, pirmkārt, jau atkārtoti jāuzsver, ka atbilstoša tiesību norma ir ietverta virknē ārvalstu krimināllikumumu, kā arī tradicionāli likumdevējs šādu diferencētu atbildību bija paredzējis atšķirīgos laika periodos arī Latvijā. Atskatoties vēsturē, var konstatēt, ka šāda speciālo normu esamība pastāvēja jau 1903.gada Sodu likumos,⁶⁹⁵ 1933.gada Sodu likumā,⁶⁹⁶ kā arī Latvijas kriminālkodeksā.⁶⁹⁷

Otrkārt, Krimināllikums, kā jebkurš normatīvais akts, raksturojas ar noteiktu sistēmu, kuras saglabāšana un ievērošana ir būtisks tā piemērošanas priekšnosacījums. Atsakoties no KL 271.panta, un argumentējot, ka tas esot diskriminējošs, netiek ņemtas vērā krimināltiesību doktrīnas nostādnes, kā arī tiek ignorēta Krimināllikumā esošo tiesību normu sistēma. Tā likumdevējs ir saglabājis KL 339.pantu, kas satur diferencētu atbildību par karavīra goda aizskaršanu, neuzskatot to par tādu, kas rada vienlīdzības principa pārkāpšanu. Turklāt, kā zināms, Krimināllikumā ir tādas normas kā 86.pants, 87.pants, 118.panta 1.punkts, 125.panta otrās daļas 1.punkts, 126.panta otrās daļas 1.punkts, 269.pants, kurās likumdevējs ir ietvēris norādi uz cietušā statusu.

---

⁶⁹³ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁶⁹⁴ Turpat.

⁶⁹⁵ 1903.gada 22.marta Sodu likumi. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930.g.

⁶⁹⁶ Sodu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.

⁶⁹⁷ Latvijas Kriminālkodekss. Sagatavojis Dr. iur. A.Niedre. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1994.

Ir arī virkne citu nianšu, kuras jāņem vērā, diskutējot par šādas normas nepieciešamību Krimināllikumā. Jau minēts, ka krimināltiesību doktrīnā izšķir vairākus objektu veidus, atkarībā no tā tiek konstruētas krimināltiesību normas un izvietotas Krimināllikuma Sevišķajā daļā.

Kā jau iepriekš darbā tika norādīts, par grupas objektu tiek atzītas tādas pašas vai viena veida un savstarpēji saistītas vairākas intereses, kuras apdraud noziedzīgu nodarījumu grupa. Savukārt tiešais noziedzīgā nodarījuma objekts ir tās intereses, ko apdraud konkrēts noziedzīgs nodarījums un kuras aizsargā konkrēta krimināltiesību norma. Pie tam atsevišķos noziedzīga nodarījuma sastāvos tiek izdalīts galvenais tiešais objekts - tās intereses, kuras vienmēr tiek apdraudētas ar noteikta veida noziedzīgu nodarījumu un kuru aizsardzībai pieņemta konkrētā norma, un papildu tiešais objekts - tādas intereses, kas citā gadījumā ir kāda patstāvīga noziedzīga nodarījuma tiešais objekts, bet konkrētajā gadījumā to aizsargā līdz ar galveno tiešo objektu tāpēc, ka tam ar šo nodarījumu neizbēgami tiek nodarīts kaitējums.⁶⁹⁸

Analizējot KL 271.pantā ietvertā noziedzīga nodarījuma objektu, V.Liholaja pamatoti norāda, ka, aizskarot varas pārstāvja vai citas valsts amatpersonas godu un cieņu, vainīgais pirmām kārtām vēršas pret valsts pārvaldi, kuru reprezentē konkrētā valsts amatpersona, kas likumīgi pilda normatīvajos aktos paredzētās funkcijas un kuras cieņa un gods tiek aizskarti tieši un tikai sakarā ar tai uzlikto pienākumu pildīšanu.⁶⁹⁹ Pamatojoties uz augstāk teikto, pārvaldības kārtība kādā noteiktā valsts vai pašvaldības darbības jomā ir galvenais tiešais apdraudējuma objekts, tās primārās intereses, kuru aizsardzībai paredzēts KL 271.pants, bet valsts amatpersonas gods un cieņa būs papildu tiešais objekts, kuru apdraudot tiek nodarīts kaitējums pārvaldības kārtībai.⁷⁰⁰

Arī U.Krastiņš un A.Niedre uzsver, ka KL 271.pantā paredzētajam nodarījumam ir atšķirīgs apdraudējuma objekts, līdz ar ko likumdevējs valsts amatpersonas godu un cieņu nav vērtējis augstāk nekā jebkuras citas personas godu un cieņu.⁷⁰¹

Kā jau iepriekš savās publikācijās esmu norādījusi, aizskarot valsts amatpersonas godu un cieņu, sakarā ar dienesta pienākumu pildīšanu, nodarījums raksturojas ar citu kaitīguma pakāpi, proti, godu un cieņu saturošs apvainojums diskreditē ne vien attiecīgo

⁶⁹⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 1.grāmata. Vispārīga daļa. Rīga: „AFS”, 2002, 44-47.lpp.

⁶⁹⁹ Liholaja V. Vai krimināllikums apdraud vārda brīvību. Jurista Vārds, 21.01.2003.Nr. 3(261)

⁷⁰⁰ Liholaja V. Vai krimināllikums apdraud vārda brīvību. Jurista Vārds, 21.01.2003.Nr. 3(261)

⁷⁰¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

amatpersonu, bet rada neuzticību visai struktūrai, ko reprezentē indivīds.⁷⁰² Izplatot nepatiesu informāciju par to, ka attiecīgas tiesas tiesnesis ņem kukuļus, tiks aizskarts ne vien konkrēta tiesneša gods un cieņa, bet būs apdraudēta arī visas tiesas reputācija un uzticamība.⁷⁰³

Tādā veidā ar šādu nodarījumu reāls kaitējums tiek nodarīts ne vien šo personu godam un cieņai, bet primāri viņu rīcībai valsts un sabiedrības labā. Valsts amatpersona ir apveltīta ar zināmu publiskās varas minimumu, tās tiesisko statusu reglamentē atbilstoši normatīvie akti. Ņemot vērā šīs kategorijas personu darbības publisko raksturu, ir noteikta speciāla procedūra, kuru ievērojot persona tiek apstiprināta amatā. Neatkarīgi no amata tiesībām un pienākumiem valsts piešķir amatpersonai arī subjektīvās tiesības un, galvenais, visai specifiskus pienākumus. Tieši valsts amatpersonas darbības publiskais raksturs uzliek tai pienākumu kalpot sabiedrības un valsts interesēm.⁷⁰⁴

Tāpat esmu akcentējusi, ka, lai vainīgās personas nodarījumu kvalificētu saskaņā ar KL 271.pantu, jāpastāv šādam nosacījumam: varas pārstāvja vai citas valsts amatpersonas gods un cieņa tiek aizskarti sakarā ar šīm personām uzliktajiem dienesta pienākumiem. Prettiesiskā darbība var tikt īstenota kā valsts amatpersonas dienesta pienākumu veikšanas laikā, tā arī vēlākā laika periodā. Būtiskākais ir tas, ka nodarījums ir saistīts tieši ar personas amata pienākumu pildīšanu. Turpretī, ja aizskarošās darbības ir izdarītas citu personisku motīvu dēļ, kvalifikācija veicama saskaņā ar vispārīgo normu, t.i., KL 156. vai 157.pantu, vai arī, ja neslavas celšana vai goda aizskaršana notikusi masu saziņas līdzeklī - KL 158.pantu. Tā, piemēram, ja persona A aizskar kaimiņa B, kas ir prokurors, godu un cieņu uz savstarpēju personiska rakstura nesaskaņu pamata, tā atbildēs saskaņā ar KL 156.pantu, nevis KL 271.pantu, kas nosaka atbildību par amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu.⁷⁰⁵

Ņemot vērā augstāk izklāstīto, var pilnīgi pievienoties V.Liholajas secinājumam, ka goda un cieņas izpratne nemainās atkarībā no personas statusa, ieņemamā amata vai dienesta stāvokļa, un valsts amatpersonas gods un cieņa ne ar ko neatšķiras no jebkura cita cilvēka goda un cieņas. „Tā ir interese, kurai likumdevēja uztverē ir pilnīgi vienāda vērtība un tiek nodrošināta vienāda aizsardzība”.⁷⁰⁶

Kas attiecas uz amatpersonu loku, kuram ir nepieciešama šāda pastiprināta aizsardzība, tad var piekrist to tiesību speciālistu viedoklim, kuri norāda, ka KL 271.pantā tas

---

⁷⁰² Hamkova D. Kur robežojas vārda brīvība un goda aizskaršana. Jurista Vārds, 03.12.2002., Nr.24 (257)

⁷⁰³ Hamkova D. Vai Krimināllikums ir diskriminējošs? Diena, 14.07.2003.

⁷⁰⁴ Hamkova D. Kā sargāt valsts amatpersonu godu un cieņu. Jurista Vārds, 11.02.2003., Nr 6 (264)

⁷⁰⁵ Turpat.

⁷⁰⁶ Liholaja V. Kā risināt neskaidrības ap Krimināllikuma 271.pantu. Jurista Vārds, Nr.35 (293), 30.09.2003.

bija pārāk plašs.⁷⁰⁷ Jānorāda, ka Satversmes tiesa, norādot, ka aizsargājamo personu loks noteikts par plašu, tomēr atzina, ka šāda aizsardzība ir noteikta ar likumu un tai ir leģitīms mērķis.⁷⁰⁸ Rezultātā Satversmes tiesa nosprieda atzīt Krimināllikuma 271.pantu par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 100.pantam un spēkā neesošu no 2004.gada 1.februāra, ja līdz tam laikam likumdevējs nebūs konkretizējis valsts amatpersonas, kurām nepieciešama krimināltiesiska aizsardzība sakarā ar tām uzlikto pienākumu pildīšanu. (Var piebilst, ka likumdevējs nekonkretizēja valsts amatpersonu loku, bet ar 2004.gada 22.janvāra likumu 271.pantu no Krimināllikuma vienkārši izslēdza).

Lai arī valsts amatpersonu loks KL 271.pantā bija noteikts pārāk plašs, tas tomēr nevarēja būt iemesls tajā ietvertā noziedzīgā nodarījuma dekriminalizācijai. Jānorāda, ka tiesību speciālistu vidū attiecībā uz valsts amatpersonām, kurām nepieciešama īpaša aizsardzība, konstatējama zināma vienprātība. Tā kā A.Kučs, tā arī G.Kusiņš un J.Briede, kā vienu no personu grupām, kurai ir nepieciešama īpaša aizsardzība, atzīst tiesnešus.⁷⁰⁹ Jānorāda, ka arī ECT vairākkārtīgi uzsvērusi, ka „tiesu darbība ir saistīta ar sabiedrības interesi, un, ņemot vērā tiesu īpašo lomu demokrātiskā sabiedrībā taisnīguma nodrošināšanā, tiesnešiem ir jābaida sabiedrības uzticība, lai veiksmīgi pildītu savus pienākumus. Tādēļ var būt nepieciešams aizsargāt šo uzticību pret destruktīviem uzbrukumiem, kuri būtībā ir nepamatoti.”⁷¹⁰ J.Briede, pamatoti akcentējot, ka analizējamās normas mērķis attaisnojams esot vienīgi attiecībā uz sabiedrisko drošību, attiecīgo personu lokā iekļāvusi arī policistus un citus likumsargus. Savukārt A.Kučs, atzīstot, ka attiecībā uz goda un cieņas aizsardzību valsts amatpersonas jēdziens esot noteikts pārāk plašs, tomēr saskata racionālu pamatu šādu aizsardzību noteikt arī augstākajām valsts amatpersonām, piemēram, Valsts prezidentam un

---

⁷⁰⁷ KL 316.pantā valsts amatpersonas jēdziens ir noteikts vispārīgi, savukārt Interesu konflikta novēršanas likumā ir ietverts gan vispārīgais definējums, gan konkretizēts plašs amatpersonu loks. Skat. Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā: LR likums. 25.04.2002. Latvijas Vēstnesis, 09.05.2002., 69 (2644)

⁷⁰⁸ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁷⁰⁹ Skat. Kučs A. Valsts amatpersonu goda un cieņas krimināltiesiskais regulējums un vārda brīvība. Jurista Vārds, 08.07.2003., Nr. 25/26 (283/284); Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁷¹⁰ ECT 1995.gada 26.aprīlā spriedums lietā Prager and Oberschlik v Austria. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

Ministru prezidentam.⁷¹¹

No veiktās analīzes pārliecinoši izriet secinājums, ka par atsevišķu valsts amatpersonu goda un cieņas aizskaršanu lietderīgi noteikt diferencētu atbildību. Pievēršoties izslēgtajam KL 271.pantam, autoresprāt, šāda diferencēta aizsardzība ir nepieciešama, pirmkārt, jau tiesnešiem, otrkārt, policistiem un prokuriem (kā arī citiem valsts varas pārstāvjiem), treškārt, valsts augstākajām amatpersonām - Valsts prezidentam, Ministru prezidentam, kā arī ārvalstu valsts amatpersonām, kuras atbilstoši KL 316.panta trešajā daļā noteiktajam ir pielīdzinātas mūsu valsts amatpersonām. Pēdējais ir īpaši būtiski, jo Latvijā kopš 1992.gada 14.maija⁷¹² ir spēkā ANO 1973.gada 14.decembra konvencija par noziegumu novēršanu pret personām, kas bauda starptautisko aizsardzību, arī pret diplomātiskajiem aģentiem, un sodīšanu par šādiem noziegumiem.⁷¹³

Saskaņā ar šo konvenciju par personām, kas bauda starptautisko aizsardzību ir atzīti 1) valsts vadītājs, tostarp katrs koleģiālas institūcijas loceklis, kas saskaņā ar attiecīgās valsts konstitūciju pilda valsts vadītāja funkcijas, valdības vadītājs vai ārlietu ministrs, kas atrodas ārvalstī, kā arī viņus pavadošie ģimenes locekļi, un 2) jebkurš valsts pārstāvis vai amatpersona, vai jebkura amatpersona vai cits starpvaldības starptautiskais aģents, kuram laikā, kad pret viņu, viņa oficiālajam telpām, mājokli vai viņa transportlīdzekli bija izdarīts noziedzīgs nodarījums, un kuram tā izdarīšanas vietā saskaņā ar starptautiskajām tiesībām ir tiesības uz speciālu aizsardzību pret jebkādu viņa personības, brīvības un goda apdraudējumu, un kopā ar viņu dzīvojošie ģimenes locekļi. Jānorāda, ka atbildība par ārvalsts galvas vai ārvalsts valdības locekļa goda un cieņas aizskaršanu noteikta, piemēram, Norvēģijā⁷¹⁴ (KK 128.paragrāfs), Japānā⁷¹⁵ (KK 232.pants), Nīderlandē⁷¹⁶ (KK 118.,119.pants), San-Marīno Republikā⁷¹⁷ (KK 355.pants) u.c. valstīs.

---

⁷¹¹ Latvijas Republikas Satversmes tiesas 2003.gada 29.oktobra spriedums lietā Nr. 2003-05-01 „Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100.pantam”. Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003.

⁷¹² Starptautisko cilvēktiesību līgumu saraksts, kuri Latvijai ir saistoši vai kurus tā ir parakstījusi. http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/grdoki_1.htm (aplūkots 17.12.2008.)

⁷¹³ Конвенция о предотвращении и наказании преступлений против лиц, пользующихся международной защитой, в том числе дипломатических агентов от 14.12.1973 г. Действующее Международное право. Т.3. Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1997, с. 18-27.

⁷¹⁴ Уголовное законодательство Норвегии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.

⁷¹⁵ Уголовный кодекс Японии. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

⁷¹⁶ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁷¹⁷ Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.

Iepriekš jau esmu akcentējusi,⁷¹⁸ ka atsevišķu personu goda un cieņas aizsardzība tiek garantēta arī speciālajos normatīvajos aktos, piemēram, likumā “Par policiju”⁷¹⁹ “Robežsardzes likumā,”⁷²⁰ likumā “Par tiesu varu,”⁷²¹ arī „Muitas likumā”⁷²². Nosakot šo personu goda un cieņas aizsardzību speciālajos likumos, rodas jautājums, kādu mehānismu likumdevējs to aizsardzībai ir paredzējis? Autoresprāt, valsts amatpersonai, kuras gods un cieņa ir aizskarts, pildot tai ar likumu uzliktos pienākumus sabiedrības un valsts interesēs kopumā, kā arī ārvalsts amatpersonām, kas bauda starptautisku aizsardzību, uzlikt „pienākumu” ar privātsūdzību (kā šobrīd to nosaka Kriminālprocesa likums) vērsties tiesā ir ne vien neloģiski, bet arī pretlikumīgi. Jau pats termins „privātsūdzība” satur norādi uz to, ka personai ir privāta pretenzija, personiska prasība, savukārt to nekādā mērā nevar attiecināt uz tiem gadījumiem, kad persona tiek pazemota saistībā ar sava amata pienākumu izpildi. Ņemot vērā, ka valsts amatpersona rīkojas nevis savās privātajās interesēs, bet gan sabiedrības - tieši valstij ir jābūt tai, kas iestājas par šādu personu goda un cieņas aizsardzību, proti, tam ir jābūt publiskās apsūdzības kriminālprocesam, kas veicams sabiedrības interesēs.

Tādējādi var pievienoties V.Liholajas secinājumam, ka valsts šobrīd faktiski ir atteikusies no iepriekš deklarētā, ka tā zināmu personu loku ņem savā īpašā aizsardzībā, jo šīs personas pilda valstiski svarīgas funkcijas, rūpējas par sabiedrības mieru, drošību un labklājību.⁷²³

3.6.6. Tiesa un cita publiska iestāde

Kā tiesību subjekts aplūkojamo nodarījumu gadījumā Polijas KK⁷²⁴ var būt: iestāde, juridiska persona, organizācija, kurai nav juridiskas personas statusa, kā arī konstitucionālā institūcija. Savukārt Nīderlandes KK⁷²⁵ šādas tiesības bauda publiska varas iestāde, kā arī publiska iestāde vai institūcija.

Kā krimināltiesiskās aizsardzības subjekts atsevišķās valstīs īpaši izcelta tiesa. Tā kriminālatbildība par necieņu pret tiesu ir paredzēta Lietuvas un Krievijas krimināllikumos, savukārt Igaunijas likumdevējs noteicis atbildību par neslavas celšanu tiesai.

⁷¹⁸ Hamkova D. Būt vai nebūt? goda un cieņas krimināltiesiskai aizsardzībai. Jurista Vārds, 10.02.2009., Nr.6.

⁷¹⁹ Par policiju: LR likums. 04.06.1991. Ziņotājs, 24.09.1992.,Nr.37.

⁷²⁰ Robežsardzes likums: LR likums. 27.11.1997.Latvijas Vēstnesis, 16.12.1997., 329/330 (1044/1045)

⁷²¹ Par tiesu varu: LR likums. 15.12.1992.Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1.

⁷²² Muiņas likums: LR likums. 18.03.2004. Latvijas Vēstnesis, 06.04.2004., Nr.54 (3002)

⁷²³ Liholaja V. Rekviēms godam. Jurista Vārds, 24.02.2009., Nr.8.

⁷²⁴ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.

⁷²⁵ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

ECT vairākkārt akcentējusi, ka tiesai, pildot tās funkcijas, ir jābūt neatkarīgai, tāpēc šī institūcija, kā arī tās pārstāvji ir jāargā no nepamatotiem apvainojumiem. Arī LR Augstākā tiesa ir norādījusi uz tiesu varas autoritātes un objektivitātes īpašo lomu tiesu darbā.⁷²⁶

Jēdziens “tiesu varas autoritāte” ietver priekšstatu par to, ka tiesas tiek atzītas kā piemērotākā vieta juridisko strīdu risināšanai un personas vainas noteikšanai krimināllietās, kā arī to, ka sabiedrība kopumā uzticas tiesas iespējām īstenot šo uzdevumu.⁷²⁷ Lai nodrošinātu tiesu sistēmas funkcionēšanu visaugstākajā līmenī, domājams, diskusijas vērtā būtu kriminālatbildības noteikšana par necieņu pret tiesu arī Krimināllikumā.

3.6.7. Juridiska persona

Saskaņā ar Civillikuma⁷²⁸ 1407.pantu "par juridiskām personām atzīstamas valsts, pašvaldības, personu apvienības, iestādes, nodibinājumi un lietu kopības, kurām piešķirta juridiska personība". Apzināti nepatiesu ziņu izplatīšana var tikt vērsta arī pret **juridisku personu**. Nepatiesu ziņu izplatīšanas gadījumā juridiskai personai var piedēvēt tādu uzvedību, darba manieres, vai stilu, kas mazina uzticību šai struktūrai no sabiedrības puses. Sabiedrībā ir izveidojies zināms priekšstats par attiecīgās organizācijas, uzņēmuma sniedzamo pakalpojumu kvalitāti, saistību izpildi, klientu apkalpošanu. Tāpat uzņēmumam tirgū ir sava reputācija. Cilvēkiem ir izveidojies priekšstats par attiecīgo juridisko personu, un jebkādas nepatiesas informācijas izplatīšana var šo priekšstatu mainīt. Viedokļa pamatā ir juridiskās personas iepriekšējā darbība. Pozitīvas reputācijas saglabāšana ir garants juridiskās personas tālākai darbībai. Domājams, ka tieši termins “reputācija” vislabāk atbilstu konkrētajai situācijai, kad uzmanības centrā ir juridisko personu darījumu kvalitātes un citu apstākļu novērtēšana.

Juridiskai personai, tāpat kā fiziskai, ir svarīgi, kāds ir apkārtējo viedoklis par uzņēmuma pakalpojumu kvalitāti, darbību, apkalpošanu. Lai iegūtu “labu slavu”, uzņēmumam, iestādei vai organizācijai jāpieliek ne mazums pūļu, kam ir nepieciešams ilgs laika periods. Gods un cieņa kā ētikas kategorijas prezumē to attiecināšanu uz cilvēku kā garīgu būtni. Tāpēc šos terminus nevajadzētu pozicionēt attiecībā uz juridisku personu. Izplatot nepatiesas ziņas par juridisku personu, var mazināt tās reputāciju. Ar reputāciju

---

⁷²⁶ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁷²⁷ ECT 1997. gada 29. augusta spriedums lietā *Worm v. Austria*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁷²⁸ Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 28.01.1996.

jāsaprot uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības, organizācijas pakalpojumu kvalitātes, kompetences, u. tml. novērtējumu no klientu un citu sabiedrības locekļu puses.

Šai sakarībā var piebilst, ka Polijas kriminālkodeksa 212.panta 1.daļa⁷²⁹ nosaka atbildību personai, “kas attiecina uz otru personu, personu grupu, iestādi, juridisku personu, organizācijas vienību, kurai nav juridiskas personas statusa, tādu uzvedību vai īpašības, kas var pazemot tās sabiedrības acīs vai var radīt uzticības, kas nepieciešama attiecīgajam amatam, profesijai, darbības veidam, zaudēšanu.” Kā redzams, minētā norma aizsargā daudz plašāku personu loku salīdzinājumā ar Krimināllikuma attiecīgajām normām.

Civillikumā ir noteikts, ka ”Juridiskai personai ir tiesības saskaņā ar Civillikuma 2352.¹ pantu prasīt tiesas ceļā atsaukt godu un cieņu aizskarošās ziņas un saņemt mantisku atlīdzību par nodarīto kaitējumu.”⁷³⁰

Šādas terminoloģijas izmantošana prezumē, ka arī juridiskai personai, kā veidojumam, piemīt tādi labumi kā gods un cieņa. Tomēr, kā jau iepriekš esmu norādījusi, gods un cieņa kā ētikas kategorijas ir attiecināmas tikai uz indivīdu, uz cilvēku kā garīgu būtņi. Gods un cieņa ir ekskluzīva fizisko personu prerogatīva. Morālā apziņa kā psiholoģiska rakstura kategorija piemīt tikai indivīdam, turpretī juridiskā persona ir veidojums, kas nevar pretendēt uz tādām ētikas kategorijām, kādas ir gods un cieņa. Šo terminu attiecināšana uz juridisko personu ir nekorekta.⁷³¹

Izplatot nepatiesas ziņas par juridisko personu, var mazināt tās reputāciju, savukārt par reputāciju Civillikumā nekas nav teikts. Ar reputāciju jāsaprot uzņēmuma, uzņēmējsabiedrības, organizācijas pakalpojumu kvalitātes, kompetences, u.tml. novērtējumu no klientu un citu sabiedrības locekļu puses. Diskusijas vērts ir jautājums, vai juridiskās personas reputācija būtu aizsargājama ar krimināltiesisko normu palīdzību? No viena puses, velkot paralēles ar juridiskās personas īpašuma aizsardzību,- kā zināms, Krimināllikums vienādi aizsargā kā fizisko, tā juridisko personu īpašumu,- arī par juridiskās personas reputācijas aizskārumu varētu noteikt kriminālatbildību. Jāņem vērā, ka kaitējums reputācijas zaudēšanas gadījumā juridiskajai personai var būt daudz nopietnāks, nekā, piemēram, pāris tūkstošu latu zādzības gadījumā. No otras puses, - juridiskās personas darbībai ir vairāk komerciāls raksturs, tās darbības pamatmērķis ir peļņas gūšana,- sakarā ar ko civiltiesiskās jurisdikcijas mehānisms atzīstams par pietiekami efektīvu. Bez tam Krimināllikumā šobrīd

⁷²⁹ Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесеј, 1998.

⁷³⁰ Torgāns K. Komentāri saistību tiesībām Civillikumā. Rīga: TIC, 1994, 211.lpp.

⁷³¹ Hamkova D. Cietušais goda un cieņas aizskaršanas deliktā. Latvijas Universitātes raksti, 657.sējums. Juridiskā zinātne. [b.v]: Zinātne, 2003, 102.,103.lpp.

jau ir norma, proti, KL 211.pants, kas nosaka atbildību par negodīgu konkurenci, maldinošu reklāmu vai negodīgu komercpraksi, ja tas izdarīts atkārtoti gada laikā. Savukārt „Konkurences likuma”⁷³² 18.pantā likumdevējs ir noteicis, ka negodīga konkurence ir arī gadījumā, ja par citu tirgus dalībnieku vai tā darbiniekiem izplata nepatiesu, nepilnīgu vai izkropļotu informāciju. Literatūrā ar negodīgu konkurenci pamatoti saprot arī cita tirgus dalībnieka reputācijas izmantošanu, piemēram, preču zīmes vai preces noformējuma, iesaiņojuma atdarināšanu u.c.⁷³³ Pamatojoties uz augstāk teikto, autoresprāt, juridiskas personas reputācijas (nevis goda un cieņas) aizsardzība būtu atstājama civiltiesību sfērai.

Jānorāda, ka no Kriminālprocesa likuma viedokļa jautājums par juridisko personu kā cietušo ir diskutabls. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 95.panta pirmo daļu cietušais kriminālprocesā var būt fiziskā vai juridiskā persona, kurai ar noziedzīgu nodarījumu radīts kaitējums, proti, morāls aizskārums, fiziskas ciešanas vai mantisks zaudējums. Savukārt saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 102.panta pirmo daļu persona, kurai kaitējums radīts Krimināllikuma 130.pantā (izņemot ar vardarbību ģimenē saistītus gadījumus), 156., 157. un 158.pantā paredzētā noziedzīga nodarījuma rezultātā, iesniedz sūdzību rajona (pilsētas) tiesai pēc savas dzīvesvietas un tiek atzīta par cietušo ar tiesneša lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu. Pamatojoties uz augstāk teikto, tiek uzskatīts, ka par cietušo privātās apsūdzības lietā var tikt atzīta tikai fiziskā persona, jo juridiskai personai nav dzīvesvietas.⁷³⁴ Gods ir personības sabiedriskais novērtējums, kura mēraukla ir paša indivīda uzvedība, viņa attieksme pret sociālām un garīgām vērtībām, sabiedrību, līdzcilvēkiem. Cieņa ir cilvēka pašnovērtējums, kurš pamatojas uz tam ieaudzinātajām un piemītošajām īpašībām. Ievērojot iepriekš minēto, tiesnesis atzīst, ka konkrētajā gadījumā „Biedrība” nevar tikt atzīta par cietušo.⁷³⁵ Pievienojoties šādai argumentācijai, jānorāda, ka, lai Kriminālprocesa normu tiesiskais regulējums praksē neradītu domstarpības, autoresprāt, likumā būtu tieši jānorāda, ka cietušais no neslavas celšanas un goda aizskaršanas var būt tikai fiziska persona.

---

⁷³² Konkurences likums: LR likums. 04.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 23.10.2001. Nr. 151 (2538)

⁷³³ Волженкин Б.В. Преступления в сфере экономической деятельности. СПб. Санкт-Петербург: Юридический Пресс Центр, 2002, с. 547.

⁷³⁴ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneša 2009.gada 6.janvāra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr.4-10/3/15-2009.

⁷³⁵ Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneša 2009.gada 6.janvāra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr.4-10/3/15-2009.

4. Subjekts noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu

Tiesību literatūrā tiek norādīts, ka noziedzīga nodarījuma subjekts ir prettiesisko darbību izdarījusī vai bezdarbību pieļāvusī fiziska un pieskaitāma persona, kas sasniegusi Krimināllikumā paredzēto vecumu, un līdz ar to viņu par izdarīto noziedzīgo nodarījumu ir pamats saukt pie kriminālatbildības.⁷³⁶

Krimināltiesībās tiek izdalītas šādas subjekta pamatpazīmes: pirmkārt, noziedzīga nodarījuma subjekts ir fiziska persona; otrkārt, tā ir pieskaitāma persona, proti, persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas brīdī ir varējusi saprast savu darbību un to vadīt, vai ierobežoti pieskaitāma persona, kura noziedzīga nodarījuma izdarīšanas laikā psihisko traucējumu vai garīgas atpalcības dēļ nav bijusi spējīga visā pilnībā saprast savu darbību vai to vadīt; treškārt, subjektam jābūt sasniegušam vecumu, no kura iestājas kriminālatbildība.⁷³⁷

Pamatojoties uz Krimināllikuma 11.pantu, pie kriminālatbildības saucama fiziska persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucama. Persona skaitās sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, ja viņa par tādu kļuvusi iepriekšējā dienā pirms noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas, proti, noziedzīgais nodarījums izdarīts pēc personas četrpadsmitās dzimšanas dienas – nākamajā dienā.⁷³⁸ Personas vecums tiek noteikts uz oficiāla dokumenta pamata. Savukārt, ja šādu dokumentu kaut kādu iemeslu pēc nav, tad to nosaka, nozīmējot tiesu ekspertīzi.

Par subjektu krimināltiesiskā izpratnē var būt ne tikai persona, kas ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu, bet tai jābūt arī pieskaitāmai. Krimināllikuma 13.pants nosaka, ka pie atbildības nav saucama persona, kas nodarījuma izdarīšanas laikā atradies nepieskaitāmības stāvoklī, t.i., psihisko traucējumu vai garīgās atpalcības dēļ nav varējusi saprast savu darbību vai to vadīt. Tādas ir vispārējās nostādnes personas saukšanai pie kriminālatbildības par aplūkojamajiem noziedzīgajiem nodarījumiem.

Krimināllikuma 157.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma – neslavas celšanas – subjekts ir persona, kas ir sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu un ir pieskaitāma, neatkarīgi no tā, vai persona, kas otram ceļ neslavu, pati ir nepatieso izdomājumu autors, vai arī tikai izplata ziņas, ko saņēmusi no citām personām. Krimināllikuma 156.pantā paredzētā

---

⁷³⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga, TNA, 2000, 75.lpp.

⁷³⁷ Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2003, 42.,43.lpp.

⁷³⁸ Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma komentāri. Vispārējā daļa. 1.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 86.lpp.

noziedzīgā nodarījuma – goda aizskaršanas subjekts arī ir persona, kas sasniegusi četrpadsmit gadu vecumu un ir pieskaitāma.

A.Vlasovs, aplūkojot neslavas celšanu un goda aizskaršanu, pievēršas vainīgās personas un cietušās personas vecumam, secinot, ka no šiem nodarījumiem cieš vai arī to subjekts parasti ir pilngadīgas personas. Autors to pamato tādējādi, ka nepilngadīgais „neslavas cēlējs” vai „goda aizskārējs” nevar nopietni ietekmēt nedz sabiedrisko viedokli, nedz reputāciju, nedz arī cietušā pašvērtējumu. Savukārt persona, pret kuru vērsta goda un cieņu aizskarošā uzvedība, būdama vēl morāli nenobriedusi, nespēj to uztvert visā pilnībā.⁷³⁹

Autoresprāt, šāds viedoklis nav un nevar būt pamatots, ko apliecina kaut vai tās situācijas, kas norisinās jauniešu vidū skolās gan tiešas komunikācijas rezultātā, gan izmantojot interneta starpniecību. Tas fakts, ka praksē šādu lietu faktiski nav, nevar būt arguments tam, lai attiecīgās personas izslēgtu no cietušo vai vainīgo personu loka.

Goda aizskaršana nav sodāma, ja apsūdzētajam ir disciplinārvara pār cietušo un viņš, izlietojot to un nepārkāpjot tās robežas, nodarījis cietušajam pazemojumu, izsakot viņam piezīmi, rājienu, brīdinājumu u.tml., kā arī, ja viņš uz ģimenes attiecību pamata izteicis cietušajam rājienu vai pārmetumus.

Juridiskajā literatūrā pastāv vairāki viedokļi, kāpēc šādos gadījumos minētās darbības netiek uzskatītas par goda aizskaršanu:

- * subjektīvās teorijas pārstāvji uzskata, ka, lai arī darbības saglabā objektīvi prettiesisku raksturu, tomēr vainīgajam nav bijis nolūka aizskart cietušā godu, vai arī viņš nav apzinājies darbības prettiesiskumu;

- * objektīvās teorijas pārstāvji savukārt apgalvo, ka vainīgā darbībā nav objektīvā goda aizskaršanas sastāva, vai arī šo sastāvu novērš pašas darbības tiesiskais saturs.⁷⁴⁰

Manuprāt, uz šīm teorijām pamatojas arī Latvijā spēkā esošā normatīvā bāze. Tomēr jāpiebilst, ka neatkarīgi no tā, vai persona ir tiesīga izteikt rājienu, brīdinājumu u. tml., arī šīs tiesiskās darbības nedrīkst notikt nepiedienīgā formā un personas mērķis nevar būt otras personas goda un cieņas aizskaršana.

Goda aizskaršana sakarā ar karadienesta pienākumu pildīšanu, ja to nodarījis karavīrs karavīram, ja kaut viens no viņiem pilda militārā dienesta pienākumus, kvalificējama saskaņā ar Krimināllikuma 339.pantu. Amatpersonas nodarījums, kas izpaužas varas vai dienesta

---

⁷³⁹ Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с.124,125.

⁷⁴⁰ Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910, с.350 – 352.

pilnvaru pārsniegšanā, ja tas saistīts ar cietušās personas cieņu aizvainojošām darbībām, izveido Krimināllikuma 317.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvu.

5.Goda aizskaršanas un neslavas celšanas subjektīvā puse

Īpaši svarīga nozīme neslavas celšanas un goda aizskaršanas gadījumā ir jautājuma izlemšanai par noziedzīgā nodarījuma subjektīvo pusi.

Noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses saturu atklāj personas psihiskā attieksme pret viņas izdarīto prettiesisko darbību vai bezdarbību un kaitīgajām sekām. Tā ir personas iekšējā attieksme pret ārējā pasaulē objektīvi notiekošo.⁷⁴¹ Krimināltiesību teorijā tiek izdalītas šādas noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses pazīmes: vaina nodoma vai neuzmanības formā, motīvs un mērķis (nolūks).⁷⁴²

Goda aizskaršanas un neslavas celšanas sastāvs pēc savas konstrukcijas paredz nodoma kā subjektīvās puses elementa esamību. Tieši nodoma konstatācija ir viens no problēmjautājumiem noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu, ko apliecina arī tiesu prakse. Tā 2003.gada 24.decembrī Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesa⁷⁴³ pēc J.Š. privātās sūdzības ierosināja krimināllietu saskaņā ar Krimināllikuma 158.pantu, kurā tika apsūdzēts E.I., kurš noteiktajā laika periodā bija laikraksta "Vakara ziņas" redaktors. J.Š. sūdzībā tika norādīts, ka kopš 2002.gada 12.marta līdz 2003.gada 22.jūlijam regulāri tika publicēti raksti ar nepatiesām, J.Š. godu un cieņu aizskarošām ziņām, proti, pavisam četrpadsmit rakstos izteikti vairāki apgalvojumi par nelabvēlīgu bērnu psihi ietekmēšanu, dīvainas sektantiskas mācības un "X stundas" sludināšanu un citi neatbilst patiesībai, un šādi raksti kopumā J.Š. cēluši neslavu.

Pirmās instances tiesa norādīja, ka "nav iegūti pierādījumi tam, ka E.I. būtu aizskāris J.Š. godu. Tiesa atzina, ka no E.I. subjektīvās puses nevar konstatēt goda aizskaršanā tīšu nodarījumu ar tiešu nodomu un to, ka E.I. apzinājās, ka tādējādi pazemo J.Š.". Tiesas secinājums gan raisa pamatotas šaubas, ņemot vērā publikāciju saturu un regularitāti. Pamatojoties uz augstāk izklāstīto, tiesa nosprieda E.I. attaisnot Krimināllikuma 158.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā. Savukārt apelācijas instancē Krimināllietu tiesas kolēģija pamatoti nolēma, ka Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 2.decembra

---

⁷⁴¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 88.lpp.

⁷⁴² Turpat.

⁷⁴³ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 2.decembra spriedums lietā Nr. K27-354/06, krimināllieta Nr. 9-14/3-2003.

spriedums ir atceļams. Tiesa pamatoti atzina, ka “visos rakstos faktiem neatbilstošajām ziņām ir vienveidīgs raksturs, tas liecina par mērķtiecīgu neslavas celšanu”.⁷⁴⁴

Latvijas Republikas Augstākā tiesa savā 1991.gada 10.jūnija plēnuma lēmumā Nr. 5 “*Par tiesu praksi privātsūdzību lietās*” 7.3. punktā norāda, ka aplūkojamie noziedzīgie nodarījumi var tikt izdarīti tikai apzināti, t.i., tīši un iesaka tiesām iztiesāšanas laikā izmeklēt apstākļus, kas liecina par apsūdzētā nodoma patieso saturu un ievirzi laikā, kad viņš izdarījis darbības, par kurām nodots tiesai.⁷⁴⁵

Šāda apstākļu izmeklēšana nodoma satura noskaidrošanai vērojama Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmumā jau minētajā krimināllietā J.T. apsūdzībā, - vērtējot masu saziņas līdzekļos publicēto rakstu skaitu un regularitāti samērā neīsā laika posmā, pie kam vienā dienā ir ievietoti pat divi raksti dažādos laikrakstos, tiesa J.T. darbības vērtēja tikai un vienīgi kā apzinātas un tīšas. Vadoties no augstāk minētā, tiesa pamatoti nosprieda atzīt par vainīgu J.T. saskaņā ar Krimināllikuma 158.pantu.⁷⁴⁶

Ņemot vērā, ka kā goda aizskaršana, tā neslavas celšana ir noziedzīgi nodarījumi ar formālu sastāvu, - attieksme pret iespējamām sekām paliek ārpus noziedzīga nodarījuma sastāva, līdz ar to ir izslēgta neslavas celšana ar netiešu nodomu.⁷⁴⁷

Latvijas krimināltiesību teorijā atzīts, ka goda aizskaršana no subjektīvās puses vienmēr ir tīšs nodarījums un to raksturo tiešs nodoms. Vainīgais apzinās, ka viņa rīcība pazemo cietušā godu un cieņu un vēlas to.⁷⁴⁸ Arī neslavas celšana var tikt izdarīta tikai ar tiešu nodomu, jo vainīgais apzinās, ka par cietušo izplatītās ziņas ir nepatiesas un apkauno viņu, un vēlas ar šādu rīcību celt viņam neslavu.⁷⁴⁹

Jānorāda, ka literatūrā šajā jautājumā diezgan vienprātīgi tiek atzīts, ka minētie nodarījumi iespējami tikai ar tiešu nodomu.⁷⁵⁰ Tomēr, neskatoties uz kopumā vienoto pieeju, teorijā ir rodami arī atšķirīgi viedokļi.

---

⁷⁴⁴ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA-04-0168-07/19, krimināllieta Nr. 9-14/3-2003.

⁷⁴⁵ Par tiesu praksi privātsūdzību lietās: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 10.06.1991. Plēnuma lēmums Nr. 5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums, 1990. – 1995.g., Rīga, 1995, 127.lpp.

⁷⁴⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 3.aprīļa lēmums lietā Nr. KA 04-120/04-13, krimināllieta Nr. K-13010050004.

⁷⁴⁷ Plašāk par subjektīvo pusi formāla sastāva nodarījumos skat.: Krastiņš U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Jurista Vārds, 02.12.2008., Nr.45.

⁷⁴⁸ Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999, 101.lpp.

⁷⁴⁹ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: AFS, 2007, 335.lpp.

⁷⁵⁰ Skat. Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000, с.121; Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996, с.65; Уголовное право. Особенная часть: Учебник. Под редакцией

Tā A.Piontkovskis pretēji literatūrā dominējošām nostādnēm savā laikā paudis, ka goda aizskaršanas subjektīvā puse raksturojas kā ar tiešu, tā ar netiešu nodomu, proti, noziedzīga nodarījuma sastāvs būs gan tad, kad vainīgais, apzinoties savas darbības aizskarošo raksturu, vēlas cietušo pazemot, gan tad, kad viņš to ir apzināti pieļāvis.⁷⁵¹ Arī neslavas celšana A.Piontkovska skatījumā var tikt realizēta kā ar tiešu, tā arī ar netiešu nodomu,- subjekts vai nu vēlas izplatīt apzināti nepatiesas ziņas, vai arī apzināti to pieļauj.

Līdzīgi arī F.Jaunbelzējs norādījis, ka neslavas celšana iespējama arī netieša nodoma rezultātā - kad vainīgais apzināti pieļauj apkaunojošu izdomājumu izplatīšanu. “Neslavas celšana ar netiešu nodomu var būt tad, ja kāda persona, ignorējot citu cilvēku klātbūtni, nolūkā pazemot otras personas pašcieņu, melīgi apvaino viņu noziedzīgā vai pretamorāliskā rīcībā.”⁷⁵²

Analizējot neslavas celšanas subjektīvo pusi, jānorāda, ka jēdziena „apzināti” izpratne ir visai neskaidra.⁷⁵³ Arī krimināltiesību teorijā nav izstrādāti precīzi „apzināta nepatiesuma” kritēriji neslavas celšanā.

S.Ožegovs uzskata, ka neslavas celšanā „apzināts nepatiesums” nozīmē labi zināmus, neapšaubāmus neslavas cēlāja melus.⁷⁵⁴ Iepriekš jau tika atzīmēts, ka nevar saukt pie kriminālatbildības personu, kura, izplatot par otru apkaunojošas ziņas, pati ir šaubījies par to patiesumu. Tādā veidā šaubu elements ir apstākļi, kas izslēdz kriminālatbildību. Krimināltiesību teorijā izteikts viedoklis, ka gadījumā, ja izplatītājs droši nav pārliecināts par izplatīto ziņu atbilstību īstenībai, par labticīgu maldīšanos vai kļūdu runāt nevarēs, jo šādi rīkojoties, persona pieļauj, ka viņas apgalvojumi var būt arī nepatiesi.⁷⁵⁵

Vērtējot vainīgā subjektīvo pusi neslavas celšanā, svarīgi ir noteikt kritēriju, kas ļautu nošķirt nodomu no kļūdas vai labticīgas maldīšanās. Literatūrā šāda kritērija lomai tiek piedāvāts ieviest „pietiekama pamata” principu.⁷⁵⁶ „Pietiekams pamats” uzskatīt izplatītās

---

проф. Л.Д.Гаухмана и проф. С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005, с.83; Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002, с. 145.

⁷⁵¹ Пионтковский А. Меньшагин В. Курс Советского Уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955, с.660.

⁷⁵² Jaunbelzējs F. Pilsoņa goda un cieņas tiesiskā aizsardzība. Rīga: Avots, 1985, 19.lpp.

⁷⁵³ Literatūrā pastāv uzskats, ka termins „apzināti” ietilpst noziedzīga nodarījuma subjektīvajā pusē līdzās vainai, motīvam un mērķim. Уголовное право. Общая часть. Под ред. Н.И. Ветрова. Москва: Новый юрист, КноРус, 1997, с. 242; Наумов А.В. Уголовное право. Общая часть. Курс лекций. Москва: Изд-во Бек, 1996, с. 201- 203.

⁷⁵⁴ Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва: Русский язык, 1991, с. 201, 231.

⁷⁵⁵ Особенная часть . Что считать ошибкой и добросовестным заблуждением? Под ред. Н.И. Ветрова. Москва: Новый юрист, 1997, с. 116.

⁷⁵⁶ Уголовно-правовая характеристика клеветы. http://law-news.ru/up/u29/post_1185645600.html (06.08.2008.)

ziņas par īstenībai atbilstošām personai būs tad, ja fakti un apstākļi, kas viņai zināmi, ir pietiekami paši par sevi, lai saprātīgam un piesardzīgam cilvēkam rastos pārliecība par to ticamību, kā arī par slēdzienu, kas no tiem izriet, ticamību. Šāds „pietiekams pamats”, autoresprāt, ir gadījumos, kad informācija iegūta no oficiāliem avotiem, amatpersonu publiskām runām u.tml. Tā U.V., kurš ar Gulbenes rajona tiesas spriedumu tika atzīts par vainīgu KL 158.pantā paredzētā nodarījuma izdarīšanā, viedokļa pamatā ir saskatāma pietiekama faktiskā bāze, proti, Senāta Krimināllietu departaments⁷⁵⁷ savā spriedumā akcentēja, ka U.V. viedoklis ir veidojies pirmās instances tiesā (no tiesājamā A.P. un liecinieku liecībām). Līdzīgi apstākļi vērojami Arī Rīgas apgabaltiesa pamatoti secina, ka izvērtētie fakti pierāda, ka apsūdzētais G. B., sniedzot ziņas un izsakot savu viedokli, par iespējamām pārkāpumiem VAS „Paula Stradiņa klīniskā universitātes slimnīcā” balstījās uz konkrētiem avotiem, kuru patiesums nav apšaubāms, tāpēc Krimināllietu tiesas kolēģija uzskata, ka apsūdzētais G.B. nesniedza informāciju ar mērķi aizskart cietušā M. P. godu un celt viņam neslavu, bet gan informēt sabiedrību par viņa vadītās ministrijas padotībā esošās iestādes darbību pacientu ēdināšanas pakalpojumu nodrošināšanā.⁷⁵⁸

I.Vedins, balstoties uz iespējamajiem indivīda izteikumiem, izdala četras kombinācijas: 1) runāt patiesību, kad teiktais *atbilst* īstenībai; 2) runāt patiesību, kad teiktais *neatbilst* īstenībai; 3) melot, kad teiktais *atbilst* īstenībai; 4) melot, kad teiktais *neatbilst* īstenībai.⁷⁵⁹ Šīs kombinācijas var ilustrēt ar virkni piemēru, kad dažādu objektīvu vai subjektīvu iemeslu dēļ mūsu vārdi un domas nesakrīt. Piemēram, apsūdzētais neslavas celšanā apgalvo: „Es neesmu izplatījis apzināti nepatiesas ziņas”. *Pirmais* variants: viņš runā patiesību, un teiktais atbilst īstenībai (izplatītās ziņas ir patiesas). *Otrais* variants: viņš runā patiesību, bet teiktais neatbilst īstenībai (viņš nezina, ka teiktais atbilst īstenībai). *Trešais* variants: viņš melo (jo domā, ka izplatītās ziņas ir nepatiesas), bet teiktais atbilst īstenībai (cietušais patiešām ir veicis kaut kādas apkaunojošas darbības). *Ceturtais* variants: viņš melo (jo domā, ka izplata nepatiesas ziņas), un teiktais neatbilst īstenībai (izplatītas patiešām nepatiesas ziņas).

I.Vedins norāda, ka neslavas celšanā izplatāmā informācija ir apzināti nepatiesa, proti, tā atzīstama par meliem, kā arī autors pamatoti akcentē, ka neslavas celšanas būtiska pazīme

⁷⁵⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta rīcības sēdes 2004.gada 22.novembra lēmums lietā Nr. SKK-551/01, krimināllieta Nr. 3170000103.

⁷⁵⁸ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.KA-04-0264-07/17, krimināllieta Nr.13050000506. Līdzīgi jautājums risināts arī Gulbenes rajona tiesas 2006.gada 6.aprīļa spriedumā lietā Nr. K 14-8/06/4, krimināllieta Nr. 13170001004.

⁷⁵⁹ Vedins I. Zinātniskās izziņas metodoloģija. Patiesības problēma. Latvijas Policijas akadēmijas Raksti 15. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 159.,160.lpp.

ir noteikta attieksme pret izplatītās informācijas saturu.⁷⁶⁰ Tādējādi, lai pamatotu, ka izplatītā informācija ir apzināti nepatiesa, jāpierāda, ka cilvēks neticēja tam, ko viņš izplatīja, t.i., jāpamato, ka viņš nevis maldījās, bet meloja.

Iepriekš jau aplūkotajā krimināllietā, kur konstatēts, ka A.K. 2004.gada 7.septembrī SIA “Sabiedrība SVA” dalībnieku ārkārtas sapulcē pieprasīja ietvert dienas kartībā un izskatīt jautājumu “par to, ka M.S. ļaunprātīgi noslepkavoja savu vīru S. S”, Krimināllietu tiesas kolēģija uzskatīja, ka no krimināllietas materiāliem viennozīmīgi izriet, ka S.S. nāves cēlonis ir bijusi viņa saslimšana, nevis kādas personas prettiesiska tīša rīcība, lai A.K. būtu bijis jebkāds pamats runāt par S.S. noslepkavošanu. Piekrītot tiesas atzinumam, ka A.K. uzvedībā ir saskatāmas Krimināllikuma 157.pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma pazīmes, tomēr kritiski vērtējama spriedumā veiktā motivācija, proti, tiesa norāda, ka “A.K. noziedzīgais nodarījums ir kvalificējams pēc krimināllikuma 157.panta, jo ir konstatēts visu šajā pantā paredzētā noziedzīgā nodarījuma sastāvam nepieciešamo subjektīvo un objektīvo pazīmju kopums, ... kā arī subjektīvā puse, kuru raksturo tiešs nodoms- vainīgais apzinās, ka publiski izplata nepatiesus, otru personu apkaunojošus izdomājumus, un vēlas to”. Šaubas rada tieši noziedzīga nodarījuma subjektīvās puses izklāsts un pamatojums. No lietas materiāliem ir redzams, ka A.K. 2005.gada 31.janvārī vērsies ar pieprasījumu Jūrmalas policijas pārvaldē par S.S. nāves apstākļiem. Krimināllietu tiesas kolēģija atzīst, ka no A.K. iesnieguma Jūrmalas policijas pārvaldei izriet, ka A.K. S.S. nāvi saistījis ar iespējamām M.S. darbībām. Domājams, ja A.K. ir bijušas jebkādas aizdomas par M.S. vainu S.S. nāvē, tiešs nodoms inkriminētajā nodarījuma izpaliēk.⁷⁶¹

Krievijas Federācijas kriminālkodeksa komentāros teikts: “ja persona ir pārliecināta, ka ziņas, kuras viņa izplata, satur patiesus datus, kaut arī īstenībā tās ir nepatiesas, viņa nav saucama pie kriminālatbildības par neslavas celšanu.”⁷⁶² No šī skaidrojuma izriet, ka par pamatu tiek ņemts “subjektīvais kritērijs”. Autoresprāt, tas ir pareizi, jo šādā veidā netiek ierobežotas personas tiesības uz vārda brīvību, kas ir būtisks demokrātiskas sabiedrības elements. Šāda pieeja izriet arī no Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas lēmuma, kurā tiesa pamatoti uzskatījusi, ka, ja žurnālists nav pārbaudījis visus lietā esošos faktus, tas

---

⁷⁶⁰ Vedins I. Zinātniskās izziņas metodoloģija. Patiesības problēma. Latvijas Policijas akadēmijas Raksti 15. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008, 160., 161.lpp.

⁷⁶¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā Nr. KA 04-153-06/30, krimināllieta Nr. 13410000304.

⁷⁶² Комментарий к уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. Ю.И.Скуратова, В.М.Лебедева. Москва: Норма, 2000, с. 298.

liecina par žurnālista neprofesionalitāti, taču par to viņam nevar piemērot kriminālsodu, jo tas būs vārda brīvības pārkāpums.⁷⁶³

Krimināllikumā likumdevējs nav ietvēris tiešu norādi nedz uz subjektīvā, nedz arī uz objektīvā kritērija pierādīšanas nepieciešamību. Tomēr, pamatojoties uz to, ka persona ir saucama pie atbildības tikai un vienīgi par apzinātu neslavas cešanu, var secināt, ka likumdevējs ir akcentējis tieši subjektīvā kritērija dominanti, kuru acīmredzot konstatēs tiesa, izvērtējot arī lietas objektīvos apstākļus.

Nīderlandes kriminālkodeksa⁷⁶⁴ 261.pantā likumdevējs tieši ir akcentējis, ka persona nav saucama pie atbildības, ja ir labticīgi uzskatījusi, ka paziņojums ir paties un nepieciešams sabiedrības interesēs. No Zviedrijas kriminālkodeksa⁷⁶⁵ 5.nodaļas 1.panta izriet, ka persona netiek saukta pie atbildības, ja viņa pierāda, ka ir bijis saprātīgs pamats uzskatīt, ka informācija ir patiesa, vai arī tad, ja persona pamato, ka informācija ir patiesa. Kā redzams, Zviedrijā likumdevējs, izlemjot jautājumu par personas saukšanu pie atbildības, vienādi vērtē kā subjektīvo, tā arī objektīvo momentu. Autoresprāt, izvērtējot personas rīcību, kura ir cēlusi neslavu, tiesību normas piemērotājam galvenokārt jābalstās uz subjektīvo kritēriju, kura pamatā savukārt jābūt nopietnam objektīvajam pamatam, proti, persona informāciju ir ieguvusi no ticama avota, oficiāliem dokumentiem u.tml.

Subjektīvo pusi bez iepriekšminētajām kategorijām raksturo arī motīvs un mērķis. Kā norāda U.Krastiņš, motīvs un mērķis ietekmē nodoma rašanos, tā virzību uz mērķi un nodoma īstenošanos. Motīvs tiek definēts kā iekšējais pamudinājums, dziņa, tieksme, kas virza vainīgā gribu uz noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Savukārt mērķis ir iecerētais rezultāts, ko persona, izdarot noziedzīgu nodarījumu, vēlas sasniegt.⁷⁶⁶

LR AT plēnuma lēmuma *“Par tiesu praksi privātsūdzību lietās”* 7.3.punkta 2.daļā ir skaidrots, ka tiesām katrā konkrētā gadījumā jābalstās uz visiem apstākļiem kopumā – ņemot vērā nodarījuma raksturu, apsūdzētā agrāko uzvedību, viņa attiecības ar cietušo utt.⁷⁶⁷

Teiktais ietver sevī arī noziedzīgo nodarījumu motīvu un mērķu analīzi. I.Nojs savā laikā norādījis, ka *“rīcības motīvs un mērķis neiespaido neslavas celšanas kvalifikāciju.”*⁷⁶⁸

---

⁷⁶³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr. KA04-605/07-21, krimināllieta Nr. 1335000407.

⁷⁶⁴ Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁷⁶⁵ Уголовный кодекс Швеции. Санкт –Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.

⁷⁶⁶ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 108.,109..lpp.

⁷⁶⁷ Par tiesu praksi privātsūdzību lietās: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 10.06.1991. Plēnuma lēmums Nr. 5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums,1990. – 1995.g., Rīga, 1995, 127.lpp.

⁷⁶⁸ Turpat, 68.lpp.

Autoresprāt tam īsti nevar piekrist, jo ir gadījumi, kad ar minēto kategoriju palīdzību mēs varam norobežot goda aizskaršanu un neslavas celšanu no citiem līdzīgiem noziedzīgu nodarījumu sastāviem (piemēram: huligānisma, nepatiesa ziņojuma u.tml.).

N.Kuzņecova, analizējot noziedzīgus nodarījumus pret personas godu un cieņu, norāda, ka vainīgās personas mērķis ir pazemot otru sabiedrības priekšā vai arī paša cietušā pašapziņā. Piemēram, sievieti, kura sniedz seksuālus pakalpojumus par maksu, var saukt par prostitūtu, bet var arī nodēvēt vārdā, kas sākas ar krievu alfabēta otro burtu. Šai gadījumā N.Kuzņecova pamatoti akcentē, ka, kaut arī izteiktajam viedoklim raksturīga nepiedienīga izteiksmes forma, tomēr noziedzīga nodarījuma sastāvs neveidosies, jo izpaliek mērķis pazemot cietušo.⁷⁶⁹ No teiktā izriet, ka neslavas celšanas un goda aizskaršanas mērķis ir pazemot konkrēto personu, celt tai neslavu, aizskart viņas godu un cieņu vai mazināt tās reputāciju, kaitēt tās labajai slavai u.tml. Ja šāda mērķa nav, - nebūs arī noziedzīga nodarījuma sastāva. Augstāk minēto pamato arī AT Senāta norāde, ka neslavas celšanas kā noziedzīga nodarījuma subjektīvā puse izpaužas tikai kā tiešs nodoms, vainīgajam apzinoties, ka par cietušo izplatāmas ziņas ir nepatiesas un apkaunojošas, pie tam vainīgais vēlas ar savu rīcību cietušajam celt neslavu.⁷⁷⁰

U.Krastiņš akcentē, ka Krimināllikumā nereti noziedzīga nodarījuma sastāvi konstruēti tādā veidā, ka panta dispozīcijā nav īpaši norādīts uz motīvu vai mērķi kā obligātu nodarījuma sastāva subjektīvās puses pazīmi, taču, lai konstatētu attiecīgā noziedzīgā nodarījuma sastāvu, motīvs un mērķis ir obligāti jāpierāda.⁷⁷¹

Tas izriet arī no Kriminālprocesa likuma⁷⁷² 527.panta pirmās daļas, ka notiesājoša sprieduma aprakstošajā daļā sniedz pierādītā noziedzīga nodarījuma aprakstu un juridisko kvalifikāciju, minot tā izdarīšanas laiku, vietu, izdarīšanas veidu, apsūdzētā vainas formu, motīvu un šā nodarījuma sekas.

Teiktais attiecas arī uz noziedzīgiem nodarījumiem pret personas godu un cieņu, proti, vainīgā nolūks apvainot, aizskart personas godu un cieņu, kā arī rīcības motivācija ir obligāti konstatējami, jo pretējā gadījumā varēs runāt par civiltiesisku deliktu vai arī citu noziedzīgu nodarījumu, nevis noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu.

Kas attiecas uz aplūkojamo nodarījumu subjektīvās puses reglamentāciju ārvalstu krimināllikumos, var secināt, ka atsevišķās valstīs likumdevēja pieeja, formulējot attiecīgos

---

⁷⁶⁹ Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002, с. 145.

⁷⁷⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada lēmums lietā Nr. SKK-374.

⁷⁷¹ Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Rīga: TNA, 2000, 108., 109.lpp.

⁷⁷² Kriminālprocesa likums: LR likums. 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr.74 (3232)

sastāvus, ir kardināli atšķirīga. Jāpiebilst, ka ne visas valstis paredz vainīgās personas vainu par aplūkojamajiem noziedzīgajiem nodarījumiem nodoma formā. Piemērs tam varētu būt Vācijas kriminālkodekss,⁷⁷³ kurā atbildība par neslavas celšanu iestājas gadījumos, ja nevar pierādīt izplatīto faktu atbilstību īstenībai. Pievēršoties Dānijas kriminālkodeksam⁷⁷⁴, redzams, ka 267.pants paredz atbildību jebkurai personai, kas aizskar citas personas godu ar apvainojošiem vārdiem vai darbiem, vai izplata apgalvojumus par darbību, kas var celt neslavu citai personai tās līdzpilsoņu vidū. Šā paša kodeksa 268.pantā paredzēta pastiprināta atbildība par neslavas celšanu, kas izdarīta ļaunprātīgi vai arī, ja autoram nav bijis saprātīgs pamats uzskatīt izplatīto informāciju par patiesu. Persona, kas izdarījusi kādu apgalvojumu, nav sodāma, ja tiek pierādīts tā patiesums, vai, ja autors to veicis labā ticībā, darbojoties likumīgu sabiedrības interešu labā. Tādējādi nedz Vācijas, nedz Dānijas kriminālkodeksā tiešs nodoms nav obligāts nosacījums, lai persona stātos tiesas priekšā par neslavas celšanu vai goda aizskaršanu. Vēl vairāk – likumdevējs paredz gadījumus, kad personas vaina var būt arī neuzmanības formā.

Autoresprāt, kriminālatbildībai par goda aizskaršanu un neslavas celšanu jāiestājas vienīgi gadījumos, kad vainīgā persona rīkojusies tīši ar tiešu nodomu, proti, persona apzinājusies viņas izdarītā noziedzīgā nodarījuma kaitīgumu un apzināti šo nodarījumu veikusi,⁷⁷⁵ savukārt, ja konstatējama vainīgā neuzmanība, nodarījuma kaitīgums nav tāds, kas būtu raksturīgs noziedzīgam nodarījumam, līdz ar to šādās situācijās pietiekami efektīvu risinājumu sniedz civiltiesiskās jurisdikcijas iespējas. Kas attiecas uz subjektīvo pusi netieša nodoma veidā, tad noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu tai nav praktiskas izpausmes, jo aplūkojamie noziedzīgie nodarījumi ir ar formālu sastāvu. Savukārt apstrīdēt krimināltiesību doktrīnā nostiprinājušos uzskatus par nodoma veidu attiecībā uz noziedzīgu nodarījumu iedalījumu materiālos un formālos sastāvos nav šī promocijas darba mērķis.

---

⁷⁷³ Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.

⁷⁷⁴ Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.

⁷⁷⁵ U.Krastiņa priekšlikumi Krimināllikuma 9.panta pilnveidei: Krastiņš U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Jurista Vārds, 02.12.2008., Nr.45.

IV NODAĻA

Goda un cieņas krimināltiesiskās un civiltiesiskās aizsardzības nienses un procesuālie jautājumi

Latvijas juridiskajā telpā visai bieži ir izskanējuši priekšlikumi atteikties no kriminālatbildības par neslavas celšanu un it īpaši par goda aizskaršanu. Civiltiesību un preses pārstāvji, iestājoties pret goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību, atsaucas uz starptautiskajiem dokumentiem un Eiropas Cilvēktiesību tiesas praksi. Tā, piemēram, tiek minēta Eiropas Padomes Ministru Komitejas 2004.gada 12.februāra Deklarācija,⁷⁷⁶ taču tā ir veltīta tikai kādam problēmjaucējuma aspektam – politisko debašu brīvībai plašsaziņas līdzekļos, savukārt, ECT, kā atzīst A.Kučs, aplūkojot vārda brīvības ierobežošanas robežas, norāda, ka "kriminālatbildība kā pamats vārda brīvības ierobežošanai var būt pilnīgi pamatota, lai novērstu valsts noslēpuma vai citas ar likumu aizsargātas konfidenciālas informācijas izpaušanu, rasu naida un neiecietības kurināšanu vai pat nepamatotu iejaukšanos personas privātajā dzīvē. Taču, piemēram, gadījumos, kad tiek runāts par valsts amatpersonu darbības kritiku, kura var aizskart viņu godu un cieņu, ECT ir norādījusi, ka nepieciešams izvairīties no kriminālatbildības paredzēšanas".⁷⁷⁷

Neiebilstot autora komentāram, vēlētos atzīmēt, ka kritikai kā tādai nav jābūt sodāmai nedz krimināltiesiskā, nedz arī civiltiesiskā ceļā, it īpaši, ja runājam par valsts amatpersonām, tomēr jautājums ir par to, ko mēs saprotam ar kritiku. Turklāt jāņem vērā, ka kriminālatbildības paredzēšana par to vai citu noziedzīgu nodarījumu, nav jāsaprot kā automātiska un masveidīga tās piemērošana. Kriminālatbildībai par konkrētu noziedzīgu nodarījumu ir gan preventīva nozīme, gan arī tā atspoguļo aizsargājamo interešu nozīmīgumu sabiedrībā attiecīgā vēsturiskā posmā.

ECT ir skatījusi vairākas lietas, kur persona tika krimināli sodīta par goda un cieņas aizskaršanu, taču nevienā no tām vārda brīvības pārkāpums nav konstatēts tikai tāpēc, ka sods bija noteikts krimināllikumā. Piemēram, lietā *Tammer v. Estonia*⁷⁷⁸ ECT nekonstatēja tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu, lai arī žurnālists atbilstoši Igaunijas krimināllikumam bija sodīts

---

⁷⁷⁶Declaration on Freedom of Political Debate in the Media, Council of Europe. http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_tcm6-11947.pdf (aplūkots 02.02. 2007.)

⁷⁷⁷Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: "Nordik", 2004, 19.lpp.

⁷⁷⁸ECT 2001.gada 13.decembra spriedums lietā *Tammer v. Estonia*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp>. (aplūkots 15.12.2008.)

ar naudas sodu. Arī lietā *Constantinescu v. Romania*⁷⁷⁹ persona par goda un cieņas aizskaršanu tika sodīta krimināltiesiskā kārtībā. Arī šajā gadījumā ECT nekonstatēja tiesību uz vārda brīvību pārkāpumu. Vienīgais gadījums, kad ECT ir uzskatījusi, ka krimināltiesiskie līdzekļi nebūtu izmantojami, ir valdības goda un cieņas aizskaršana. ECT norādīja, ka, ņemot vērā valdības dominējošo pozīciju, tai nebūtu jāizmanto krimināltiesiski līdzekļi goda un cieņas aizsardzībai.⁷⁸⁰ ECT šai lietā ir atzinusi, ka "demokrātiskā sistēmā valdības rīcībai vai nolaidībai ir jābūt pakļautai stingrai uzraudzībai gan no likumdevēja un tiesas puses, gan arī no preses un sabiedrības puses. Turklāt valdības īpašais dominējošais stāvoklis prasa, lai tā, cik tas ir iespējams, ierobežotu kriminālu sankciju piemērošanu, sevišķi, kad tās rīcībā ir citi līdzekļi, lai atbildētu nepamatotiem pārmētiem un kritikai..."⁷⁸¹

Kā redzams, ECT ir norādījusi uz nepieciešamību *ierobežot* kriminālsankciju piemērošanu, nevis uz tās principiālu piemērošanas nepieļaujamību vai vispār attiecīgas tiesību normas dekriminalizācijas nepieciešamību. Promocijas darbā analizētie starptautiskie tiesību akti tieši nereglamentē, ar kādu tiesisko līdzekļu palīdzību valstīm ir jāvērsas pret personas goda, cieņas un reputācijas aizskārumiem, taču Starptautiskā pakta par pilsoņu un politiskajām tiesībām komentāros tiek minēta kā civiltiesiskā atbildība, tā arī kriminālatbildība.⁷⁸²

Tātad varam secināt, ka nedz starptautiskie tiesību akti, nedz arī ECT neizslēdz kriminālatbildības piemērošanu analizējamo kategoriju lietās. Kriminālatbildība ir ārkārtējs līdzeklis,⁷⁸³ kurš tiek piemērots gadījumos, kad citi līdzekļi nodarījuma nopietnības dēļ nav piemērojami. Krimināltiesiska rakstura līdzekļu izmantošana ārkārtas gadījumos konstatējama arī angļu tiesībās, kur rakstiskas, neslavu ceļošas informācijas nodošana trešajai personai (defamatory libel) ir *misdeminors*, sods par ko paredzēts līdz vienam gadam ieslodzījumā.

Tāds pats nodarījums atbilst arī civiltiesiskam deliktam, kas praksē pārsvarā gadījumos par tādu arī tiek atzīts, jo pie kriminālatbildības par neslavas celšanu persona tiek saukta ārkārtīgi

---

⁷⁷⁹ ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā *Constantinescu v. Romania*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁷⁸⁰ ECT 1992.gada 23.aprīļa spriedums lietā *Castells v. Spain*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁷⁸¹ Turpat.

⁷⁸² Nowak M. U.N.Covenant on Civil and Political Rights, CCPR Commentary. N.P.Engel, Publischer, 1993, p.349.

⁷⁸³ Kriminālatbildība kā ārkārtējs līdzeklis paredzēta Kanādā un Austrālijā, skat. Abeynayake R. Why defamation should not be a crime. <http://www.tamilcanadian.com/page.php?cat=52&id=490> (aplūkots 04.08.2008.); Civil and Criminal Defamation. <http://www.efa.org.au/Issues/Censor/defamation.html#2006> (aplūkots 04.08.2008.)

reti. Atšķirība starp krimināltiesisku un civiltiesisku neslavas celšanu ir tai apstākļi, ka, lai sauktu personu pie kriminālatbildības, rīcībai jābūt tādai, kas aizskar arī sabiedrisko kārtību. Kriminālsodāmas neslavas celšanas latīņa ir visai augsta: tai jābūt „nopietnai”, tādai, kas ir spējīga izprovocēt sabiedriskās kārtības pārkāpšanu vai pārkāpt sabiedrisko mieru. Piemēram, par „nopietnu” neslavas celšanu tiks atzīta neslavas celšana, kas izdarīta apzināti ar nodomu, izplatot nepatiesās ziņas plašā publiskā telpā, un, kā tās rezultāts, - iespēja, ka persona, pret kuru vērsta neslavas celšana, vai cita persona veiks prettiesisku vardarbību.⁷⁸⁴

1.Goda un cieņas civiltiesiskās un krimināltiesiskās aizsardzības norobežošana

1.1. Krimināltiesiskais un civiltiesiskais regulējums

Pievērsoties

goda un cieņas civiltiesiskās un krimināltiesiskās jurisdikcijas niansēm Latvijā, jānorāda, ka civiltiesiska atbildība par personas goda un cieņas aizskārumu ir noteikta atjaunotā Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma ceturtajā daļā „Saistību tiesības”,⁷⁸⁵ kas ir spēkā kopš 1993.gada 1.marta. Ar Latvijas Republikas Augstākās Padomes 1992.gada 22.decembra likumu „Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937.gada Civillikuma saistību tiesību daļā”⁷⁸⁶ Civillikums tika papildināts ar jaunu 2352¹. pantu, kas nosaka, ka „katram ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņa godu un cieņu, ja šādu ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc. Ja personas godu un cieņu aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa. Ja kāds prettiesiski aizskar personas godu un cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem, tad viņam jānodod atlīdzība (mantiska kompensācija).” Civiltiesiskās attiecības starp personām ir privāta lieta, un šo attiecību rašanās pamats ir civiltiesisks pārkāpums.⁷⁸⁷

Krimināltiesisks pārkāpums aizskar publiskas tiesības, savukārt civiltiesiskā pārkāpuma rezultātā tiek nodarīts kaitējums civiltiesiskām attiecībām. Civiltiesībām ir raksturīga tiesību pārkāpēja vainas prezumpcija. Civiltiesiskās atbildības gadījumā jārunā nevis par vainas, bet gan par nevainīguma pierādīšanas pienākumu,⁷⁸⁸ Civillikuma 2352¹. pantā ietvertajā gadījumā pat par vieglu neuzmanību. Tā ir deliktatbildība – tās pamats ir

⁷⁸⁴ Ormerod D.Smith&Hogan. Criminal Law. Oxford: University Press, 2005, p. 940-944.

⁷⁸⁵ Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 28.01.1996.

⁷⁸⁶ Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļā: LR likums. 22.12.1992. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1.

⁷⁸⁷ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga:”AGB”, 1997, 64.lpp.

⁷⁸⁸ Turpat, 79.lpp.

delikts, prettiesiska darbība vispār. Tai vienmēr ir vajadzīgs kaitējums (zaudējumi); ja nav kaitējuma (zaudējumu), nav deliktatbildības.⁷⁸⁹ 2352¹.pants ir ievietots 19.nodaļas “Prasījumi no dažādiem pamatiem” pirmajā apakšnodaļā, kurā reglamentēti prasījumi personisku aizskārumu dēļ, jo personas goda un cieņas aizskārums ir viens no personiska aizskāruma veidiem līdz ar – miesas bojājumu nodarīšanu personai; - nodarījumiem pret personisko brīvību;- nodarījumiem pret sieviešu nevainību,⁷⁹⁰ kas ir ietverti Civillikumā. Tiek minētas arī citas personiskās tiesības, kā, piemēram, dzīvība, līdztiesība, personiskās dzīves neaizskaramība, autorība.⁷⁹¹

1.2. Terminoloģiska rakstura atšķirības

K.Torgāns savos komentāros pie Civillikuma saistību tiesību daļas nodaļām akcentē, ka no 19.nodaļas 2.apakšnodaļas virsraksta ar 1992.gada 22.decembrī izdarītajiem grozījumiem, kad tajā tika ietverts arī 2352¹.pants, svītrots vārds “noziedzīgiem”, ar to precizējot, ka “nav nepieciešams konstatēt konkrētu kriminālnoziedzuma sastāvu un panākt notiesājošu spriedumu, ja kāds otram laupa personisko brīvību, aizskar godu utt. Spriedumam krimināllietā var būt liela nozīme kā pierādījuma avotam, bet civiltiesiskos jautājumus vispār var risināt atsevišķi no noziedzuma konstatēšanas un noziedznieka sodīšanas jautājumiem.”⁷⁹²

Un tas ir pilnīgi loģiski, jo ne vienmēr un pat ne galvenokārt goda un cieņas aizskārums, lai arī prettiesisks, veido noziedzīga nodarījuma sastāvu, ko apstiprina arī tas, ka Civillikuma 2352¹.pantā norādīts uz personas godu un cieņu **aizskarošu** ziņu izplatīšanu, bet Krimināllikuma 157.pantā paredzēta atbildība par otru personu **apkaunojošu** ziņu izplatīšanu. Latviešu valodas vārdnīcā⁷⁹³ skaidrots, ka vārds “aizskart” analizējamā jautājuma kontekstā nozīmē “apvainot. Apvainot ar vārdiem. Apvainot kāda patmīlību”. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnums savā 1993.gada 25.oktobra lēmuma Nr.9 “Par tiesu praksi lietās par personas godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu” 1.punktā ir skaidrojis: “ar aizskarošām ziņām jāsaprot ziņas, kuras mazina personas godu un cieņu atsevišķu pilsoņu vai sabiedrības acīs. Vērtējot, vai izplatītās ziņas aizskar personas godu un cieņu, tiesai jāņem

⁷⁸⁹ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga:”AGB”, 1997, 94.lpp.

⁷⁹⁰ Sinaiskis V. Latvijas Civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga:Latvijas juristu biedrība, 1995, 196.lpp.

⁷⁹¹ Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga:”AGB”, 1997, 64.lpp.

⁷⁹² Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma saistību tiesību daļas nodaļām. Dr. Habil.jur.,prof., LZA koresp.- loc. Kalvis Torgāns. Rīga: Latvijas Republikas Tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1996, 318.lpp.

⁷⁹³ Latviešu valodas vārdnīca A-2. Rīga: Avots, 1987, 31.lpp.

vērā konkrēti lietas apstākļi un vispāratzītās ētikas un morāles normas”.⁷⁹⁴ Savukārt vārds “apkaunojošs” Latviešu valodas vārdnīcā skaidrots kā “tāds, kas sagādā traumu, negodu, tāds, par ko jākaunas”, bet vārds “apkaunot”- “aizskart, sagādājot kaunu, negodu; pazemot”.⁷⁹⁵

Arī tiesu praksē pareizi tiek akcentēts, ka „tas, ka raksts ir cietušo aizskāris, nevar būt par pietiekošu pamatu, lai personu sauktu pie kriminālatbildības”.⁷⁹⁶

Uz civiltiesiska delikta un kriminālsodāma nodarījuma atšķirībām norāda arī tas, ka Civillikuma 2352¹.panta izpratnē ar godu un cieņu aizskarošu ziņu izplatīšanu jāsaprot to paziņošana kaut vai vienai personai, neskaitot pašu cietušo, savukārt ar neslavas celšanu krimināltiesībās saprot neierobežota – lielāka vai mazāka personu loka iepazīstināšanu ar apzināti nepatiesu izdomājumu, uz ko norāda Krimināllikuma 157.pantā dotais noziedzīgā nodarījuma objektīvās puses raksturojums (izplatīšana iespēstā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvārdos, ja tas izdarīts publiski). Taču, ja šī pēdējā norāde neizslēdz civiltiesisku deliktu arī plaša personu loka iepazīstināšanā ar personas godu un cieņu aizskarošām ziņām, tad iepriekš minētais par ziņu aizskarošā un apkaunojošā satura izpratni, ļauj viennozīmīgi secināt, ka likumdevējs, formulējot civiltiesisku deliktu, ietvēris tajā pēc apjoma šaurāku jēdzienu, un kriminālsodāmu nodarījumu raksturo lielāka kaitīguma pakāpe.

Krimināltiesību teorijā tiek vērsta uzmanību uz terminoloģiskām niansēm, proti, - “patiesībai neatbilstošas” ziņas (kā tas ir Civillikuma 2352¹ pantā) un apzināti nepatiesas, melīgas ziņas. Tas, ka ziņas jau sākotnēji tiek izplatītas kā apzināti nepatiesas, liecina par izplatītāja subjektīvo attieksmi, proti, tiešu nodomu, savukārt fakta konstatācija, ka izplatītās ziņas neatbilst patiesībai, nebūt neliecina par nodoma esamību.⁷⁹⁷ Jānorāda, ka likumdevējs aplūkojamos terminus nodala, neatbilstību patiesībai atstājot civiltiesību jomai, nepatiesumu – attiecinot uz krimināltiesību sfēru. Neatbilstība patiesībai var rasties „izraujot patiesību” no konteksta, tā var rasties informācijas trūkuma dēļ u.tml. Nepatiesums savukārt ir konkrētāka kategorija. Labticīga maldīšanās attiecībā uz informācijas patiesumu, kas var veidoties, piemēram, saņemot informāciju no valsts amatpersonas vai iegūstot to no oficiāla rakstura dokumentiem, izslēdz kriminālatbildību.

---

⁷⁹⁴ Par Tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1993.gada 25.oktobra Plēnuma lēmums Nr. 9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990 – 1995. Rīga, 1995.

⁷⁹⁵ Latviešu valodas vārdnīca A-2. Rīga: Avots, 1987, 54.lpp.

⁷⁹⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr. KA04-605/07-21, krimināllieta Nr. 1335000407

⁷⁹⁷ Батурин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. № 2, 2007. Под. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008, с. 39,40.

1.3.Goda aizskārums - personiska rakstura aizskārums

Uz to, ka goda un cieņas aizskārums var būt gan civiltiesisks delikts, gan noziedzīgs nodarījums, norāda arī jau minētā Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1993.gada 25.oktobra lēmuma Nr.9 5.punktā ierakstītais: “Gadījumā, ja personas, kura izplatījusi godu un cieņu aizskarošas ziņas, darbībās ir nozieguma sastāva pazīmes, cietušajam ir tiesības prasīt vainīgo saukt pie kriminālatbildības, kā arī celt prasību par goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu”.⁷⁹⁸

Var piebilst, ka, piemēram, arī Anglijā, kur sakotnēji atbildība par neslavas celšanu (*libel*) tika regulēta vienīgi krimināltiesībās, tika ieviests papildus veids, kā aizstāvēties neslavas celšanas gadījumā. Pie tam jāpiezīmē, ka anglo-sakšu zemēs izdalīti divi neslavas celšanas veidi – *libel* (apmelojums, nozākājums, paskvila), par ko paredzēta gan kriminālatbildība, gan civilatbildība, un *slander* (neslava), atbildība par ko regulēta tikai civiltiesiskā kārtībā.⁷⁹⁹

Un tas varētu būt viens no pamatojumiem, kāpēc par goda un cieņas aizskārumu būtu paredzama arī civilatbildība, un tajā pašā laikā, kā pirmais pretarguments normu, kurās noteikta kriminālatbildība par goda aizskaršanu un neslavas celšanu, izslēgšanai no Krimināllikuma. Otrkārt, patlaban par visiem Civillikumā norādītajiem personiskā aizskāruma veidiem ir paredzēta kriminālatbildība un arī civiltiesiska aizsardzība. Bet vai tāpēc būtu izslēdzama kriminālatbildība par miesas bojājumu nodarīšanu, nelikumīgu brīvības atņemšanu vai izvarošanu analogiski tam, kā tas tiek piedāvāts attiecībā uz goda un cieņas aizskārumiem? Tā kā šādi piedāvājumi ir izskanējuši tikai attiecībā uz goda un cieņas ar krimināltiesiskiem līdzekļiem paredzēto aizsardzību, tad atliek vien izvērtēt, cik augstu vai zemu to autori vērtē cilvēku tā dziļākajā būtībā, ciena personas unikalitāti un neatkārtojamību, tā tiesības,- kā to nosaka virkne (petījumā iepriekš aplūkoto) starptautisko tiesību aktu.

Līdz ar to varam secināt, ka goda un cieņas aizskārums ir cilvēktiesību aizskārums,⁸⁰⁰ kas pretendē uz pienācīgu tiesisko aizsardzību. Un atliek vien pievienoties

---

⁷⁹⁸ Par Tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1993.g.25.oktobra Plēnuma lēmums Nr. 9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990 – 1995. Rīga, 1995.

⁷⁹⁹ Makensinis B.S., Deakin S.F. FortLaw. Oxford : Clarendin Press, p. 604 – 605.

⁸⁰⁰ Bitāns A. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt?
<http://www.baltmanebitans.com/public/28985.html> (aplūkots 26.02.2009.)

viedoklim, ka jebkuru citu tiesību aizsardzība ir bezjēdzīga, ja netiek nodrošināta cilvēka cienīšana, un tādā nozīmē cilvēka pašcieņa ir viņa tiesību un brīvību avots.⁸⁰¹

1.4. Ziņas un viedoklis

Turpinot analizēt kopīgās un atšķirīgās nianšes starp goda un cieņas civiltiesisko un krimināltiesisko aizsardzību, nepieciešams atbildēt uz jautājumu, vai par viedokļa paušanu rupjā, aizskarošā veidā ir paredzēta civilatbildība? Civillikuma 2352¹.panta komentāru autori atbildi uz šo jautājumu nesniedz,⁸⁰² konkrētu risinājumu pēc būtības nepiedāvā arī Augstākās tiesas veiktais prakses apkopojums, no kura gan faktiski izriet vairāk noraidoša, nekā apstiprinoša atbilde.

Apkopojumā sadaļā “Viedoklis un tiesību normas, kas pamato tā ierobežošanu” analizētas vairākas civillietas, kurās aktuāls bijis tieši šis jautājums. Tā, piemēram, lietā “L.Muzikante un L. Krieviņa pret valsts bezpeļņas organizāciju “Latvijas Radio” un K.Streipu” tiesa atzina, ka žurnālists, nosaucot prasītājas par “kazām”, salīdzinoši asā formā, publiski paudis savu viedokli, kurš varēja būt nesamērīgi aizskarošs: nav nozīmes šā strīda izšķiršanā atbildētāja pārstāves izteiktajam argumentam, ka atbildētājs iepriekš minētajā atbildē ir paudis savu viedokli, kas nevar būt patiess vai nepatiess, jo nevienā tiesību normā nav noteiktas žurnālista tiesības, brīvi paūzot savus uzskatus un viedokļus, lamāties, ceļot personai neslavu un aizvainojot tās godu un cieņu”.⁸⁰³

Taču, vērtējot žurnālista izteikumu kā viedokli, kas aizskar godu un cieņu, tiesa nav atsaukusies uz Civillikuma 2352¹.pantu, bet gan uz likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” 7.panta piekto daļu, kas nosaka, ka “aizliegts publicēt informāciju, kura aizskar fizisko personu godu un cieņu un ceļ tām neslavu. Jāatzīmē, ka tiesu prakses apkopojumā visai pamatoti ir apšaubīts, vai šajā likuma pantā lietotais jēdziens “informācija” ir attiecināms ne tikai uz “ziņām”, bet arī uz “viedokli”, ņemot vērā arī to, ka likuma 24.panta otrā daļā, uz kuru tāpat ir atsaukusies tiesa, norādīts: ”Žurnālistam ir tiesības izplatīt ziņas, izņemot tās, kas nav izplatāmas saskaņā ar šā likuma 7.pantu”.⁸⁰⁴

Pamatojoties uz augstāk minēto, tiesa ir atzinusi, ka ”tādēļ likuma 7.pants varētu tikt attiecināts uz “viedokli” tikai tādā gadījumā, ja tiek pieņemts, ka vārds “ziņa” šajā likumā

⁸⁰¹ Нукарева Т.Х. Личные (гражданские) права и свободы человека и их охрана уголовно-правовыми средствами. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003, с.41.

⁸⁰² Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma saistību tiesību daļas nodaļām. Dr.habil. jur. prof., LZA koresp.-loc. Kalvis Torgāns. Rīga: [b.i.], 1996, 319., 320.lpp.

⁸⁰³ Rīgas Centra rajona tiesas 2003.gada 1.aprīļa spriedums lietā Nr.C-27215602.

⁸⁰⁴ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

tiek lietots plašākā nozīmē nekā CL 2352¹.panta pirmajā daļā un ir sinonīms vārdam “informācija”, kas var ietvert kā “viedokli vai vērtējumu”, tā arī “ziņas jeb faktus”. Informācijas atklātības likuma⁸⁰⁵ 1.panta 1.punktā ir noteikts, ka informācija ir ziņa vai ziņu kopums, jebkurā tehniski iespējamā fiksēšanas, uzglabāšanas vai nostiprināšanas veidā”, tāpat termini “informācija” un “ziņas” likumā ir ietverti kā sinonīmi. Cits jautājums, kas ir “ziņa” un vai šis termins ir identisks jēdzienam “fakts”? Ar jēdzienu “fakts” tiek saprasts reāls notikums, reālas īstenības parādība;⁸⁰⁶ par ziņām var atrast gan skaidrojumu, ka tās ir datu, faktu, skaitļu un arī informācijas kopums,⁸⁰⁷ gan arī - ka ziņas ir viedoklis, attieksme.⁸⁰⁸

Šai sakarībā būtiski pieminēt arī to, ka ECT “viedokli”, piemēram, *Lingēna* lietā pretstata nevis “ziņai”, bet gan “faktiem”.⁸⁰⁹ Taču te mēs atduramies pret minēto ECT principu, ka viedokļa atbilstību nevar pārbaudīt, un līdz ar to esam spiesti vēlreiz secināt, ka Civillikuma 2352¹.panta izpratnē ar jēdzienu “ziņas” kategorija “viedoklis” nav aptverams.

Tiesu prakses apkopojumā, pamatoti norādot, ka vārda brīvība neaizsargā rasistiska rakstura vērtējumus, kuri var būt gan par pamatu rasu diskriminācijai, naida un neiecietības kurināšanai, gan arī aizskarot kādas personas vai personu grupas godu un cieņu, un minot kā piemēru lietu “Č.K.Edžuglo un P.Mensavs pret politisko organizāciju “Brīvības partija” un valsts bezpeļņas SIA “Latvijas Televīzija,””⁸¹⁰ apkopojuma autori secinājuši, ka “personai, kuras gods un cieņa aizskarti ar to, ka kāds ir izplatījis nacionālo, rasu naidu vai nesaticību izraisošu informāciju, ir ierobežotas iespējas gūt atbilstīgu atlīdzinājumu arī civiltiesiskā kārtībā. Civillikuma 2352¹.pantā, kā tas tiek piemērots līdz šim, ir aprobežots ar nepatiesu ziņu izplatīšanas faktu. Taču gadījumos, kad nacionālo naidu rosinoša informācija aizskar kādas personas godu un cieņu, tā ne vienmēr satur nepatiesas ziņas”.⁸¹¹ Un ka tas tiešām tā ir, to apstiprina gan prasītāju, gan arī tiesas atsaukšanās gan uz Latvijas Republikas Satversmi un Latvijai saistošajiem starptautiskajiem tiesību aktiem saistībā ar rasu diskriminācijas izskaušanu, bet papildus Civillikuma 2352¹.pantam arī uz tā 1635.pantu. Un tieši ar atsauci uz šo civiltiesību normu, bet nevis uz 2352¹.pantu, apelācijas instances tiesa argumentējusi, ka

⁸⁰⁵ Informācijas atklātības likums: LR likums. 29.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 06.11.1998., Nr.334/335.

⁸⁰⁶ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 1987, 215.lpp.

⁸⁰⁷ Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8.sējums. Rīga: Zinātne., 1996, 647.,648.lpp.

⁸⁰⁸ Latviešu valodas vārdnīca. Rīga: Avots, 1987, 877.lpp.

⁸⁰⁹ ECT 1986.gada 8.jūlija spriedums lietā *Lingens v Austria*. <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

⁸¹⁰ Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002.gada 2.decembra spriedums lietā Nr. C-220d6; Augstākās tiesas Civillietu tiesas palātas 2003.gada 9.aprīļa spriedums lietā PAC-244.

⁸¹¹ Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīnāšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

nav svarīgi, vai šajā gadījumā paustas ziņas vai viedoklis, jo Civillikuma 1635.pants paredz, “ka katrs tiesību aizskārums, t.i., katra pati par sevi neatļauta darbība, dod tam, kam tā kaitējusi, tiesību prasīt apmierinājumu no aizskārēja, ciktāl viņu par šo darbību var vainot”.⁸¹²

To, ka Civillikuma 2352¹.panta formulējums nav attiecināms uz viedokli, kurš var būt nesamērīgi aizskarošs, izteikts rupjā formā vai kā citādi aizskar personas godu un cieņu, savā pētījumā atzinis arī A.Kučs.⁸¹³ Un tā ir atbilde visiem tiem, kuri apgalvo, ka kriminālsods nav nepieciešams, jo Latvijā cieņu un godu esot iespējams aizsargāt civiltiesiskā kārtībā. Domājams, likumdevējs pilnīgi pamatoti civiltiesisko kārtību ir attiecinājis tikai uz ziņām un tikai gadījumā, ja tās ir nepatiesas un personas godu un cieņu aizskarošas, ko pilnībā apstiprina arī Eiropas Cilvēktiesību tiesas prezidenta Luciusa Vildhābera intervijā teiktais, ka “vienīgais ierobežojums attiecībā uz viedokļa paušanu ir katras valsts kriminālkodekss”, tātad arī Krimināllikuma 156. un 158.pants.

1.5. Tiesības uz godu un cieņu – personas konstitucionālas tiesības

Kā jau iepriekš darbā esmu uzsvērusi, personas gods un cieņa ir konstitucionāli aizsargājamas tiesības, savukārt krimināltiesību pamatu veido tieši konstitucionālās tiesības, kuras ir uzskatāmas par visas tiesību sistēmas mugurkaulu. Arī V.Tihijs akcentē, ka krimināltiesību juridiskais pirmavots ir valsts konstitūcija, savukārt demokrātiskas valsts konstitūcijas idejisko pamatu veido dabisko tiesību teorija.⁸¹⁴ Cilvēks, viņa tiesības un brīvības, atzīstamas par augstāko sociālo vērtību. Cilvēka tiesību un brīvību atzīšana un nodrošināšana ir svarīgākais demokrātiskas valsts pienākums. Atspoguļojot konstitucionālo tiesību realizācijas nodrošinājumu caur krimināltiesībām, V.Tihijs pamatoti uzskata, ka krimināltiesības kalpo noziedzīgu nodarījumu profilaksei, kā arī akcentē, ka krimināltiesību sfērā nokļūst paši kaitīgākie tiesību pārkāpumi, pirmkārt,- konstitucionālo tiesību pārkāpumi.⁸¹⁵

Konstitucionālo tiesību pārkāpumu kaitīgumu novērtējis arī LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments savā 2008.gada 1.septembra lēmumā lietā Nr. SKK-351/2008, norādot, ka „Satversmē garantēto tiesību aizskārums katrā ziņā atzīstams par

---

⁸¹² Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārīgās daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)

⁸¹³ Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: Nordik, 2004, 56.lpp.

⁸¹⁴ Тихий В.П. Конституционное право – основа уголовного права. Системность в уголовном праве. Материалы II Российского Конгресса уголовного права 31 мая – 1 июня 2007 г. Москва, 2007, с. 399,400.

⁸¹⁵ Ibid., с.400, 401.

personas tiesību un interešu ievērojamu apdraudējumu likuma „Par Krimināllikuma spēkā stāšanās un piemērošanas kārtību” 23.panta izpratnē”.⁸¹⁶

Vietā ir piebilst, ka Vācijas Konstitucionālā tiesa atzinusi, ka cilvēka cieņa ir „galvenais konstitucionālais princips un demokrātiskās iekārtas pamatvērtība”. Tādējādi tiesības uz godu un cieņu ir vienas no būtiskākajām cilvēka konstitucionālajām tiesībām. Šo tiesību ievērošana ir priekšnoteikums citu tiesību realizācijai.⁸¹⁷

Likumdevējam paredzot kriminālatbildību par šo interešu apdraudējumu, gods un cieņa tiek ierindoti to labumu lokā, kuru tiesiskai aizsardzībai ir būtiska nozīme personas tiesību nodrošināšanā. Turklāt krimināltiesiskās aizsardzības esamība dod personai izvēles tiesības:

- izvēlēties civiltiesiskās atbildības līdzekļus, kas konkrētajā gadījumā ir vērsti uz cietušā tiesību atjaunošanu;
- izvēlēties krimināltiesiskās atbildības līdzekļus, kas vērsti konkrēti uz pašu vainīgo personu kriminālsoda veidā (ja tiek konstatēts noziedzīga nodarījuma sastāvs).

Tiesību literatūrā attiecībā uz goda un cieņas civiltiesiskās un krimināltiesiskās aizsardzības norobežošanu tiek norādīts, ka atšķirība, pirmkārt, vērojama civilprocesa un kriminālprocesa tiesiskajā dabā. Tā, ja civilajā tiesvedībā puses (prasītājs un atbildētājs) apveltītas ar vienādām tiesībām, tad kriminālprocesā cietušais neatrodas vienā līmenī ar apsūdzēto, jo, tai vai citā apmērā, viņš atrodas valsts “paspārnē”, tai skaitā arī privātās apsūdzības lietās, pie kādām pieder arī goda un cieņas aizsardzība. Otrkārt, atšķirības vērojamas arī jautājumā par pierādīšanas nastu. Ja kriminālprocesā apsūdzību uztur cietušais (vai prokurors), tad civilprocesā pienākums pierādīt izplatīto ziņu atbilstību patiesībai gulstas uz tās personas pleciem, kura šīs ziņas ir izplatījusi.⁸¹⁸

Tādējādi krimināltiesiskās tiesvedības realizācijas process raksturojas ar aktīvu valsts līdzdalību tajā. Valsts nevar liegt savu dalību šajā procesā, un tas ir ļoti būtiski cilvēka pamattiesību noteikšanā, to aizsardzībā un garantijā. Vietā būtu norādīt, ka LR Satversmes 95.pantā noteikts, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu. Jāpiebilst, ka arī Vācijas Pamatlikumā ietverts noteikums, ka valsts varas pienākums ir ne vien ievērot, bet arī

---

⁸¹⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 1.septembra lēmums lietā Nr. SKK-351/2008, krimināllieta Nr.12330002307.

⁸¹⁷ ВwefGE 39, 1 (41), 88, 203(252), citēts no: Рерихт. А.А. Биоэтика и права человека. Науные исследования. Современное медицинское право. Сборник научных трудов. Москва: ИНИОН, 2003, с. 240.

⁸¹⁸ Нукарева Т.Х. Личные (гражданские) права и свободы человека и их охрана уголовно-правовыми средствами. Санкт-Петербург, Юридический центр Пресс, 2003, с.148-149.

aizsargāt cilvēka cieņu.⁸¹⁹ Arī V.Merkurevs, norādot, ka personas konstitucionālās tiesības paredz iespēju lietot noteiktus labumus, kas nostiprināti Konstitūcijā, īpaši akcentē, ka valstij ir pienākums aizsargāt cilvēka konstitucionālās tiesības.⁸²⁰

Tiesību literatūrā, nošķirot jēdzienus „ievērot” un „aizsargāt”, tiek atzīts, ka termins „ievērot” nozīmē, ka cilvēka cieņā nedrīkst iejaukties, savukārt jēdziens „aizsargāt” ir plašāks. Kā arī tiek akcentēts, ka „tā ir viena no retajām vietām Pamatlikuma tiesību katalogā, kur valsts varai ir uzlikts viennozīmīgs pienākums aizsargāt”.⁸²¹

Bez tam atsevišķu personu goda un cieņas aizsardzība, kā tas minēts jau iepriekš, tiek deklarēta arī speciālajos normatīvajos aktos, piemēram, likuma “Par policiju”⁸²² 22.pants deklarē, ka policijas darbinieks atrodas valsts aizsardzībā, viņa godu un cieņu aizsargā valsts. *Policijas darbinieka goda aizskaršana, pretošanās viņam, viņa dzīvības un veselības apdraudējums, kā arī rīcība, kura traucē pildīt dienesta pienākumus, ir sodāma Latvijas Republikas likumos noteiktajā kārtībā*; savukārt likuma “Par tiesu varu”⁸²³ 12.pants noteic, ka par nepakļaušanos tiesai, izvairīšanos no ierašanās tiesā, *tiesneša un tiesas piesēdētāja goda aizskaršanu sakarā ar tiesas spriešanu, kā arī par citām darbībām, ar kurām izrādīta necieņa pret tiesu, vainīgās personas sodāmas likumā noteiktajā kārtībā*.

Interesanti būtu zināt, kādā veidā valsts spēs izpildīt gan LR Satversmē, gan augstāk minētajos likumos ietvertās garantijas goda un cieņas aizsardzības nodrošināšanā, ja tiks dekriminalizēta atbildība par goda aizskaršanu un neslavas celšanu.

Atskatoties vēsturē, kā promocijas darbā tika konstatēts, neatkarīgi no iekārtas, valstī notiekošajiem politiskajiem procesiem un citiem apstākļiem, cilvēka gods un cieņa tika aizsargāti ar krimināltiesisko līdzekļu palīdzību (neizslēdzot civiltiesiskās aizsardzības iespējas).

Definējot cilvēktiesību pamata būtību, var teikt, ka cilvēktiesības regulē atsevišķas personas pamattiesības, kas ir noteiktas attiecībās ar valsts varu.⁸²⁴ Tas uzliek pienākumu

---

⁸¹⁹ Basic law for the Federal Republic of Germany. Database: infobace on Constitutional Case- Law of the Venice Commission. Available: <http://condices.coe.int> (aplūkots 17.12.2008).

⁸²⁰ Меркурьев В.В. Защита безопасности человека и его жизнедеятельности. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2005, с. 17.

⁸²¹ Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004, 251.lpp.

⁸²² Par policiju: LR likums. 04.06.1991. Ziņotājs, 24.09.1992., Nr.37.

⁸²³ Par tiesu varu: LR likums. 15.12.1992. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1.

⁸²⁴ Cipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: LU, 2001, 22.lpp.

valsts varai respektēt tādas pamattiesības kā cilvēka dzīvība, cieņa, brīvība, privātīpašums, vienlīdzība un taisnīgums un nodrošināt to aizsardzību.⁸²⁵

Jānorāda, ka tieši krimināltiesiskās aizsardzības gadījumā valsts uzņemas pienākumu aplūkojamos nemantiskos labumus aizsargāt pie tādiem pašiem nosacījumiem, kā aizsargājot personas veselību, dzīvību un personas brīvību.

Pēc autores domām, pareizāk būtu ļaut personai pašai izvērtēt, kurš tiesiskās aizsardzības mehānisms vairāk atbilst viņas priekšstatiem un vērtību sistēmai, nevis, ignorējot vēsturisko tradīciju, kā arī ārvalstu krimināllikumos ietverto regulējumu goda un cieņas aizsardzībā, bez jebkādas nopietnas argumentācijas atteikties no šo nemantisko labumu krimināltiesiskās aizsardzības.

Tādējādi var secināt, ka goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība ir pamatota un absolūti nepieciešama sabiedrībā, kurā cilvēks tiek uzskatīts par vērtību. Tiesības uz goda un cieņas aizsardzību tiek realizētas ar dažādiem tiesiskiem līdzekļiem, no kuriem nedz krimināltiesiskie, nedz arī citi nav atzīstami par prioritāriem. Cietušajam, kura gods un cieņa ir aizskarti, jābūt iespējai izvēlēties sev ērtāku un perspektīvāku tiesiskās aizsardzības ceļu.

Noslēgumā vēlos vērst uzmanību arī uz to, ka diskusijas par goda aizskaršanas dekriminalizāciju raksturojas ar virkni trūkumu:

- netiek ņemta vērā atšķirīgo tiesību sistēmu pieeja;
- par terminiem „goda aizskaršana”, „gods”, „cieņa” tiek spriests bez iedziļināšanās to saturā;

neraugoties uz to, ka, tieši ievērojot vēsturisko pēctecību, kā arī Eiropas valstu pieredzi, 1998.gada 17.jūnijā likumdevējs pieņēma Krimināllikumu, ietverot tajā arī tiesību normas, kuras paredzētas indivīda goda un cieņas aizsardzībai,- šobrīd, kā arī iepriekš, izslēdzot no KL 271.pantu, kurā bija noteikta atbildība par varas pārstāvja un citas valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršanu,- ārvalstu pieredze un vēsturiskā tradīcija tiek pilnībā ignorētas (*jānorāda, ka kriminālatbildība par goda aizskaršanu ir paredzēta Argentīnas kriminālkodeksā, Austrijas kriminālkodeksā, Beļģijas kriminālkodeksā, Bulgārijas kriminālkodeksā, Dānijas kriminālkodeksā, Horvātijas krimināllikumā, Īslandes sodu kodeksā, Krievijas Federācijas kriminālkodeksā, Lietuvas Republikas kriminālkodeksā, Nīderlandes kriminālkodeksā, Norvēģijas kriminālkodeksā, Polijas kriminālkodeksā, Slovēnijas sodu likumā, Somijas kriminālkodeksā, Spānijas kriminālkodeksā, Šveices*

---

⁸²⁵ Rechtswörterbuch. Begründet von Carl Creifelds. 12 Auflage. München: C.H.Beck, 1994 - S.537, citēts no: Osipova S. Hamurapi kodekss Latvijas zinātnieku darbos par cilvēktiesībām. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitate, 2008, 33.lpp.

*kriminālkodeksā, Vācijas Federatīvās Republikas kriminālkodeksā, Zviedrijas kriminālkodeksā, u.c.);*⁸²⁶

- dominē kritiska attieksme pret Krimināllikuma normām, kas satur atbildību gan par neslavas celšanu, gan par goda aizskaršanu, un ir vērojams absolūts kritikas trūkums attiecībā pret Civillikuma normām.

2.Privātās apsūdzības process

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma⁸²⁷ 7.panta trešo daļu par Krimināllikuma 156., 157. un 158.pantā paredzēto nodarījumu tiek veikts privātās apsūdzības kriminālprocess, kurā apsūdzības funkciju īsteno cietušais. Ņemot vērā, ka personas goda un cieņas aizskaršanas gadījumā ir pamats runāt par cilvēka konstitucionālo tiesību aizskārumu, šāds regulējums vērtējams kritiski. Pamatojoties uz iepriekšējā nodaļā veikto argumentāciju, autoresprāt, KL 156 - 158.pantu būtu nepieciešams pārcelt uz Kriminālprocesa likuma 7.panta otro daļu, tādējādi nosakot, ka par minētajiem nodarījumiem publiskās apsūdzības kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums (savukārt atsevišķos gadījumos publiskās apsūdzības kriminālprocess būtu uzsākams arī bez cietušā sūdzības). Tomēr, pamatojoties uz to, ka šobrīd kriminālprocess par noziedzīgiem nodarījumiem pret personas godu un cieņu tiek veikts privātās apsūdzības kārtībā, pievērsīšos pastāvošā regulējuma analīzei.

---

⁸²⁶ Skat. Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga, Latvijas Vēstnesis, 2002.; Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.;Šveices kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.; Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.;Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.; Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.;Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.;The Penal Code of Finland.

<http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E8890039.PDF> (aplūkots 21.08.2008.). Уголовное законодательство Норвегии. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.;Уголовный кодекс Аргентины Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003; Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998; Уголовный кодекс Швеции. Москва:[b.i.], 2000; Уголовный кодекс Республики Узбекистан. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001;Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006; Уголовный кодекс Франции. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002. skat. arī K.Stradas-Rozenbergas pētījumu „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”.Rīga, 2008.gada novembris.

⁸²⁷ Kriminālprocesa likums: LR likums. 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr.74 (3232)

2.1.Privātās apsūdzības vēsturiskie aspekti

Vēsturiski privātā apsūdzība bija pazīstama kā pirmais apsūdzības veids. Jau Senajā Grieķijā visas krimināllietas pēc procesa iedalīja valsts lietās un privātās vai personīgās lietās. Ja apsūdzību valsts procesā bija jāuztur līdz galam, tad privāto procesu varēja pārtraukt jebkurā brīdī, neizraisot nekādas nelabvēlīgas sekas. Ja nebija apsūdzētāja, tad lietu nevarēja ierosināt pat acīmredzamu pārkāpumu gadījumā.⁸²⁸ Senajā Romā sākotnēji cietušais pats izrēķinājās ar likuma pārkāpēju, un pāreja uz valsts tiesu notika pakāpeniski. Šo pārejas posmu dēvē par kompozīciju sistēmu, kad tika reglamentēta privātās izrēķināšanās sistēma. Pēc XII tabulu likumiem cietušajam tika dota iespēja pašam nokārtot attiecības ar tiesību aizskārēju.⁸²⁹ Viduslaikos pierādījumu vākšana, to iesniegšana un apsūdzētā nogadāšanas tiesā pienākums bija uzlikts pašam cietušajam.⁸³⁰ Tā Anglijā atsevišķos gadījumos cietušajam bija pat pienākums veikt privāto apsūdzību, lai sargātu sabiedrisko mieru un vainīgos sauktu pie atbildības. Būtībā indivīds bija atbildīgs par miera un kārtības uzturēšanu un saglabāšanu. Noziegums oriģinālā veidā tika uzskatīts par nodarījumu pret atsevišķu personu vai ģimeni, nevis pret valsti. No šādas pieejas loģiski izrietēja prasība, ka upurim vai tā radniekam bija pienākums vērsties ar privāto sūdzību pret vainīgo.⁸³¹

Atstājot apsūdzības pienākumu vienīgi privātpersonas ziņā, trūka kvalitatīvas izmeklēšanas, tiesneši vadījās galvenokārt pēc iekšējās pārliecības un apsūdzētāja apsūdzības runas, nevis objektīviem pierādījumiem, tas savukārt noveda pie absurdiem spriedumiem. Ņemot vērā to, ka privātpersonām šāds process bija visai laikietilpīgs un dārgs, ar laiku privātās apsūdzības saglabāja vienīgi nosaukumu, bet reāli privātā apsūdzētāja funkcijas īstenoja policisti, kā rezultātā anglosakšu tiesībās sāka dominēt sacīkstes process.⁸³²

Kontinentālajā Eiropā sāka praktizēt inkvizīcijas procesu, kas pamazām aizvietoja cietušā apsūdzības formu. Tiesnesis vienlaikus pildīja izmeklētāja, apsūdzētāja un zināmā mērā arī aizstāvja funkcijas, līdz ar ko cietušais būtībā neuzturēja apsūdzību.⁸³³

Agrīnajos viduslaikos Latvijas teritorijā apsūdzībai bija privāts raksturs un tā bieži netika nošķirta no civilprasības. Tiesāšanās kārtība pamatojās uz principu – kur nav sūdzētājs,

⁸²⁸ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 42.-44.lpp.

⁸²⁹ Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga: Poligrāfists, 1997, 90.lpp.

⁸³⁰ Уголовный процесс. Коллектив авторов. Москва: Норма, 2004, с. 13.

⁸³¹ Burn P. Private Prosecutions in Canada: the law and a proposal for Change. McGill law Journal. 1975. p. 269.-271. <http://www.justice.gc.ca/en/dept/pub/fps/fpd/ch26.html> (aplūkots 14.09.2007.)

⁸³² Short history of criminal prosecution in England: Private prosecution. http://www.bcrevolution.ca/private_prosecution.htm (aplūkots 14.09.2007.)

⁸³³ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000, 47.-49.lpp.

tur nav tiesneša.⁸³⁴ Latvijas teritorijā Rīgas Rātes 1578.gada noteikumi un 1634.gada Ordonanse regulēja prokuroru un advokātu darbību.⁸³⁵ Tādējādi var secināt, ka arī Latvijā sāka dominēt publiskās apsūdzības process.

Anglijā publiskā apsūdzība tika uzverta kā nopietns drauds personas brīvībām un tiesībām, līdz ar ko parlaments likumus par nacionālo publisko apsūdzību pieņēma tikai 1879.gadā.⁸³⁶ Pēc Francijas kriminālprocesa kodeksa pieņemšanas 1808.gadā, attīstījās jauktais kriminālprocess – sacīkstes princips. 19.gs. beigās, kad prokuratūras kā valsts apsūdzētāja institūts bija visai nepilnīgs, cietušā loma kriminālprocesā pieauga.⁸³⁷

Latvijas teritorijā 19.gs. spēkā bija Krievijas impērijas tiesību akti, kas regulēja kriminālprocesa norisi. Kriminālprocesa ierosināšana un apsūdzības uzturēšana apvainojuma, goda aizskaršanas, kā arī likumā paredzētajos gadījumos, atkal tika uzticēta cietušajam.⁸³⁸ Latvijas neatkarības laikos dominēja publiskā apsūdzība, savukārt privātā apsūdzība tikpat kā izzuda, jo to uzskatīja vienīgi par vēsturisku institūtu no agrākajiem laikiem, un to piemēroja vienīgi gadījumos, kad valstij nebija nekādas intereses par attiecīgo lietu.⁸³⁹ Padomju laikos kriminālprocesu, atbilstoši apsūdzības uzturēšanas subjektiem, iedalīja valsts, sabiedriskajā, personiskajā un personiski publiskajā apsūdzībā.⁸⁴⁰

Personīgās apsūdzības kriminālprocess tika paredzēts par tīšu viegļu miesas bojājumu nodarīšanu, viegļu miesas bojājumu nodarīšanu aiz neuzmanības, tīšu sišanu un piekaušanu, neslavas celšanu un goda aizskaršanu. Saskaņā ar Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa 111.panta.4.punktu, lai aizsargātu valsts vai sabiedrības intereses vai atsevišķu personu tiesības, tiesa, tiesnesis vai prokurors šajā procesā varēja noteikt arī pirmstiesas izmeklēšanu, kurā lieta tika izmeklēta un iztiesāta vispārējā kārtībā.⁸⁴¹

LR Augstākā Padome 1991.gada 22.augustā pieņēma likumu,⁸⁴² kas noteica, ka Latvijas PSR kriminālprocesa kodekss uzskatāms par Latvijas kriminālprocesa kodeksu

---

⁸³⁴ Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004, 65.,66.lpp.

⁸³⁵ Lazdiņš J., Blūzma V., Osipova S. Latvijas tiesību avoti. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. 1.sējums. Rīga: LU žurnāla "Latvijas Vēsture" fonds, 1998, 287.lpp.

⁸³⁶ Short history of criminal prosecution in England: Private prosecution.
http://www.bcrevolution.ca/private_prosecution.htm (aplūkots 14.09.2007.)

⁸³⁷ Лыкошин А.С. Частное обвинение. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона,
<http://www.rubricom.com> (aplūkots 17.09.2007.)

⁸³⁸ Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000., 100.lpp.

⁸³⁹ Augstskola Māja, Nr. 77, pēc lekcijām lasītām LU, Rīga, 1931, 28.lpp.

⁸⁴⁰ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. Rīga: Zvaigzne, 1980, 96.lpp.

⁸⁴¹ Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 1986, 169.- 171.lpp.

⁸⁴² Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR Kriminālkodeksā un Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksā: LR likums. 22.08.1991. Ziņotājs, 29.08.1991., Nr. 33., (zaudējis spēku no 2005.g. 1.oktobra.)

(LPK). Jāatzīmē, ka Latvijas PSR kriminālprocesa kodekss jautājumā par privāto apsūdzību bija identisks vēlākajam Latvijas Kriminālprocesa kodeksam.

2.2.Privātās apsūdzības regulējums Kriminālprocesa likumā

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma⁸⁴³ (turpmāk tekstā arī KPL) kriminālprocesi iedalāmi privātās apsūdzības un publiskās apsūdzības kriminālprocesos, kur publiskā apsūdzība tiek uzsākta tad, ja ir saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums (KPL 7.panta 2.daļa), vai arī tas ir process, kurš tiek uzsākts neatkarīgi no tās personas gribas, kurai nodarīts kaitējums (KPL 7.panta 1.daļa). Kriminālprocesuālo tiesību teorijā privātās apsūdzības process definēts kā sevišķais process, jo veidots pēc specifiskas pazīmes (apsūdzības formas) un procesa dalībniekiem nav izvēles iespēju par tā veikšanu citādā formā.⁸⁴⁴ KPL 58.nodaļā ietvertie panti par privāto apsūdzību uzskatāmi par speciālajām tiesību normām, kas reglamentē tiesas rīcību un kompetenci tieši privātās apsūdzības procesā, nosakot šā procesa uzsākšanas un izskatīšanas atšķirīgās prasības.⁸⁴⁵

Saskaņā ar KPL 95.pantu, privātās apsūdzības kriminālprocesā apsūdzības funkciju īsteno cietušais, kurš var būt gan fiziska, gan arī juridiska persona, kurai ar noziedzīgo nodarījumu radīts kaitējums, proti morāls aizskārums, mantisks zaudējums vai fiziskas ciešanas. Kā jau iepriekš tika norādīts, likumdevējs KPL 95.panta otrajā daļā ir noteicis, ka par cietušo kriminālprocesā nevar būt persona, kurai morāls aizskārums nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas vai daļas pārstāvim. Persona tiek atzīta par cietušo vienlaikus ar tiesneša lēmumu par kriminālprocesa uzsākšanu. Cietušais uztur apsūdzību pats vai ar pārstāvja palīdzību.

Jāatzīmē, ka Kriminālprocesa kodeksā likumdevējs bija paredzējis gadījumus, kad privāto apsūdzību uzturēja arī prokurors. Izņēmuma gadījumos (KPK 111.panta 3.punkts) prokurors varēja privātās apsūdzības lietu ierosināt arī bez cietušā apsūdzības vai iestāties jau ierosinātā lietā, ja tādām nodarījumam bija sevišķa sabiedriska nozīme vai cietušais atradās bezpalīdzības stāvoklī, būdams atkarībā no apsūdzētā vai citu iemeslu dēļ pats nespēja aizsargāt savas likumiskās intereses. Šādā gadījumā cietušajam tika liegta iespēja izbeigt kriminālprocesu, izlīgstot ar apsūdzēto.⁸⁴⁶

---

⁸⁴³ Kriminālprocesa likums: LR likums. 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr.74 (3232)

⁸⁴⁴ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā, 2.raksts. Jurista Vārds, 14.03.2006., Nr. 11.

⁸⁴⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 1.februāra lēmums lietā SKK-85/2007. (Lursoft datu bāze.)

⁸⁴⁶ Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesuālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000, 181.,182.lpp.

Noziedzīgos nodarījumos pret personas godu un cieņu prokurora iniciatīva kriminālprocesa ierosināšanā īpaši nozīmīga būtu tādos gadījumos, kā tad, ja ir aizskarts Valsts prezidenta, premjerministra vai, piemēram, tiesneša gods un cieņa saistībā ar šīs personas dienesta darbību. Aizskarot minēto personu tiesības uz godu un cieņu, neizbēgami tiek nodarīts kaitējums tai institūcijai, iestādei, struktūrvienībai vai pat valstij kopumā, kuru pārstāv attiecīgā persona. Šādās situācijās sabiedriskās intereses var prevalēt pār personas personīgajām interesēm, un to aizsardzībā, autoresprāt, būtu nepieciešama valsts apsūdzētāja iesaistīšanās.

Atsevišķās valstīs privāto apsūdzību var uzturēt jebkura persona. Tā Anglijā⁸⁴⁷ un Kanādā⁸⁴⁸ tiesības uzsākt privātās apsūdzības procesu ir ikvienai personai, arī juridiskai, bet likumā paredzētos gadījumos apsūdzības uzturēšanu var savā ziņā pārņemt arī prokurors.

Krievijā, Dānijā un Čehijā, tāpat kā Kriminālprocesa likumā, likumdevējs ir strikti definējis, kad ir veicams privātās apsūdzības process. Pamatā tie ir nodarījumi, cieši saistīti ar paša cietušā subjektīvo uztveri par pret viņu vērsto nodarījumu, - personiskie aizskārumi, neslavas celšana u.tml.⁸⁴⁹ Krievijas Kriminālprocesa kodeksa 20.panta otrajā daļā likumdevējs paredzējis privāto apsūdzības procesu, ja ir notikusi apmelošana bez kvalificējošiem apstākļiem vai goda aizskaršana.⁸⁵⁰ Līdzīgi jautājums tiek risināts arī virknē citu valstu, piemēram, Šveicē, Horvātijā, Slovēnijā, Norvēģijā, Polijā u.c.⁸⁵¹

Arī Vācijas Kriminālprocesa kodeksa⁸⁵² 374.panta pirmajā daļā ir paredzēti gadījumi, kad notiek privātās apsūdzības process; panta 2.punktā, citu starpā, ietverta arī neslavas celšana, par kuru atbildība paredzēta Vācijas kriminālkodeksa 185. un 189.pantā. Jānorāda, ka privātās apsūdzības procesam nav pakļauta neslavas celšana, ja tā ir vērsta pret politiķi, kas atbilst kriminālkodeksa 194.pantā ietvertajām pazīmēm.

Jāpiebilst, ka arī citās valstīs likumdevējs pilnīgi pamatoti ir paredzējis izņēmuma gadījumus, kad privātās apsūdzības process nav veicams. Piemēram, Austrijā privātās apsūdzības process ir tikai par goda aizskaršanu, nevis par neslavas celšanu; Norvēģijā valsts

---

⁸⁴⁷ Crowhurst G., Murphy J. UK's environmental watchdog brought to heel. <http://web.ebscohost.com/ehost> (aplūkots 19.09.2007.)

⁸⁴⁸ Werring J. How to gather and present evidence for the purposes of the laying of charges in a private prosecution. <http://www.sierralegal.org/reports/handbook.htm> (aplūkots 19.09.2007.)

⁸⁴⁹ Aertsen I. Report from conference of prosecutors general of Europe (CPGE). Moscow, 5-6 July 2006. <http://www.coe.int/prosecutors> (aplūkots 20.09.2007.)

⁸⁵⁰ Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации. <http://www.garant.ru/main/12025178-000.htm> (aplūkots 15.09.2007.)

⁸⁵¹ Detalizētāk skat. Strada- Rozenberga. „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”. Pētījums, Rīga, 2008.gada novembris.

⁸⁵² Criminal Procedure Code. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm> (aplūkots 20.09.2007.)

iestādes var uzrādīt apsūdzību par neslavas celšanu bez cietušā pieprasījuma, ja tas ir vērsts pret nenoteiktu cilvēku grupu vai lielu cilvēku skaitu, ja tas ir valsts interesēs. Tas pats attiecas uz gadījumiem, ja neslavas celšana vērsta pret personu, kas pilda valsts dienesta pienākumus, šāda pat atruna ir Slovēnijas kriminālprocesa likumā; Šveicē publiskās apsūdzības procesam atbilst goda un cieņas aizskārumi masu medijos.⁸⁵³

Jānorāda, ka Kriminālprocesa likuma sākotnējā redakcijā nebija paredzēts neviens gadījums, kad kādu iemeslu dēļ šajā procesā varētu iesaistīties prokurors.

Autoresprāt, šāda nepieciešamība veidojas gadījumos, kad par cietušo tiek atzīta valsts amatpersona (amatpersonu loks tika precizēts *nodaļā par cietušo*), kuras gods un cieņa ir aizskarts, pildot tai ar likumu uzliktos pienākumus sabiedrības un valsts interesēs kopumā, kā arī ārvalsts amatpersonas, kas bauda starptautisku aizsardzību.

Arī gadījumos, kad cietušais ir mazgadīga vai garīgi slima persona, cietušais nevar īstenot savas tiesības uz pilnvērtīgu savu interešu aizsardzību, jo privātās apsūdzības procesā nepieciešama viņa „griba”.

Cietušā mazgadība, kā arī garīga saslimšana krimināltiesībās tiek pielīdzināta personas bezpalīdzības stāvoklim.⁸⁵⁴

Tādējādi par pilnīgi pamatoti atzīstami likumdevēja 2009.gada 12.martā izdarītie grozījumi Kriminālprocesa likuma 7.panta 2.daļā, saskaņā ar kuriem publiskās apsūdzības kriminālprocesu var uzsākt arī bez pieteikuma no personas, kurai nodarīts kaitējums, ja šī persona sakarā ar fiziskiem vai psihiskiem trūkumiem pati nespēj realizēt savas tiesības. Tātad, atgriežoties pie privātās apsūdzības būtības, ja cietušais pieteikumu neiesniedz, tad, neskatoties uz to, ka nodarījumam ir noziedzīga nodarījuma pazīmes, kriminālprocesu uzsākt nevar. Kritērijus sūdzībai privātās apsūdzības procesā skaidro tiesu prakse. Tā LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā SKK-85/2007⁸⁵⁵ noteica, ka nav būtiski kā nosaukts dokuments privātās apsūdzības procesā – par iesniegumu vai sūdzību, bet ir svarīgi, lai tā saturs atbilstu likuma prasībām. Ja cietušā vai viņa pārstāvja iesniegums neatbilst likuma prasībām, tad tas nevar būt par pamatu, lai uzsāktu privātās apsūdzības kriminālprocesu un nevar tikt uzskatīts par cietušā sūdzību KPL 625.panta pirmās daļas 1.punkta izpratnē. KPL 624.panta trešajā daļā noteikts, ka tiesas izmeklēšana sākas ar to, ka

⁸⁵³ Detalizētāk skat. Strada- Rozenberga. „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”. Pētījums, Rīga, 2008.gada novembris.

⁸⁵⁴ Bezpalīdzības stāvoklis skaidrots: LR Augstākās tiesas Plēnuma 1992.gada 19.oktobra lēmumā Nr.6 „Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziedzīgiem” 5.punktā. LR Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums. Rīga, 2002, 28.lpp.

⁸⁵⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 1.februāra lēmums lietā SKK-85/2007. (Lursoft datu bāze)

cietušais nolasa savu sūdzību. No tā savukārt ir secināms, ka sūdzībā jāietver gan konkrētas apsūdzības formulējums, gan noziedzīga nodarījuma kvalifikācija. Senāta Krimināllietu departaments minētajā lietā atzina, ka pirmās instances tiesa bija pārkāpusi savas kompetences robežas, pati formulējot apsūdzību un izvēloties kvalifikāciju. Arī KPL 621.panta otrajā daļā noteikts, ka sūdzībā ir jānorāda konkrēts Krimināllikuma pants un tā daļa.

Vienkāršotajā privātās sūdzības paraugā noteikts, ka sūdzībā jābūt norādītam: tiesai, kurā vērsas; sūdzības iesniedzējam, apsūdzībai un tās kvalifikācijai, pēc kuras uzsākams kriminālprocess; konkrētai personai (apsūdzētajam)⁸⁵⁶; noziedzīga nodarījuma aprakstam, vietai, laikam un izdarīšanas apstākļiem; lūgumam par kriminālprocesa uzsākšanu privātās apsūdzības procesā; liecinieku sarakstam, ko nepieciešams izsaukt uz tiesu, vai citu pierādījumu uzskaitījumam; iesniedzēja parakstam un datumam.⁸⁵⁷

Saprotams, ka plašā informācijas apjoma nepieciešamība, lai sastādītu sūdzību privātās apsūdzības procesa uzsākšanai, var radīt ne mazums grūtību cietušajam. Sevišķi problemātiska virknē gadījumu var izrādīties apsūdzētās personas norādīšana, jo cietušajam bieži vien nav konkrētu datu par vainīgā personību. Apsūdzētā norādīšana ir faktiski neiespējama gadījumos, kad kāds internetā raksta godu un cieņu aizskarošus komentārus ar segvārdu.

Šāds secinājums izriet no gadījuma, kas skāris Baltābolu ģimeni,⁸⁵⁸ kura 2007. gada pavasarī zaudēja astoņus gadus vecu dēlu, kas noslīka skolas pārgājiena laikā. Kāds no interneta komentētājiem tajā bija vainojis pašu ģimeni, norādot, ka tā skolu nav informējusi par zēna slimību un tāpēc viņš noslīcis. Bērna vecāki, būdami nesaprašanā par šādu notikušā interpretāciju, vērsās policijā ar lūgumu atrast komentāra rakstītāju, taču kriminālprocess atbilstoši KPL nostādnēm tika atteikts. Tika norādīts, ka šādos gadījumos cietušajam ir jāvēršas tiesā ar privātu apsūdzību.

Privātās apsūdzības lietās tiesas iespējas ir ierobežotas, jo privāta apsūdzība jāierosina pret konkrētu personu ar vārdu un uzvārdu un tiesas pienākums nav uzdot meklēt vainīgo. Kā

---

⁸⁵⁶ Tieši konkrētas personas neuzrādīšana bija pamats pieņemtajam lēmumam par kriminālprocesa uzsākšanas atteikšanu virknē gadījumos praksē:

Jelgavas tiesas tiesneses I.Freimane 2009.gada 10.februāra lēmums lietā Nr.4-11/5/5;

Jelgavas tiesas tiesneses D.Danšinas 2008.gada 5.septembra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-11/25/10; Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas tiesneša G.Š. 2007.gada 23.oktobra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-11/16-07/2; Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses I.Kriģenas-Jurkānes 2008.gada 28.maija lēmums lietā Nr.4-10/26-6; Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses V.Silinieces 2008.gada 27.augusta lēmums lietā Nr. Nr. 4-10/11-1.

⁸⁵⁷ Privātās sūdzības paraugs. <http://www.tiesas.lv/index.php?id=171> (aplūkots 21.09.2007.)

⁸⁵⁸ Dzērve L. Apmelotāji jāmeklē pašiem. Diena, 25.08.2007.

skaidro Saldus rajona Kriminālpolicijas pārvaldes priekšnieks I.Blīgzna, “goda un cieņas aizskaršanas gadījumos personai pašai jāvēršas tiesā. Policija komentāra rakstītāju varot noskaidrot tikai publiskās apsūdzības procesā”.⁸⁵⁹ Problēmas šādos gadījumos saskata arī K. Strada - Rozenberga, norādot, ka, “lai uzsāktu privātu apsūdzību, nepieciešams zināt cilvēka vārdu un uzvārdu. Ja tas ir komentārs internetā, cietušais taču to, visdrīzāk, nezina”.⁸⁶⁰ Iespējams, ka zināmā mērā minētās problēmas atrisinās 2009.gada 12.marta grozījumi KPL 44.pantā, paredzot, ka „Privātās apsūdzības uzturētāja pienākums ir pierādīt sūdzībā izteikto apsūdzību. Šajā nolūkā viņam ir tiesības pieteikt tiesnesim lūgumu par personu izsaukšanu uz tiesu, kā arī par pierādījumu pieprasīšanu, ja tam nepieciešamas valsts amatpersonas pilnvaras”.

Jānorāda, ka privātās apsūdzības procesa trūkumi izriet arī no Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas norādēm, ka saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 369.panta pirmo daļu kriminālprocesa uzsākšanas iemesls ir tādu ziņu iesniegšana izmeklēšanas iestādei, prokuratūrai vai tiesai, kuras norāda uz iespējama noziedzīga nodarījuma izdarīšanu. Tiesa pamatoti konstatē, ka, neuzsākot kriminālprocesu, sūdzības iesniedzējam tiek liegta iespēja pierādīt sūdzībā norādītos apstākļus.⁸⁶¹

Kriminālprocesu atbilstoši Kriminālprocesa 370.pantam var uzsākt, ja pastāv reāla iespēja, ka noticis noziedzīgs nodarījums, un ja ziņas satur informāciju par iespējamu notikušu noziedzīgu nodarījumu un to ir iespējams pārbaudīt tikai ar kriminālprocesa līdzekļiem un metodēm.⁸⁶² Turklāt likumdevējs jau tāpēc ir noteicis, kā privātās apsūdzības kategoriju lietas ir ierosināmas tikai pēc cietušā sūdzības, jo tikai šī persona, un neviena cita, var izlemt, vai pret viņu vērsta aizskārums ir tāds, lai lūgtu valsti sevi aizsargāt. Lai sūdzības iesniedzējs privātās apsūdzības lietā varētu realizēt savas tiesības, ir jāuzsāk kriminālprocess un persona jāatzīst par cietušo.⁸⁶³

Svarīgs jautājums privātās apsūdzības procesa uzsākšanā ir kriminālatbildības noilguma termiņš. Saskaņā ar Krimināllikuma 56.panta pirmo un otro daļu privātās apsūdzības kriminālprocesā personu nevar saukt pie kriminālatbildības, ja no dienas, kad tā izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, pagājuši seši mēneši.

---

⁸⁵⁹ Dzērve L. Apmelotāji jāmeklē pašiem. Diena, 25.08.2007.

⁸⁶⁰ Dzērve L. Apmelotāji jāmeklē pašiem. Diena, 25.08.2007. Skat. arī: Strada- Rozenberga. „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”. Pētījums, Rīga, 2008.gada novembris.

⁸⁶¹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 13.februāra lēmums lietā Nr.4-10/1-2007.

⁸⁶² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 17.janvāra lēmums lietā Nr.4-10/39-22.

⁸⁶³ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 29.marta lēmums lietā Nr.4-10/8/19

Noilguma termiņu aprēķina no dienas, kad izdarīts noziedzīgs nodarījums līdz apsūdzības izsniegšanai apsūdzētajam. Pēc vispārējā principa privātās apsūdzības procesā pirmstiesas izmeklēšana nenotiek, tāpēc nevar izsniegt apsūdzību. Līdz ar to apsūdzības izsniegšanas jēdziens jāpielīdzina kādam citam attiecīgā procesa brīdim.⁸⁶⁴

LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments lietā SKK 01-110/02⁸⁶⁵ norādīja, ka, ievērojot taisnīguma un tiesiskās paļāvības principu, kriminālatbildības noilgums ir jāinterpretē pēc likuma jēgas tā, ka noilguma termiņu privātās apsūdzības kriminālprocesā aprēķina no noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienas līdz dienai, kad iesniegums vai sūdzība iesniegta tiesā, policijā, vai prokuratūrā.

Rīgas Vidzemes priekšpilsētas tiesa kriminālatbildības noilgumu bija piemērojuši formāli. Laikā, kad tika iesniegta sūdzība, kriminālatbildības noilgums nebija iestājies. Konkrētajā lietā policija un prokuratūra, novilcinot lēmuma pieņemšanu, mākslīgi radīja šķēršļus sūdzības iesniegšanai tiesā noteiktajā termiņā. Nav pieļaujams KL 56.pantu interpretēt tā, ka kriminālatbildības noilgums varētu iestāties valsts iestāžu neadekvātas rīcības dēļ.

Šādu rīcību LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments atzina par tādu, kas ierobežo personas tiesības uz tiesas pieejamību un neatbilstošu Satversmes 92.pantā noteiktajām personas tiesībām uz taisnīgu tiesu. Lieta pamatoti tika norādīts, ka cietušais rīkojies pēc tiesiskā paļāvības principa, uzskatot, ka policijas un prokuratūras rīcība, izskatot viņa iesniegumu, būs likumīga un nenovedīs pie viņa tiesību aizskāruma, jo policijas un prokuratūras pienākums ir lemt par procesa uzsākšanu vai nodot sūdzību pēc piekritības. Atsaucoties uz analizējamo lēmumu, Rīgas apgabaltiesa lietā Nr. KA04-0168-07⁸⁶⁶ atzina, ka konkrētajā gadījumā policija un prokuratūra novilcināja pirmstiesas izmeklēšanu, tāpēc nevar uzskatīt, ka šādas rīcības rezultātā būtu iestājies kriminālatbildības noilgums, jo cietušais sūdzību iesniedza likumā noteiktajā termiņā. Noilguma pareizas interpretācijas problemātika privātās apsūdzības procesā ir atspoguļota arī citos tiesu nolēmumos, apliecinot šā institūta sarežģīto dabu.⁸⁶⁷

---

⁸⁶⁴ Strada K. Par kriminālatbildības noilgumu un procesuālo nozīmi. Jurista Vārds, 27.04.2000., Nr. 17.

⁸⁶⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002.gada 9.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK 01-110/02. Jurista vārds, 27.04.2000., Nr. 12.

⁸⁶⁶ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA04-0168-07/19.

⁸⁶⁷ Skat. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000.gada 15.maija lēmums lietā Nr. SKK-145; Kurzemes apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 8.jūnija lēmums lietā Nr. KA02-0133-06. (Lursoft datu bāze.)

Viena no privātās apsūdzības procesa pozitīvākajām iezīmēm ir tā vienkāršotā norise. Lai arī privātās apsūdzības process ir ievērojami vienkāršāks par publiskās apsūdzības procesu, to nevar uzskatīt par vienkāršoto procesu. Vienkāršotajam procesam jāatbilst trīs pazīmēm: piemērošanas ierobežotais raksturs; piemērošanas izvēles iespēja; personas, kura iespējams izdarījusi noziedzīgu nodarījumu, piekrišana šāda procesa vienkāršošanai. Tāpēc K.Strada-Rozenberga pamatoti akcentē, ka juridiski nevar runāt par privātās apsūdzības procesu kā vienkāršoto procesu, jo tas neatbilst šīm pazīmēm.⁸⁶⁸

Privātās apsūdzības process paredz arī ekonomiskāku valsts resursu izmantošanu, jo nenotiek pirmstiesas process, kurā netiek iesaistīti tiesību aizsardzības iestāžu darbinieki.⁸⁶⁹

Izmeklēšanas un pierādīšanas pienākums tiek uzlikts cietušajam, nevis valstij. Piekrītu savā laikā paustajai A.Liedes atziņai, ka privātās apsūdzības process ieviests tāpēc, ka pēc noziedzīga nodarījuma rakstura, kuros pieļauta privātā apsūdzība, tikai pats cietušais var spriest, vai ar nodarījumu ir aizskartas viņa intereses - gods un cieņa.⁸⁷⁰ Kā norāda arī A.Gončarovska, parasti nemaz nevar konstatēt noziedzīgu nodarījumu bez paša cietušā līdzdalības, jo, lai novērtētu tiesību un interešu aizskārums, ir jāņem vērā cietušā subjektīvais vērtējums.⁸⁷¹ Arī tiesu praksē ir nostiprinājies uzskats, ka tikai cietušais var izlemt, vai pret viņu vērtais tiesību un interešu aizskārums ir tāds, lai lūgtu valsti sevi aizsargāt.⁸⁷²

Šobrīd tiesību speciālistu vidū pastāv viedoklis, ka noziedzīgie nodarījumi, par ko veicams privātās apsūdzības kriminālprocess, ir tik “mazsvarīgi”, ka šos noziedzīgos nodarījumus vajadzētu dekriminalizēt.⁸⁷³ Tiek atzīts, ka, dekriminalizējot attiecīgos noziedzīgos nodarījumus, cietušās personas tiesības un intereses nepalikis neaizsargātas, jo to aizsardzība ir iespējama civiltiesiskā kārtībā.⁸⁷⁴ Kā galvenie argumenti šo noziedzīgo nodarījumu dekriminalizācijai parasti tiek minēti - tiesu noslogotība ar kriminālprocesiem, kā

---

⁸⁶⁸ Strada-Rozenberga. K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 30.10.2004., Nr. 30.

⁸⁶⁹ Schoenteich M. Private prosecutors: Untapped resource in the fight against Crime. Safety and Security, May 2 nd, 2005. <http://www.bythepeople.org.za/archives/14> (aplūkots 25.09.2007)

⁸⁷⁰ Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. Rīga: Zvaigzne, 1980, 97.lpp.

⁸⁷¹ Гончарова А.Н. Преступления частного обвинения в российском уголовном законодательстве. Вестник КрасГУ. Гуманитарные науки, 2000., № 2. <http://eastview.com> (aplūkots 24.09.2007.)

⁸⁷² Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA04-0168-07.

⁸⁷³ Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Jurista Vārds, 14.03.2006., Nr. 11.

⁸⁷⁴ Zeppa-Priedīte V. Problemātika tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā. Referāts Starptautiskajā LU konferencē “Baltijas jūras reģiona tiesību harmonizācija”, 2007.gada janvāris, (nav publicēts.)

arī nelielais sabiedriskās bīstamības līmenis un līdzība ar civiltiesiskiem un administratīviem tiesību aizsardzības līdzekļiem.⁸⁷⁵

Tomēr, autoresprāt, ir konstatējami arī visai nozīmīgi pretargumenti aplūkojamo nodarījumu dekriminalizācijai. Kā jau autore iepriekš ir norādījusi, Krimināllikums, aizsargājot personas godu un cieņu, prezumē šo tiesību īpašo nozīmi indivīda dzīvē⁸⁷⁶. Par šo tiesību nozīmīgumu liecina arī tas, ka gods un cieņa ir tiesiskās aizsardzības objekts gan starptautiskos tiesību aktos, gan nacionālo valstu konstitūcijās, gan arī vairumā ārvalstu krimināllikumos.

3.Morālais kaitējums.

U.Krastiņš akcentē, ka katrs noziedzīgs nodarījums rada noteiktu interešu apdraudējumu. Noziedzīga nodarījuma izdarīšanas rezultātā var rasties kā materiāla, tā nemateriāla rakstura sekas.⁸⁷⁷ Tā, kā nemateriāla rakstura sekas vērtējams personai ar prettiesisku nodarījumu radītais morālais kaitējums, kura esamība ļauj indivīdam saņemt zināmu mantisku gandarījumu par pārdzīvotajām ciešanām. Tādējādi arī tādu nemantisko labumu aizskaršanas gadījumā kā gods un cieņa, personai ir tiesības uz likumā paredzēto kompensāciju par nodarīto morālo kaitējumu.

Runājot par nemantisko labumu raksturu un novērtēšanas aspektiem, jāatzīst, ka F.Šeršeņevičs savā laikā visai strikti noteica, ka „maksā par bezgodu - ir pagātnes pārpalikums”. Autors atzina, ka garīgas vērtības kompensēt ar materiāliem līdzekļiem ir amorāli un neiespējami.⁸⁷⁸ Neraugoties uz šādu patiesību, mūsdienās virkne indivīdu izmanto tiesību normās paredzētās iespējas un vēlas goda un cieņas aizskaršanas gadījumā saņemt materiālu atlīdzību. Līdz ar to gan civiltiesiskā, gan krimināltiesiskā sfērā aktuāls ir jautājums par morālo kaitējumu.

Jau 1948.gada 10.decembra Ģenerālajā Asamblejā pieņemtā Apvienoto Nāciju Organizācijas Vispārējā cilvēka tiesību deklarācija⁸⁷⁹ noteica, ka par cilvēktiesību aizskārumu tiesām ir jāparedz noteikta mantiska atlīdzība papildus zaudējumu atlīdzināšanai. Latvijas tiesību aktos ir pietiekami reglamentēta personu tiesību aizsardzība. Vispirms šeit jāmin

---

⁸⁷⁵ Гончарова А.Н. Преступления частного обвинения в российском уголовном законодательстве. Вестник КрасГУ. Гуманитарные науки, 2000., N. 2. <http://eastview.com> (aplūkots 24.09.2007.)

⁸⁷⁶ Hamkova D. Kur robežojas vārda brīvība un goda aizskaršana. *Jurista Vārds*, 03.12.02., Nr. 24.

⁸⁷⁷ Krastiņš U. Liholaja V. Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 124.,125.lpp.

⁸⁷⁸ Шершеневич Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 г.). Москва: [b.i.] 1995, с. 399-402.

⁸⁷⁹ ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 17.12.2008.)

Satversmes⁸⁸⁰ 92.pants, kas reglamentē, ka “nepamatota tiesību aizskārums gadījumā ikvienam ir tiesības uz atbilstīgu atlīdzinājumu”. Tāpat arī Administratīvā procesa likuma⁸⁸¹ 92.pants paredz, ka ikviens ir tiesīgs prasīt atbilstīgu atlīdzinājumu par mantiskajiem zaudējumiem vai personisko kaitējumu, arī morālo kaitējumu, kas viņam nodarīts ar administratīvo aktu vai iestādes faktisko rīcību.

3.1.Morālais kaitējums un personiskais kaitējums

Morālais kaitējums kā termins ir pieminēts Civillikuma⁸⁸² 2352., 2353., 1635.pantā, Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodeksa⁸⁸³ 39.pantā, Latvijas Republikas 1990. gada 20. decembra likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem"⁸⁸⁴ 28.pantā, 1995.gada 24.augusta Latvijas Republikas Radio un televīzijas likuma⁸⁸⁵ 38.pantā, Latvijas Republikas 1995.gada 12.aprīļa likuma "Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem"⁸⁸⁶ 10.pantā. Lai gan normatīvā bāze attiecībā uz nemantisko (morālo) kaitējumu ir paplašinājusies, tomēr nevar apgalvot, ka ir rasta skaidrība nemantiskā kaitējuma definējumā. Šo neskaidrību palielināja pats likumdevējs, Kriminālprocesa likumā ieviešot vēl citādu kaitējuma iedalījumu: morālais aizskārums un fiziskas ciešanas (paredzēts arī mantiskais zaudējums, kas nav šā pētījuma izpētes objekts), savukārt atseviškos likumos, norādot uz vēl vienu nemantiskā kaitējuma veidu – personisko kaitējumu. Tā Valsts pārvaldes iekārtas likuma⁸⁸⁷ 44.pantā likumdevējs izdala mantiskos zaudējumus un personisko kaitējumu, kas radīts trešajai personai. Arī Valsts civildienesta ierēdņu disciplinārbildības likumā⁸⁸⁸ tiek lietots termins „personisks kaitējums” (15., 40., 41.pants). Savukārt Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā⁸⁸⁹ likumdevējs izdala gan personisko kaitējumu (8.pants) gan morālo kaitējumu (9.pants). No dotā regulējuma loģiski izriet jautājums, vai personisks kaitējums un morālais kaitējums ir atšķirīgas negatīvas sekas, vai arī tie ir vērtējami kā viens nemantiskā

⁸⁸⁰ Latvijas Republikas Satversme. LR likums. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.

⁸⁸¹ Administratīvā procesa likums: LR likums. 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., 164 (2551)

⁸⁸² Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 28.01.1996.

⁸⁸³ Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss: LR likums. 07.12.1984. Ziņotājs, 20.12.1984, Nr.51.

⁸⁸⁴ Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. 20.12.1990. Ziņotājs, 14.02.1991. Nr.5.

⁸⁸⁵ Radio un televīzijas likums: LR likums. 24.08.1995. Latvijas Vēstnesis, 08.09.1995., Nr. 137 (420)

⁸⁸⁶ Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem: LR likums. 12.04.1995. Latvijas Vēstnesis, 26.04.1995., Nr.64 (347)

⁸⁸⁷ Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. 06.06.2002. Latvijas Vēstnesis, 21.06.2002., 94 (2669)

⁸⁸⁸ Valsts civildienesta ierēdņu disciplinārbildības likums: LR likums 11.05.2006. Latvijas Vēstnesis, 30.05.2006., Nr.83.

⁸⁸⁹ Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. 02.06.2005. Latvijas Vēstnesis, 17.06.2005., Nr. 96 (3254)

kaitējuma veids?

Pievēršoties morālā kaitējuma izpratnei, janorāda, ka tiesību teorijā, līdzās kategorijai „morālais kaitējums”, kā sinonīmi savā laikā izmantoti tādi jēdzieni kā „nemantiskais”, „garīgais”, „tikumiskais” un pat „psihiskais kaitējums”.⁸⁹⁰ Atsevišķi autori arī šodien piedāvā atteikties no vārdkopas „morālais kaitējums” un aizstāt to ar terminu „psihiskais kaitējums”, jo morālais kaitējums izpaužas cietušā negatīvā psihiskā reakcijā.⁸⁹¹ Savukārt citi autori, atsaucoties uz šādu pat motivāciju, uzskata, ka pareizāk būtu lietot jēdzienu „emocionālas ciešanas”.⁸⁹² Autoresprāt, šiem apsvērumiem nevar pievienoties, jo morālais kaitējums ir plašāks jēdziens nekā psihiskais un emocionālais kaitējums.

Jēdziens morālais kaitējums tiek definēts Saeimas 2006.gada 26.janvārī pieņemtajā likumā,⁸⁹³ ar kuru tika izdarīti grozījumi Civillikuma 1635.pantā, kurā morālais kaitējums skaidrots kā fiziskas vai garīgas ciešanas, kas izraisītas ar neatļautas darbības rezultātā nodarītu cietušā nemantisko tiesību vai nemantisko labumu aizskārumu. Arī tiesību literatūrā morālais kaitējums tradicionāli tiek skaidrots, izmantojot jēdzienus fiziskas un garīgas ciešanas.⁸⁹⁴ Ir autori, kuri nenošķir šīs kategorijas, un ir virkne tiesību speciālistu, kuri tās norobežo. Tā N.Maļeins un A.Aņisimovs līdzīgi norāda, ka fiziskas un garīgas ciešanas izpaužas kā pazemojums, dusmas, kauns, fiziskas sāpes, zaudējuma sajūta, diskomforta stāvoklis.⁸⁹⁵ A.Erdeļevskis fiziskas ciešanas interpretē kā negatīvas sajūtas: sāpes, drudzis, nelaba dūša, reibonis un citi slimīgi simptomi, savukārt garīgas ciešanas tiek saprastas kā bailes, kauns, kā arī citas negatīvas emocijas vai nelabvēlīgs psiholoģisks stāvoklis.⁸⁹⁶ Līdzīgu fizisko un garīgo ciešanu skaidrojumu piedāvā arī citi autori, ar fizisko kaitējumu saistot ķermeņa sāpes, savukārt uz garīgo kaitējumu attiecinot psiholoģisku diskomfortu un

---

⁸⁹⁰ Skat. Беляцкий С.А. Возмещение морального (нематериального) вреда. Москва: Городец, 2005, (первоначально издано Санкт-Петербург: Право, 1913); Шершеневич Г.Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907 года) Москва: [b.i.], 1995.

⁸⁹¹ Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.39.

⁸⁹² Ермолаева О.Н. Нематериальные блага и их защита. (Дис. канд. юрид. нау).. Саратов, 1998, с. 126.

⁸⁹³ Grozījumi Civillikumā: LR likums. 26.01.2006. Latvijas Vēstnesis, 09.02.2006., Nr. 24 (3392)

⁸⁹⁴ Skat. Autoru kolektīvs, Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Rīga: Mans Īpašums, 2000, 625.lpp.; Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.17,18.

⁸⁹⁵ Skat. Малейн Н.С. О моральном вреде. Государство и право. 1993, №.3, с.33; Анисимов А.Л. Гражданско-правовая защита чести, достоинства и деловой репутации. Москва: ВЛАДОС ПРЕСС, 2001, с.48.

⁸⁹⁶ Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. Москва: Инфра-М, 1997, с.130.

dažādas negatīvas emocijas.⁸⁹⁷

Kategorija “ciešanas” pietiekami izstrādāta ētikas teorijā, kur ar ciešanām saprot tādu stāvokli, kādā cilvēks periodiski atrodas. Ciešanu tikumiski ētiskā puse galvenokārt saistīta ar gatavību paciest personiska rakstura neērtības, pildot savus pienākumus, kas ietverti dažādos uzvedības kodeksos. No ētikas viedokļa šeit parādās ciešanu pozitīvā funkcija, - tādā nozīmē ciešanas ir cilvēka sadzīves nepieciešama un dabiska sastāvdaļa. Nedabiska un morāles normas pārkāpjoša uzvedība ir tāda, kas izraisa cilvēka cieņu pazemojošas ciešanas.⁸⁹⁸ T.Celms savā laikā ciešanas raksturojis kā jūtu veidu.⁸⁹⁹

T.Budjakova, iebilstot pret morāla kaitējuma skaidrošanu izmantojot terminu “ciešanas”, akcentē, ka tradicionālajos psiholoģijas pētījumos netiek lietots šāds jēdziens, bet kā tā analogs figurē termini: psihotraumējoša situācija, kura var izraisīt spēcīgu psiholoģisku stresu, ko pavada bailes, trauksmes sajūta, pazemojums; morāli zaudējumi, kas prezumē personisku nemantisko labumu aizskārumu; morālā trauma u.tml.⁹⁰⁰ Autore sprāt, neraugoties uz atsevišķām terminoloģiskām niansēm, morālā kaitējuma interpretācija atzīstama par pietiekami atbilstošu, proti, saprotot to kā fiziskas un garīgas ciešanas. Pirmkārt, morālo kaitējumu veido kā fiziskas, tā arī garīgas ciešanas, un, runājot par fiziskām ciešanām, apzīmējumi, ar kuriem operē psiholoģija (pārdzīvojumi u.tml.) īsti nebūtu vietā, un, otrkārt, cilvēks, atrodoties psihotraumējošā situācijā, stresa stāvoklī, izjūtot bailes u.tml, viennozīmīgi izjūt garīgas ciešanas. Tieši ciešanas kā ētikas kategorija atspoguļo indivīda reakciju uz pāridarījumu un dod tiesības saņemt mantisku gandarījumu. Kritiski vērtējot morālā kaitējuma interpretāciju, A.Bitāns norāda, ka sāpes un ciešanas ir biežāk sastopamais rezultāts personiskajam aizskārumam, taču tas neaptver visu aizskāruma nemantisko spektru. Tādēļ ir nepamatoti nemantisko kaitējumu sašaurināt tikai līdz sāpēm un ciešanām. Arī nepatīkami tīri psiholoģiski pārdzīvojumi vai neērtības var tikt nodarīti, piemēram, izplatot nepatiesu informāciju.⁹⁰¹ Daļēji pievienojoties paustajam viedoklim, vēlos norādīt, ka, nošķirot personisko kaitējumu no morālā kaitējuma, nemantiskais kaitējums netiktu

---

⁸⁹⁷ Skat. Малеина М.Н. Личные неимущественные права: понятие, осуществление, защита. Москва: МЗПресс, 2001, с.48; Гушин Д.И. Юридическая ответственность за моральный вред, Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002, с.165; Голубев К. И., Наричный С.В. Компенсация морального вреда как способ защиты неимущественных благ личности. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000, с. 93,94.

⁸⁹⁸ Словарь по этике. Под ред. А.А. Гусейнова и И.С.Кона. Москва: Политиздат, 1989, с. 338-340.

⁸⁹⁹ Celms T. 1927.gads. Ciešanas. http://www.psihologija.lv/termini_ciesanas.php?lang (aplūkots 07.02.2009.)

⁹⁰⁰ Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.29,30.

⁹⁰¹ Bitāns A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas bizness, 2006., Nr. 7 (34) <http://www.baltmanebitans.com/public/28939.html> (aplūkots 07.02.2009)

sašaurināts tikai līdz sāpēm un ciešanām, kas raksturo morālo kaitējumu.

Atgriežoties pie šīs apakšnodaļas sākumā izvirzītā jautājuma par morālā un personiskā kaitējuma savstarpējo attiecību, jānorāda, ka Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likumā⁹⁰² ar personisko kaitējumu tiek saprasts kaitējums, kas ar iestādes prettiesisku administratīvo aktu vai prettiesisku faktisko rīcību nodarīts fiziskās personas dzīvībai, fiziskajai integritātei, veselībai, brīvībai, godam un cieņai, personiskam un ģimenes noslēpumam vai komercnoslēpumam, autortiesībām vai citām nemantiskajām tiesībām vai ar likumu aizsargātajām interesēm. Personiskā kaitējuma un morālā kaitējuma savstarpējā saikne izriet arī no tiesībspeciālistu atziņām. Tā A.Bitāns uzskata, ka, nodarot personisko kaitējumu, piemēram, kaitējumu veselībai, personai tiek nodarīts mantisks kaitējums un morālais kaitējums.⁹⁰³ I. Gredzena norāda, ka morālais kaitējums personai var tikt nodarīts arī tad, ja indivīdam vienlaikus nav nodarīts mantisks zaudējums vai personisks kaitējums.⁹⁰⁴ Literatūrā pamatoti tiek konstatēti, ka varētu būt grūti novilkt robežu starp personisko un morālo kaitējumu. Kā vienīgais kritērijs, lai nošķirtu personisko no morālā kaitējuma, tiek atzīta iespējamība personisko kaitējumu novērtēt objektīvi, kas jāpretstata fiziskās personas ciešanu subjektīvam vērtējumam, kas ir atšķirīgs katram indivīdam morālā kaitējuma gadījumā.⁹⁰⁵

No teiktā izriet, ka personiskais kaitējums ir naudas izteiksmē izsakāms kaitējums, kas nodarīts personas nemantiskajām tiesībām vai tiesiski aizsargātajām pozīcijām, piemēram, veselībai. Savukārt morālais kaitējums ir naudas izteiksmē nosakāmas subjektīvās ciešanas.⁹⁰⁶ Izvērtējot apdraudēto interešu raksturu personiska kaitējuma gadījumā, domājams, ka personisks kaitējums varētu raksturoties kā kaitējums veselībai, piemēram, kā miesas bojājumi, traumas, u.tml., vai arī kā kaitējums cilvēka cieņai vai reputācijai. Šādas sekas nevar attiecināt vienīgi uz sāpēm vai ciešanām, kas atbilst morālā kaitējuma saturam. No tā izriet jautājums, vai Kriminālprocesa likumā (būtībā arī Civillikumā), līdzās jau minētajiem kaitējuma veidiem, nebūtu jāparedz arī personisks kaitējums? Šobrīd Kriminālprocesa likums

---

⁹⁰² Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. 02.06.2005. Latvijas Vēstnesis, 17.06.2005., Nr. 96 (3254)

⁹⁰³ Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. Jurista Vārds, 18.09.2001., Nr. 131(2518)

⁹⁰⁴ Gredzena I. Zaudējumu atlīdzība administratīvajā procesā. <http://www.politika.lv/print.php?id=5047> (aplūkots 09.02.2009.)

⁹⁰⁵ Azanda I. Beidzot pieņemts! Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums. <http://www.borenius.lv/lv/pub/publikācijas/article.php?id=88> (aplūkots 09.02.2009.)

⁹⁰⁶ Gredzena I. Valsts atbildība un tās veidi. Zaudējumu atlīdzība administratīvajā procesā. Rīga: „Nordik”, 2004, 43.lpp. <http://www.borenius.lv/lv/pub/publikācijas/article.php?id=88> (aplūkots 09.02.2009.)

dod indivīdam tiesības saņemt kompensāciju vienīgi par pārdzīvotajām sāpēm un ciešanām, savukārt personiska kaitējuma gadījumā tiek radīts objektīvi konstatējams kaitējums, piemēram, sejas izkēmojums, sakropļojums, profesionālās reputācijas sagrāve u. tml.,- kas šobrīd paliek ārpus tiesiska novērtējuma.

Tā, neraugoties uz to, ka Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa lietā „M.S. pret Rīgas kultūru vidusskolu”⁹⁰⁷ atzinusi morālā kaitējuma esamību, tomēr pēc būtības, un par to liecina arī pašas tiesas norāde uz diskriminācijas faktu kā tādu, - tika konstatēts personisks kaitējums, nevis garīgas un fiziskas ciešanas, kas raksturīgas morālajam kaitējumam. Tiesa lietā „M.S. pret Rīgas kultūru vidusskolu”, konstatējot, ka M.S. darbs Rīgas kultūru vidusskolā tika atteikts viņa seksuālās orientācijas dēļ, nosakot mantiskās kompensācijas apmēru, norādīja, ka „nav iespējams novērst notikušo nevienlīdzīgo attieksmi – diskriminācijas faktu, bet var mazināt šī aizskāruma sekas attiecībā uz pašu cietušo M. S.”. Nosakot kompensācijas apmēru, tiesa ņēma vērā pašu diskriminācijas faktu, ka darbs ir nozīmīga cilvēka dzīves sastāvdaļa, no kuras ir atkarīga indivīda labklājība. Tāpat tiesa norādīja, ka noteiktais kompensācijas apmērs atturēs atbildētāju un citus darba devējus no līdzīga aizskāruma nodarīšanas nākotnē. Tiesa pamatoti atzina, ka cietušā pieprasītā kompensācija Ls 2000 ir taisnīga, samērīga un efektīva atlīdzība par morālo kaitējumu diskriminācijas gadījumā, lai veicinātu tiesiskas darba vides veidošanos. Autoresprāt, personiskā kaitējuma ietveršanai Kriminālprocesa likumā ir vēl kāds iemesls, proti, situācijās, kad cietušais ir garīgi slims vai mazgadīga persona, par morālā kaitējuma esamību (vismaz par tā objektīvu konstatāciju) runāt ir visai sarežģīti, jo morālais kaitējums kā personas subjektīvs ciešanu novērtējums viennozīmīgi saistāms ar personas apziņu. Lai cietušais varētu paust par savu emocionālo kritumu, kā arī lai informētu par izjustajām fiziskajām ciešanām un to smagumu, viņam ir jābūt noteiktam apziņas līmenim, kas bieži vien ir nepietiekams kā mazgadīgām, tā nepieskaitāmām personām. Te gan jānorāda, ka Civillikuma⁹⁰⁸ 1635.pantā ir noteikts, ka, ja bijis noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimuma neaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, tad ir pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Tādējādi arī gadījumos, kad cietušais ir mazgadīga vai garīgi slima persona, un nodarījums ir vērsts pret minētajām interesēm, morālais kaitējums tiek prezumēts. Tajā pašā laikā nevar noliegt to, ka cietušais,

---

⁹⁰⁷ Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2005.gada 29.aprīļa spriedums lietā Nr. C-475/3, civillietā Nr. C32242904047505.

⁹⁰⁸ Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 28.01.1996.

būdams ierobežots savā rīcībspējā, nespēj novērtēt radīto kaitējumu un līdz ar to pieprasīt adekvātu kompensāciju par pārciesto.

Runājot par terminoloģiju, autoresprāt, likumdevējam būtu jānovērš arī esošā nekonsekvence attiecībā uz jēdzieniem „morālais kaitējums”, kas tiek izmantots Civillikumā un iepriekš minētajos likumos, un Kriminālprocesa likumā lietoto apzīmējumu „morālais aizskārums” un „fiziskās ciešanas”. Vārdkopa „morālais kaitējums” atzīstama par atbilstošāku vairāku apsvērumu dēļ: pirmkārt, tādējādi tiktu vienvēdota terminoloģija normatīvajos aktos, otrkārt, jāņem vērā, ka jau šobrīd tiesu praksē, neraugoties uz Kriminālprocesa likumā ietverto regulējumu, tiek lietota arī kategorija „morālais kaitējums”, treškārt, „morālais kaitējums” kā garīgo un fizisko ciešanu kopums ir atbilstošāks negatīvo seku, ko izjūt cietusais, apzīmēšanai. Jāņem vērā, ka atkarībā no konkrētā noziedzīgā nodarījuma, cietušais sākotnēji var izjust garīgas ciešanas, piemēram, neslavas celšanas gadījumā, tomēr pārdzīvojumu rezultātā indivīds var tikt pakļauts arī fiziskam diskomfortam, izjūtot stipras galvas sāpes, reiboņus u.tml. Tādējādi tieši termins „morālais kaitējums” būtu atzīstams par precīzāku. Vēlos vērst uzmanību vēl uz diviem aspektiem: pirmkārt, vārdkopa „morālais aizskārums” ir šaurāka par terminu „garīgas ciešanas”, un, otrkārt, interešu aizskārums (tai skaitā morālo) ir īstenots jau ar pašu prettiesisko uzvedību, kuras rezultātā tiek radīts noteikts kaitējums, nevis „aizskārums”.

3.2. Kompensācija par morālo kaitējumu

Nemantiska (morāla) kaitējuma nodarīšana dod tiesību cietušajam prasīt no aizskārēja apmierinājumu. Kriminālprocesa likuma 350.pantā noteikts, ka kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo aizskārumu, fiziskajām ciešanām un mantisko zaudējumu. Kompensācija tiek definēta kā krimināltiesisko attiecību noregulējuma elements, ko apsūdzētais samaksā brīvprātīgi vai uz tiesas nolēmuma pamata.

Šis tiesas noteiktais maksājums pēc savas būtības ir mantiska atlīdzība (maksā, kompensācija) par nemantisku, nemateriālu vai naudā tieši neizsakāmu kaitējumu, t.i., par sāpēm un ciešanām, ko jūt cietušais sakarā ar tiesību aizskārumu, kā arī par ērtību zaudēšanu sakarā ar personisko tiesību vai labumu aizskārumu, ar mērķi sniegt likumisku apmierinājumu cietušajam, t.i., aizskarto tiesību aizsardzībai.⁹⁰⁹

---

⁹⁰⁹ Bitāns A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas bizness, 2006., Nr. 7 (34) <http://www.baltmanebitans.com/public/28939.html> (aplūkots 07.02.2009)

Kā jau iepriekš tika norādīts, ja ir bijis noziedzīgs nodarījums pret personas dzīvību, veselību, tikumību, dzimuma neaizskaramību, brīvību, godu, cieņu vai pret ģimeni, vai nepilngadīgo, tad saskaņā ar Civillikuma 1635.pantu ir pieņemams, ka cietušajam šādas darbības rezultātā ir nodarīts morālais kaitējums. Tai pat laikā noteikta kompensācijas apmēra norādīšanas pienākums gulstas uz cietušo, kas atseviškos gadījumos no cietušā puses ir neizpildāms (piemēram, gadījumos, kad cietušais ir mazgadīgas vai garīgi slims). Tādējādi viennozīmīgi var secināt, ka šobrīd, arī pēc Kriminālprocesa likumā veikto grozījumu izdarīšanas, attiecībā uz minētajām personām nav izstrādāta pietiekama procesuālo garantiju sistēma, kas ļautu tām saņemt mantisku gandarījumu par pārciesto. Tas savukārt pamato iepriekš izvirzīto tēzi par personiska kaitējuma ieviešanas nepieciešamību kriminālprocesā.

Vai personai ir tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, kompensējot morālo kaitējumu, ir vērtējams jautājums. Lai konstatētu cietušās personas tiesības uz materiālo atlīdzinājumu, ir nepieciešams konstatēt cēloņsakarību starp noziedzīgajām darbībām, to smagumu un radušos morālo kaitējumu, proti, vai nodarīts tāds kaitējums, par kuru pienākas saņemt materiālo atlīdzību.⁹¹⁰ Pievēršoties morālā kaitējuma kompensācijas jautājumiem, A.Erdeļevskis norāda, ka nav svarīgs garīgo vai fizisko ciešanu veids, bet gan aizskarto nemantisko interešu raksturs.⁹¹¹ Šā jautājuma risināšanai A.Erdeļevskis piedāvā ārvalstu tiesību teorijā plaši pielietoto „vidusmēra cilvēka” koncepcijas ieviešanu, saskaņā ar kuru „vidusmēra cilvēks” līdzīgos apstākļos izjutīs noteiktas ciešanas.⁹¹² Šāda pieeja raksturojas ar vairākiem pozitīviem momentiem, kas galvenokārt vērsti uz cietušās personas interešu aizsardzību, kā arī uz objektīvu kritēriju radīšanu morālā kaitējuma apzināšanai. Morālā kaitējuma prezumpcijas princips īpaši svarīgs kļūst gadījumos, kad cietušais ir nepilngadīgs, jo pati tiesvedība var izraisīt vēl dziļākas psiholoģiskas traumas.⁹¹³

Arī Latvijas tiesību teorijā tiek norādīts uz prezumpciju, ka konkrēts aizskārums varētu izraisīt nepamatotas ciešanas vidusmēra saprātīgam cilvēkam, piemēram, pārdzīvojumi sakarā ar sakropļojumu.⁹¹⁴ Jāatzīst, ka šīs pieejas būtiskākais trūkums ir tas, ka tā ir formāla,

---

⁹¹⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 28. aprīļa lēmums lietā SKK - 181/2008, krimināllieta 11130123006.

⁹¹¹ Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. Москва: Инфра-М, 1997, с.130,131.

⁹¹² Афанасьева Е.Г. Деликтная ответственность за причинение вреда пациентам по праву США. Реферативный журнал, 1995, № 1, с. 61.

⁹¹³ Schmidt C. G. Where privacy fails: Equal protection and the abortion rights of minors. N.Y.Univ. Law Rev., 1993. Jun; 68 (3), p. 601-617.

⁹¹⁴ Bitāns A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas bizness, 2006., Nr. 7 (34) <http://www.baltmanebitans.com/public/28939.html> (aplūkots 07.02.2009)

tajā netiek ņemts vērā katra indivīda psiholoģiskais raksturojums.

Ē.Lazareva morālā kaitējuma kompensācijas noteikšanā kā primāro izceļ katras personas individuālo emocionālo stāvokli, kura noteikšanā vēlams piesaistīt ārstniecības iestāžu ekspertus. Kā norāda autore, cilvēki uz savu tiesību pārkāpšanu reaģē ļoti dažādi, līdz ar to arī morālā kaitējuma smagums atšķirsies.⁹¹⁵ Piekrītot autores ieteikumam ņemt verā katra indivīda pārdzīvoto un izciesto, tomēr jānorāda, ka tas nevar būt galvenais kritērijs kompensācijas apmēra noteikšanā.⁹¹⁶ Indivīda subjektīvās attieksmes dominante, uz ko pamatojas autores koncepcija, atzīstama par nepamatotu. Domājams, ka personas individuālā ciešanu pakāpe, protams, ir izvērtējama – to arī paredz morālā kaitējuma institūts kā tāds, tomēr tas var notikt tikai kompleksā ar nodarījuma smagumu un citiem objektīviem kritērijiem. Pretējā gadījumā mēs varam nonākt līdz absurdam,- kad mazsvarīga pārkāpuma gadījumā persona saņems krietni vien lielāku kompensāciju nekā smaga nozieguma gadījumā, un pamats tam būs vienīgi paša indivīda, iespējams, parlieku paaugstinātais jūtīgums u.tml.⁹¹⁷

Tātad morālā kaitējuma gadījumā ir jākonstatē divi priekšnoteikumi:

- 1) morālas vai fiziskās ciešanas, kas nodarītas ar darbībām (bezdarbību), un
- 2) personai kopš dzimšanas vai pēc likuma piederošu nemantisku labumu aizskārums.

Jāatzīst, ka Latvijas tiesu prakse par morālā kaitējuma mantiskās kompensācijas noteikšanu ir ļoti pretrunīga. Tas, ka kompensācijas noteikšana šodien nav noregulēta, izriet arī no apsūdzētā norādes lietā SKK -181/2008, - „valstī šobrīd nav precīza regulējuma cilvēka ciešanu apjoma noteikšanai un trūkst pamatojuma to pārvēršanai naudas izteiksmē”.⁹¹⁸ Jānorāda, ka tiesas mēģina noteikt kompensācijas apmēru individuāli katrā konkrētā gadījumā, tomēr lielākoties pieprasītais kompensācijas apmērs tiek samazināts, pie kam bieži vien bez nopietnas motivācijas (piemēram, tiesa noteica no E.I.par labu J.Š. pieteikto

⁹¹⁵ Lazareva Ē. Nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas problemātika. Jurista Vārds, 13.01.2009.,Nr.2.

⁹¹⁶ Jānorāda, ka pieprasīto kompensāciju apmēra amplitūda svārstās no pāris simtiem latu līdz pat simts tūkstošiem latu. Skat. Ventpils tiesas 2008.gada 22.februāra lēmums lietā Nr. K40 – 252/08, krimināllieta Nr. 1316021207; Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 14.maija lēmums lietā KA 04-401-08/30, krimināllieta Nr. 13410000306; Balvu rajona tiesas 2008.gada 14.maija lēmums lietā Nr. 13109000408; Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 26.septembra lēmums lietā Nr. SKK -0518/06, krimināllieta Nr. 13340012506

⁹¹⁷ Anglijā tiesas, nosakot kompensāciju par morālo kaitējumu, pieprasa uzrādīt kaut ko „lietisku” (piemēram, neirozes, psiholoģiskas kaites, miega traucējumi u.tml.), kas būtu kaut kas vairāk nekā subjektīvi dvēseles pārdzīvojumi. Михно Е. А. Возмещение морального вреда при диффамации. <http://law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=6&magYear=1992&articleID=156452> (aplūkots 16.03.2009.

⁹¹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 28. aprīļa lēmums lietā SKK - 181/2008, krimināllieta 11130123006.

kaitējuma kompensāciju Ls 2000, pārējā daļā kaitējuma kompensāciju Ls 38000 noraidīja).⁹¹⁹ Kriminālprocesa likuma 352.pantā noteikts, ka tiesa kompensācijas apmēru nosaka, izvērtējot cietušā pieteikumu un ņemot vērā:

- 1) radīto mantisko zaudējumu apmēru;
- 2) noziedzīga nodarījuma smagumu un izdarīšanas raksturu;
- 3) nodarītās fiziskās ciešanas, paliekošus sakropļojumus un darbspēju zudumu;
- 4) morālā aizskāruma dziļumu un publiskumu;
- 5) psihiskas traumas.

Lai arī augstāk uzskaitītie kritēriji ir vērtējami kā zināmi atskaites punkti kompensācijas apmēra noteikšanai, tomēr tie ir pietiekami nekonkrēti vērtējuma jēdzieni, kuru saturs ir neskaidrs.

Aplūkotās lietas neļauj konstatēt konkrētus kritērijus morālā kaitējuma apmēra aprēķināšanā. Piemēram, Liepājas tiesa, nosakot kompensāciju Ls- 2000 apmērā, ņemusi vērā laikraksta tirāžas apjomu, publicēto ziņu izvietojumu laikrakstā, publikāciju laiku, aizskāruma smagumu, laikraksta lasītāju viedokli, ka arī cietušā subjektīvo vērtējumu;⁹²⁰ Krāslavas rajona tiesa, nosakot kompensāciju Ls 100 apmērā prasīto Ls 673,20 vietā, ņemusi vērā, ka raksts bija publicēts Krāslavas rajona laikrakstā „Ezerzeme”, kura tirāža nav liela, uz kā pamata pieprasītās kompensācijas apmērs tika samazināts.⁹²¹ Šaubas raisa ar kompensāciju saistīto jautājumu risinājums arī virknē citu lietu.⁹²²

Kompensācija par pārdzīvotajām ciešanām var tikt noteikta naudas izteiksmē tikai kā savdabīga soda nauda, kas jāmaksā kaitējuma nodarītājam par labu cietušajam un kura domāta, lai izlīdzinātu negatīvo ietekmi uz cietušā psihi un likvidētu likumpārkāpuma radītās ciešanas. O.Joksts pamatoti atzīst, ka saprātīgi un taisnīgi ir pieņemt, ka lielākam ciešanu apjomam būtu jāatbilst attiecīgi lielākam kompensācijas apmēram - un otrādi, t.i.,

---

⁹¹⁹ Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA-04-0168-07/19, krimināllieta Nr. 9-14/3-2003.

⁹²⁰ Liepājas tiesas 2002. gada spriedums lietā Nr. Nr.C20-245101/0464/02/1.

⁹²¹ Krāslavas rajona tiesas 2002.gada spriedums lietā Nr.C1803701.

⁹²² Skat. Kurzemes apgabaltiesas 2008.gada 15.februāra spriedums lietā Nr. K02-0022-08, krimināllieta Nr. 12150001406; Jūrmalas pilsētas tiesas 2008.gada 23.janvāra lēmums lietā Nr. K17-0010-08/6, krimināllieta Nr. 11410091906; Tukuma rajona tiesas 2007.gada 18.aprīļa spriedums lietā K37-71/07, krimināllieta Nr. 11390078206; Cēsu rajona tiesas 2007.gada 11.decembra spriedums lietā Nr. K11-298/07, krimināllieta Nr. 11400102107; Liepājas tiesas 2007.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr. K20-0074/07/13, krimināllieta 11260047606; Preiļu rajona tiesas 2007.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. 13320000107; Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 17.novembra lēmums lietā Nr. KA 03-214/04, krimināllieta Nr. 12330000204 u.c.

kompensācijas apjomam ir jāatbilst pārciestajam morālajam pāridarījumam.⁹²³ Lai arī šī pētījuma mērķis nav risināt jautājumus, kas skar kompensācijas apmēru, tomēr atsevišķas nianšes, lai vienveidotu tiesu praksi piešķirto kompensāciju apmēra ziņā, tiks akcentētas:

1. Nosakot kompensāciju, būtu jāizmanto salīdzinošā metode. Būtība - tiek salīdzināti tiesas spriedumi līdzīgā gadījumā un noteiktā kompensācija. Šobrīd likumdevējs, nenosakot morālās kompensācijas apmēru – nedz tās minimālo, nedz arī maksimālo robežu, neviļus rada augsni tiesu precedenta sistēmas veidošanai. Jāņem vērā, ka šis process ir diezgan ilgs, bet acīmredzot labāka risinājuma nav.

Jānorāda, ka šī metode veiksmīgi tiek praktizēta Vācijā.⁹²⁴

2. Nosakot kompensāciju par morālo kaitējumu, būtu jāņem vērā arī psiholoģijas atziņas.

Tā literatūrā, pamatojoties uz garīgo ciešanu raksturu, tiek izdalītas piecas to pakāpes:

1.vieglas ciešanas – īslaicīgas, bez paliekošām sekām;

2.vidēja smaguma ciešanas – raksturojas ar ietekmi uz indivīda psihisko un fizisko labklājību;

3.smagas ciešanas – raksturojas ar simptomātiku, kuras novēršanai nepieciešama profesionāla iejaukšanās;

4.sevišķi smagas ciešanas – noved pie personības transformācijas (psihiskas saslimšanas);

5.ciešanas, kuras izraisa pilnīgu personības sabrukumu.

Šī gradācija uzskatāmi atklāj indivīda pārdzīvojumu radīto diskomfortu, kas noteikti būtu izvērtējams, nosakot kompensāciju.⁹²⁵

3. Literatūrā kā viens no kritērijiem kompensācijas noteikšanai tiek piedāvāta tā sauktā sankciju metode.⁹²⁶ Būtība – par pamatu ņem noteikto sodu par konkrēto noziedzīgo nodarījumu, pārvēršot noteikto brīvības atņemšanas laiku mēnešos un reizīnot to skaitu ar valstī noteikto vienas minimālās mēnešalgas summu. Lai arī šī metodu raksturojas ar virkni trūkumu, tomēr arī tai ir sava loģika. (Lielbritānijā morālā kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanai ir izveidotas noteiktas tabulas.⁹²⁷).

---

⁹²³ Joksts.O.Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana. <http://www.politika.lv/index.php?id=5066> (aplūkots 21.01.2009.)

⁹²⁴ Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. Москва: Инфра-М, 1997, с.127.

⁹²⁵ Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005, с.44.

⁹²⁶ Понарин В.Я. Защита имущественных прав личности в уголовном процессе России. Воронеж: ВГУ, 1994, с. 84-86.

⁹²⁷ Голубев К. И., Наризный С.В. Компенсация морального вреда как способ защиты неимущественных благ личности. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000, с.112.

4. Izvērtējot morālās kompensācijas apmēru, autoresprāt, jāņem vērā vēl viena nianse, proti, pastāvot salīdzināmiem apstākļiem, morālā kaitējuma kompensācijas apmēram gadījumos, kad goda un cieņas aizskārums tiek risināts krimināltiesiskās jurisdikcijas sfērā, vajadzētu būt lielākam, nekā tais gadījumos, kad tas ir civiltiesisks delikts. Šādas nostājas pamatā ir tas apstāklis, ka neslavas celšana un goda aizskaršana krimināltiesībās atšķirībā no civiltiesiska delikta ir nodarījums ar lielāku kaitīgumu.

Apkopojot iepriekš teikto, jānorāda, ka, lai arī likumos un teorijā ir fiksēti kritēriji morālā kaitējuma kompensācijas apmēra noteikšanai, tomēr šis jautājums galvenokārt ir praktiskas dabas, līdz ar ko tā risinājums pamatā ir jārod tiesu praksē.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā autore izvirza aizstāvēšanai šādas tēzes:

1. Veiktā terminu analīze apliecina, ka gods, cieņa un reputācija ir daudzšķautņainas un sarežģītas kategorijas, kas pieskaitāmas tā saucamajiem vērtējuma jēdzieniem.

1.1. Gods un cieņa filozofijā tiek atzīti par tikumiem, kā arī par tādiem komponentiem, kas raksturo indivīdu kā patstāvīgu personību. Cieņa un gods ir definēti arī kā līdzeklis, lai sasniegtu cilvēka mūžīgo mērķi – laimi. Lai arī pēc morāles filozofu atziņu analīzes, goda un cieņas saturs lielu skaidrību nevieš, tomēr tas vien, ka šie domātāji savos traktātos ierādījuši vietu aplūkotajām kategorijām, apliecina to nozīmi gan atsevišķa indivīda dzīvē, gan sabiedrībai kopumā.

1.2. Apzināto viedokļu dažādība, konsekventas pieejas trūkums nemantisko jēdzienu interpretācijā, kā arī nevienveidīgais to pielietojums gan starptautiskajos, gan nacionālajos tiesību aktos liecina par dziļākas izpratnes trūkumu, kā arī par to, ka vārdkopa „gods un cieņa” tiek lietota kā standartfrāze.

1.3. Lai arī kategorijas – „gods”, „cieņa”, „reputācija” – ir savstarpēji cieši saistītas, tās nav tāpatīgas kategorijas.

Gods kā tikumības un ētikas kategorija raksturojas ar indivīda īpašību pozitīvu novērtējumu no apkārtējo puses. Reputācija ir izveidojies vērtējums, viedoklis sabiedrībā par indivīda (arī juridiskas personas) pozitīvajām pusēm un arī trūkumiem.

Cieņa ir aplūkojama vismaz divos līmeņos – kā vispārcilvēciskā cieņa, kad mēs runājam par cilvēku kā augstāko bioloģisko būtni; šai aspektā cilvēks ir vērtība pati par sevi, neatkarīgi no eksistences formas, sociālā stāvokļa un citiem ārējiem atribūtiem;- un personiskā cieņa, kas raksturojas ar šaurāku izpratni, proti, tas ir cilvēka pašnovērtējums, kas var tikt apdraudēts ar goda aizskaršanu un neslavas celšanu.

Tādējādi var secināt, ka gan Satversmes 95.pantā, gan KL 156., 157., 158.pantā cieņa tiek izmantota šaurākā izpratnē - kā personiskā cieņa. Jāpiebilst, ka Satversmē būtu jāaizsargā cilvēka cieņa tās plašākajā nozīmē.

2. Vēsturiski tiesību normu krājumi vairāk pievērsās tieši goda krimināltiesiskai aizsardzībai. Atkarībā no konkrētā vēsturiskā laika posma, gods visai cieši saistās ar personas statusu – ar piederību tai vai citai kārtai, sociālam slānim, pat dzimumam. Jo augstākas kārtas persona, jo lielāks svars bija viņas godam; tomēr, lai arī ar mazāk bargiem sodiem, tika aizsargātas arī zemāko kārtu intereses. No vēsturiskā apskata izriet, ka likumdevējs veltījis visai lielu vērību personas goda aizsardzībai, par ko liecina

detalizētais, atsevišķos gadījumos pat pārāk skrupulozais, regulējums likumos, kā arī divkaujas tiesiskā reglamentācija.

3. Kritiski vērtējama likumdevēja pieeja, veidojot Krimināllikumā atsevišķu nodaļu, kas veltīta pamatbrīvību un pamattiesību aizsardzībai un vēl papildus konstruējot nodaļu, kurā paredzēta personas goda un cieņas aizsardzība līdzās personas tiesībām uz brīvību, kas arī uzskatāmas par cilvēka pamattiesībām. Tādējādi loģiski būtu šādus noziedzīgus nodarījumus apvienot vienā nodaļā – „Noziedzīgi nodarījumi pret cilvēka pamattiesībām un pamatbrīvībām” vai arī katrai interešu grupas aizsardzībai, veidot savu nodaļu. Pirmā varianta gadījumā noziedzīgu nodarījumu grupas objekts būs cilvēka pamattiesības un pamatbrīvības, savukārt otrajā variantā – goda aizskaršanas un neslavas celšanas grupas objekts būs personas gods un cieņa (arī reputācija).

3.1. Aplūkojot literatūrā paustos uzskatus, var secināt, ka krimināltiesību speciālistu viedokļi jautājumā par to, kas ir noziedzīga nodarījuma tiešais objekts neslavas celšanā un goda aizskaršanā, ir atšķirīgi.

3.2. Goda aizskaršanas kaitīgums izpaužas tai apstākļi, ka vainīgā persona ar apvainojošu un cieņu pazemojošu uzvedību noliedz indivīda vērtību, kā arī iedragā cilvēka pašnovērtējumu. Tādējādi galvenais tiešais apdraudējuma objekts goda aizskaršanā ir personas cieņa. Akceptējot šādu viedokli, būtu risināms jautājums par labojumu veikšanu KL 156.panta nosaukumā un dispozīcija, terminu „gods” aizstājot ar jēdzienu „cieņa”.

3.3. Neslavas celšanā, kas raksturojas ar apzināti nepatiesu un apkaunojošu ziņu izplatīšanu, galvenais tiešais apdraudējuma objekts būs personas cieņa, reputācija (iepažīstoties ar šāda rakstura informāciju, indivīds var mainīt savu viedokli par personu) vai personas gods (trešās personas viedoklis var veidoties kā nelabvēlīgs personai).

3.4. Personas cieņa ir visu noziedzīgu nodarījumu pret personu, kā arī atsevišķu citu kriminālsodāmu nodarījumu papildu objekts.

4. Obligāta goda aizskaršanas pazīme – nepiedienīga, t.i., atklāti ciniska, krasā prestatā vispārpieņemtajai cilvēku savstarpējai saskarsmes manierei esoša forma. Jautājuma izlemšanā, vai negatīvais vērtējums bijis apkaunojošs, tiesai jāpamatojas uz objektīvo kritēriju - sabiedrības morālo redzējumu, nevis tikai uz subjektīvo kritēriju – paša cietušā novērtējumu, kurš var būt nesamērīgi paaugstināts.

4.1. Krimināltiesību teorijā nostiprinājies uzskats, ka netiešs goda aizskārums satur noziedzīga nodarījuma pazīmes, ir apšaubāms. Ņemot vērā, ka tieši aizskāruma formai ir prevalējoša nozīme jautājuma izlemšanā, vai ir noticis goda aizskārums, diez

vai iespējams gūt pietiekamu pārlicību, ka trešajai personai ir „izdevies” simtprocentīgi „restaurēt” dzirdēto. Pastāv taču iespēja, ka „starpnieks” ir dramatisējis, pastiprinājis vai citādi sabiezinājis teikto, vai arī ir noticis pārpratums u.tml. Ņemot vērā šos apsvērumus, autoresprāt, loģiski būtu atteikties no šādu gadījumu kriminalizēšanas.

4.2. Ņemot vērā, ka atsevišķās valstīs, piemēram, Dānijā, Norvēģijā, Polijā un Vācijā, likumdevējs ir paredzējis tā saucamos savstarpējos goda aizskāruma gadījumus, šāds tiesiskais regulējums būtu ieteicams arī Krimināllikumā.

5. Vispārēja rakstura apvainojumi ir vērtējami kā goda aizskaršana, savukārt apzināti nepatiesu apkaunojošu faktu inkriminācija atbilst neslavas celšanai.

5.1. Lai runātu par neslavas celšanu, jābalstās uz konkrētu faktu analīzi, nevis vienkāršiem vispārēja rakstura izteicieniem. Izdomājums neslavas celšanas sastāvā var attiekties uz pagātnes vai tagadnes faktu, bet nevis uz to, kas varētu notikt nākotnē. Jautājumā par to, ka neslavas celšanā izplatāmajām ziņām jābūt konkrētām un tām ir jāsaturs fakti, kurus iespējams pārbaudīt, tiesību literatūrā konstatējama vienota pieeja.

5.2. Svarīgi ir noskaidrot tādu jēdzienu izpratni kā „fakts” un „viedoklis”. Fakta pastāvēšanu iespējams nodemonstrēt, savukārt subjektīvā viedokļa patiesumu pierādīt nav iespējams. Tomēr, ja viedoklis ir pausts nepiedienīgā, godu un cieņu aizskarošā formā, subjektīvā viedokļa paušana var tikt kvalificēta kā goda aizskaršana.

5.3. Apkopojot literatūrā paustās atziņas, faktu var definēt šādi: fakts ir notikums (arī apstākļi, parādība,) vai notikumu kopums, kas norisinājies pagātnē vai notiek dotajā periodā; fakts ir cilvēka rīcība pagātnē vai tagadnē; fakts ir lietu, procesu un cilvēka stāvoklis (veselības, tiesiskais, sociālais u.tml.).

5.4. Izvērtējot personas rīcību, kura ir cēlusi neslavu, tiesību normas piemērotājam galvenokārt jābalstās uz subjektīvo kritēriju, kura pamatā savukārt jābūt nopietnam objektīvam pamatam, proti, persona informāciju ir ieguvusi no ticama avota, oficiāliem dokumentiem u.tml.

5.5. Literatūra ir izteikti atšķirīgi viedokļi attiecībā uz to, ko saprast ar publisku neslavas celšanu. Neslavas celšanas būtība ir fakta publiskā paziņošana. Tāpēc neslavas celšana būs arī tai gadījumā, ja minētais nepatiesais un otru personu apkaunojošais fakts tiks paziņots kaut vai vienas personas klātbūtnē. Pievēršoties neslavas celšanai civiltiesībās, jānorāda, ka likumdevējs, konstruējot 2352¹.pantu, nav ietvēris norādi uz publiskumu kā obligātu tās pazīmi. Līdz ar to tas varētu būt viens no kritērijiem, kā varētu norobežot neslavas celšanu civiltiesiskā jurisdikcijā no neslavas celšanas kā kriminālsodāma nodarījuma.

Autoresprāt, Krimināllikuma 157.pantā pareizāk būtu norādīt nevis uz mutisku neslavas celšanu, ja tā izdarīta publiski, bet gan, ja tā izdarīta plašākā auditorijā.

5.6. Lai arī ārvalstu krimināllikumos likumdevējs ir paredzējis atbildību par difamāciju, Krimināllikumā šāda prakse nebūtu jāpārņem, jo difamācijas gadījumā, izplatot, lai arī apkaunojošu, tomēr patiesa rakstura informāciju, kaitējums ir nesalīdzināmi mazāks nekā tas ir neslavas celšanas gadījumā.

6. Likumdevēja nostādne, ietverot goda un cieņas aizskaršanu vai neslavas celšanu masu informācijas līdzeklī kā kvalificējošu pazīmi, ir pamatota. Neslavas celšana un goda aizskaršana, kas izdarīta šādā veidā, paaugstina savu intensitāti, kā arī rod ievērojami lielāku auditoriju un līdz ar to var radīt lielāku kaitējumu cietušā goda un cieņas jūtām, viņa labajai slavai un reputācijai vispār. Goda aizskaršana vai neslavas celšana, kas izdarīta internetā, iegūst īpaši nopietnu raksturu. Līdz ar to naktņē arī šis jautājums prasa tiesisku noregulējumu.

6.1. Lai arī likums "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" regulē visu masu informācijas līdzekļu darbību, faktiski tas vairāk attiecas tieši uz presi. Teikto apliecina likuma 16.pants, kurā tiek runāts vienīgi par redaktora atbildību. Šāda nepilnība būtu novēršama, paredzot atbildību arī izdevējam, producentam un citām personām.

6.2. Jautājuma par redaktora (arī izdevēja, producenta u.c.) atbildību izlemšanas pamatā jābūt subjektīvās puses izvērtēšanai, un gadījumā, ja laikraksta redaktora darbības raksturo tiešs nodoms, viņa saukšana pie kriminālatbildības būs pamatota. Citos gadījumos, kad redaktors nav pārbaudījis raksta saturu vai labticīgi maldījies, jautājums būs izlemjams civiltiesiskās jurisdikcijas ietvaros.

6.3. Jānorāda, ka masu informācijas līdzekļu darbībā šodien dominē komerciāla rakstura mērķi, proti, pārdot vairāk, dārgāk..., nevis ideju paušana demokrātiskā sabiedrībā.

7. Literatūrā vairākkārt ir aktualizēts jautājums par tiesību uz vārda brīvību un tiesību uz godu un cieņu savstarpējo attiecību. Atsevišķi tiesībspeciālisti savās publikācijās ir atzinuši vārda brīvības „pārākumu” par personas tiesībām uz godu un cieņu, kam noteikti nevar piekrist.

7.1.Vārda brīvībai ir noteiktas robežas - citu cilvēku tiesības uz godu, cieņu, labo vārdu vai reputāciju. Lai arī starptautiskie tiesību akti deklarē vārda brīvību kā neatņemamu demokrātiskas vides komponentu, tomēr šie paši dokumenti satur arī ierobežojumus. Tiesību uz vārda brīvību rašanās mehānisms nedod pamatu atzīt to

dominējošo nozīmi un absolūto raksturu. To nepieļauj arī Latvijas Republikas Satversme, kuras 95.pants nosaka, ka valsts aizsargā personas godu un cieņu, bet 100.pants deklarē ikviena tiesības uz vārda brīvību.

7.2. Tādējādi var secināt, ka:

1) tiesības uz vārda brīvību nav absolūtas. Secinājums, ka Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas (ECK) 10.pants negarantē pilnīgu un neierobežotu vārda brīvību, pausts arī lietā *Bladet Tromso and Stensaas v. Norway*;

2) jebkuras tiesības, tostarp tiesības uz vārda brīvību, ir pietiekams iemesls pienākumam, jo tās ir savstarpēji saistītas kategorijas;

3) tiesības uz vārda brīvību un tiesības uz godu un cieņu ir viena līmeņa un vienas nozīmes tiesības. (*Dž. Rāzs pareizi norāda, ka attiecībā uz nomelnošanu un apmelojumiem cilvēku ieinteresētība savas reputācijas saglabāšanā var pilnībā ņemt vērību pār tiesībām uz vārda brīvību*).

8. Izvērtējot ECT praksi, var izdarīt šādus secinājumus:

1) ECT savā praksē atzinusi, ka vārda brīvības robežas un cilvēka tiesības uz goda un cieņas aizsardzību ir atkarīgas arī no cietušā, par kuru ir izteikts viedoklis vai minēti fakti, norādot, ka pret publiskām personām pieļaujamās kritikas robežas ir plašākas nekā pret privātpersonām;

2) var pievienoties L.Vildhābera apgalvojumam, ka ar vārda brīvību konkurējošā interese par tiesībām uz goda aizsardzību līdz šim nav bijusi visai nozīmīga līdzsvarošanas procesā;

3) ECT terminu „kritika” tulko paplašināti, attiecinot to uz gadījumiem, kad ir acīmredzamas apvainojuma pazīmes (tā, piemēram, lietā *Skalka v. Poland* tādi epitēti kā muļķis, analfabēts u. c, kas tika attiecināti uz tiesnesi, visai nosacīti atbilst jēdzienam „kritika”.)

9. Gods un cieņa ir fizisko personu tiesība uz savu garīgo labklājību. Tieši tāpēc Krimināllikums aizsargā vienīgi fiziskas personas godu un cieņu.

10. Attiecībā uz fizisko personu goda un cieņas aizsardzību jāpiebilst, ka tiesību literatūrā ir izteikti atšķirīgi viedokļi par to, vai garīgi slimas un mazgadīgas personas var būt par cietušo no goda aizskaršanas un neslavas celšanas.

10.1. No Starptautisko tiesību aktu regulējuma izriet: 1) starptautiskie tiesību akti bērnu tiesību aizsardzības jomā nosaka, ka jebkuros apstākļos bērnam jābūt starp tiem, kas vispirms aizsargājami, kā arī deklarē, ka bērns jāaizsargā no visām nevērīgas izturēšanās formām; 2) 1971.gada 20.decembra Garīgi atpalikušo cilvēku tiesību

deklarācijā noteikts, ka garīgi atpalikušam cilvēkam ir tiesības uz aizsardzību pret aizvainojošu un pazemojošu apiešanos.

10.2. Bērnam un garīgi slimai personai ir visas subjektīvās tiesības uz pilnvērtīgu goda un cieņas tiesisko aizsardzību.

11. Jānorāda, ka ārvalstu krimināllikumos tiek izdalīta atbildība par mirušas personas goda aizskaršanu. Pievēršoties terminoloģiska rakstura niansēm, domājams, ka pareizāk būtu runāt nevis par mirušā godu, cieņu vai reputāciju, bet gan mirušas personas piemiņu un tās nopulgošanu, kā tas ir Vācijas KK un Lietuvas KK, kurā izveidota speciāla nodaļa „Noziegumi un kriminālpārkāpumi pret mirušo piemiņu”. Diskusijas vērts ir jautājums par šādas nodaļas izveidi Krimināllikumā.

12. Kas attiecas uz amatpersonas goda un cieņas aizsardzību, tad, lai arī valsts amatpersonu loks no Krimināllikuma svītrotajā 271.pantā bija noteikts pārāk plašs, tas tomēr nevarēja būt iemesls tajā ietvertā noziedzīgā nodarījuma dekriminalizācijai.

13. Krimināllikumā ir nepieciešams noteikt diferencētu atbildību par goda aizskaršanu vai neslavas celšanu, pirmkārt, jau tiesnešiem, otrkārt, policistiem un prokuroriem (kā arī citiem valsts varas pārstāvjiem), treškārt, valsts augstākajām amatpersonām – Valsts prezidentam, Ministru prezidentam, kā arī ārvalstu valsts amatpersonām, kuras atbilstoši KL 316.panta trešajā daļā noteiktajam ir pielīdzinātas mūsu valsts amatpersonām.

13.1. Diferencētas atbildības noteikšanu var pamatot ar to, ka 1) atbilstoša tiesību norma ir ietverta virknē ārvalstu krimināllikumu; 2) tradicionāli likumdevējs šādu diferencētu atbildību bija paredzējis atšķirīgos laika periodos arī Latvijā. 3) Krimināllikums raksturojas ar noteiktu sistēmu, kuras saglabāšana un ievērošana ir būtisks tā piemērošanas priekšnosacījums. Atsakoties no KL 271.panta, un argumentējot, ka tas esot diskriminējošs, netiek ņemtas vērā krimināltiesību doktrīnas nostādnes, kā arī tiek ignorēta Krimināllikumā esošo tiesību normu sistēma; 4) aizskarot valsts amatpersonas godu un cieņu sakarā ar tās dienesta pienākumu pildīšanu, nodarījums raksturojas ar citu kaitīguma pakāpi, proti, godu un cieņu saturošs apvainojums diskreditē ne vien attiecīgo amatpersonu, bet rada neuzticību visai struktūrai, ko reprezentē indivīds.

14. Jānorāda, ka šobrīd Kriminālprocesa likums neparedz iespēju par cietušo no goda aizskaršanas vai neslavas celšanas atzīt kādas grupas pārstāvi.

14.1. Līdzās atsevišķu indivīdu tiesībām uz goda un cieņas aizsardzību, šādas tiesības atsevišķās valstīs, piemēram, Polijā, Dānijā un Norvēģijā, ir attiecināmas arī uz personu grupu. Apstākļi, ka apvainojumi, kas ir vērsti uz personu grupu, aizskar daudz

plašāku personu loku, kā tas ir gadījumos, kad tie ir attiecināti uz konkrētu indivīdu, pamato kvalificētas atbildības nepieciešamību Krimināllikumā.

15. Gods un cieņa kā ētikas kategorijas ir attiecināmas tikai uz indivīdu, uz cilvēku kā garīgu būtni. Šo terminu attiecināšana uz juridisko personu ir nepamatota. Juridiskai personai piemīt reputācija, sakarā ar ko Civillikuma 2352¹. pantā jāparedz juridiskai personai iespēja prasīt tiesas ceļā atsaukt reputāciju (nevis godu un cieņu) aizskarošās ziņas un saņemt mantisku atlīdzību par nodarīto kaitējumu. Šādas pat korekcijas veicamas likuma "Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem" 7. pantā, no kura izriet, ka ir aizliegts publicēt informāciju, kas aizskar fizisko un juridisko personu godu un cieņu un ceļ tām neslavu.

15.1. Ņemot vērā, ka juridiskās personas darbībai pamatā ir komerciāls raksturs, - noteikt kriminālatbildību par juridiskas personas reputācijas mazināšanu, autoresprāt, nav nepieciešams. Lai Kriminālprocesa normu tiesiskais regulējums praksē neradītu domstarpības, autoresprāt, likumā būtu tieši jānorāda, ka cietušais no neslavas celšanas un goda aizskaršanas var būt tikai fiziska persona.

16. No subjektīvās puses goda aizskaršana un neslavas celšana raksturojas vienīgi kā tīšs nodarījums ar tiešu nodomu. Goda aizskaršanā un neslavas celšanā vainīgā nolūks apvainot, aizskart personas godu un cieņu ir obligāti konstatējams, jo pretējā gadījumā varēs runāt par civiltiesisku deliktu vai arī citu noziedzīgu nodarījumu, nevis noziedzīgu nodarījumu pret personas godu un cieņu. Jānorāda, ka tieši subjektīvās puses izvērtēšana rada vislielākās problēmas tiesu praksē.

16.1. Ja persona, izplatot otru personu apkaunojošas ziņas, ir šaubījies par to patiesumu, - kriminālsodāmas neslavas celšanas nebūs. Tādā veidā šaubu elements ir apstāklis, kas izslēdz kriminālatbildību. Tādējādi visos gadījumos, kad, piemēram, nepatiesas ziņas ir izplatītas ar masu informācijas līdzekļa starpniecību, iztrūkstot redaktora, žurnālista vai jebkuras citas personas tiešam nodomam, - jautājums var tikt risināts civiltiesiskās jurisdikcijas ietvaros, un nevis izmantojot krimināltiesiskos līdzekļus.

16.2. Vērtējot vainīgā subjektīvo pusi neslavas celšanā, svarīgi ir noteikt kritēriju, kas ļautu nošķirt nodomu no kļūdas vai labticīgas maldīšanās. Literatūrā šāda kritērija lomai pamatoti tiek piedāvāts ieviest „pietiekama pamata” principu.

17. Lai arī Latvijas juridiskajā telpā diskusijas par atteikšanos no goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības vēl joprojam turpinās, autoresprāt, goda un cieņas

krimināltiesiskā aizsardzība ir pamatota un absolūti nepieciešama vairāku apsvērumu dēļ:

- 1) patlaban par visiem Civillikumā norādītajiem personiskā aizskāruma veidiem ir paredzēta kriminālatbildība un arī civiltiesiska aizsardzība;
- 2) krimināltiesiskās aizsardzības gadījumā valsts uzņemas pienākumu šos nemantiskos labumus aizsargāt pie tādiem pašiem nosacījumiem, kā aizsargājot personas veselību, dzīvību, personas brīvību;
- 3) civiltiesiskās attiecības starp personām ir privāta lieta, un šo attiecību rašanās pamats ir civiltiesisks pārkāpums. Krimināltiesisks pārkāpums aizskar publiskas tiesības;
- 4) personas gods un cieņa ir konstitucionāli aizsargājamas tiesības, savukārt krimināltiesību pamatu veido tieši konstitucionālās tiesības, kuras ir uzskatāmas par visas tiesību sistēmas mugurkaulu;
- 5) krimināltiesiskās tiesvedības realizācijas process raksturojas ar aktīvu valsts līdzdalību tajā. Valsts nevar liegt savu dalību šajā procesā, un tas ir ļoti būtiski cilvēka pamattiesību noteikšanā, to aizsardzībā un garantijā. LR Satversmes 95.pantā noteikts, ka valsts aizsargā cilvēka godu un cieņu;
- 6) arī ECT ir skatījusi vairākas lietas, kur persona tika krimināli sodīta par goda un cieņas aizskaršanu, taču nevienā no tām vārda brīvības pārkāpums nav konstatēts tikai tāpēc, ka sods bija noteikts krimināllikumā;
- 7) goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība šobrīd ir noteikta virknē ārvalstu krimināllikumu (*Argentīnas, Austrijas, Beļģijas, Bulgārijas, Dānijas kriminālkodeksā, Horvātijas krimināllikumā, Īslandes sodu kodeksā, Krievijas Federācijas, Lietuvas Republikas, Nīderlandes, Norvēģijas, Polijas kriminālkodeksā, Slovēnijas sodu likumā, Somijas, Spānijas, Šveices, Vācijas Federatīvās Republikas, Zviedrijas kriminālkodeksā u.c.*);
- 8) veicot KL 156., 157., 158.panta un Civillikuma 2352¹.panta komparatīvo analīzi, autore ir konstatējusi, ka nodarījumu kaitīgums minētajās nozarēs ir atšķirīgs.

18. Pamatojoties uz darbā veikto argumentāciju, autoresprāt, KL 156 - 158.pantu būtu nepieciešams pārcelt uz Kriminālprocesa likuma 7.panta otro daļu, tādējādi nosakot, ka par minētajiem nodarījumiem publiskās apsūdzības kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums (savukārt atsevišķos gadījumos publiskās apsūdzības kriminālprocess būtu uzsākams arī bez cietušā sūdzības).

19. Autoresprāt, valsts amatpersonai, kuras gods un cieņa ir aizskarts, pildot tai ar likumu uzliktos pienākumus sabiedrības un valsts interesēs kopumā, kā arī ārvalsts

amatpersonām, kas bauda starptautisku aizsardzību, uzlikt „pienākumu” ar privātsūdzību (kā šobrīd to nosaka Kriminālprocesa likums) vērsties tiesā ir ne vien neloģiski, bet arī pretlikumīgi.

Jau pats termins „privātsūdzība” satur norādi uz to, ka personai ir privāta pretenzija, personiska prasība, savukārt to nekādā mērā nevar attiecināt uz tiem gadījumiem, kad persona tiek pazemota saistībā ar sava amata pienākumu izpildi.

Ņemot vērā, ka valsts amatpersona rīkojas nevis savās privātajās interesēs, bet gan sabiedrības - tieši valstij ir jābūt tai, kas iestājas par šādu personu goda un cieņas aizsardzību, proti, tam ir jābūt publiskās apsūdzības kriminālprocesam, kas veicams sabiedrības interesēs.

20. Šobrīd Kriminālprocesa likumā līdz galam nav pārdomāta cietušā aizsardzība privātajā apsūdzībā arī saistībā ar citiem aspektiem, ko atrisināt varētu, izdarot grozījumus KPL, paredzot, ka izņēmuma gadījumos var tikt iesaistītas pirmstiesas izmeklēšanas iestādes, proti prokuratūra, kā tas bija pirms jaunā KPL spēkā stāšanās.

21. Likumdevējs, norādot uz nemantisko kaitējumu, dažādos normatīvajos aktos lieto atšķirīgus apzīmējumus. Tā tiek lietots jēdziens „morāls kaitējums” un „personisks kaitējums”.

22. Morālais kaitējums un personiskais kaitējums ir atšķirīgi nemantiskā kaitējuma veidi, kas kā tādi būtu paredzami Kriminālprocesa likumā. Šobrīd Kriminālprocesa likums dod indivīdam tiesības saņemt kompensāciju vienīgi par pārdzīvotajām sāpēm un ciešanām, savukārt tāds objektīvi konstatējams kaitējums kā, piemēram, sejas izkēnojums, sakropļojums, profesionālās reputācijas sagrāve u. tml.,- paliek ārpus tiesiska novērtējuma.

22.1. Personiskā kaitējuma ietveršanai Kriminālprocesa likumā ir vēl kāds iemesls, proti, situācijās, kad cietušais ir garīgi slima vai mazgadīga persona, par morālā kaitējuma esamību (vismaz par tā objektīvu konstatāciju) runāt ir visai sarežģīti, jo morālais kaitējums kā personas subjektīvs ciešanu novērtējums, viennozīmīgi saistāms ar personas apziņu.

Lai cietušais varētu paust par savu emocionālo kritumu, kā arī, lai informētu par izjustajām fiziskajām ciešanām un to smagumu, viņam ir jābūt noteiktam apziņas līmenim, kas bieži vien ir nepietiekams kā mazgadīgām, tā nepieskaitāmām personām.

23. Runājot par terminoloģiju, autoresptāt, likumdevējam būtu jānovērš arī esošā nekonsekvence attiecībā uz jēdzieniem „morālais kaitējums”, kas tiek izmantots Civillikumā, kā arī citos darbā analizētajos likumos, un Kriminālprocesa likumā lietoto apzīmējumu „morālais aizskārums” un „fiziskās ciešanas”.

Vārdkopa „morālais kaitējums” atzīstama par atbilstošāku vairāku apsvērumu dēļ: pirmkārt, tādējādi tiktu vienveidota terminoloģija normatīvajos aktos, otrkārt, jāņem vērā, ka jau šobrīd tiesu praksē, neraugoties uz Kriminālprocesa likumā ietverto regulējumu, tiek lietota arī kategorija „morālais kaitējums”, treškārt, „morālais kaitējums” kā garīgo un fizisko ciešanu kopums ir atbilstošāks negatīvo seku, ko izjūt cietusais, apzīmēšanai.

24. Jāatzīst, ka Latvijas tiesu prakse par morālā kaitējuma mantiskās kompensācijas noteikšanu ir ļoti pretrunīga. Tiesas mēģina noteikt kompensācijas apmēru individuāli katrā konkrētā gadījumā, tomēr lielākoties pieprasītais kompensācijas apmērs tiek samazināts, turklāt bieži vien bez nopietnas motivācijas.

25. Aplūkotās lietas neļauj konstatēt konkrētus kritērijus morālā kaitējuma apmēra aprēķināšanā. Nosakot kompensāciju, būtu jāņem vērā vairāki aspekti:

1) būtu jāizceļ salīdzinošā metode. Būtība - tiek salīdzināti tiesas spriedumi līdzīgā gadījumā un noteiktā kompensācija.

Šobrīd likumdevējs, nenosakot morālās kompensācijas apmēru – nedz tās minimālo, nedz arī maksimālo robežu, neviļus rada augšni tiesu precedenta sistēmas veidošanai. Jāņem vērā, ka šis process ir diezgan ilgs, bet acīmredzot labāka risinājuma nav (jānorāda, ka šī metode veiksmīgi tiek praktizēta Vācijā);

2) piekrītot literatūrā izteiktajam priekšlikumam kompensācijas apmēra noteikšanā ņemt vērā katra indivīda pārdzīvoto un izciesto, tomēr jānorāda, ka tas nevar būt galvenais kritērijs kompensācijas apmēra noteikšanā.

3) nosakot kompensāciju par morālo kaitējumu, būtu jāņem vērā arī psiholoģijas atziņas. Literatūrā, pamatojoties uz garīgo ciešanu raksturu, tiek izdalītas piecas to pakāpes, kas uzskatāmi atklāj indivīda pārdzīvojumu radīto diskomfortu, kas noteikti būtu izvērtējams, nosakot kompensāciju;

4) izvērtējot kompensācijas apmēru, autoresprāt, jāņem vērā vēl viena nianse, proti, pastāvot salīdzināmiem apstākļiem, morālā kaitējuma kompensācijas apmēram gadījumos, kad goda un cieņas aizskārums tiek risināts krimināltiesiskās jurisdikcijas sfērā, vajadzētu būt lielākam, nekā tais gadījumos, kad tas ir civiltiesisks delikts. Šādas

nostājas pamatā ir tas apstākļi, ka neslavas celšana un goda aizskaršana krimināltiesībās atšķirībā no civiltiesiska delikta ir nodarījums ar lielāku kaitīgumu.

Ņemot vērā augstāk izteiktos secinājumus un priekšlikumus, autore piedāvā:

1. Veikt šādus grozījumus Krimināllikumā:

1) *KL 156.pantu izteikt šādā redakcijā:*

KL 156.pants. *Personas cieņas aizskaršana*

(1) *Par tīšu personas cieņas aizskaršanu mutvārdos, rakstveidā vai ar darbību-*

(2) *Par tīšu personas cieņas aizskaršanu, ja tā vērsta uz personu grupu,-*

2) *papildināt KL ar 156.¹pantu šādā redakcijā:*

KL 156.¹pants. *Abpusēji aizskārumi.*

Ja, atbildot uz aizskārumu, seko atbildes aizskārumš, tiesnesis var atbrīvot no soda abas personas, kuras izdarījušas aizskārumu, vai vienu no tām.

3) *izteikt KL 157.pantu šādā redakcijā:*

(1) *Par apzināti nepatiesu, otru personu apkaunojošu izdomājumu tīšu izplatīšanu iespiestā vai citādā veidā pavairotā sacerējumā, kā arī mutvāros, ja tā izdarīta plašākā auditorijā (neslavas celšana),-*

(2) *Par neslavas celšanu, ja tā vērsta uz personu grupu,-*

4) *papildināt KL ar 158.¹pantu šādā redakcijā:*

KL 158.¹pants. *Mirušā piemiņas nopulgošana.*

Par mirušā piemiņas nopulgošanu,-

5) *papildināt KL ar 86.¹pantu šādā redakcijā:*

KL 86.¹pants. *Latvijas Republikas Valsts prezidenta, Saeimas deputāta, Ministru kabineta locekļa un citas valsts amatpersonas cieņas, goda vai reputācijas aizskaršana.*

(1) *Par Valsts prezidenta, Saeimas deputāta vai Ministru kabineta locekļa vai Latvijas Republikas Saeimas ievēlētas, ieceltas vai apstiprinātas valsts amatpersonas cieņas aizskaršanu sakarā ar tās valstisko darbību Latvijas Republikas interesēs,-*

(2) *Par neslavas celšanu panta pirmajā daļā norādītajām personām, ja tā saistīta ar šo personu valstisko darbību,-*

6) *papildināt KL ar 87.¹pantu šādā redakcijā:*

KL 87.¹pants. *Personas, kas bauda starptautisko aizsardzību, cieņas, goda vai reputācijas aizskaršana.*

(1) *Par personas, kas bauda starptautisko aizsardzību, cieņas aizskaršanu,-*

(2) *Par neslavas celšanu personai, kura bauda starptautisku aizsardzību,-*

(Nepieciešamības gadījumā KL var papildināt ar KL 87.²pantu, kurā tiktu izskaidrots, kuras ir „personas, kuras bauda starptautisku aizsardzību”.)

7) *atjaunot KL 271.pantu šādā redakcijā:*

KL 271.pants. *Valsts varas pārstāvja cieņas, goda vai reputācijas aizskaršana*

(1) *Par tiesneša, prokurora, policista, robežsarga vai muitas amatpersonas cieņas aizskaršanu dienesta pienākumu pildīšanas laikā vai saistībā ar to izpildi,-*

(2) Par neslavas celšanu panta pirmajā daļā norādītajām personām, ja tā saistīta ar šo personu dienesta pienākumu izpildi,-

2. Veikt šādas izmaiņas Kriminālprocesa likumā:

1) KPL 7.panta 2.daļu izteikt šādā redakcijā:

(2) Par Krimināllikuma 90., 130.panta pirmajā un otrajā daļā (ar vardarbību ģimenē saistītos gadījumos) un trešajā daļā, 131., 132., 136., 156., 157., 158., (158.)¹ 159. un 160.panta pirmajā daļā, 168., 169., 180., 197.pantā, 200. un 260.panta pirmajā daļā paredzēto nodarījumu publiskās apsūdzības kriminālprocesu uzsāk, ja saņemts pieteikums no personas, kurai nodarīts kaitējums.

2) KPL 95.panta 2.daļu izteikt šādā redakcijā:

Par cietušo kriminālprocesā atsevišķos gadījumos var būt persona, kurai morāls kaitējums vai personisks kaitējums nodarīts kā noteiktas sabiedrības grupas pārstāvim.

3) **KPL 350.panta 1.daļu** izteikt šādā redakcijā: (1) Kompensācija ir naudas izteiksmē noteikta samaksa, ko persona, kura ar noziedzīgu nodarījumu radījusi kaitējumu, samaksā cietušajam kā gandarījumu par morālo kaitējumu, personisko kaitējumu un mantisko zaudējumu (šāda terminoloģija ieviešama arī **KPL 95.pantā**)

3. Veikt šādas izmaiņas likumā “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” un Civillikuma 2352¹.pantā:

1) Likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” **2.panta 1.daļu** izteikt šādā redakcijā:

2.pants. Prese un citi masu informācijas līdzekļi

Saskaņā ar šo likumu prese un citi masu informācijas līdzekļi (turpmāk tekstā — masu informācijas līdzekļi) ir avīzes, žurnāli, biļeteni un citi periodiskie izdevumi (iznāk ne retāk kā reizi trīs mēnešos, vienreizējā tirāža pārsniedz 100 eksemplārus), **internets**, kā arī televīzijas un radio raidījumi, kinohronika, informācijas aģentūru paziņojumi, audiovizuāli ieraksti, programmas, kas paredzēti publiskai izplatīšanai.

2) Likuma “Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem” **7.pantā** teikumu „Aizliegts publicēt informāciju, kura aizskar fizisko un juridisko personu godu un cieņu un ceļ tam neslavu” izteikt šādā redakcijā: „Aizliegts publicēt informāciju, kura aizskar fizisko personu cieņu un ceļ tām neslavu un aizskar juridisko personu reputāciju”.

3) Civillikuma **2352¹.pantu** izteikt šādā redakcijā (ņemot vērā arī iepriekš izteiktos priekšlikumus attiecībā uz KL 156.pantu):

Fiziskai personai ir tiesības prasīt tiesas ceļā atsaukt ziņas, kas aizskar viņas godu, cieņu vai reputāciju (juridiskai personai – reputāciju), ja šādu ziņu izplatītājs nepierāda, ka tās atbilst patiesībai.

Ja personas godu un cieņu vai reputāciju aizskarošās ziņas izplatītas presē, tad gadījumā, kad tās neatbilst patiesībai, šīs ziņas presē arī jāatsauc.

Ja personas godu, cieņu vai reputāciju aizskarošās ziņas, kas neatbilst patiesībai, ietvertas dokumentā, šāds dokuments jāapmaina. Citos gadījumos atsaukšanas kārtību nosaka tiesa.

Ja kāds prettiesiski aizskar personas cieņu mutvārdiem, rakstveidā vai ar darbiem, tad viņam jādod atlīdzība (mantiska kompensācija). Atlīdzības apmēru nosaka tiesa.

Anotācija

Jautājumi, kas skar goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību, pēdējā laikā ir bijuši padziļinātas intereses objekts gan no tiesību speciālistu, gan no masu mediju pārstāvju un politiķu puses. Īpaši plašas diskusijas ir jautājumā par to, vai kriminālatbildība par šo nemantisko labumu aizskaršanu vispār ir nepieciešama un vai tādējādi netiek ierobežotas personas tiesības uz vārda brīvību. Jāatzīmē, ka cilvēka nemantisko labumu aizsardzībai, tostarp personas godam, cieņai un reputācijai, īpaša vieta ierādīta starptautiskajos tiesību aktos. Personas gods un cieņa ir arī konstitucionāli aizsargājamas tiesības. Gods un cieņa ir krimināltiesiskās jurisdikcijas objekts kā Latvijā, tā ārvalstu krimināllikumos, tomēr to pielietojums ir atšķirīgs. Virknē valstu likumdevējs, aizsargājot personu godu un cieņu, krimināllikumā ir iekļāvis speciālās normas, kurās atsevišķi tiek izdalīta valsts amatpersonas goda un cieņas aizskaršana, mirušas personas piemiņas nopulgošana, kā arī paredzēts atšķirīgs regulējums citos aspektos.

Tā kā kategorijas „gods” un „cieņa” nav iespējams analizēt no viena skatpunkta, darbā tiek veikta to izpēte filozofiskā, tiesiskā un bioētikas aspektā. Lai pamatotu goda un cieņas krimināltiesiskās aizsardzības nepieciešamību un lai apzinātu šo nemantisko labumu tiesiskās aizsardzības regulējumu dažādos laika posmos, kā arī lai spētu adekvāti izprast un novērtēt tos procesus, diskusijas un izteiktos viedokļus, kas ir izskanējuši saistībā ar personas tiesībām uz goda un cieņas krimināltiesisko aizsardzību un tās nepieciešamību, autore ir analizējusi goda un cieņas krimināltiesisko regulējumu, sākot no senajiem laikiem līdz mūsdienām. Pētījumā veikta neslavas celšanas un goda aizskaršanas sastāva juridiskā analīze, kā arī analizētas goda un cieņas aizsardzības krimināltiesiskās un civiltiesiskās nianse. Lai sasniegtu izvirzīto mērķi, promocijas darbā aplūkots plašs starptautisko tiesību aktu klāsts, kā arī veikta goda un cieņas aizsardzības komparatīvā analīze Krimināllikumā un ārvalstu kriminālkodeksos. Ņemot vērā, ka personas tiesības uz godu un cieņu dažkārt saduras ar citas personas tiesībām uz vārda brīvību, pētījumā plaši izmantoti Eiropas cilvēktiesību tiesas spriedumi.

No pētījumā veiktās izpētes autore secina, ka goda un cieņas krimināltiesiskā aizsardzība ir absolūti pamatota un nepieciešama. Darba rezultātā, analizējot citu valstu normatīvo regulējumu, tiesu praksi un juridisko literatūru, ir izteikti konkrēti priekšlikumi nepieciešamajiem grozījumiem Krimināllikumā un citos likumos, kā arī tiek piedāvāts savs redzējums virknei jautājumu teorētiskā aspektā.

Annotation

Issues on protection of honour and dignity in criminal law recently is the object of deepened interest among legal specialists, representatives of mass media and politicians. Specifically wide discussions are going on whether criminal liability for violating these benefits is necessary and whether right for freedom of speech is restricted in these cases. It should be noted that peculiar place for protection of human not-material benefits, including honour, dignity and reputation, is allocated in international legal regulations. Honour and dignity of person are protected also by constitution. Legislator by including honour and dignity in the range of objects protected by criminal law acknowledges meaning of these benefits both for individual and society in Latvia. Honour and dignity is the object of criminal law jurisdiction also in several foreign states, but use of them is different. In some states, while protecting honour and dignity of person, legislator has included special norms protecting dignity and honour of state officials, remembrance of departed persons into criminal law, as well as distinctive regulations in other aspects.

As it is not possible to analyze categories „honour” and „dignity” only from one point of view, the research is made in philosophical, legal and bioethical aspects. In order to substantiate necessity to protect honour and dignity by criminal law and to learn regulation of protection of these not-material benefits during different periods of time, as well as in order to adequately understand and evaluate processes, discussions and points of view about rights to protection of honour and dignity in criminal law, the author has analyzed legal regulations about honour and dignity from ancient times till nowadays. Legal analysis of *corpus delicti* – defamation and demeaning of the dignity is made in the research, as well as nuances of protection of honour and dignity in criminal and civil law are analyzed. In order to reach the objective of the research wide range of international regulations is dealt with as well as comparative analysis of honour and dignity protection in Latvia and foreign criminal laws is made. Taking into account that very often right of person to honour and dignity is confronting with the right to freedom of speech, wide range of ECHR judgements is used during the research.

The author concludes that protection of honour and dignity in criminal law is absolutely grounded and necessary. As the result of research by analyzing legal regulations in different foreign countries, court practice and legal literature sources, specific proposals are made for amendments in Criminal Law and some other laws, as well as personal view on several theoretical matters is offered.

Avotu bibliogrāfiskais saraksts

Latviešu valodā

1. Augstskola Māja, Nr. 77, pēc lekcijām lasītām LU, Rīga, 1931.
2. Arāja D. ST pieņem Dienas sūdzību par politiku privilēģijām Krimināllikumā. Diena, 08.01.2003.
3. Arāja D. Vārda brīvība pret godu un cieņu. Eiropas Cilvēktiesību tiesai jāizsver iespējamie vārda brīvības pārkāpumi Latvijā. Diena, 09.05.2003.
4. Arāja D. Ietekmīgas organizācijas aicina atcelt amatpersonu goda īpašo aizsardzību. Diena, 01.10.2004.
5. Arāja D. Likuma pants – bīstams vārda brīvībai. Diena, 12.10.2004.
6. Arāja D. Anonimitātes radītā visatļautība tiklā. Diena, 20.04.2000.
7. Aristotelis. Nikomaha Ētika. Rīga: Zvaigzne, 1985.
8. Autoru kolektīvs, Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības, Rīga: Mans Īpašums, 2000.
9. Baņķis K. Indigo bērni iezīmē jaunu ēru. <http://www.apollo.lv/portal/life/articles/64271> (aplūkots 25.02.2009.)
10. Bitāns A. Civiltiesiskā atbildība un tās veidi. Rīga: "AGB", 1997.
11. Bitāns A. Par morālā kaitējuma izpratni Latvijā. Jurista Vārds, 18.09.2001., Nr. 131(2518).
12. Bitāns A. Gaidāms nemantiskā (morālā) kaitējuma lomas pieaugums. Dienas bizness, 2006., Nr. 7 (34) <http://www.baltmanebitans.com/public/28939.html> (aplūkots 07.02.2009)
13. Bitāns A. Cik vērts ir gods un cieņa un vai mēs protam to novērtēt? <http://www.baltmanebitans.com/public/28985.html> (aplūkots 26.02.2009)
14. Birziņa L. Romiešu tiesības. Otrais izdevums. Rīga: Poligrāfists, 1997.
15. Blūzma V. Lazdiņš J. Parāžu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno parāžu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiša redakcijā. Rīga :[b.i.],1998.
16. Blūzma V., Osipova S., Zemītis G. Ārvalstu tiesību vēstures avoti (no vissenākajiem laikiem līdz 1689.gadam). Rīga: „Biznesa augstskolaTurība”, 2007.
17. Briede J. Vai personas cieņa konfliktē ar vārda brīvību. Jurista Vārds, 28.01.2003., Nr.4(262).
18. Celms T., 1927.gads. Ciešanas. http://www.psihologija.lv/termini_ciesanas.php?lang (07.02.2009.)
19. Čipeliuss R. Tiesību būtība. Rīga: LU, 2001.
20. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma saistību tiesību daļas nodaļām. Dr.habil. jur, prof., LZA koresp.-loc. Kalvis Torgāns. Rīga: [b.i.], 1996.
21. Dzērve L. Apmelotāji jāmeklē pašiem. Diena, 25.08.2007.
22. Erdmane A. Vārda brīvība un holokausta noliegums. Jurista Vārds, 22.05.2007., Nr. 21.
23. Ētikas vārdnīca. I.Kona redakcija. Rīga: Avots, 1987.
24. Folkmane A. Indigo bērni. <http://www.geocities.com/jaunalaikmetaberni/resursi/publikacijas/indigoberni.htm>. (aplūkots 25.02.2009.)
25. Genoma izpētes projekta Latvijā sabiedriskie aspekti. Tiesiskās situācijas analīze. Latvijas Universitātes Bioloģijas fakultātes Bioētikas un biodrošības centrs. Autores: Kristīne Dupate, Solvita Olsena. http://www.lu.lv/petnieciba/konferences/resursi/genoms_tiesiska_situacija.pdf (aplūkots 9.02.2009.)
26. Gomiena D. Eiropas cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas īss skaidrojums. Oslo: [b.i.], 1991.
27. Grūtups A. Tiesāšanās kā māksla. I grāmata. Rīga: Jaunā Daugava, 2007.
28. Grūtups A. Tiesnesis nevar izmantot tiesu institūta prestižu savās privātajās interesēs. Jurista Vārds, 21.09.2004., Nr.36.
29. Hamkova D. Kur robežojas vārda brīvība un goda aizskaršana. Jurista Vārds, 03.12.2002., Nr.24.
30. Hamkova D. Gods un cieņa kā noziedzīga nodarījuma objekts. Starptautiskās zinātniskās konferences materiāli 2003.gada 27.-28.februāris, Rēzekne: Rēzeknes Augstskola, 2003.
31. Hamkova D. Cietušais goda un cieņas aizskaršanas deliktā. Latvijas Universitātes Raksti. Juridiskā zinātne. 657.sējums, [b.i.], Zinātne, 2003.
32. Hamkova D. Kā sargāt valsts amatpersonu godu un cieņu. Jurista Vārds, 11.02.2003., Nr 6 (264).
33. Hamkova D. Vai Krimināllikums ir diskriminējošs? Diena, 14.07.2003.
34. Hamkova D. Gods un cieņa kā krimināltiesiskās aizsardzības objekts Baltijas reģionā. Jurista Vārds, 08.05.2007., Nr. 19.
35. Hamkova D. Būt vai nebūt goda un cieņas krimināltiesiskai aizsardzībai. Jurista Vārds, 10.02.2009., Nr.6 (559).

36. Hēnkampa K. Indigo fenomens. [B.v.]: Jumava, 2006.
37. Izstrādāti grozījumi Krimināllikumā. Jurista Vārds, 20.01.2009., Nr.3.
38. Jakobi P. Divkauja. Tieslietu Ministrijas Vēstnesis, 1925.g. Nr.3/4.
39. Jaunbelzējs F. Pilsoņa goda un cieņas tiesiskā aizsardzība. Rīga: Avots, 1985.
40. Joksts O. Morālais kaitējums: zaudējumu atlīdzināšana.
<http://www.politika.lv/index.php?id=5066> (aplūkots 21.01. 2009.)
41. Judins A., Loskutovs A. Vai noziedzīgs nodarījums ir bīstams, un cik bīstams. Latvijas Vēstnesis, 31.01.2001., Nr. 194.
42. Judins A. Nevajag jaukt valsts un indivīda godu. Diena, 29.09. 2003.
43. Juridisko terminu vārdnīca. Rīga: Nordik, 1998.
44. Kants I. Praktiskā prāta kritika. Rīga: Zvaigzne, 1988.
45. Karpovics E. Dialektiskais materiālisms. Rīga: Zvaigzne, 1970.
46. Klīve V.V. Gudrības ceļos. Īss ievads Rietumu filozofijā. Rīga: Zinātne, 1996.
47. Kopīgu skatpunktu meklējot un neatrodot. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293).
48. Kovalevska L. Pacienta autonomijas princips un tā izpausmes. Jurista Vārds, 24.02.2009., Nr. 8.
49. Kovaļevska A. Kad gods un cieņa saduras ar vārda brīvību. Jurista Vārds, 28.10.2003., Nr.39(297)
50. Kovaļevska A. Cilvēka genoma pētīšana – drauds cilvēktiesībām? Akadēmiskā Dzīve, Nr. 43, 2006.
51. Kovaļevska A. Mans attēls – mans īpašums? <http://web30.deac.lv/index.php?id=4839> (aplūkots 01.02.2008.)
52. Krastiņš U. Mācība par nozieguma sastāvu. [B.v]: Zvaigzne ABC, [b.g.].
53. Krastiņš U. Noziedzīgs nodarījums. Tīga: TNA, 2000.
54. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā un sevišķā daļa. Papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2001.
55. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004.
56. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
57. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
58. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināllikuma zinātniski praktiskais komentārs. 2. Sevišķā daļa. Rīga: "AFS", 2007.
59. Krastiņš U., Liholaja V., Niedre A. Krimināltiesības. Vispārīgā daļa. Trešais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008.
60. Krastiņš U. Vaina kā obligāts kriminālatbildības nosacījums. Jurista Vārds, 02.12.2008., Nr.45.
61. Krastiņš U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Jurista Vārds, 23.09.2003., Nr. 34(292).
62. Krastiņš U. Krimināltiesību teorijas un prakses problēmas. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr. 35 (293).
63. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. I.T.Goļakova vispārīgā redakcija. Rīga: Latvijas Valsts izdevniecība, 1947.
64. Kučs A. Vārda brīvības robežas: goda un cieņas aizskaršana, naida kurināšana. Rīga: "Nordik", 2004.
65. Kučs A. Valsts amatpersonu goda un cieņas krimināltiesiskais regulējums un vārda brīvība. Jurista Vārds, 08.07.2003., Nr. 25/26 (283/284).
66. Kučs A. Par Krimināllikuma piemērošanu un vārda brīvību. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr.35.
67. Ķinis U. Kibernozieģumi. Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2007.
68. Ķinis U. Noziedzīgi nodarījumi pret informācijas sistēmu drošību (kibernozieģumi). (Promocijas darbs). Rīga, 2005.
69. Lapsa A. Psihisko ciešanu būtība un izpausmes veidi noziedzīgos nodarījumos pret nepilngadīgajām personām. Starptautiskās zinātniski praktiskās konferences materiāli. Rīga: Latvijas Policijas Akadēmija, 2008.
70. Lasmane S., Milts A., Rubenis A. Ētika. Jautājumi, risinājumi, atzinumi. Rīga: Zvaigzne, 1993.
71. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 6.sējums. Rīga: Zinātne, 1987.
72. Latviešu literārās valodas vārdnīca. 8.sējums. Rīga: Zinātne, 1996.
73. Latviešu konversācijas vārdnīca. 3.sējums. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1928-1929.
74. Latviešu konversācijas vārdnīca. 9.sējums. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1933.
75. Latviešu konversācijas vārdnīca. 14. sējums. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1936.
76. Latviešu Konversācijas vārdnīca, 15.sējums. Rīga: A.Gulbja apgāds, 1937.
77. Latviešu valodas vārdnīca A-2. Rīga: Avots, 1987.
78. Latvijas Kriminālkodekss un komentāri. Dr.jur. Niedre A. Rīga: TIC, 1997.

79. Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa komentāri. Autoru kolektīvs. Rīga: Avots, 1986.
80. Latvijas Žurnālistu savienības Ētikas kodekss.
<http://www.zurnalistusavieniba.lv/?p=3519&pp=3768&lang=923> (aplūkots 29.09.2008.)
81. Lazareva Ē. Nemantiskā kaitējuma atlīdzināšanas problemātika. Jurista Vārds, 13.01.2009., Nr.2.
82. Lazdiņš J. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiņa redakcijā. Rīga :[b.i.],1998.
83. Lejiņš P. Krimināltiesības. Rīga :[b.i.], 1940.
84. Liede A. Latvijas PSR Kriminālprocess. Rīga: Zvaigzne, 1980.
85. Liepiņa S. Speciālā psiholoģija. Rīga: RaKa, 2003.
86. Liholaja V. Krimināllikuma komentāri. Sevišķā daļa. 4.grāmata. Rīga: AFS, 1999.
87. Liholaja V. Noziedzīgu nodarījumu kvalifikācija: Likums. Teorija. Prakse. Rīga: TNA, 2003.
88. Liholaja V. Vēlreiz par to, kā aizsargāt godu un cieņu. Jurista Vārds, 13.08.2003., Nr.27/29.
89. Liholaja V. Kā atrast saprātīgu līdzsvaru. Jurista Vārds. 08.05.2005.
<http://www2.politika.lv/index.php?id=5064> (aplūkots 23.10.2008.)
90. Liholaja V. Kā vērtēt "Robina Huda" lietu. Jurista Vārds, 27.09.2005., Nr.36 (391).
91. Liholaja V. Vai krimināllikums apdraud vārda brīvību. Jurista Vārds, 21.01.2003., Nr. 3(261).
92. Liholaja V. Kā risināt neskaidrības ap Krimināllikuma 271.pantu. Jurista Vārds, 30.09.2003., Nr.35 (293).
93. Liholaja V. Bioētika un krimināltiesības. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2008.
94. Liholaja V. Noziegums. Latvijas Universitātes raksti, 703.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2006.
95. Liholaja V. Rekviēms godam. Jurista Vārds, 24.02.2009., Nr. 8.
96. Loks Dž. Eseja par cilvēka sapratni. Rīga: Zvaigzne, 1977.
97. Mauriņa Z. Dzīves apliecinātāji. Rīga: Valtera un Rapas akc. sab. apgāds, 1936.
98. Meikališa Ā. Kriminālprocesa tiesības. Vispārīgā daļa. Rīga: RaKa, 2000.
99. Meikališa Ā., Strada K. Kriminālprocesaālo terminu skaidrojošā vārdnīca. Rīga: RaKa, 2000.
100. Meikališa Ā., Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa veidi, uzbūves raksturojums un pamatprincipi. Pārmaiņu laiks kriminālprocesā. 2.raksts. Jurista Vārds,14.03.2006., Nr. 11.
101. Meļķis E. Iztulkošanas metodes. Juridiskās metodes pamati. 11 soļi tiesību normu piemērošanā. Rakstu krājums. Rīga: LU, 2003.
102. Meļķis E. Tiesību normu iztulkošana. Likums un Tiesības, 2000, Nr.9.
103. Mežulis D. Personas krimināltiesiskā aizsardzība. Slepka vība, izvarošana, draudi un citi noziegumi pret personu. Rīga: Zvaigzne ABC, 2001.
104. Mincs P., Lauva J. Sodlu likums ar komentāriem. Rīga: Valsts tipogrāfijas izdevums, 1938.
105. Mincs P. Krimināltiesību kurss. Vispārējā daļa. Otrs pārstrādātais un papildinātais izdevums. Rīga: Autora izdevums, 1934.
106. Mincs P. Krimināltiesības. Vispārējā daļa. Ar U.Krastiņa komentāriem. Rīga: TNA, 2005.
107. Mincs P. Krimināltiesības. Sevišķā daļa. Ar V. Liholajas komentāriem. Rīga: TNA, 2005.
108. Mits M. Starptautisko cilvēktiesību avoti. Cilvēktiesības pasaulē un Latvijā. I.Ziemeles redakcijā. Rīga: [b.i.] 2000.
109. Mits M. Eiropas Cilvēktiesību tiesas nolēmumu izmantošana Satversmes tiesā: Administratīvo pārkāpumu pārsūdzības lieta. <http://www.politika.lv/index.php?id=4670> (aplūkots 30.01.2007.)
110. Nagobads U. Morālais kaitējums LR likumdošanā. Ziņojums zvērin. advok. pad. sanāksmei. 04.03.1996.
111. Osipova S. Paražu tiesības Latvijas teritorijā līdz XIII gs. Latvijas Tiesību avoti. Teksti un komentāri. 1.sējums. Seno paražu un Livonijas tiesību avoti 10.gs.-16.gs. Prof. E.Meļķiņa redakcijā. Rīga :[b.i.],1998.
112. Osipova S. Viduslaiku tiesību spogulis. Rīga: Tiesu nama aģentūra, 2004.
113. Osipova S. Hamurapi kodekss Latvijas zinātnieku darbos par cilvēktiesībām. Latvijas Universitātes raksti, 740.sējums. [B.v.]: Latvijas Universitāte, 2008.
114. Pakalniņa L., Vārds - pistole. Krimināllikumu var sakārtot atbilstoši Satversmes principiem. Diena, 01.10.2003.
115. Pirmie pārbaudījumi tiesībsarga autoritātei. Vai ombuda ieteikumos kāds ieklausīsies. Jurista Vārds, 03.04.2007., Nr.14.
116. Pleps J., Pastars E., Plakane I. Konstitucionālās tiesības. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004, 653.lpp.
117. Prese bez važām. ASV Informācijas aģentūras publikācija, Merilina Radina Washington post redakcijā.
118. Privātās sūdzības paraugs. <http://www.tiesas.lv/index.php?id=171> (aplūkots 21.09.2007.)
119. Pundurs A. Pierādīšanas teorija un brīvie vai pierādījumi ar procesuālu nozīmi kriminālprocesā. (Promocijas darbs). Rīga, 2008.

120. Rāz Dž. Brīvības morāle, Rīga: SIA Madris, 2001.
121. Retējums A. Kāds ir goda un cieņas aizskārums civiltiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 20.08.2003., Nr. 29(287).
122. Retējums A. Kāds ir goda un cieņas aizskārums civiltiesiskais regulējums. Jurista Vārds, 27.08.2003., Nr. 30(288).
123. Rietumeiropas Morāles Filozofija. Antoloģija. Skaidrītes Lasmanes sakārtojums. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2006.
124. Rodins. A. Netaisnais Krimināllikums. Diena, 30.10.2002.
125. Romas pāvests ir Benedikts XVI. Sabiedriskie plašsaziņas līdzekļi: protagonistisma un kalpošanas krustcelēs. Meklēt patiesību, lai tajā dalītos. <http://www.catholic.lv/main.php?parent=2028> (aplūkots 20.06.2008.)
126. Rubenis. J. Desmit baušļi. [B.v]: Zvaigzne ABC, [b.g.].
127. Saistību tiesības un komentāri pie Civillikuma saistību tiesību daļas nodaļām. Dr. Habil.jur., prof., LZA koresp.-loc. Kalvis Torgāns. Rīga: Latvijas Republikas tieslietu ministrijas Tiesiskās informācijas centrs, 1996.
128. Seneka L.A. Dialogi. No latīņu val. tulk., komentārus, priekšvārdu un pēc vārdu sarakstījis A. Feldhūns. Rīga: Zinātne, 2001.
129. Sinaiskis V. Latvijas Civiltiesību apskats. Lietu tiesības. Saistību tiesības. Rīga: Latvijas juristu biedrība, 1995.
130. Sīlis V. Četru principu loma mūsdienu medicīnas ētikā. Biomedicīnas ētika; teorija un prakse. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte, 2006.
131. Strada-Rozenberga K. Pierādīšanas teorija kriminālprocesā. Vispārīgā daļa. Rīga: „Biznesa augstskola Turība”, 2002.
132. Strada K. Par kriminālbildības noilgumu un procesuālo nozīmi. Jurista Vārds, 27.04.2000., Nr.17.
133. Strada-Rozenberga K. Kriminālprocesa vienkāršošana: izpratne, tendences, problēmas. Jurista Vārds, 30.10.2004., Nr.30.
134. Strada-Rozenberga K. Cietušais un tā tiesības kriminālprocesā. Jurista Vārds, 04.11.2008., Nr.42.
135. Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 09.12.2008., Nr.46.
136. Strada-Rozenberga K. Privātās apsūdzības process: likums un prakse Latvijā. Jurista Vārds, 16.12.2008., Nr.47.
137. Strada-Rozenberga K. „Cietušo tiesību realizācija privātās apsūdzības lietās – krimināltiesiskais regulējums, prakse, problēmas, risinājumi”. Pētījums, Rīga, 2008.gada novembris.
138. Strasbūra, 1998. gada 23. jūnijā CDBI/INF (98) 6 Bioētikas Komiteja (CDBI) Biomedicīnas Pētījumu darba grupa (CD BI-CO-GT2). Eiropas biomedicīnisko pētījumu ētikas apskats: Ieteikumi, kā labāk organizēt darbību nacionālā līmenī. http://www.coe.int/t/t/affaires_juridiques/coop%20E9ration_juridique/bio%20ethique/activit%20s/r_echerche_biom%20dicale/ManuelDebra-Letton.pdf (aplūkots 20.12.2008.)
139. Svešvārdu vārdnīca. Rīga: Izdevniecība „Liesma”, 1978.
140. Šopenhauers A. Ceļinieks. Rīga: Zvaigzne ABC, [b.g.].
141. Šterns I. Latvijas vēsture 1290. – 1500. Rīga: Daugava, 1997.
142. Švābe A. Vecākās zemnieku tiesības. Rīga: Latvijas skolotāju savienība, 1927.
143. Tauriņš G. Politika. I.daļa. Rīga : [b.i.] 1999.
144. Vācijas tiesa izvērtē ECT lēmumus. Diena, 20.10.2004.
145. Vedins I. Zinātniskās izziņas metodoloģija. Patiesības problēma. Latvijas Policijas akadēmijas Raksti 15. Rīga: Latvijas Policijas akadēmija, 2008.
146. Vedins I. Loģika. Mācību grāmata juridiskām augstskolām un fakultātēm. Rīga: Avots, 1998.
147. Vedins I. Loģika. Rīga: LPA, 1996.
148. Vildbergs H.J., Messeršmits K., Niedre L. Pilsonis tiesiskā valstī: mācību līdzeklis. Rīga: Latvijas Universitāte, 2004.
149. Vildhābers L. Tiesības apvainot, šokēt vai traucēt? Izteiksmes brīvības aspekti Eiropas Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijā. Likums un tiesības 4.sējums Nr.2 (30).
150. Viļums H. Neslavas celšanas delikts. Smiltene: [b.i.], 1940.
151. Zeppa-Priedīte V. Problemātika tiesnešu kriminālprocesuālās imunitātes realizācijā privātās apsūdzības lietā. Referāts Starptautiskajā LU konferencē “Baltijas jūras reģiona tiesību harmonizācija”, 2007.gada janvāris, (nav publicēts).

Angļu valodā

1. Abeynayake. R. Why defamation should not be a crime. <http://www.tamilcanadian.com/page.php?cat=52&id=490> (aplūkots 04.08.2008.)
2. Across-Cultural perspective: „Crimes of Honor” in Greece. The New York Times, February 10, 1980.
3. A Guide To british Moralists. Ed by D.H.Monro. London: Fontana, 1972.
4. Aertsen I. Report from conference of prosecutors general of Europe (CPGE). Moscow, 5-6 July 2006. <http://www.coe.int/prosecutors> (aplūkots 20.09.2007.)
5. Basic law for the Federal Republic of Germany. Database: infobace on Constitutional Case- Law of the Venice Commission. Available: <http://condices.coe.int> (aplūkots 17.12.2008.)
6. Becker C.L. Becker Ch. Encyclopedia of Ethics. New York and London: [b.i.], 2001.
7. Burn P. Private Prosecutions in Canada: the law and a proposal for Change. McGill law Journal. 1975. <http://www.justice.gc.ca/en/dept/pub/fps/fpd/ch26.html> (aplūkots 14.09.2007.)
8. Cepko R. Involuntary sterilization of mentally disabled women. Berkeley womens law. Berkely. 1993.Vol.8.
9. Civil and Criminal Defamation. <http://www.efa.org.au/Issues/Censor/defamation.html#2006> (aplūkots 04.08.2008.)
10. Clarkson C.M.V Understanding Criminal Law. London: Sweet &Maxwell., 2001.
11. Corpus delicti. http://en.wikipedia.org/wiki/Corpus_delicti (aplūkots 08.10.2008.)
12. Crowhurst G., Murphy J. UK's environmental watchdog brought to heel. <http://web.ebscohost.com/ehost> (aplūkots 19.09.2007.)
13. Defamation. <http://www.criminal-law-lawyer-source.com/terms/defamation.html> (aplūkots 06.08.2008.)
14. Defamatory Libel. <http://www.duhaime.org/LegalDictionary/D/DefamatoryLibel.aspx> (aplūkots 04.08.2008.)
15. Duels and honour in history. <http://users.chariot.net.au/~amaranth/articles/7thSea/duelshonour.htm> (aplūkots 17.02.2007.)
16. DUEL <http://en.wikipedia.org/wiki/Duel> (aplūkots 17.02.07.)
17. Eagleton T. After Theory. New York: Basic Books, 2003.
18. Encyclopedia of Bioethics. Revised edition. Edited by Warren Thomas Reich. New York: Macmillan, 1995. <http://content.nejm.org/cgi/content/full/333/7/466-a> (aplūkots 25.08.2008.)
19. Graham G. Eight Theories of Ethics. London and New York:Routledge, 2006.
20. Hume D. A Treatise of Human Nature. England: Penguin Books, 1985.
21. Introduction to Criminal justice fifth edition by J.J.Senna, L.J.Siegel St. Paul-New York- Los Angeles- Sanfracisko – West publishing company, [b.g.].
22. Kommers D.P. The Constitutional Jurisprudence of the Federal Republic of Germany. Durham and London: Duke University Press, 1997.
23. Makensinis B.S., Deakin S.F. FortLaw. Oxford : Clarendin Press, [b.g.]
24. Markesinis B.S., Volume II, The Law of Torts: A Comparative Introduction, Oxford: Clarendon Press, 1997.
25. Mephram B. Bioethics: An Introduction for the Bioscience.Oxford : Oxford University Press, 2005.
26. Nature Genetics 28, 297 - 298 (2001) Defining a new bioethics. http://www.nature.com/ng/journal/v28/n4/full/ng0801_297.html (aplūkots 2008.gada 22.jūnijā)
27. Nowak M. U.N.Covenant on Civil and Political Rights, CCPR Commentary. N.P.Engel. Publischer, 1993.
28. Ormerod D.Smith&Hogan. Criminal Law. Oxford: University Press, 2005.
29. Perkins R. Criminal Law. N.Y.,[b.i.], 1969.
30. Outterson C. Newborn infants with severe defects: a servey of paediatric attitudes and practices in the United Kingdom. Bioethics. Oxford, 1993. Vol.7, N. 5.
31. Robinson P.H. Fundamentals of Criminal law. Second edition. Little, Brown and company. Boston-new-York- Toronto-London, [b.g.].
32. Schmidt C. G. Where privacy fails: Equal protection and the abortion rights of minors. N.Y.Univ. Law Rew., 1993. Jun; 68 (3).
33. Schoenteich M. Private prosecutors: Untapped resource in the fight against Crime. *Safety and Security*, May 2 nd, 2005. <http://www.bythepeople.org.za/archives/14> (aplūkots 25.09.2007.)
34. Short history of criminal prosecution in England: Private prosecution http://www.bcrevolution.ca/private_prosecution.htm (aplūkots 14.09.2007.)
35. Singer P. Practical Ethics. Second edition. Cambridge: Cambridge University Press, 1993 (2005), p.99.

36. Smith C. More Disagreement Over Human Dignity: Federal Constitutional Court's Most Recent Benetton Advertising Decision. <http://www.germanlawjournal.com/print.php?id=278> (aplūkots 10.02.2009.)
37. Terms. <http://www.criminal-law-lawyer-source.com/terms/corpus-delicti.html> (aplūkots 08.10.2008.)
38. The english illustrated Dictionary. London: Awards publications, 1996.
39. The History of Dueling in Americ. <http://www.pbs.org/wgbh/amex/duel/sfeature/dueling.html> (aplūkots 17.02.2007.)
40. The electric law library's legal lexicon on crime. <http://www.lectlaw.com/def/c330.htm> (aplūkots 21.01.2009.)
41. The Theme of Dignity in The Remains of the Day. <http://www.123helpme.com/assets/3331.html> (aplūkots 25.09.2008.)
42. Werring J. How to gather and present evidence for the purposes of the laying of charges in a private prosecution. <http://www.sierralegal.org/reports/handbook.htm> (aplūkots 19.09. 2007.)

Krievu valodā

1. Анисимов А.Л. Гражданско-правовая защита чести, достоинства и деловой репутации. Москва: ВЛАДОС ПРЕСС, 2001.
2. Архангельский Л.М. Честь. Урал. 1961, №3.
3. Афанасьева Е.Г. Деликтная ответственность за причинение вреда пациентам по праву США. Реферативный журнал, 1995, № 1.
4. Багагурова А. Это противоречивое клонирование: доводы за и против. <http://www.computerra.ru/xterra/37034/> (aplūkots 25.08.2008.)
5. Базылев В., Бельчиков Ю., Леонтьев А., Сорокин Ю. Понятие чести и достоинства, оскорбления, ненормативности в текстах права и средств массовой информации. Честь достоинство и репутация: журналистика и юриспруденция в конфликте (результаты исследования и материалы конференции)/ под. ред. А.К.Симонова. Москва, 1998.
6. Балакирев Н.А, Барабаш Б. (Польша), Колдаева Е.М., Рекиля Т. (Финляндия), Симапов А.Л., Трапезов О.В, Тютюнник Н.Н., Хансен С.В. (Дания), Харри М. (Финлянди). Лабиринты Биоэтики. http://www.philosophyhy.nsc.ru/journals/phils/6_99/06_Lab.htm. (aplūkots 25.08.2008.)
7. Баймурзин Г. И. Честь и достоинство личности как объект оскорбления и клеветы. Правовая наука Казахстана: КазГУ, 1978.
8. Бартошек М. Римское право: Понятие, термины, определения. Москва: Юрид. лит., 1989.
9. Батурин Ю.М., Полубинская С.В. Честь и достоинство личности как объекты уголовно – правовой охраны: теория, законодательство, проблемы. Российский ежегодник уголовного права. №2, 2007. Под. ред. д-ра юрид. наук, проф. Б.В.Волженкина. СПб. ООО, Университетский издательский консорциум Юридическая книга, 2008.
10. Безлепкин Б.Т. Восстановление чести реабилитированного. Правоведение, 1979, № 5.
11. Беккария Ч. О преступлениях и наказаниях. Москва: ИНФРА-М, 2004.
12. Белявский А. В. Во имя чести. Москва: Советская Россия, 1998.
13. Беляцкий С.А. Возмещение морального (нематериального) вреда. Москва: Городец, 2005 (первоначально издано Санкт-Петербург, Право, 1913).
14. Блюмкин В.А. Этика и жизнь. Москва: Политиздат, 1987.
15. Блюмкин В.А. Категории достоинства и чести в марксистской этике. Москва: [b.i], 1964.
16. Бжезинский Зб. Выбор. Глобальное господство или глобальное лидерство. Пер. с англ. Москва: Международные отношения, 2004.
17. Бобров В. Честь и достоинство. <http://www.nmnby.org/pub/010805/dignity.html> (aplūkots 05.08.2005.)
18. Босхолов С.С. Основы Уголовной Политики. Москва: ЮрИнформ, 1999.
19. Будякова Т.П. Индивидуальность потерпевшего и моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2005.
20. Ветров Н.И. Уголовное право. Преступления против чести и достоинства личности. Москва: Новый Юрист, 1998.
21. Владимиров Л.Е. Учение об уголовных доказательствах. 3-е изд. изм.и законч. Санкт-Петербург: Кн. маг. Законоведение, 1910. <http://www.lawlibrary.ru/0665> (20.02.2008.)
22. Власов А.А. Деятельность адвоката в суде по делам о защите чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Юристь, 2006.
23. Власов А.А. Проблемы судебной защиты чести, достоинства и деловой репутации. Москва: Издательство им. Сабашниковых, 2000.

24. Волженкин Б.В. Преступления в сфере экономической деятельности. СПб., Санкт-Петербург: Юридический Пресс Центр, 2002.
25. Волчинская Е., Терещенко Л., Якушев М. Интернет и гласность. Москва: Галерея, 1999.
26. Гаухман Л.Д. Квалификация преступлений: закон, теория, практика. Москва: АО "Центр Юр Информ", 2001.
27. Гегель Г.В.Ф. Философия права Москва: Наука, 1990.
28. Герцен А.И. Несколько замечаний об историческом развитии чести. Спб. Т. IV., [b.i.], 1905.
29. Гоббс Т. Сочинения: В 2 т. – Т. 2. – Москва: Мысль, 1991.
30. Голик Ю.В. Философия уголовного права: современная постановка проблемы. Философия уголовного права. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
31. Голубев К. И., Нарижный С.В. Компенсация морального вреда как способ защиты неимущественных благ личности. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2000.
32. Гончарова А.Н. Преступления частного обвинения в российском уголовном законодательстве. Вестник КрасГУ. Гуманитарные науки, 2000, № 2. <http://eastview.com/aplūkots> 24.09.2007.)
33. Грушин Б.А. Возможность и перспективы свободы. Вопросы философии. Москва, 1998, № 5.
34. Гушин Д.И. Юридическая ответственность за моральный вред. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
35. Добровольская Г. Судьба дел частного обвинения в связи со смертью потерпевшего. Социалистическая законность, 1947, № 8.
36. Довнар Т.Шелкопляс В. Уголовное право феодальной Беларуси (XV – XVI вв.). Минск: Академия МВД Республики Беларусь, 1995.
37. Доссе Ж. Научное знание и человеческое достоинство. Курьер ЮНЕСКО, 1994.
38. Егоров В.С. Особенная часть уголовного права. Цикл лекций. Москва-Воронеж: НПО „МОДЭК”, 2001.
39. Еникеев М.И. Основы общей и юридической психологии. Москва: Юрист, 1996.
40. Ермолаева О.Н. Нематериальные блага и их защита. (Дис. канд. юрид. наук.). Саратов, 1998.
41. Загородников Н.И., Игнатов А.Н. Преступления против личности. Москва:[b.i.], 1962.
42. Зенин И.А. Гражданское право Российской Федерации. Москва: [b.i.], 2001 <http://walw.ru/grpravo/index.php?56> (aplūkots 20.02.2008.)
43. Игнатова М. А. Уголовное право Италии. Уголовное право зарубежных государств: Англия, США, Франция, ФРГ, Япония, Италия. Общая часть. Москва: ИМП, 2001.
44. История русской дуэли. Дуэль в России - больше чем дуэль! "К барьеру!" Каков же был исторический путь дуэли в нашем Отечестве? http://www.koryazhma.ru/articles/all/russion_duell_history.asp. (15.09.2007.)
45. Как провести лингвистическую экспертизу спорного текста. Памятка для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов адвокатов и юрисконсультов. Под ред. М.В.Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004.
46. Каддол Ф.В. Честь и достоинство. Критерии развития их у старшеклассников. Педагогика, 1997, № 6.
47. Кант. И. Основоположения к метафизике нравов. Москва: [b.i.], 1912.
48. Карасик В.И. Язык социального статуса. Москва: Гнозис, 2002.
49. Клонирование. Богопротивный эксперимент. Журнал "Православная беседа", 1997, № 6. <http://www.pravoslavie.in.ua/aklon.php> (aplūkots 25.08.2008.)
50. Ковалев М.И. Оптимальное соотношение формального и оценочного в уголовном законе. Советское государство и право, 1973, №11.
51. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под редакцией С.И.Никулина. Москва: Менеджер, 2000.
52. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Под ред. Ю.И.Скуратова, В.М.Лебедева, Москва: Норма, 2000.
53. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации, отв. ред. В.М.Лебедев. 8-е изд. перераб. и доп., Москва: Юрайт, 2008.
54. Комментарий к Уголовному кодексу РСФСР. Под ред. Ю.Д.Северина. Москва: Юридическая литература, 1980.
55. Комментарий к Уголовному Кодексу РСФСР. Москва: Юрид. лит, 1971.
56. Компенсация психического вреда в странах общего права: Проблема первичных и вторичных жертв. Реферативный журнал. Серия 4: Государство и право, 2004, №.1.
57. Коржинский Н. Уголовно-правовая охрана чести и достоинства личности. Социалистическая законность, 1971, №.6.

58. Конституционное право России. Под ред. А.Н. Кокотова, М.И. Кукушкина. Москва: Юрист, 2004.
59. Конституционные права и свободы человека и гражданина в Российской Федерации: Учебник для вузов. Под ред. О.И. Тиунова. Москва: Норма, 2005.
60. Коряковцев В.В. Питулько К.В. Комментарий к Уголовному кодексу Российской Федерации. Москва. Санкт-Петербург. Нижний Новгород. Воронеж. Ростов - на - Дону. Екатеринбург. Самара. Киев. Харьков. Минск: ПИТЕР, 2004.
61. Костюк В.Д. Нематериальные блага. Защита чести достоинства и деловой репутации. Москва: Лекс-Книга, 2002.
62. Красиков Ю.А. Преступления против чести и достоинства личности. Т.2. Особенная часть. Москва: Изд. группа Норма – ИНФРА, 1998.
63. Крылова Н.Е. Некоторые уголовно-правовые проблемы применения современных биомедицинских технологий. Российский ежегодник уголовного права № 2, 2007. Под ред. д-ра юрид. наук проф. Б.В. Волженкина, Юридическая книга, 2008.
64. Кудрявцев В.Н. Общая теория квалификации преступлений. Москва: [b.i.], 1999.
65. Кудрявцев И.Я. Комплексная судебная психолого – психиатрическая экспертиза. Москва: МГУ, 1999.
66. Кузнецова Н.Ф. Проблемы квалификации преступлений. Москва: Городец, 2002.
67. Курбангалеев, Р. Р. Гражданско-правовая защита чести и достоинства личности <http://law.edu.ru/doc/document.asp?docID=1251582> (aplūkots 19.03.2009.)
68. Курс Советского уголовного права. Т.V. Москва: [b.i.], 1971.
69. Курс Советского уголовного права. Часть особенная. Т.3. Ленинград: [b.i.], 1973.
70. Курс Уголовного права часть особенная. Посягательства личныя и имущественныя Фойницкий И.Я. Пятое издание. С.Петербургъ: типография М.М.Стасюлевича,1907.
71. Липатова С. Понятие чести и достоинства в Российском праве. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 30.06.2008.)
72. Лыкошин А.С. Частное обвинение. Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона, <http://www.rubricon.com> (aplūkots 17.09.2007).
73. Лопашенко Н.А. Еще раз об оценочных категориях в законодательных формулировках преступлений в сфере экономической деятельности. Уголовное право. 2002. № 2.
74. Малеин Н.С. О моральном вреде. Государство и право, 1993. № 3.
75. Малеина М.Н. Нематериальные блага и перспективы их развития. Закон, 1995. № 10.
76. Малеина М.Н. Личные неимущественные права: понятие, осуществление, защита. Москва: МЗПресс, 2001.
77. Малеина М.Н. Защита личных неимущественных прав советских граждан. Москва: Знание, 1991.
78. Малиновский А.А. Оценочные понятия в законодательстве. Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование. Т. 1. Н. Новгород: [b.i.], 2001.
79. Матросова М.Е. Понятие чести и достоинства личности как объекта уголовно-правовой охраны при клевете и оскорблении. Труды Академии МВД РФ. Уголовная политика и реформа уголовного законодательства. Москва: [b.i.], 1997.
80. Матросова М. Защита чести и достоинства сотрудников органов внутренних дел: уголовно - правовые и криминологические аспекты. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Москва, 1997.
81. Матузов Н.И. Право на жизнь в свете российских и международных стандартов. <http://www.law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=1&magYear=1998&articleID=145332> (aplūkots 25.08.2008.)
82. Меркурьев В.В. Защита безопасности человека и его жизнедеятельности. Москва: Российская криминологическая ассоциация, 2005.
83. Михно Е. А. Возмещение морального вреда при диффамации. <http://law.edu.ru/magazine/article.asp?magID=5&magNum=6&magYear=1992&articleID=156452> (aplūkots 16.03.2009.)
84. Молочков Ю.В. Защита чести и достоинства в гражданском процессе. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Екатеринбург, 1993.
85. Мур. Дж. Принципы этики. Москва: Прогресс,1984.
86. Наумов А.В. Уголовное право. Общая часть. Курс лекций. Москва: Изд-во Бек, 1996, с. 201- 203.
87. Наумов А.В. Российское уголовное право. Курс лекций: в 3т. Т.2. Особенная часть. 4-е изд. перерабю и. доп. Москва:Волтерс Клувер, 2007.

88. Никонова Ю.И. Научный руководитель - Утюжников А.В. Тактика эксплицитного оскорбления в стратегии дискредитации. <http://www.google.lv/search?hl> (aplūkots 21.07.2008.)
89. Новиков Д.А., Чхартишвили А.Г. Рефлексивные игры. Москва: СИНТЕГ, 2003.
90. Новоселов Г.П. Учение об объекте преступления. Методологические аспекты. Москва: Норма, 2001.
91. Ной И.С. Охрана чести и достоинства в Советском уголовном праве. Саратов: «Саратовский Университет», 1959.
92. Нукарева Т.Х. Личные (гражданские) права и свободы человека и их охрана уголовно-правовыми средствами. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
93. Общая теория государства и права. Под ред. В.В. Лазарева. Москва: [b.i.], 1996.
94. Овчинский В.С. Криминология и биотехнологии. Москва: НОРМА, 2005.
95. Особенная часть. Что считать ошибкой и добросовестным заблуждением? Под ред. Н.И. Ветрова. Москва: Новый юрист, 1997.
96. Ожегов С.И. Словарь русского языка. Москва: Русский язык, 1991.
97. Остин Дж. Избранное. Пер. с англ. Л.Б. Макеевой, В.П. Руднева. Москва: Идея-Пресс, Дом интеллектуальной книги, 1999.
98. Павленко И. Безмолвный крик. Здоровье, 1992, №1.
99. Памятка по вопросам назначения судебной лингвистической экспертизы. Для судей, следователей, дознавателей, прокуроров, экспертов, адвокатов и юрисконсульттов. Под ред М.В. Горбаневского. Москва: Юридический Мир, 2004.
100. Патриарх Алексей II из интервью для журнала "Русский дом". Клонирование человека противостоит естественный отбор. <http://www.pravoslavie.ru/jurnal/010303103653> (aplūkots 25.08.2008.)
101. Пациент. <http://www.krugosvet.ru/articles/106/1010606/1010606a1.htm> (aplūkots 25.08.2008.)
102. Пионтковский А.А. Учение о преступлении по советскому уголовному праву. Москва: Юридическая литература, 1961.
103. Пионтковский А. А. Меньшагин В. Курс Советского уголовного права. Особенная часть. Том 1. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1955.
104. Понятие чести, достоинства деловой репутации: спорные тексты СМИ и проблемы их анализа юристами и лингвистами. Под. ред. А.К.Симонова., М.Б. Горбаневского. Москва: Медея, 2004.
105. Репин В.С., Ржанинова А.А., Шаменков Д.А. Эмбриональные стволовые клетки: фундаментальная биология и медицина. <http://lechebnik.info/501/10.htm> (aplūkots 25.08.2008.)
106. Рерихт. А.А. Биоэтика и права человека. Научные исследования. Современное медицинское право. Сборник научных трудов. Москва: ИНИОН, 2003.
107. Реферат: Медицина в системе знаний о человеке. <http://lwww.bestreferat.ru/referat-29355.html> (aplūkots 25.08.2008.)
108. Розин Н.И. Об оскорблении чести. Томск: Товарищество Печатная С.П.Яковлева, 1910.
109. Романовский Г.Б. Гносеология права на жизнь. Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
110. Российское законодательство X – XX веков. В девяти томах. Т.1. Законодательство Древней Руси. [В.в.]: Юридическая литература, 1984.
111. Русо Ж. Ж. Об общественном договоре. Москва: [b.i.], 1938.
112. Рябинская Н.С. Речь как социальное действие: основные понятия дискурсивного анализа. <http://www.socjournal.ru/article/530> (aplūkots 23.10.2008.)
113. Сергеев А.П. Право на защиту репутации. Ленинград: Знание, 1989.
114. Силуянова И.В. Биоэтика. <http://www.portal-slovo.ru/rus/science/105/1731/9032/> (aplūkots 25.08.2008.)
115. Силуянова И.В. Биоэтика в России: ценности и законы. <http://orthomed.ru/ftproot/КВЕ/Textbook/sil1/chap11.htm> (aplūkots 25.08.2008.)
116. Словарь по этике. Под ред. А.А. Гусейнова и И.С.Кона. Москва: Политиздат, 1989.
117. Советское Уголовное право. Особенная часть. Москва: Юридическая литература, 1958.
118. Солодкин, И. И., Филановский, И. Г. Ответственность за оскорбление, клевету и побои. Москва: Госюриздат, 1959.
119. Сташис В.В., Бажанов М.И. Преступления против личности в УК УССР и судебной практике. Харьков: Вища шк., 1987.
120. Суржик А.Ф. Правовое регулирование защиты чести, достоинства и деловой репутации в гражданском праве РФ. Науч.-практ. пособ. Москва: [b.i.], 2007.
121. Суханов Е. http://kruglov.narod.ru/lit/civil_law/suhanov1/6_27_1.htm (aplūkots 20.02.2008.)

122. Таганцев Н. С. Русское Уголовное право. Часть общая. Том 1. Тула: АВТОГРАФ, 2001, (лекции Н.С. Таганцева 1902)
123. Теория государства и права. Под ред. Г.Н.Манова. Москва: БЕК,1995.
124. Тихий В.П. Конституционное право – основа уголовного права. Системность в уголовном праве. Материалы II Российского Конгресса уголовного права 31 мая – 1 июня 2007 г. Москва, 2007.
125. Тищенко П. Д. Что такое биоэтика? http://www.ethicscenter.ru/biblio/tisch_2.htm (aplükots 25.08.2008.)
126. Трубецкой Е.Н. Труды по философии права. СПб. [b.v.]: РХГИ, 2001.
127. Уголовно-правовая характеристика клеветы. http://law-news.ru/up/u29/post_1185645600.html (06.08.2008.)
128. Уголовное право России. Том 2. Особенная часть. Москва: Норма, 2000.
129. Уголовное право России. Особенная часть. Москва: Юрист, 2001.
130. Уголовное право России. Особенная часть. Под редакцией А.И.Парога. Москва: ИМПЭ, 1996.
131. Уголовное право России. Учебник для вузов в 2-х томах. Том 1. Общая часть. Под. ред. А.И.Игнатова и Ю.А. Красикова. Москва: Норма, 2000.
132. Уголовный кодекс Российской Федерации. Научно – практический комментарий. Под ред. Лебедева В.М. Москва: Норма, 1998.
133. Уголовное право Особенная часть. Под. ред. Козаченко И.Я., Незнамовой З.А., Новоселова Г.П. Москва: [b.i.], 1998.
134. Уголовное право. Часть особенная. Под. ред. проф. М.И. Ковалева, проф. М.А.Ефимова М.А. доц. Е.А.Фролова. Москва: Юридическая литература, 1969.
135. Уголовное право. Общая часть. Под ред. Н.И. Ветрова. Москва: Новый юрист, КноРус, 1997.
136. Уголовное право. Особенная часть. Учебник. Под редакцией проф. Л.Д.Гаухмана и проф. С.В. Максимова. Москва: Эксмо, 2005.
137. Уголовный процесс. Коллектив авторов. Москва: Норма, 2004.
138. Уголовное Уложение 2 марта 1903., Н.С.Таганцев. С. Петербург:[b.i.],1904.
139. Уложение о наказаниях уголовных и исправительных 1885года. Издано Н.С.Таганцевымъ. Издание двенадцатое, пересмотренное и дополненное. С-Петербург:[b.i.], 1904.
140. Уставъ о наказанияхъ налагаемыхъ мировыми судьями Издание 1885 г. Изданъ Н.С.Таганцевымъ. С –Петербург:[b.i.], 1894.
141. Фёдоров Н.Ф. Собр. соч. В 4.т. Т.4. Москва: [b.i.], 1999.
142. Флетчер Д., Наумов А.В. Основные концепции современного уголовного права. Москва: Юрист, 1998.
143. Франк А. Философия уголовного права в популярном изложении. Философия уголовного права. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2004.
144. Фролов И.Т. Развитие научных и гуманистических оснований философии: итоги и перспективы. Вопросы философии, 1992, № 10.
145. Фукуяма Ф. Наше постчеловеческое будущее: Последствия биотехнологической революции. (Перевод с английского М.Б. Левина). Москва: Издательство АСТ, ЛЮКС, 2004.
146. Хессе К. Основы конституционного права ФРГ. Москва: Юридическая литература, 1981.
147. Хрестоматия памятников феодального государства и права стран Европы. Под.ред. В.М.Корецкого. Москва: Государственное издательство юридической литературы, 1961.
148. Хрестоматия по истории государства и права СССР. Дооктябрьский период. Под ред. Ю.П.Титова и О.И. Чистякова. Москва: Юридическая литература, 1990.
149. Цена слова: из практики лингвистических экспертиз текстов СМИ в судебных процессах по защите чести, достоинства и деловой репутации. Под.ред. М.В.Горбаневского. Москва: Галерея, 2002.
150. Часть особенная, том V. Преступления против личности, ее прав. Хозяйственные преступления. Москва: Наука, 1971.
151. Шершеневич Ф. Учебник русского гражданского права (по изданию 1907.г.). Москва, [b.i.], 1995.
152. Шестакова В.Е. Честь как общественное признание нравственного достоинства личности (Автореферат дисс....канд. философ. наук). Киев, 1973.
153. Шишкин А.Ф. К вопросу о моральных ценностях. Вопросы философии, 1962, №.4.
154. Шмарион В.И. Ответственность за преступления против чести и достоинства личности по российскому уголовному законодательству. (Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук). Ростов-на-Дону, 2000.
155. Шопенгауэр А. Афоризмы житейской мудрости. Спб.[b.v]:[b.i.], 1914.

156. Энциклопедия мысли. Сост. Н. Хоромин. Харьков: Прапор, 2001.
157. Энциклопедический словарь. Том X. С. Петербургъ: Типо-Литография И.А.Ефрона, 1893.
158. Энтин М. Международные гарантии прав человека. Москва:[b.i.], 1997.
159. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда. Москва: Юристъ, 1996.
160. Эрделевский А.М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом. Москв: Инфра-М, 1997.
161. Эрделевский А. Диффамация. Законность, 1998, № 12.
162. Юдин Б. Зарождение биоэтики. <http://www.sciam.ru/2006/9/bioetica.shtml> (aplūkots 25.08.2008)
163. Юдин Б. Возможности современной медицины и биологии ставят перед человечеством ряд сложных вопросов этического и правового характера. <http://www.sciam.ru/2006/9/bioetica.shtml> (aplūkots 25.08.2008)

Citās valodās

1. Baudžiamoji teisė: specialioji dalis/ [Armanas Abramavičius, Egidijus Bieliūnas, Anna Drakšienė, Juozas Nocius, Vladas Pavilionis, Dainius Stasiulis, Jonas Prapiestis, Gintaras Švedas; sudarytojas Vladas Pavilionis]. Antrasis papildytas leidimas. Vilnius: Eugrimas, 2001.
2. Cezary M. Klonowanie człowieka w pracach Unii Europejskiej. <http://www.retina-forum.pl/pdf/klon19.pdf> (aplūkots 25.08.2008.)
3. Engelhard H. Die Ehre Als Rechtsgut im Strafrecht. Maunheim. – Berlin – Leipzig: U.Bernsheimer, 1921.
4. Wichrowski M., Liscewska A. Dwuglos recenzyjny: Marek Safjan. Prawo i medycyna: ochrona praw jednostki a dylematy wspolczesnej medycyny. Panstwo i Prawo. W-wa, 2000, № 1.

Starptautiskie tiesību akti

1. ANO Ģenerālās Asamblejas 1948.gada 10.decembra Vispārējā cilvēktiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> (aplūkots 17.12.2008.)
2. ANO Ģenerālās Asamblejas 1966.gada 16.decembra Starptautiskais pakts par pilsoņu un politikajām tiesībām. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/pptpakc.htm> (aplūkots 17.12.2008.)
3. ANO 1989. gada Konvencija par bērnu tiesībām.
4. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/bernkonv.htm> (aplūkots 17.12.2008.)
5. ANO 1959.gada Bērnu tiesību deklarācija. <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/berndekl.htm> (aplūkots 17.12.2008.)
6. 1971.gada 20.decembra Garīgi atpalikušo cilvēku tiesību deklarācija. http://www.tiesibsargs.lv/lat/tiesibu_akti/ano_dokumenti/?doc=220 (aplūkots 17.12.2008.)
7. Eiropas Padomes 1950.gada 4.novembra Cilvēka tiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija. <http://www.mkparstavis.am.gov.lv/lv/?id=41> (aplūkots 17.12.2008.)
8. UNESCO 1997.gada Deklarācija par cilvēka genomu un cilvēktiesībām. http://portal.unesco.org/en/ev.php_URL_ID=13177 (aplūkots 05.08.2008.)
9. Bernes 1886.gada 9.septembra konvencija par literatūras un mākslas darbu aizsardzību. <http://www.autornet.lv/tiesibas/ligumi/berne.php#6bis> (aplūkots 17.12.2008.)
10. Konvencija par cilvēktiesību un cilvēka cieņas aizsardzību bioloģijā un medicīnā: Konvencija par cilvēktiesībām un biomedicīnu. Latvijas Vēstnesis, 28.03.1997., Nr.85.
11. UNESCO Vispārīgā bioētikas un cilvēktiesību deklarācija (2005). http://www.unesco.lv/custom/Bioethics_Human_Rights_Declaration_lv.pdf (aplūkots 05.08.2008.)
12. 1980. gada Eiropas Konvencija par lēmumiem, kas attiecas uz bērnu aizbildniecības tiesību saglabāšanu, atzīšanu un izpildi http://ec.europa.eu/civiljustice/parental_resp/parental_resp_int_lv.htm (aplūkots 17.12.2008.)
13. Starptautisko cilvēktiesību līgumu saraksts, kuri Latvijai ir saistoši vai kurus tā ir parakstījusi. http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/grdoki_1.htm (aplūkots 17.12.2008.)
14. Declaration on Freedom of Political Debate in the Media, Council of Europe. http://www.ebu.ch/CMSimages/en/leg_ref_coe_decl_political_debate_120204_tcm6-11947.pdf (aplūkots 02.02.2007.)
15. Конвенция о предотвращении и наказании преступлений против лиц, пользующихся международной защитой, в том числе дипломатических агентов от 14.12.1973 г.

Действующее Международное право. Т.3. Москва: Издательство Московского независимого института международного права, 1997.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme: LR likums. 15.02.1922. Latvijas Vēstnesis, 01.07.1993., Nr. 43.
2. Krimināllikums: LR likums. Latvijas Vēstnesis 08.07.1998., Nr. 199/200.
3. Kriminālprocesa likums: LR likums. 21.04.2005. Latvijas Vēstnesis, 11.05.2005., Nr.74 (3232)
4. Latvijas Republikas 1937.gada Civillikums. 4.daļa. Saistību tiesības. Rīga: TIC, 28.01.1996.
5. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības: LR likums 28.01.1937. Ziņotājs, 10.06.1993., Nr. 22/23.
6. Administratīvā procesa likums: LR likums. 25.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 14.11.2001., Nr. 164 (2551).
7. Latvijas Administratīvo pārkāpumu kodekss. Ziņotājs, 51, 20.12.1984.
8. Grozījumi Krimināllikumā: LR likums. 12.09.2003. Latvijas Vēstnesis, 01.07.2003., Nr. 97 (2862).
9. Grozījums Krimināllikumā: LR likums. 22.01.2004. Latvijas Vēstnesis, 29.01.2004. Nr. 15 (2963).
10. Informācijas atklātības likums: LR likums. 29.10.1998. Latvijas Vēstnesis, 06.11.1998., Nr. 334/335.
11. Par policiju: LR likums. 04.06.1991. Ziņotājs, 24.09.1992., Nr.37.
12. Robežsardzes likums: LR likums. 27.11.1997. Latvijas Vēstnesis,16.12.1997., Nr. 329/330 (1044/1045)
13. Par tiesu varu: LR likums. 15.12.1992. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1.
14. Muitas likums: LR likums. 18.03.2004. Latvijas Vēstnesis, 06.04.2004., Nr.54 (3002)
15. Cilvēka genoma izpētes likums: LR likums. 12.06.2003. Latvijas Vēstnesis, 01.07.2003., Nr.97.
16. Seksuālās un reproduktīvās veselības likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 19.02.2002., Nr.27
17. Fizisko personu datu aizsardzības likums: LR likums. 23.03.2000. Latvijas Vēstnesis, 06.04.2000., Nr.123/124.
18. Patentu likums: LR likums. 15.02.2007. Latvijas Vēstnesis, 27.02.2007., Nr.34.
19. Par presi un citiem masu informācijas līdzekļiem: LR likums. 20.12.1990. Ziņotājs, 14.02.1991. Nr.5.
20. Bērnu tiesību aizsardzības likums: LR likums. 19.06.1998. Latvijas Vēstnesis, 08.07.1998, Nr. 199/200 (1260/1261)
21. Radio un televīzijas likums: LR likums. 24.08.1995. Latvijas Vēstnesis, 08.09.1995., Nr. 137 (420)
22. Par politiski represētās personas statusa noteikšanu komunistiskajā un nacistiskajā režīmā cietušajiem: LR likums. 12.04.1995. Latvijas Vēstnesis, 26.04.1995., 64 (347)
23. Grozījumi Civillikuma Saistību tiesību daļā: LR likums. 26.01.2006. Latvijas Vēstnesis, 09.02.2006., Nr.24(3392)
24. Valsts pārvaldes iestāžu nodarīto zaudējumu atlīdzināšanas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 17.06.2005., Nr. 96 (3254)
25. Valsts pārvaldes iekārtas likums: LR likums. Latvijas Vēstnesis, 21.06.2002., Nr. 94 (2669)
26. Valsts civildienesta ierēdņu disciplinārbildības likums: LR likums. 11.05.2006. Latvijas Vēstnesis, 30.05.2006., Nr.83.
27. Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā: LR likums. 25.04.2002. Latvijas Vēstnesis, 09.05.2002., 69 (2644)
28. Konkurences likums: LR likums. 04.10.2001. Latvijas Vēstnesis, 23.10.2001., Nr.151 (2538)
29. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas PSR kriminālkodeksā un Latvijas PSR kriminālprocesa kodeksā: LR likums. 22.08.1991. Ziņotājs, 29.08.1991., Nr.33. (Zaudējis spēku ar 01.10.2005)
30. Sodlu likumi par krimināliem un pārmācīšanas sodiem. 1885.gada izdevums ar turpinājumiem līdz 1893.gada beigām. Rīga: Dienas Lapa, 1894.
31. 1864.gada ustavs "Par sodiem, ko piemēro mirtiesneši". Rīga: Dienas Lapa, 1894.
32. 1903.gada 22.marta Sodlu likumi. Trešais izdevums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1930.
33. Sodlu likums. Rīga: Valsts tipogrāfija, 1936.
34. Paziņojums par KPFSR Kriminālā, Kriminālprocesa, Civilā, Civilprocesa, Darba likumu un Laulības, ģimenes un aizbildnības kodeksu piemērošanu Latvijas teritorijā. Latvijas PSR Augstākās Padomes Ziņotājs.1940., Nr.74.
35. KPFSR kriminālkodekss (ar pārgrozījumiem līdz 1940.gada 15.novembrim). Rīga: LPSR Tieslietu tautas Komisariāts, 1940.

36. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālkodekss. Rīga: Avots, 1984.
37. Latvijas Kriminālkodekss. Sagatavojis Dr. iur. A.Niedre. Rīga: Pilnīgi Atklāti, 1994.
38. Grozījumi pieņemti saskaņā ar PSRS Augstākās Padomes Prezidija 1962.gada 15.februāra dekrētu "Par atbildības pastiprināšanu par milicijas darbinieku un tautas brīvprātīgo kārtības sargu dzīvības, veselības un cieņas apdraudējumu". Latvijas PSR Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs, 1962. 8.nr.
39. Latvijas Republikas 1993.gada 5.maija likuma grozījumi. Latvijas Republikas Augstākās Padomes un Valdības Ziņotājs. 1993..Nr.3/4., Nr. 24/25.
40. Par grozījumiem un papildinājumiem Latvijas Republikas 1937. gada Civillikuma saistību tiesību daļā: LR likums. 22.12.1992. Ziņotājs, 14.01.1993., Nr.1.
41. Medicīniskās apaugļošanas organizatoriskā kārtība un neauglīgo ģimeņu reģistra, medicīniskās apaugļošanas reģistra, dzimumšūnu donoru reģistra un donoru dzimumšūnu banku izveidošanas kārtība: MK noteikumi Nr.716, 16.12.2003. Latvijas Vēstnesis, 19.12.2003., Nr.180.
42. Cilvēka audu un orgānu uzkrāšanas, uzglabāšanas un izmantošanas kārtība: MK noteikumi Nr.208, 27.03.2007. Latvijas Vēstnesis, 30.03.2007., Nr.54.
43. Noteikumi par genoma datu bāzes galvenajam apstrādātājam un autorizētajam apstrādātājam izvirzītajām prasībām un kārtību, kādā izvērtējama valsts zinātnisko institūciju atbilstība genoma datu bāzes galvenajam apstrādātājam izvirzītajām prasībām: MK noteikumi Nr. 134, 14.02.2006., Latvijas Vēstnesis, 17.02.2006., 29 (3397)
44. Iedzīvotāju genoma valsts reģistra izveides, papildināšanas un uzturēšanas kārtība: MK noteikumi Nr.135, 14.02.2006. Latvijas Vēstnesis, 17.02.2006., Nr.29.
45. Ģenētiskās izpētes kārtība: MK noteikumi Nr.692, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128.
46. Par gēnu donora piekrišanas dokumenta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr. 697, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128.
47. Kārtība, kādā izsniedzamas atļaujas kodētu audu paraugu daļu (alīkvotu) un kodētu veselības stāvokļa aprakstu kopiju izvešanai ārpus Latvijas, un audu paraugu izmantošanas kontroles kārtība: MK noteikumi Nr. 696, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128.
48. Noteikumi par genoma datu bāzē uzglabāto kodēto audu paraugu, kodēto DNS aprakstu, kodēto veselības stāvokļa aprakstu un kodēto ģeoneoloģiju uzglabāšanas un izsniegšanas kārtību un izsniegšanas akta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr. 695, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128.
49. Noteikumi par genoma datu bāzē uzglabāto gēnu donora personas datu, audu paraugu, DNS aprakstu un veselības stāvokļa aprakstu iznīcināšanas kārtību, iznīcināšanas akta veidlapas paraugu un tās aizpildīšanas un uzglabāšanas kārtību: MK noteikumi Nr.694, 10.08.2004. Latvijas Vēstnesis, 13.08.2004., Nr.128.
50. Dokumentu izstrādāšanas un noformēšanas noteikumi: MK noteikumi Nr 154. 23.04.1996. Latvijas Vēstnesis, 30.04.1996., Nr 74/75 (559/560)
51. Personas datu apstrādes sistēmas aizsardzības obligātās tehniskās un organizatoriskās prasības: MK noteikumi Nr. 40, 30.01.2001. Latvijas Vēstnesis, 02.02.2001., Nr. 19.
52. Sodū kodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2004.
53. Spānijas kriminālkodekss. Liholaja V. Kriminālatbildība Spānijā un Latvijā. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002.
54. Nīderlandes kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
55. Šveices kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
56. Austrijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
57. Vācijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Austrija, Šveice, Vācija. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006.
58. Dānijas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Latvija, Beļģija, Dānija, Nīderlande. Rīga: LU Akadēmiskais apgāds, 2008.
59. Lietuvas Republikas kriminālkodekss. Krastiņš U., Liholaja V. Salīdzināmās krimināltiesības. Igaunija, Latvija, Lietuva. Rīga: Tiesu namu aģentūra., 2004.
60. The Constitution of Finland. Database: Infobase on Constitutional Case-Law of the Venice Commission. <http://codices.coe.int> (aplūkots 26.02.2009.)
61. The Constitution of the Republic of Hungary. Database: Infobase on Constitutional Case-Law of the Venice Commission. <http://codices.coe.int> (aplūkots 26.02.2009.)
62. The Penal Code of Finland <http://www.finlex.fi/pdf/saadkaan/E8890039.PDF> (aplūkots 21.08.2008.).
63. Criminal Procedure Code. <http://www.iuscomp.org/gla/statutes/StPO.htm> (aplūkots 20.09.2007).

64. Уголовный кодекс Аргентины. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
65. Уголовный кодекс Республики Польша. Минск: Тесей, 1998.
66. Уголовный кодекс Швеции. Москва:[b.i.], 2000.
67. Уголовное законодательство Норвегии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2003.
68. Уголовный кодекс Республики Узбекистан. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
69. Уголовный кодекс Российской Федерации. Москва: Проспект, 2006.
70. Уголовный кодекс Франции. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
71. Уголовный кодекс Грузии. Санкт- Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
72. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации.
<http://www.garant.ru/main/12025178-000.htm> (aplūkots 15.09.07)
73. Уголовный кодекс Японии. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
74. Уголовный кодекс Республики Сан-Марино. Санкт - Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
75. Артикул воинский (1715) <http://militera.lib.ru/regulations/russr/articul1715/01.html> (aplūkots 15.10.06.)
76. Соборное уложение 1649 года. <http://www.hist.msu.ru/ER/Etext/1649/whole.htm#10> (aplūkots 06.03.2009.)

Tiesu prakse

1. LR 2003.gada 29.oktobra Satversmes tiesas spriedums lietā Nr. 2003-05-01 “Par Krimināllikuma 271.panta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 91. un 100. pantam”, Latvijas Vēstnesis, 30.10.2003., Nr. 152 (2917).
2. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2002.gada 8.maija spriedums lietā Nr.SKC-102.
3. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2002.gada 9.aprīļa lēmums lietā Nr. SKK 01-110/02. Jurista Vārds Nr. 12., 27.04.2000.
4. LR Augstākās tiesas Senāta Administratīvo lietu departamenta 2007.gada 9.marta spriedums lietā Nr.P120025906, administratīvā lieta Nr. SKA – 61/2007.
5. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008. gada 28. aprīļa lēmums lietā SKK - 181/2008, krimināllieta 11130123006.
6. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2002.gada 13.februāra spriedums lietā Nr.SKC-102. Latvijas Vēstnesis. Jurista Vārds, 07.05.2002., Nr.9.
7. LR Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumu lietā Nr. SKC-604. Par godu un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu un kompensācijas piedziņu, Jurista Vārds, 07.05. 2002., Nr.67.
8. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2008.gada 1.septembra lēmums lietā Nr. SKK-351/2008, krimināllieta Nr. 12330002307.
9. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2000.gada 15.maija lēmums lietā Nr. SKK-145.
10. LR Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 1.februāra lēmums lietā SKK-85/2007. (Lursoft datu bāze.)
11. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta rīcības sēdes 2004.gada 22.novembra lēmums lietā Nr. SKK-551/01, krimināllieta Nr. 3170000103.
12. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2007.gada 25.septembra lēmums lietā Nr. SKK - 270/2007, krimināllieta 9-14/3-200.
13. LR Augstākās tiesas Senāta 2002. gada 14. novembra spriedums lietā Nr. SKC – 604.
14. LR Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2002. gada 12. jūnija spriedums lietā PAC -419.
15. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2001.gada lēmums lietā Nr. SKK- 374.
16. LR Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2006.gada 26.septembra lēmums lietā Nr. SKK -0518/06, krimināllieta Nr. 13340012506.
17. Augstākās tiesas Civillietu tiesu palātas 2003.gada 9.aprīļa spriedums lietā PAC-244.
18. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 17.janvāra lēmums lietā Nr.4-10/39-22.
19. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2007.gada 29.marta lēmums lietā Nr.4-10/8/19.
20. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2008.gada 14.maija lēmums lietā KA 04-401-08/30, krimināllieta Nr. 13410000306.
21. Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2006.gada 3.aprīļa lēmums lietā Nr. KA 04-120/04-13, krimināllieta Nr. K-13010050004.
22. Latgales apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas 2004.gada 17.novembra lēmums lietā Nr. KA 03-214/04, krimināllieta Nr. 12330000204.

23. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2007.gada 16.oktobra lēmums lietā Nr. KA04-605/07-21, kriminālieta Nr. 1335000407.
24. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2007.gada 25.aprīļa lēmums lietā Nr.KA-04-0264-07/17, kriminālieta Nr.13050000506.
25. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2007.gada 13.februāra lēmums lietā Nr.4-10/1-2007.
26. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 12.septembra spriedums lietā Nr. KA 04-153-06/30, kriminālieta Nr. 13410000304.
27. Rīgas apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2007.gada 8.februāra spriedums lietā Nr. KA-04-0168-07/19, kriminālieta Nr. 9-14/3-2003.
28. Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002.gada 2.decembra spriedums lietā Nr. C-220d6.
29. Latgales apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 6.jūnija spriedums lietā Nr. KA03-119/06, kriminālieta Nr. 13190001105.
30. Vidzemes apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2004.gada 7.septembra spriedums lietā Nr. KA 05-156/04-08, kriminālieta Nr. 3170000103.
31. Latgales apgabaltiesas 2008.gada 29.septembra lēmums lietā Nr. Nr.0169/08, kriminālieta Nr.13340018407
32. Kurzemes apgabaltiesas 2008.gada 15.februāra spriedums lietā Nr. K02-0022-08, kriminālieta Nr. 12150001406.
33. Kurzemes apgabaltiesas Kriminālietu tiesas kolēģijas 2006.gada 8.jūnija lēmums lietā Nr. KA02-0133-06. (Lursoft datu bāze.)
34. Rīgas Centra rajona tiesas 2005.gada 23.maija spriedums lietā Nr. K 279805, kriminālieta Nr. 13010050004.
35. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2006.gada 2.decembra spriedums lietā Nr.K27-354/06, kriminālietas Nr. 9-14/3-2003.
36. Jūrmalas pilsētas tiesas 2005.gada 22.-25.jūlija spriedums lietā Nr. K 17023304/0018/05.
37. Liepājas tiesas 2002. gada spriedums lietā Nr.C20-245101/0464/02/1.
38. Liepājas tiesas 2007.gada 4.janvāra spriedums lietā Nr. K20-0074/07/13, kriminālieta 11260047606.
39. Jūrmalas pilsētas tiesas 2008.gada 23.janvāra lēmums lietā Nr. K17-0010-08/6, kriminālieta Nr. 11410091906.
40. Ventspils tiesas 2008.gada 22.februāra lēmums lietā Nr. K40 – 252/08, kriminālieta Nr. 1316021207.
41. Balvu rajona tiesas 2008.gada 14.maija lēmums lietā Nr. 13109000408.
42. Tukuma rajona tiesas 2007.gada 18.aprīļa spriedums lietā K37-71/07, kriminālieta Nr. 11390078206.
43. Cēsu rajona tiesas 2007.gada 11.decembra spriedums lietā Nr. K11-298/07, kriminālieta Nr. 11400102107.
44. Krāslavas rajona tiesas 2002.gada spriedums lietā Nr.C1803701.
45. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas 2005.gada 29.aprīļa spriedums lietā Nr.C32242904047505, civillietā Nr. C-475/3
46. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas 2008.gada 9.decembra spriedums lietā Nr.K28/196/08, kriminālieta Nr.4-11/000006/08.
47. Preiļu rajona tiesas 2009.gada 12.janvāra spriedums lietā Nr. 13320000208.
48. Daugavpils tiesas 2006.gada 27.marta spriedums lietā Nr. K12-0218/06, kriminālieta Nr. 13190001105.
49. Preiļu rajona tiesas 2008.gada 15.janvāra spriedums lietā Nr.K25019907, kriminālieta Nr.13320003007.
50. Preiļu rajona tiesas 2007.gada 21.novembra spriedums lietā Nr. 13320000107.
51. Gulbenes rajona tiesas 2006.gada 6.aprīļa spriedums lietā Nr. K 14-8/06/4, kriminālieta Nr. 13170001004.
52. Ventspils tiesas 2009.gada 16.marta spriedums lietā Nr. K40-150/09, kriminālieta Nr. 13160015009.
53. Liepājas tiesas 2006.gada 25.maija spriedums lietā Nr.K20-0061/06/05, kriminālieta Nr. 13270000705/5.
54. Daugavpils tiesas 2007.gada 15.jūnija spriedums lietā Nr.K12-0074/07, kriminālieta Nr. 13190000705.
55. Valmieras rajona tiesas tiesneša 2007.gada 13.jūnija lēmums lietā Nr. K39-0299/07-0040/08, kriminālieta Nr.13130000607.

56. Jelgavas tiesas tiesneses 2009.gada 10.februāra lēmums lietā Nr.4-11/5/5.
57. Jelgavas tiesas tiesneses 2008.gada 5.septembra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-11/25/10.
58. Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesas tiesneša 2007.gada 23.oktobra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-11/16-07/2.
59. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneses 2008.gada 28.maija lēmums lietā Nr.4-10/26-6. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses 2008.gada 27.augusta lēmums lietā Nr. 4-10/11-1.
60. Jelgavas tiesas tiesneses 2008.gada 11.novembra lēmums par kriminālprocesa uzsākšanu lietā Nr. 4-11/31/5.
61. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas tiesneses 2008.gada 10.maija lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-10/6-1/2008.
62. Rīgas pilsētas Zemgales priekšpilsētas tiesas tiesneses 2009.gada lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr. 4-10/2-2009.
63. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesneses 2007.gada 10.decembra lēmums par kriminālprocesa izbeigšanu lietā Nr. K28-377/07-11, krimināllieta Nr. 4-11/000006/07.
64. Rīgas pilsētas Kurzemes rajona tiesas tiesneses 2008.gada 26.novembra lēmums lietā Nr. 4-11/16/08-12.
65. Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas tiesneša 2009.gada 6.janvāra lēmums par atteikšanos uzsākt kriminālprocesu lietā Nr.4-10/3/15-2009.
66. Tiesu prakse lietās par personas goda un cieņas civiltiesisko aizsardzību 2003/2004. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma un tiesu prakses vispārināšanas daļas tiesu prakses apkopojums. <http://www.at.gov.lv/lv/info/summary/2004/> (aplūkots 07.03.2009.)
67. Par Tiesu praksi lietās par personas goda un cieņu aizskarošu ziņu atsaukšanu: Latvijas Republikas Augstākās tiesas 1993.g.25.oktobra Plēnuma lēmums Nr. 9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990 – 1995. Rīga, 1995.
68. Par tiesu praksi privātsūdzību lietās: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma 1991.gada 10.jūnija lēmums Nr. 5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums 1990. – 1995.g., Rīga, 1995.
69. Par tiesu praksi, piemērojot likumus, kas nosaka kriminālatbildību par dzimumnoziegumiem. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Plēnuma 1992.gada 19.oktobra lēmums Nr.6. LR Augstākās tiesas Plēnuma lēmumu krājums. Rīga, 2002.
70. *Bišof Murray v. Gast Lithographic & Engraving Co.* (8 Misc. Rep. 36) <http://faculty.uml.edu/sgallagher/Roberson.htm> (aplūkots 06.03.2008.)
71. ECT 1995. gada 26. aprīļa spriedums lietā *Prager and Oberschlick v. Austria.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
72. ECT 1997.gada 1.jūlija spriedums *Oberschlick v. Austria.* (No.2). <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
73. ECT 2001.gada 13.decembra spriedums lietā *Tammer v. Estonia.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
74. ECT 1998.gada spriedums lietā *De Haes and Gijssels v. Belgium.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
75. ECT 1999. gada 20. maija spriedums lietā *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
76. ECT 2001.gada 12.jūlija spriedums lietā *Feldek v. Slovakia.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
77. ECT 2000.gada 27.jūnija spriedums lietā *Constantinescu v. Romania.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
78. ECT 2000.gada 28.septembra spriedums lietā *Lopez Gomez de Silva v. Portugāle.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
79. ECT 1994. gada 26. janvāra spriedums lietā *Casado Coca v. Spain.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
80. ECT 1976.gada 7.decembra spriedums lietā *Handyside v. the United Kingdom.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
81. ECT 2001.gada 29. marta spriedums lietā *Thoma v. Luxembourg.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
82. ECT 2003.gada 11.marta spriedums lietā *Lesnik v. Slovakia.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
83. ECT 2003.gada 27.maija spriedums lietā *Skalka v. Poland.* <http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)

84. ECT 1999.gada 21.janvāra spriedums lietā *Fressoz and Roire* v. *France*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
85. ECT 1992.gada 23.apriļa spriedums lietā *Castells* v. *Spain*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
86. ECT 1986.gada 8.jūlija spriedums lietā *Lingens* v. *Austria*
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)
87. ECT 1997. gada 29. augusta spriedums lietā *Worm* v. *Austria*.
<http://cmiskp.echr.coe.int/tkp197/search.asp> (aplūkots 15.12.2008.)